

Nr 100

Regeringens proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1975/76, m. m. (kompletteringsproposition);

beslutad den 17 april 1975.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för den åtgärd som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till statsbudget för budgetåret 1975/76 som lades fram i årets budgetproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att totalbudgetunderskottet skulle öka med nära 400 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i årets budgetproposition. Sålunda förutses nu ett underskott om ca 12,2 miljarder kr. För budgetåret 1975/76 beräknades i budgetpropositionen ett underskott om ca 11,9 miljarder kr. De nya beräkningarna visar ett bokföringsmässigt underskott om ca 10,4 miljarder kr.

I särskilda bilagor redovisas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1975 samt en långtidsbudget för budgetåren 1975/76—1979/80.

I propositionen föreslås vidare att riksdagen bl. a. anvisar ett anslag om 2 300 milj. kr. till täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. som en följd av höjda löner för statstjänstemän m. fl. och att underskottet på riksgäldsfonden tas upp med 4 600 milj. kr.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-04-17

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Geijer, Bengtsson, Norling, Löfberg, Lidbom, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén

Föredragande: statsrådet Sträng

Proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1975/76, m. m. (kompletteringsproposition)

REVIDERAD FINANSPLAN 1975

1 Den internationella utvecklingen

Den lågkonjunktur i världsekonomin, som tog sin början under senare delen av 1973, fördjupades under loppet av 1974. Konjunkturedgången förstärktes av oljekrisens direkta och indirekta följdverkningar, den höga inflationen och den restriktiva ekonomiska politik som flertalet regeringar inom OECD-området förde i syfte att motverka inflationen och återställa de genom oljeprishöjningen försämrade bytesbalanserna. Utmärkande för denna lågkonjunktur är vidare den samtidighet med vilken de flesta OECD-länder drabbades. Flera av de mindre OECD-länderna kunde emellertid genom en framgångsrik ekonomisk politik mildra effekterna av lågkonjunkturen.

Lågkonjunkturens djup och omfattning blev alltmer uppenbar mot slutet av 1974. I de större OECD-länderna föll industriproduktionen snabbt under fjärde kvartalet och arbetslösheten steg kraftigt. Vid årsskiftet redovisades således i OECD-länderna bortåt 13 miljoner arbetslösa.

För helåret 1974 föll den totala produktionen i OECD-området med ca 0,5 %. Särskilt dramatisk blev utvecklingen i Förenta staterna och Japan, där bruttonationalprodukten sjönk med 2,2 resp. 3,5 %. I Förbundsrepubliken Tyskland kunde en kraftig nedgång i produktionen undvikas endast tack vare en mycket stark exportökning.

Den allt starkare konjunkturedgången och de snabbt stigande arbetslöshetstalen ledde till att den ekonomiska politiken i en rad länder lades om i expansiv riktning under slutet av 1974 och början av 1975. Redan under senhösten 1974 noterades i flera av länderna en klar tendens till lättnader i penningpolitiken. I december 1974 presenterade den västtyska regeringen vissa konjunkturpolitiska åtgärder utöver den konsumtionsstödjande skatte- och barnbidragsreform som tidigare beslutats. I Förenta staterna, där administrationen så sent som i oktober 1974 hade lagt fram ett program som innebar en ytterligare skärpning av den restriktiva politiken, tvingade den fortskridande recessionen fram ett stimulansprogram. Även i Canada, Nederländerna, Belgien, Italien, Japan och Frankrike vidtogs under denna period generella och/eller selektiva stimulansåtgärder av skiftande omfattning.

Utvecklingen under början av 1975, som karakteriserades av fortsatt nedgång i konjunkturen, tyder på att effekterna av omläggningen i den ekonomiska politiken dröjt längre än vad man ursprungligen haft anledning att räkna med. Det är desto mer angeläget att de expansiva åtgärder som vidtagits fullföljs med sådan kraft att man kan uppnå den konjunkturstimulans som avsetts.

Internationella bedömningar pekar på att en vändning uppåt i konjunkturen är att vänta under andra halvåret 1975. Bakom denna bedömning ligger i första hand antaganden om verkningarna av redan insatta och i vissa fall ytterligare konjunkturpolitiska stimulansåtgärder samt om utvecklingen av den spontana efterfrågan.

Den starka konjunkturavmattningen under vinterhalvåret 1974/1975 förklaras till stor del av utvecklingen av den privata konsumtionen och lagerinvesteringarna. Under trycket av den snabba inflationen och de allt osäkrare arbetsmarknadsutsikterna minskade hushållen sin konsumtion högst påtagligt. Flera omständigheter talar emellertid för en uppgång i den privata konsumtionen under loppet av 1975. Bl. a. är de vidtagna stimulansåtgärderna i hög grad inriktade på att öka just de privata hushållens köpkraft. Vidare bör de direkta sysselsättningsstödjande åtgärder som satts in bidra till att öka konsumenternas förtroende och därmed deras konsumtionsbenägenhet.

Konjunkturedgången ledde under andra halvåret 1974 till en snabb ökning av företagens lager. Företagens strävan att i detta läge dra ned lagren förstärkte avmattningen. Denna anpassningsprocess beräknas vara avslutad omkring halvårsskiftet. Därefter kan man vänta sig en successiv ökning av lagerinvesteringarna.

Som en följd av de ekonomiska stimulansåtgärderna och en förväntad spontan uppgång i efterfrågan anses en förbättring av konjunkturen komma att inträffa under den kommande hösten med en åtföljande ökning av produktionen. Till följd av den svaga utvecklingen under första halvåret kommer emellertid helåret 1975 knappast att uppvisa någon

tillväxt för OECD-området som en helhet. Det kan inte ens uteslutas att den samlade produktionen kan komma att minska något. Under 1976 däremot synes den ekonomiska aktiviteten komma att uppnå en tillfredsställande nivå.

En omständighet som också förbättrar utsikterna för en återhämtning under 1975 är prisutvecklingen under de senaste månaderna. Priserna på en rad internationella råvaror har fortsatt att falla bl. a. till följd av den svaga efterfrågan i de industrialiserade länderna. De sjunkande jordbrukspriserna har i det pressade konjunkturläget snabbt slagit igenom i partihandelspriserna. Konsumentpriserna har i flertalet av de större länderna under slutet av 1974 och början av 1975 visat en starkare inbromsning än väntat. De internationella prognoserna för inflationstakten under loppet av 1975 har därför reviderats ned icke oväsentligt och konsumentprisstegringen under loppet av året i de sju större OECD-länderna väntas nu komma att begränsas till 9 % jämfört med 15,5 % under 1974. Det är t. o. m. möjligt att den f. n. svaga efterfrågan kan leda till en ännu kraftigare dämpning av prisstegringstakten. En sådan utveckling på inflationsfronten skulle öka det politiska utrymmet för ytterligare stimulansåtgärder och samtidigt stärka konsumtionsbenägenheten i takt med att hushållens reala inkomster stabiliseras.

Även vid en konjunkturuppgång under hösten 1975 kommer den outnyttjade kapaciteten inom industrin att vara hög under större delen av året. Någon märkbar förbättring av arbetsmarknadsläget i OECD-länderna kan därför inte väntas under 1975 och arbetslösheten kommer med all sannolikhet att ligga kvar på en för efterkrigstiden mycket hög nivå.

Utrikeshandeln var under 1974 en faktor som bidrog till att hålla uppe efterfrågan i OECD-länderna. De stigande inkomsterna för de oljeproducerande staterna inom OPEC (Organisation of Petroleum Exporting Countries) gjorde en kraftig ökning av dessa länders import från OECD-länderna möjlig. Men även statshandelsländerna ökade kraftigt sin import från OECD-länderna. Denna efterfrågan synes komma att stödja OECD-ländernas export även under 1975. Trots detta torde världshandeln komma att utvecklas mycket svagt.

OECD-områdets bytesbalansunderskott har blivit klart lägre än vad som antogs så sent som i slutet av 1974. Mot en prognos i december 1974 på ca 40 miljarder dollar för både 1974 och 1975 står nu ett utfall på ca 33 miljarder dollar för 1974 och en reviderad prognos på 28 miljarder dollar för 1975. Denna utveckling förklaras av att oljeländerna ökat sin import avsevärt snabbare än vad som var väntat. Därtill har de oljekonsumerande länderna dels haft en svag efterfrågan på olja till följd av lågkonjunkturen, dels medvetet sökt minska sitt oljeberoende. Samtidigt som bytesbalansunderskotten minskar totalt sett synes emellertid fördelningen av underskotten mellan OECD-länderna bli ännu

mer sned än under 1974. En ökande andel av det totala OECD-underskottet kommer därvid att falla på de mindre länderna.

Trots det något förbättrade läget i fråga om OECD-områdets bytesbalansunderskott utsätts det internationella handels- och betalningssystemet för starka påfrestningar. I syfte att befästa hittills uppnådda framsteg på frihandelns område, enades OECD-länderna vid ett ministermöte i maj 1974 om att man skulle avstå från restriktiva åtgärder riktade mot i första hand utrikeshandeln. Denna handelspolitiska deklaration inom OECD är giltig t. o. m. utgången av maj detta år. Det är otvetydigt att detta åtagande varit av värde under det år som gått. I några länder har emellertid under senare tid vissa åtgärder vidtagits vilkas förenlighet med den handelspolitiska deklarationens målsättning är tveksam. I mars månad fann sig vidare Finland nödsakat att bryta denna förpliktelse genom att för merparten av importen kräva depositioner på upp till 30 % av importvärdet. Samtidigt måste importen på främst konsumtionsvaruområdet betalas kontant. Om flera länder vidtar restriktiva åtgärder av likartat slag skulle detta kunna få allvarliga konsekvenser för världsekonomin. Inom OECD har man sedan en längre tid förhandlat om en förlängning av den handelspolitiska deklarationen för ytterligare ett år, dvs. t. o. m. maj 1976. Det är den svenska regeringens avsikt att verka för att OECD-länderna ånyo kan träffa ett enhälligt beslut i denna fråga och att vidtagna restriktiva åtgärder snarast möjligt avvecklas. Det bör i sammanhanget noteras med tillfredsställelse att den italienska regeringen i slutet av mars kunde avveckla systemet med importdepositioner som infördes någon tid innan OECD-länderna enade sig om den handelspolitiska deklarationen år 1974.

OECD-länderna har hittills klarat finansieringen av sina bytesbalansunderskott, och därmed återflödet av OPEC-ländernas överskott, genom den internationella kapitalmarknaden och bilaterala lånearrangemang. För u-länderna har det dock krävts särskilda insatser. Betydelsen av arbetet inom de organ som finns för internationellt ekonomiskt samarbete har i detta läge ökat påtagligt. Inom den internationella valutafonden (IMF) tillskapades redan tidigt under 1974 ett särskilt lånearrangemang, den s. k. oljefaciliteten, i syfte att bistå de från bytesbalanssynpunkt utsatta länderna. Även för innevarande år har ett arrangemang av detta slag inrättats och dess omslutning har fastställts till drygt 6 miljarder dollar. Som redovisades i finansplanen har man också inom OECD förhandlat om upprättande av en särskild finansiell stödfond. Denna fond, som skall kunna utnyttjas när i princip alla andra möjligheter har uttömts, uppgår till omkring 25 miljarder dollar för åren 1975—1976. Regeringen kommer att förelägga riksdagen förslag om Sveriges anslutning till denna fond.

2 Den ekonomiska utvecklingen 1974

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1974 blev mycket gynnsam. Produktionen ökade snabbt och läget på arbetsmarknaden karakteriserades av en kraftig efterfrågan som ledde till successiva minskningar i arbetslösheten. Den svenska ekonomin kom härigenom att utveckla sig markant annorlunda än vad som gällde för de flesta andra industriländer.

Enligt de reviderade uppgifter som nu föreligger om utvecklingen under 1974 ökade bruttonationalprodukten mätt från produktionssidan med 4,5 % i volym. Detta är i det närmaste lika mycket som enligt kalkylerna i finansplanen 1975. Beräkningarna av BNP-ökningen från användningssidan har däremot medfört en något större korrigering, från 3,7 % vid föregående beräkningsomgång till 4,2 % enligt den statistik som nu föreligger. Det bör påpekas att utvecklingen under fjärde kvartalet 1974 endast i liten omfattning var statistiskt belyst vid tiden för beräkningarna till finansplanen. De nya kalkylerna innebär att skillnaden mellan de två beräkningsmetoderna har krympt väsentligt. Med tanke främst på den mycket omfattande sysselsättningsökningen under 1974 förefaller det fortfarande mest troligt att räkna med den högre ökningstakt som framkommit i produktionsberäkningarna, dvs. 4,5 % för den totala produktionen. I tabell 1 framgår produktionsutvecklingen 1973—1974 enligt båda beräkningsmetoderna.

Tabell 1 Produktionsutvecklingen 1973—1974

	Volymförändring i procent från föregående år	
	1973	1974
Bruttonationalprodukt från produktionssidan	2,8	4,5
därav: varuproduktion	4,0	4,7
tjänster	2,4	4,5
Bruttonationalprodukt från användningssidan	3,2	4,2

I tabell 2 redovisas en försörjningsbalans för 1974 där utvecklingen för olika användningsområden kan studeras. Mot bakgrund av vad som nyss framhölls är det troligt att dessa beräkningar på vissa punkter fortfarande kan innehålla vissa underskattningar. En viss osäkerhetsmarginal bör i vart fall, som alltid, knytas till de angivna siffrorna. Det gäller kanske särskilt för ett år som 1974, då snabba prisstegringar gör att volymberäkningarna blir svårare än vanligt.

Efterfrågemönstret skiftade karaktär mycket tydligt från 1973 till 1974. Under 1973 var det den utländska efterfrågan som svarade för huvuddelen av den expansiva kraften. Vår varuexport ökade med mer än

Tabell 2 Reviderad försörjningsbalans för 1974

	Miljarder kr. 1974	Volymförändring i procent från föregående år	
		1973	1974
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	247,3	3,2	4,2
Import	72,9	6,7	14,7
Summa tillgång	320,2	3,8	5,9
<i>Användning</i>			
Bruttoinvestering	54,6	-0,2	1,1
näringsliv	26,5	5,9	9,7
därav: industri	12,2	9,7	8,4
statliga myndigheter och			
affärsverk	6,3	-0,2	-2,9
kommuner	10,6	-9,7	-1,0
bostäder	11,2	-1,6	-10,2
Lagerförändring	5,7	.	.
Privat konsumtion	130,8	1,9	4,4
Offentlig konsumtion	58,5	2,3	3,9
Tjänstenetto	0,2	.	.
Export	70,4	15,7	3,7
Summa användning	320,2	3,8	5,9

15 % i volym. Efterfrågeavmattningen utomlands, men i ännu högre grad det faktum att kapaciteten i stora delar av exportindustrin var fullt utnyttjad, ledde till att exportökningen under 1974 blev avsevärt långsammare. Den inhemska efterfrågan ökade emellertid desto starkare. Konsumtion och investeringar steg sammanlagt med ca 3,5 % 1974, mot ca 1,5 % 1973.

En expansion av den inhemska efterfrågan var nödvändig för att bibehålla fullt kapacitetsutnyttjande och låg arbetslöshet. Den ekonomiska politikens utformning spelade härvid en avgörande roll.

Redan under hösten 1973 hade regeringen framlagt förslag om sysselsättningsstimulerande åtgärder till en sammanlagd kostnad på 2,5 miljarder kr. Åtgärderna trädde i huvudsak i kraft först fr. o. m. ingången av 1974. Oljekrisen påverkade visserligen sysselsättningen mycket ringa, men de kraftiga prisstegringarna på olja och oljeprodukter kunde väntas leda till ett stort efterfrågebortfall. För att motverka detta föreslog regeringen en rad stimulansåtgärder. Dessa förslag godkändes av riksdagen som därutöver beslöt om en genrell sänkning med 3 procentenheter av mervärdesskatten för tiden 1 april—15 september 1974. Extra barnbidrag med 200 kr. per barn och extra pensionstillägg med ca 250 kr. utbetalades i april 1974. Stödet till vissa viktiga livsmedel utökades med ca 1 miljard kr. Därigenom kunde priserna på vissa baslivsmedel sänkas. Bostadsbyggandet stimulerades genom en temporär kompensation för mervärdesskatten enligt särskilda regler. Utgifterna för åtgärderna beräknas till ca 4 miljarder kr. Den sammanlagda stimulansen uppgick således till

6,5 miljarder kr., varav ca 1,2 miljarder kr. avsåg den generella sänkningen av mervärdeskatten och 5,3 miljarder kr. övriga åtgärder. Jag vill i detta sammanhang nämna att en preliminär beräkning av effekterna av sänkningen av mervärdeskatten redovisas i den reviderade nationalbudgeten.

Den privata konsumtionen torde i särskild utsträckning ha påverkats av stimulansåtgärderna. De reellt disponibla inkomsterna ökade rekordartat — med mer än 7 % från 1973 till 1974. Enligt nationalräkenskaperna steg den privata konsumtionen med 4,4 %. Även om denna ökning är större än på flera år steg således samtidigt sparkvoten med flera procentenheter, för att uppgå till nästan 10 %.

Den privata konsumtionen kom att få sin tyngdpunkt förlagd till andra och tredje kvartalen, under vilka dels gällde en lägre mervärdeskatt, dels skedde utbetalningar av extra barnbidrag och pensioner. Detta konsumtionsmönster var särskilt markerat vad gäller bilar och övriga varaktiga konsumtionsvaror.

Den offentliga konsumtionen ökade totalt med nästan 4 %. Härvid svarade den kommunala konsumtionen för en tillväxt på 5,2 %. Antalet kommunalt anställda ökade med ca 4 %. Den statliga konsumtionen ökade med 1,7 %. Om man exkluderar maskininköpen till försvaret, som i nationalräkenskaperna klassificeras som statlig konsumtion, blev ökningstakten 3,6 %.

De nya kalkylerna för de fasta investeringarna visar på en gynnsammare utveckling under 1974 än vad som på grundval av preliminär statistik föreföll troligt. För de totala bruttoinvesteringarna skulle en ökning på 1 % ha skett, i stället för en lika stor minskning. Den annorlunda bilden kan i stor utsträckning återföras på att en betydligt mera expansiv investeringsverksamhet har ägt rum i industrin med en uppgång på 8,5 % mot tidigare i finansplanen 1975 angivna 5,9 %. Det är framför allt maskininvesteringarna som ligger högre i nuvarande kalkyler. De kommunala investeringarna har också justerats uppåt med några procentenheter men visar ändå en minskning på 1 %. Detta sammanhänger med den nära anknytning mellan kommunala byggnads- och anläggningsarbeten och bostadsbyggandet som man har att räkna med. Bostadsbyggandet minskade med ca 10 % i volym 1974.

Lagerutvecklingen förklarar en stor del av den inhemska efterfrågans expansion under 1974. Sälunda ökade den totala inhemska efterfrågan exkl. lager med 3,5 % från 1973 till 1974. Motsvarande beräkning inkl. lager visar en ökning av den inhemska efterfrågan på inte mindre än 6 %. Lageruppbbyggnaden blev särskilt markerad under andra halvåret. Såväl industrin som handeln drog upp lagernivån. För partihandeln märktes särskilt en stor ökning av oljelagren och lagren av spannmål.

Den gynnsamma utvecklingen för svensk ekonomi under 1974 kunde tydligt avläsas på arbetsmarknaden. Efterfrågan på arbetskraft var myc-

ket kraftig, ett faktum som noterades bl. a. i konjunkturbarometerundersökningarna. Ca 50 % av industriföretagen uppgav i mars 1974 brist på yrkesarbetare. Bristtalet steg till över 60 % i juni- och septemberundersökningarna och var ännu i december över 50 %. Ändå var utbudet av arbetskraft osedvanligt stort under 1974. Till största delen förklaras ökningen av arbetskraftsutbudet av en växande förvärvsbenägenhet bland kvinnor. Särskilt stark uppgång visade andelen förvärvsarbetande kvinnor med barn i förskoleåldern. Av den totala utbudsökningen på närmare 60 000 personer svarade kvinnorna för omkring 55 000.

Sysselsättningen ökade så starkt att ca 100 000 personer fler hade arbete i slutet av 1974 jämfört med ett år tidigare. Med en sådan utveckling av sysselsättningen kunde arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna, trots de många nytillkommande på arbetsmarknaden, sjunka ytterligare från 2,5 % 1973 till 2,0 % i genomsnitt för 1974. Ser man till utvecklingen under loppet av året kan man konstatera att arbetslösheten sjönk successivt och var lägst under sista kvartalet 1974. Samma bild av utvecklingen, men med ännu lägre grad av arbetslöshet framkommer om man följer statistiken över arbetslösa kassamedlemmar.

Konsumentpriserna steg med 10,5 % under loppet av 1974. Även om detta är en mycket kraftig stegring, innebär det likväl att priserna i Sverige ökade långsammare än i de flesta andra industriländer. Bidragande härtill har varit den utformning som den inflationsbekämpande politiken har fått, innefattande såväl skattepolitik som subventioner till viktiga baslivsmedel, prisstopp på vissa varuområden och en löpande, allmän prisövervakning m. m. I detta sammanhang vill jag framhålla att den revidering av konsumentprisindex som sker varje år i december, för 1974 kom att innebära påtagliga nedjusteringar av prisstegringstakten under det gångna året. Det förklaras dels av övergång till nya beräkningsprinciper i vissa fall, dels av omräkning med hänsyn till den faktiska fördelning på varor och tjänster i den privata konsumtionen som i efterhand har konstateras. Revideringen av konsumentprisindex innebär också att skillnaden mellan prisstegringen under 1974 så som den har mätts av statistiska centralbyrån resp. av pris- och kartellnämnden blivit avsevärt mindre. Även om skillnaden mellan de båda mätmetoderna således avsevärt minskat bör strävan även framgent vara att förbättra metoderna för prismätning.

Övergången till en expansion i huvudsak styrd av den inhemska efterfrågan fick självfallet negativa effekter på utrikesbalansen år 1974. Exportvolymens stegring stannade på 4 %. Däremot ökade importen av varor med drygt 14 %, påskyndad av förloppet för privat konsumtion och lagerinvesteringarna.

Utrikeshandelspriserna steg mycket snabbt under 1974; exportpriserna med 28 % i genomsnitt och importpriserna med 38 % som en följd framför allt av de extremt stora oljeprishöjningarna.

Tabell 3 Betalningsbalans 1972—1974
(Milj. kr.)

	1972	1973	1974
Handelsbalans	3 082	6 706	—2 550
Tjänstebalans inkl. transfereringar m. m.	—1 808	—1 416	—1 840
Bytesbalans	1 274	5 290	—4 400
Kapitalbalans	944	—1 359	— 70
Restpost	33	— 47	1 180
Valutareservens förändring	2 251	3 884	—3 290

Handelsbalansen svängde därmed från ett överskott på 6,8 miljarder kr. 1973 till ett underskott på nästan 2,5 miljarder kr. 1974 (tabell 3). Inräknat underskottet på tjänstebalansen, som för övrigt hölls tillbaka av ett mycket gynnsamt sjöfartsnetto, blev bytesbalansunderskottet ca 4,4 miljarder kr. Finansieringen härav skedde i huvudsak med en neddragning av valutareserven. Kreditpolitiken anpassades under loppet av året till de krav som ställdes av behovet att åstadkomma ett tillfredsställande valutainflöde.

3 Den ekonomiska politiken år 1975

3.1 Konjunkturutveckling och ekonomisk politik

De bedömningar av den svenska ekonomiska utvecklingen under år 1975 som jag presenterade i årets finansplan gjordes mot bakgrund av en svag internationell ekonomisk utveckling under år 1974. Samtidigt var omläggningen av den ekonomiska politiken i expansiv riktning fullt skönjbar i vår omvärld. Därför kunde man förutse en successiv återhämtning av den ekonomiska aktiviteten under loppet av år 1975.

I dag kan vi konstatera att dämpningen i den internationella ekonomin mot slutet av år 1974 blev ännu kraftigare än förutsett. Under sista kvartalet 1974 sjönk den totala industriproduktionen i de större OECD-länderna kraftigt samtidigt som arbetslösheten steg markant. Denna kraftiga konjunkturavmattning har fortsatt in på år 1975 och de insatta stimulansåtgärderna har hittills endast gett begränsade effekter. Åtgärdernas omfattning har emellertid utökats och breddats i de mest drabbade länderna. Internationella bedömningar pekar på att produktionsnedgången avtar under våren och förbyts i en uppgång under hösten 1975 som fortsätter under 1976. Man måste emellertid alltid beakta den osäkerhet som vidlåder bedömningen av den exakta tidpunkten för en internationell konjunkturvändning. Trots den förväntade uppgången under hösten får man likväl för helåret 1975 räkna

med att OECD-området som en helhet får en oförändrad eller lägre produktionsnivå än år 1974.

Medan den internationella utvecklingen således varit dystrare än jag räknade med i finansplanen har den svenska ekonomin på ett glädjande sätt fortsatt att avvika från omvärlden. Den internationella lågkonjunkturen har lett till en minskning i orderingången men har inte lett till någon minskning i vår ekonomiska aktivitet. Således har produktion och sysselsättning fortsatt att öka samtidigt som arbetslösheten varit låg. Prisstegringstakten har dämpats något.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande över årets finansplan (FiU 1975: 1, rskr 1975: 30) anslöt sig finansutskottet till de av regeringen angivna målen för den ekonomiska politiken. Även när det gällde den ekonomiska politikens inriktning och utformning, inkl. kravet på en hög konjunkturpolitisk beredskap, anslöt sig utskottet i huvudsak till de i finansplanen angivna riktlinjerna.

De tidigare angivna målen för den ekonomiska politiken ligger fast. Härvid är den fulla sysselsättningen det primära målet. Även när det gäller politikens inriktning bör de tidigare angivna riktlinjerna ligga fast. Dessa innebär en expansiv ekonomisk politik där hög prioritet ges åt att främja de produktiva investeringarna, bekämpa prisstegringarna och återställa den externa balansen samtidigt som en hög beredskap hålls för att möta en eventuell konjunkturförsvåkning.

Den externa balansen. Underskottet i bytesbalansen år 1974 blev, som jag tidigare redovisat, väsentligt större än som förutsågs i finansplanen, nämligen 4,4 miljarder kr., vilket motsvarar närmare 2 % av BNP. Försämringen i bytesbalansen från år 1973 till år 1974 med inemot 10 miljarder kr. förklaras dels av försämrade bytesförhållanden, dels av den skiljaktiga konjunkturbilden i Sverige och vår omvärld.

För 1975 förutses nu en väsentlig dämpning av importprisstegringarna vilket borde göra det möjligt att förbättra bytesförhållandena med ca 2,5 %. Jag vill dock understryka osäkerheten i sådana prisprognoser. I volym skulle importen 1975 normalt fortsätta att växa flera procent snabbare än exporten. Tillfälliga faktorer, avseende främst fartygsimporten, väntas emellertid bringa ned ökningen av importvolymen under år 1975 med ett par procentenheter. Importen kommer ändå att växa snabbare än exporten. Sammanvägt skulle detta innebära att underskottet i handelsbalansen skulle kunna begränsas något. Osäkerheten är naturligtvis mycket stor eftersom summan av export och import nu uppgår till närmare 160 miljarder kr. En mindre förändring i import- eller exportsiffrorna — volym- eller prismässigt — kan alltså leda till betydande förändringar i handelsbalansen.

Den svenska exporten var i betraktande av den internationella konjunkturen framgångsrik under år 1974 och kunde öka sina marknads-

andelar. Exporten på oljeländerna expanderade naturligtvis särskilt kraftigt. Den ökade satsningen på exportstödjande åtgärder i dessa länder som föreslogs i budgetpropositionen bör underlätta en fortsatt snabb exportökning på dessa marknader. Den totala exportökningen under år 1975 förutses nu ändå bli blygsam. Detta återspeglar den långsamma ökningen av världshandeln som följer av den låga ekonomiska aktiviteten i vår omvärld. Självfallet är det i ett sådant läge särskilt angeläget att den svenska kostnadsbilden utvecklas på ett sådant sätt att våra exportindustriers konkurrenskraft inte försämras.

Av stor betydelse blir också att underlätta företagens exportansträngningar genom åtgärder på exportkreditgivningens område. Såväl bankerna som de särskilda kreditinstituten — AB Svensk Exportkredit och Sveriges Investeringsbank AB — har här en betydande roll att spela. Den av regeringen föreslagna ökningen av statsgarantin för Investeringsbanken (prop. 1975: 90) har bl. a. till motiv att underlätta en exportfinansiering via banken. Exportkredit har redan tagit upp lån i utlandet för att förstärka sina utlåningsresurser till svenska exportföretag. För att underlätta en ökning av Exportkredits utlandsupplåning — och därmed dess möjligheter att finansiera svensk exportkreditgivning — anser jag, efter samråd med chefen för industridepartementet, att statliga garantier bör ställas till Exportkredits förfogande. Ramen för en sådan garantigivning bör sättas till 350 milj. kr. Jag återkommer med konkreta förslag i frågan i det följande.

Jag vill i sammanhanget också erinra om det stöd som lämnas företagens exportkreditgivning i form av extra avdrag vid beskattningen för räntekostnader (SFS 1973: 423). Avdrag medges på vissa villkor för skillnaden mellan företagens upplåningsränta och avtalad exportkreditränta, dock högst med 2 %. Avdrag har under budgetåret 1973/74 medgetts för exportkrediter på sammanlagt ca 4 miljarder kr. Under niomånadersperioden juli 1974—mars 1975 uppgår motsvarande tal till 3,6 miljarder kr. Stödet har till övervägande del avsett export på stats-handelsländerna. Drygt hälften har avsett byggnadsentreprenader och återstoden maskiner och utrustning.

Även om handelsbalansen skulle förbättras under år 1975 jämfört med år 1974 måste man räkna med en viss ytterligare försämring av bytesbalansen. Den ytterligare kraftiga stegring av u-hjälpen som sker i samband med att 1 %-målet uppnås innebär en valutamässig merbelastning på ca 0,5 miljarder kr. Vidare får man räkna med en försvagning av sjöfartsnettot och en viss ytterligare försämring av turistnettot. Sammantaget beräknas därför underskottet i bytesbalansen öka med ca 1 miljard kr. till ca 5,4 miljarder kr. Som jag nyss anfört behövs det dock endast mindre förskjutningar i utrikeshandeln för att detta underskott skall öka kraftigt.

Underskottet år 1974 täcktes delvis med utlandsupplåning, delvis

med en neddragning av valutareserven. Med hänsyn till valutareservens nu begränsade storlek bör underskottet år 1975 täckas med utlandsupplåning. Som jag anförde i finansplanen måste denna upplåning verkställas av näringslivet, kommunerna och staten. Näringslivets upplåning har varit mycket framgångsrik och omfattande. Det har således skett en mycket positiv utveckling av handelskrediterna. Härutöver har under perioden augusti 1974—mars 1975 riksbanken lämnat tillstånd till direkt utlandsupplåning av företag till ett belopp av drygt 3 miljarder kr. Under motsvarande tid har kommunala utlandslån medgivits intill ett belopp av ca 400 milj. kr. Riksbanken har i januari träffat avtal med Internationella regleringsbanken i Basel om en s. k. stand by-kredit på 300 milj. dollar. Vidare har riksbanken i april upptagit en utländsk kredit på 200 milj. dollar. Genom dessa åtgärder har riksbanken ingått lånearrangemang motsvarande ca 2 miljarder kr.

Den omfattande utlandsupplåning som således ägt rum har gjort det möjligt att täcka handelsunderskottet, som under perioden juli 1974—februari 1975 uppgick till 3,3 miljarder kr., och begränsa nedgången i valutareserven under 1974. Denna uppgick vid månadsskiftet mars/april 1975 till ca 9 miljarder kr. motsvarande ca 6 veckors import.

Problemet med att finansiera det svenska bytesbalansunderskottet har således kunnat lösas — dock endast på kort sikt. Det är därför uppenbart, vilket jag redan påpekade i finansplanen, att den ekonomiska politiken måste inriktas på att snabbt återställa jämvikten i våra utrikesbetalningar. Underskottet i bytesbalansen innebär enkelt uttryckt att vi lever över våra tillgångar och finansierar detta genom att låna från utlandet. Så kan uppenbarligen ske endast under en begränsad tid. Sveriges upplåningsmöjligheter är nämligen beroende av att vi demonstrerar vår vilja att återställa balansen och långsiktigt klara våra låneåtaganden.

Den utländska låneskulden blir också en snabbt växande börda. Räntor och amorteringar för den upplåning som nu kan förutses för 1974 och 1975, kan för åren närmast därefter beräknas uppgå till i genomsnitt närmare 2 miljarder kr. per år. Detta belopp måste således finansieras utöver vad som krävs för att finansiera kvarvarande underskott i bytesbalansen. Kapitalkostnaderna för utlandsupplåningen växer därefter mycket snabbt om inte bytesbalansen snabbt bringas i jämvikt. Underskottet måste därför elimineras i snabbast möjliga takt så att inte vår utlandsskuld växer till helt oacceptabla dimensioner.

Målsättningen för den svenska bytesbalansen bör också bedömas i ett internationellt perspektiv. OECD-områdets samlade underskott år 1974 blev lägre än väntat och väntas minska under år 1975. Det finns nu skäl att anta att OECD-området kan komma att uppnå balans i sina betalningar med omvärlden redan före 1980, dvs. tidigare än som förut antagits. Det måste vara en rimlig målsättning med hänsyn till Sveri-

ges ekonomiska förutsättningar att även vår ekonomi når yttre balans vid ungefär samma tidpunkt. Det skulle ändå innebära att vi därefter hade att återbetala en betydande utlandsskuld.

En politik som syftar till att återställa utrikesbalansen innebär att vi måste prioritera de produktiva investeringarna och exporten på bekostnad av konsumtionen. Detta kommer att ställa oss inför svåra avvägningsproblem. Till dessa återkommer jag senare.

Investerings- och kreditpolitik. Den svenska ekonomin har vid flera olika tillfällen sedan andra världskriget utsatts för påfrestningar i fråga om den externa balansen. Mest tillspetsad var situationen under senare delen av 1940-talet men även under åren kring 1965 och 1970 var bristen på extern balans påtaglig. I princip kan en sådan underskottssituation lösas på två olika sätt: man kan antingen lägga huvudvikten vid en politik som begränsar efterfrågan och därmed importen eller försöka öka exporten vid en bibehållen eller t. o. m. ökande ekonomisk aktivitet.

I vår omvärld kan vi se exempel på båda typerna av ekonomisk politik, men i vårt land bör vi liksom vid tidigare tillfällen välja den expansiva vägen, dvs. satsa på investeringar och export. En sådan politik ligger helt i linje med målsättningen om en full sysselsättning för arbetskraften. Denna politik behöver inte heller begränsa andra länders ekonomiska aktivitet utan den stimulerar i det långa loppet till ett ökat handelsutbyte länderna emellan.

Av grundläggande betydelse om vi vill öka vår export är utbyggnaden av den industriella produktionskapaciteten. Detta är inget nytt inslag i den ekonomiska politiken utan strävandena att öka industrins produktionskapacitet har utgjort ett ledmotiv i den ekonomiska politiken under flera tidigare perioder, men i synnerhet under 1970-talet. Industrinvesteringarna har också uppvisat en oavbruten tillväxt allt sedan år 1968. Den totala investeringsvolymen inom industrin kan för år 1975 beräknas ligga nästan 50 % över 1968 års nivå.

Genom bl. a. denna starka satsning på industriinvesteringarna under 1970-talets första del kunde den brist på utrikesbalans som kännetecknade vårt land omkring år 1970 avvecklas i en så snabb takt att vi redan under 1973 kunde inregistrera en relativt tillfredsställande balanssituation. Den nya underskottssituationen som vårt land hamnat i, bl. a. till följd av de ökade oljepriserna, ställer emellertid förnyade krav på en fortsatt, kraftig utbyggnad av den industriella produktionskapaciteten.

En annan faktor som understryker nödvändigheten av en ökad investeringsaktivitet inom industrisektorn är de kraftigt ökade energikostnaderna. De är ett uttryck för den tilltagande knappheten på energi och måste mötas genom bl. a. åtgärder som siktar till ett ökat sparande — åtgärder som i många fall endast kan åstadkommas genom olika in-

vesteringar. Jag vill här erinra om regeringens förslag i energipropositionen (prop. 1975: 30) om stöd till industrins investeringar i bl. a. energisnåla processer.

Den allmänna råvarusituationen sätter vidare gränser för utbyggnaden av den råvarubaserade industrins kapacitet. Det är därför naturligt att de fortsatta satsningarna inom dessa för vår export så centrala branscher sker på en vidareförädling av råvarorna till ännu mera bearbetade produkter. Jag vill här peka på bl. a. den pågående utbyggnaden av pappersindustrin samt Stålverk 80.

Redan under år 1974 vidtog regeringen åtgärder med syfte att styra över de höga vinsterna i näringslivet till investeringar under kommande år. Det gäller avsättningarna dels till arbetsmiljöfonder, dels till särskilda investeringsfonder. Sammantaget skall företagen avsätta 35 % av 1974 års vinst före avsättningar till dessa fonder. Genom beslut av regeringen får dessa fonder redan fr. o. m. den 1 juli i år disponeras för investeringar. Vidare har regeringen beslutat att förlänga möjligheten att utnyttja investeringsfonderna intill utgången av mars 1976. Sammanlagt beräknas 7 miljarder kr. finnas tillgängliga i de olika fonderna för att finansiera investeringsverksamhet. Redan ett frisläpp av så betydande belopp kommer att utöva en betydande stimulans på näringslivets investeringar. Detta har även kommit till uttryck i de enkätundersökningar som utförts så sent som i februari månad i år och som givit vid handen att industrins egna planer är kraftigt uppåtriktade. Detta förhållande måste hälsas med stor tillfredsställelse eftersom det innebär att näringslivet nu är inriktat på att öka sin produktionskapacitet under en period som i övrigt kommer att kännetecknas av en lägre takt i den ekonomiska utvecklingen. Förutom kapacitetstillskottet erhåller man även en önskvärd utjämning av den ekonomiska aktiviteten.

För att ytterligare påskynda investeringsuppgången har regeringen beslutat att vidga möjligheterna att utnyttja konjunkturinvesteringsfonderna. Dessa fonder kommer sålunda att få användas i hela landet inte bara för investeringar i byggnader utan även för investeringar i maskiner. Med hänsyn till behovet att trygga investeringarna inom stödområdet bör dock investeringsfonderna t. v. få användas utanför stödområdet endast efter särskild prövning. Jag finner det emellertid lämpligt av administrativa skäl att öppna en möjlighet för regeringen att delegera prövningen av sådana ärenden till arbetsmarknadsstyrelsen. Avsikten är att detta t. v. skall ske för mindre omfattande ärenden. Ett förslag till lagstiftning i ärendet torde få bifogas denna proposition (bilaga 10).

Riksdagen har vidare bemyndigat regeringen (FiU 1975: 1, rskr 1975: 30) att bevilja lagerstöd om så skulle visa sig erforderligt för att trygga sysselsättningen. Detta bemyndigande bör nu utnyttjas. Således bör la-

gerstöd, efter framställning från vederbörande företag, kunna beviljas när stöd till lagerproduktion behövs för att trygga sysselsättningen. Ett villkor för stödet bör självfallet vara att företaget visar att lagerproduktionen leder till lager som är större än normalt.

Av avgörande betydelse för den fortsatta investeringsexpansionen är naturligtvis utvecklingen på kreditmarknaden.

Inriktningen av kreditpolitiken har under det senaste året i sina huvuddrag fått bestämmas av det underskott i vår betalningsbalans som oljeprishöjningarna framkallade. Finansieringen av detta underskott förutsätter, som jag tidigare berört, en betydande upplåning i utlandet.

En grundläggande förutsättning för att få till stånd en ändrad inriktning av upplåningen har varit en ökad stramhet på den inhemska kreditmarknaden. Åtstramningen av kreditpolitiken under 1974, som direkt motiverades av en betydande valutautströmning, omfattade en allmän uppjustering av räntenivån i två steg, i april och i augusti, en höjning av kassakvoterna och en kvantitativ begränsning av bankernas utlåning till andra ändamål än bostadsbyggande, den s. k. övriga utlåningen. Härigenom togs ett steg i riktning mot en anpassning av det inhemska kreditmarknadsläget till förhållandena i andra länder, även om räntenivån i Sverige låg förhållandevis lågt också efter de vidtagna åtgärderna.

Valutaregleringens regler har anpassats till det nya läget. Upplåning utomlands tillåts nu i stort sett oberoende av ändamålet under förutsättning att lånen normalt har en minsta genomsnittlig löptid på fem år. Tidigare var utlandsfinansiering tillåten endast för vissa slag av investeringar och kraven på lånens löptid var strängare. Bankerna tillåts i ökad utsträckning att utomlands refinansiera utlåning till svenska företag, och refinansierad utlåning undantas från den ovannämnda utlåningsbegränsningen. Slutligen har kraven skärpts på att svenska direkta investeringar i utlandet skall finansieras utanför Sverige.

Den utveckling, som ägt rum, har visat att kreditpolitiken hittills lyckats att uppnå den dubbla målsättningen att stimulera till en betydande kapitalimport men ändå lämna ett tillfredsställande utrymme för finansieringen av investeringsverksamheten.

För att säkra och även förstärka den snabba utbyggnaden av den industriella produktionskapaciteten är det emellertid önskvärt att ytterligare förbättra företagens finansieringsmöjligheter. Det gäller därvid att öka kredittillförseln i former som är av strategisk betydelse för industrins investeringsverksamhet, dvs. främst långfristiga krediter som obligationsemissioner och lån från kreditaktiebolag. Särskild hänsyn bör då också tas till den mindre och medelstora industrins särskilda situation.

Riksbanken har mot denna bakgrund den 17 april beslutat en serie åtgärder i syfte att kraftigt öka industrins tillgång till långt kapital.

Räntenivån vid emissioner av långfristiga obligationer har således höjts med en procentenhet. Detta torde i sig självt leda till ett ökat intresse för långfristiga placeringar, men riksbanken kommer också att ta upp diskussioner med försäkringsinstituten och affärsbankerna för att få ett ökat bidrag till emission av industriobligationer och lån till industrifinansierande kreditaktiebolag. Riktpunkten är att detta utrymme under ett år framåt skall ökas med ett belopp av storleksordningen 2 miljarder kr.

Samtidigt har det utlåningstak som tidigare satts för affärsbankernas utlåning till allmänheten (exkl. bostadsbyggnadskrediter) för första halvåret 1975 höjts med 1 miljard kr. Det ökade utrymmet skall användas för investeringskrediter och rörelsekrediter till industrin.

Höjningen av den svenska räntenivån för långa krediter avser också att fullfölja anpassningen till den internationella kapitalmarknadens villkor, något som underlättar den upplåning i utlandet som måste tillgripas under en övergångsperiod. Ränthöjningen bör också underlätta den framtida finansieringen av det ökade underskottet i statsbudgeten.

De av riksbanken vidtagna åtgärderna ansluter sig, enligt min mening, väl till den starka satsning på industriinvesteringarna som är en huvudlinje i den ekonomiska politik jag förordat. Det förjänar att tilläggas att det nya räntebidrag som införts från och med den 1 januari i år, genom subventioner över budgeten garanterar de boende en ränta som är oberoende av marknadsräntan. Inte heller kostnaderna i nyproduktionen kommer att påverkas eftersom räntorna för krediter under byggnadstiden blir oförändrade.

Den inflationsbekämpande politiken. De internationella prisstegringarna under 1973 och 1974 har varit kraftigare än någon gång tidigare sedan andra världskriget. Under 1960-talet steg konsumentpriserna i Väst-europa med i genomsnitt ca 4 % om året medan ökningen 1973 uppgick till inemot 9 % och 1974 till ca 13 %. Spridningen kring dessa genomsnittstal har varit betydande. Vissa länder — främst Förbundsrepubliken Tyskland — har uppvisat klart lägre tal medan länder som t. ex. Japan, Italien och Storbritannien haft prisstegringar på ca 20 % eller däröver under 1974.

De starka råvaruprisstegringarna stod inledningsvis för en betydande del av förklaringen till denna acceleration av inflationen. Denna kan i sin tur föras tillbaka på en rad olika faktorer, som t. ex. samtidigheten och intensiteten i industriländernas högkonjunktur, fellsagna skördar och produktionsstörningar. Till detta kan läggas effekterna av en mycket omfattande spekulation — möjliggjord bl. a. av den stora mängd lätt-rörligt kapital som numera finns på den s. k. eurovalutamarknaden. Den kraftiga höjningen av oljeprisnivån spelade självfallet även den en väsentlig roll.

Under loppet av 1974 började råvaruprisstegringen successivt att mat-

tas och för allt flera varor förbytas i en nedgång. Det främsta undantaget härifrån är oljeprisnivån som i stort sett legat kvar på den nivå som uppnåddes vid ingången av 1974. Men trots denna stabiliserade eller vikande prisnivå på råvarorna har inflationen fortsatt med en betydande kraft under 1974. Till en del sammanhänger detta med att råvaruprisstegringarna har ett fördröjt genomslag på färdigvarupriserna. Till större delen synes det emellertid bero på att inhemska faktorer i många länder övertagit den inflationspådrivande rollen.

Insikten om de sociala och ekonomiska problem som följer av en kraftig inflation har fått regeringarna i en rad länder att tillgripa kraftfulla åtgärder. I många fall har denna politik fått som konsekvens att den totala efterfrågan stagnerat eller t. o. m. sjunkit och att arbetslösheten stigit kraftigt. De politiska förutsättningarna för sådana åtgärder kan skifta från land till land. För den svenska regeringen har det framstått som helt centralt att den inflationsbekämpande politiken utformas så att den kan förenas med ett vidmakthållande av den fulla sysselsättningen.

Betydelsefulla åtgärder i denna riktning har varit besluten att lägga generella skattesänkningar till grund för avtalsförhandlingarna. Härigenom möjliggör man standardstegringar för löntagarna till en lägre pris- och kostnadsstegring än vad som eljest skulle ha varit fallet. På detta sätt har vi kunnat bevara vår internationella konkurrenskraft och minska riskerna för den löne—prisspiral som i andra länder tvingat regeringarna till ibland mycket hårdhänt efterfrågedämpande ingrepp.

Ett viktigt led i den inflationsbekämpande politiken har också varit åtgärden att genom budgetmedel begränsa prisstegringarna på de viktigare baslivsmedlen. Härigenom har man kunnat undvika att de nödvändiga inkomstförstärkningarna till jordbrukarna fått ett fullt genomslag på livsmedelspriserna. En begränsning av dessa prisstegringar har framstått som angelägen från i första hand fördelningspolitiska synpunkter.

Kostnaderna över budgeten för nu utgående livsmedelssubventioner uppgår för helår till ca 2,3 miljarder kr. Denna subventionsnivå innebär att detaljhandelspriset på t. ex. mjölk kan hållas ca 1 kr. lägre än vad som eljest skulle vara fallet. Regeringen har vidare fattat beslut om att tillskjuta hälften av det belopp som enligt gällande överenskommelse skall tillföras jordbruket den 1 juli 1975. Totalt beräknas prisstödet för budgetåret 1975/76 uppgå till ca 2,6 miljarder kr.

Ett viktigt instrument i den prisstabiliserande politiken har varit prisstopp och skyldigheten för företag att i förväg anmäla planerade prisförhöjningar. På en rad varuområden råder f. n. prisstopp. Sålunda har prisstoppet beträffande vissa livsmedel varit i kraft under hela år 1974. Under året infördes prisstopp på bl. a. byggnadsmaterial, pappersmassa, lantbruksmaskiner och hushållskapitalvaror.

Prisstoppet för flertalet byggnadsmaterial hävdes under senare delen av år 1974 och i början av 1975 och ersattes av krav på förhandsanmä-

lan av planerade prishöjningar. Sådant krav på förhandsanmälan gäller också för bl. a. papper och massaved. Det år 1973 införda prisstoppet på trävaror har helt avvecklats. Under hela år 1974 har högstprisregleringen på bensin och eldningsolja varit i kraft.

Den förda politiken har varit framgångsrik i den meningen att prisökningarna i Sverige varit klart lägre än i vår omvärld. Den genomsnittliga prisstegringen i Sverige under 1973 var ca 6,5 % att jämföra med ca 8,5 % för Västeuropa. För 1974 var motsvarande tal ca 9,5 % resp. 13 %. Oaktat denna internationellt sett fördelaktiga bild utgör prisstegringarna i vårt land under dessa år ändå ett allvarligt problem. Det sociala trygghetssystemets utformning medför visserligen att en rad olika grupper — pensionärer, sjuka m. fl. — hålls skadeslösa för verkningarna av inflationen, men en så kraftig inflation som vi upplevt under senare år skapar ändå fördelningspolitiska orättvisor och sociala spänningar. Redan av dessa skäl framstår det som angeläget att nedbringa prisstegringen under 1975 till en takt som är lägre än under 1974. Härtill kommer att man nu allt klarare kan se att den internationella inflationen håller på att snabbt bromsas upp. De vikande råvarupriserna, den svaga efterfrågeutvecklingen och den stora arbetslösheten är här faktorer som alla verkar i samma riktning. Skall vi undvika att hamna i en situation med försämrad internationell konkurrenskraft måste alltså den svenska inflationstakten nedbringas i motsvarande mån.

Av avgörande betydelse för prisutvecklingen under åren 1975 och 1976 blir utfallet av pågående avtalsförhandlingar. Genom sänkningarna av den direkta statsskatten åren 1975 och 1976 samt genom överenskomsten med kommunerna om kommunalskattestopp år 1976 har regeringen velat skapa en grundval för en löneuppgörelse som garanterar löntagarna en rimlig standardstegring utan att vara inflationistisk. Avtal har nu träffats för den statliga sektorn, innebärande öknings av lönekostnaderna med ca 15 % för 1975 och ca 12 % för 1976. Jag har vid mina bedömningar utgått från att det nu bör vara möjligt att snart nå en uppgörelse för den kommunala och privata arbetsmarknaden på en likartad kostnadsnivå. I så fall skulle de allvarliga riskerna för svensk ekonomi som hade följt av en utdragen avtalsrörelse ha undanröjts.

Enligt de prognoser som redovisas i den reviderade nationalbudgeten beräknas prisstegringarna under loppet av 1975 nu till ca 8 %, vilket innebär en klar avsaktning i förhållande till 1974 då priserna ökade med 10,5 %. Förutom den lägre internationella prisstegringen bidrar även de ökade livsmedelssubventionerna och de nyligen genomförda reformerna inom bostadspolitik, med bl. a. en garanterad högsta ränta, till att prisstegringen kan begränsas. I motsatt riktning verkar de höjningar av de indirekta skatterna som regeringen föreslagit under mars 1975. Den direkta effekten av dessa skattechöjningar på konsumentprisindex beräknas till ca en procentenhet.

Skulle den svenska prisstegringen stanna på den här angivna nivån kommer den att i stort sett vara av samma storlek som den som man nu genomsnittligen förväntar sig inom Västeuropa. Den skulle visserligen ligga över den förväntade prisutvecklingen i den tyska förbundsrepubliken, med vilket land vi har ett valutapolitiskt samarbete inom den s. k. ormen, men den skulle inte i övrigt i någon större utsträckning försvaga vår internationella konkurrenssituation.

Sysselsättningspolitiken. Under år 1974 utvecklades läget på arbetsmarknaden mycket gynnsamt. Antalet sysselsatta ökade kraftigt, arbetslösheten reducerades och antalet arbetstagare som berördes av personalinskränkningar fortsatte att minska. Bristen på arbetskraft som den kommer till uttryck i statistiken över obcsatta lediga platser tilltog och omfattningen av de särskilda sysselsättningsåtgärderna i form av beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning osv. kunde hållas på en avsevärt lägre nivå än under tidigare år.

Denna utveckling har fortsatt under första kvartalet 1975. Antalet sysselsatta under de tre första månaderna i år låg ca 115 000 över motsvarande tal för år 1974, vilka i sin tur låg omkring 65 000 över 1973 års tal. Denna ökning med 115 000 personer avser i första hand industrin och de offentliga tjänsterna som ökat med närmare 40 000 resp. nästan 60 000 personer.

Ca 2/3 av det ökade antalet sysselsatta är kvinnor. Den kvinnliga förvärvsintensiteten, som under en lång period successivt har höjts, har under 1974 tagit ett kraftigt språng uppåt. Andelen förvärvsarbetande kvinnor i åldern 25—54 år uppgick under första kvartalet 1975 till ca 73 % mot 70 % för ett år sedan och 55 % för tio år sedan. Det innebär också att den skillnad i förvärvsintensitet på drygt 40 procentenheter som fanns mellan män och kvinnor i dessa åldersgrupper halverats på tio år.

Tillgången på platser för barnomsorg är av stor betydelse bl. a. för kvinnornas möjligheter att förvärvsarbета. Under första hälften av 1970-talet har antalet platser för barnomsorg mer än fördubblats, från ca 70 000 år 1970 till inemot 150 000 år 1975. Bl. a. utnyttjades konjunkturstimulansen 1973—74 för att påskynda denna utbyggnad. Trots den utbyggnad som således ägt rum finns det alltså ett stort behov av ytterligare platser. Utbyggnaden av barnomsorgen kan emellertid inte betraktas som en konjunkturpolitisk fråga utan måste framför allt ses i ett mera långsiktigt sammanhang, med hänsyn till såväl behoven som tillgängliga resurser. Regeringen har mot denna bakgrund för avsikt att inom kort ta upp frågan om på vilket sätt och inom vilken tidsperiod föreliggande behov av platser för barnomsorg kan tillgodoses.

Barnomsorgen är och måste även fortsättningsvis vara en kommunal uppgift. Det är därför regeringens avsikt att med kommunförbundet

ta upp frågan om en planmässig utbyggnad av barnomsorgen och finansieringen av denna verksamhet. Det är regeringens avsikt att redovisa dessa frågor i budgetpropositionen 1976.

Även när det gäller ungdomarna har arbetsmarknadsläget utvecklats gynnsamt under det senaste året. För personer i åldern 16—24 år har sysselsättningen ökat med ca 25 000 mellan första kvartalet 1974 och första kvartalet 1975. Samtidigt har arbetslösheten reducerats från 33 000 till 24 000 personer. Arbetslösheten är likväl högre för åldersgruppen 16—24 år än för genomsnittet. För att lösa problemen för ungdomarna har regeringen vidtagit olika åtgärder. Bl. a. har AMS fått bemyndigande att rekrytera ungdomar under 20 år till vakanta platser i arbetsmarknadsutbildningen med gynnsamma ekonomiska villkor.

Som tidigare nämnts har en betydande neddragning skett av de mer allmänt inriktade arbetsmarknadspolitiska insatserna. Antalet personer i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning i mars 1975 uppgick sålunda till ca 63 500, medan motsvarande tal uppgick till 87 000 i mars 1974 och till ca 113 000 i mars 1973. Behovet av särskilda insatser för dem som även under en högkonjunktur har svårigheter att finna sysselsättning kvarstår emellertid. Antalet personer i skyddat arbete och arkivarbete har fortsatt att öka. Härtill kommer en ökning i den halvskyddade sysselsättningen från 5 700 personer i mars 1974 till 7 700 personer motsvarande månad i år. Det är uppenbart att det gynnsamma läget på arbetsmarknaden underlättat placeringen av handikappade på den öppna arbetsmarknaden. Anpassningsgrupperna spelar därvid en viktig roll. Utbildningen och informationen till anpassningsgrupperna förstärks f. n. och nästa budgetår får arbetsmarknadsverket ökade resurser för denna verksamhet.

När det gäller utvecklingen under resten av år 1975 finns det anledning att räkna med ett relativt tillfredsställande läge på arbetsmarknaden — i varje fall vad gäller andra och tredje kvartalet. De bedömningar av arbetskraftsbehovet som görs i konjunkturbarometern och de bedömningar som redovisats från länsarbetsnämnderna indikerar ett fortsatt gott sysselsättningsläge under dessa kvartal inom de flesta delar av landet och i flertalet branscher. Inom den sysselsättningsmässigt viktiga verkstadsindustrin låg orderstockarna i februari 1975 inemot 10 % högre i volym än ett år tidigare. Samtidigt har orderingången försvagats inom andra branscher, i vissa fall kraftigt. Den nuvarande gynnsamma utvecklingen på arbetsmarknaden kan därför komma att avlösas av påfrestningar på enstaka områden, bl. a. om den internationella konjunkturuppgången dröjer. Mycket tyder på att en minskad orderingång nu får ett mer begränsat genomslag på arbetsmarknaden än vad som varit fallet i liknande situationer tidigare. Det gäller bl. a. i fråga om varsel om personalinskränkningar och tillströmningen av nyanmällda lediga

platser. Olika faktorer som kan medverka till detta är bl. a. de nya trygghetslagarna, ett ökat nyrekryteringsbehov genom arbetstidsförkortningen för skiftarbetare och ett under den tidigare intensiva högkonjunkturen eftersatt behov av underhålls- och reparationsarbeten.

Inom byggnadsverksamheten har den sysselsättningsminskning som pågått sedan början på 1970-talet nu hejdats, samtidigt som arbetslösheten pressats ned till och med under den arbetslöshetsnivå som gällde under den starka byggkonjunkturen i mitten av 1960-talet. Utsikterna för de närmaste kvartalen bedöms av praktiskt taget alla länsarbetsnämnder som goda när det gäller byggsysselsättningen, även om osäkerheten är stor för slutet av året. När det gäller tjänstesektorn visar länsarbetsnämndernas bedömningar på en fortsatt sysselsättningsexpansion. Expansionen gäller huvudsakligen vårdområdet.

Med den ökning av produktionen om 4,5 % och av sysselsättningen räknat i timmar med 1 % som inträffat under år 1974 skulle produktiviteten ha ökat med ca 3,5 %. Detta är ett förhållandevis lågt tal jämfört med vad som varit normalt under tidigare perioder. Under 1960-talet var sålunda den genomsnittliga ökningen av produktiviteten nära 5 % per år. Över huvud taget finns det anledning att notera den lägre produktivitetstillväxt som den svenska samhällsekonomin haft de senaste åren. Den genomsnittliga ökningen under 1970-talets fem första år kan beräknas till 3,5 %. Den utveckling i fråga om produktion och sysselsättning som det finns anledning att räkna med för år 1975 innebär att produktivitetstillväxten även i år skulle bli begränsad, 2,5 à 3 %. Det finns sålunda tecken som tyder på att den sänkta produktivitetstillväxten skulle vara av mer varaktig natur, även om det ännu ej föreligger någon analys som klarlagt orsakerna härtill. Att den minskade produktivitetstillväxten inom industrin är en väsentlig faktor är dock fullt klart liksom det förhållandet att den offentliga sektorn — där produktivitetstillväxten definitionsmässigt är noll — får en ständigt ökande andel av den totala produktionen. Det finns anledning att starkt understryka de problem i fråga om tillväxt och begränsning av resursutrymmet för reformer och standardutveckling som blir följden av en sådan utveckling. Jag återkommer senare till den frågan.

I samband med att riksdagen behandlade finansplanen konstaterade finansutskottet att statsmakterna — främst med hänsyn till den höga aktiviteten och det goda sysselsättningsläget inom landet — inte på detta stadium borde binda sig för stimulansåtgärder av bestämd omfattning eller förläggning i tiden. De nya uppgifter om ökande sysselsättning och minskande arbetslöshet som kommit fram sedan dess samt de bedömningar om utvecklingen som nu kan göras leder fortfarande till slutsatsen att några allmänna åtgärder för att stimulera sysselsättningen f. n. varken är nödvändiga eller lämpliga. Jag vill här erinra om att finans-

politiken f. n. har en klart expansiv inriktning. Enligt de beräkningar som redovisas i nationalbudgeten skulle den offentliga sektorns bidrag till tillväxten under år 1975 motsvara inemot 2 % av BNP. Finanspolitiken motverkar således kraftigt de kontraktiva krafter som verkar bl. a. från utlandet.

Med hänsyn till den osäkerhet som vidlåder bedömningarna för den kommande vintern, bl. a. i fråga om den internationella konjunkturutvecklingen, finns det emellertid anledning att understryka riksdagens uttalande att den konjunkturpolitiska beredskapen borde höjas. Den finansfullmakt som riksdagen beviljat regeringen (prop. 1975: 1, FiU 1975: 1, rskr 1975: 30) är därvid av stor betydelse. Fullmakten skall enligt riksdagens beslut få användas för finansiering av tidigareläggning, utvidgning eller påskyndande av statliga investeringar som normalt finansieras på drift- eller kapitalbudgeten. Vidare bör den få användas för utgifter för beredskapsarbeten samt för bidrag till kommunala projekt för investering och sysselsättning. Bidragsprocenten bör få fastställas av regeringen med hänsyn till ändamålet dock högst till 75 %.

När det gäller statens insatser för att stärka sysselsättningen kan först framhållas att det numera finns skäl att kraftigt revidera upp den bedömning av de statliga investeringarnas omfattning som gjordes i finansplanen. Medan man då räknade med en minskning med 1 % har man nu räknat med en ökning på 7 %, vilket främst beror på ett kraftigt ökat byggande inom vattenfalls- och luftfartsverken.

Regeringen har samtidigt initierat ett omfattande arbete för att på olika områden inventera och bygga ut beredskapen inom sysselsättningspolitiken i syfte att med kort varsel kunna sätta in de insatser som eventuellt kan komma att visa sig erforderliga, bl. a. i enlighet med den konjunkturpolitiska beredskapsplan som riksdagen ställt sig bakom och som riksdagen uppdragit åt regeringen att vidta de erforderliga förberedelserna för att sätta i kraft.

Regeringen har nyligen lagt förslag till riksdagen om en allmän beredskapsbudget för nästa budgetår, som grundas på ett av AMS utarbetat förslag till investeringsreserv. Beredskapsbudgeten omfattar projekt till en total kostnad av 1 450 milj. kr. vilket innebär en sysselsättnings effekt motsvarande ca 1 400 000 dagsverken.

Beredskapsarbetena och arbetsmarknadsutbildningen bedrivs f. n. på en förhållandevis låg nivå. Det finns således stora möjligheter att snabbt ge dessa en omfattning som skulle kunna innebära en kraftig ökning. Härutöver finns betydande möjligheter att med olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder möta en minskande efterfrågan på arbetskraft redan inne i företagen för att därigenom undvika permitteringar eller avskedanden. Tillkomsten av de nya trygghetslagarna har härvidlag skapat en ny

situation. Det finns goda möjligheter för företagen att satsa på utbildning av sin personal. Jag vill erinra om att chefen för arbetsmarknadsdepartementet i tilläggsstat III begärt bemyndigande att vid behov vidga den ram som finns för stödet till företagsutbildning för sådan arbetskraft som eljest skulle ha permitterats. Vidare har riksdagen medgivit att det stöd till lagerproduktion som tillämpades år 1972 vid företag där personalen hotas av avskedanden också skall kunna få sättas in i de fall detta är nödvändigt för att värna sysselsättningen (prop. 1975: 1, FiU 1975: 1, rskr 1975: 30). Som jag tidigare nämnt är det regeringens avsikt att nu utnyttja denna fullmakt.

Inom regeringskansliet har pågått ett arbete med att i samarbete med AMS och berörda myndigheter inventera möjligheterna till ytterligare beredskap. Härigenom har ett omfattande projektunderlag kunnat upprättas utöver det som kommit fram i samband med utarbetandet av beredskapsbudgeten. Den omfattar bl. a. tidigareläggning av statliga anläggningsarbeten och byggen för flera miljarder kr., samt beställningar. Häri ingår t. ex. maskinbeställningar för SJ och försvaret, förrådsanläggningar för det ekonomiska försvaret, polishus, kulturbyggnader och skogsvårdsåtgärder inom domänverket. Som ett exempel på ytterligare initiativ som tagits kan i detta sammanhang nämnas att SJ fått i uppdrag att utarbeta ett omfattande beredskapsprogram för utbyggnad av säkrare järnvägsövergångar. Härtill kommer den möjlighet som finansfullmakten innebär att genom statsbidrag tillfälligt stimulera de kommunala investeringarna om så skulle komma att visa sig erforderligt. Detsamma gäller tillfälliga insatser på den offentliga konsumtionens område, bl. a. omsorgs- och vårdsektorn.

Även om det således inte f. n. finns några motiv för särskilda insatser att stimulera sysselsättningen finns det således i enlighet med riksdagens uttalande en planerad beredskap för att snabbt och kraftfullt sätta in de motåtgärder inom olika delar av samhällsekonomin och regioner som en eventuell avmattning på arbetsmarknaden kan komma att ställa krav på. Att värna den fulla sysselsättningen utgör sålunda det centrala elementet i regeringens politik.

3.2 Försörjningsbalans och bytesbalans

I tabell 4 görs en sammanfattning av produktionsutvecklingen åren 1974—1975. Utvecklingen redovisas från både produktions- och användningssidan. Jämfört med år 1974 visar båda beräkningsmetoderna en avsaktning i bruttonationalproduktens ökningstakt.

Tabell 4 Produktionsutvecklingen 1974—1975

	Volymförändring i procent från föregående år	
	1974	1975
Bruttonationalprodukt från produktionssidan	4,5	3,0
därav:		
varuproduktion	4,7	2,9
tjänster	4,5	3,1
Bruttonationalprodukt från användningssidan	4,2	2,2

Försörjningsbalansen i tabell 5 sammanfattar den ekonomiska tillväxten mätt från användningssidan för åren 1974 och 1975. Under år 1974 beräknas bruttonationalprodukten ha stigit med 4,2 % medan ökningen för år 1975 väntas bli drygt 2 %. Orsaken till denna långsammare ökning står främst att finna i en ytterligare avsaktning av exporten. En neddragning av lagerinvesteringarna jämfört med år 1974 bidrar också till att dämpa tillväxttakten. Den privata konsumtionen ökar däremot i nästan lika hög takt som under 1974, eller med 4 %.

De totala investeringarna, förutom investeringarna i lager, väntas öka ungefär lika mycket år 1975 som under år 1974 eller med ca 1 %. Näringslivets investeringar torde öka mycket långsamt, medan bostadsbyggandet efter de kraftiga neddragningarna under senare år förutses svänga om till en knapp ökning. Även de statliga myndigheterna och af-

Tabell 5 Försörjningsbalans för år 1975

	Procentuell volym- förändring 1973—1974	Milj. kr. 1974	Förändring 1974—1975	
			Milj. kr. i 1974 års priser	Procentuell volym- förändring
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt	4,2	247 340	5 500	2,2
Import	14,7	72 850	2 020	2,8
<i>Summa tillgång</i>	5,9	320 190	7 520	2,4
<i>Efterfrågan</i>				
Bruttoinvestering	1,1	54 570	480	0,9
näringsliv	9,7	26 490	245	0,9
därav: industri	8,4	12 200	1 100	9,0
statliga myndigheter och affärsverk	— 2,9	6 300	350	5,5
kommuner	— 1,0	10 600	— 170	— 1,6
bostäder	— 10,2	11 180	55	0,5
Lagerförändring	.	5 670	— 710	.
Privat konsumtion	4,4	130 860	5 230	4,0
Offentlig konsumtion	3,9	58 530	1 820	3,1
Tjänstenetto	.	170	— 220	.
Export	3,7	70 390	920	1,3
<i>Summa efterfrågan</i>	5,9	320 190	7 520	2,4

färsverken väntas öka sina investeringar jämfört med år 1974. För kommunernas del räknas med en fortsatt svag investeringsutveckling.

Näringslivets investeringar väntas totalt sett öka svagt varvid emellertid ökningen för industrin beräknas till ca 9 %. Den kraftiga minskningen i ökningstakt för näringslivets investeringar mellan åren 1974 och 1975 beror bl. a. på en nedgång i handels investeringar samt det förhållandet att mycket små investeringar i handelsflottan väntas jämfört med år 1974. För industrin väntas däremot ökningstakten i investeringarna ligga kvar på samma nivå som år 1974. Flera av basvaruindustrierna hade ett högt utnyttjande av produktionskapaciteten år 1974. Detta i kombination med den förbättrade lönsamheten år 1974 kan väntas utgöra incitament för en utbyggnad under 1975. De tidigare nämnda insatserna på kreditpolitikens område jämte frisläpp av medel som företagen avsatt till arbetsmiljöfonderna och de särskilda investeringsfonderna torde bidra positivt till investeringsutvecklingen.

För de *statliga myndigheterna och affärsverken* beräknas investeringarna öka med ca 5,5 %. Den kraftiga uppgången jämfört med 1974 beror främst på affärsverkens investeringar som väntas öka med drygt 11 %.

De *kommunala investeringarna* beräknas minska något även under 1975. Den totala minskningen på ca 1,5 % förutses fördela sig med en neddragning på byggnadssidan med ca 3 % medan investeringarna i maskiner väntas öka med drygt 5 %.

Investeringarna i *bostäder* väntas återigen öka år 1975, om än obetydligt. Detta innebär en kraftig omsvängning jämfört med år 1974 då en minskning med ca 10 % registrerades. Omsvängningen utgörs till stor del av småhus och förklaras av den mycket höga igångsättningen under sista kvartalet 1974. Detta torde i sin tur hänga samman med att kompensation för mervärdesskatten utgår om enheterna påbörjades före 1974 års utgång. Arbetena med de hus som påbörjades mot slutet av år 1974 kommer till övervägande del att falla på år 1975. Bidragande till att höja bostadsinvesteringarna år 1975 är också en stark uppgång i ombyggnadsverksamheten. Härvid spelar insatserna för energibesparande åtgärder en stor roll.

Investeringarna i lager väntas minska något under år 1975 efter den kraftiga lageruppbyggnaden under år 1974. Lagerinvesteringarna för år 1975 väntas bli nästan 5 miljarder kr. mot ca 5,7 miljarder kr. år 1974.

För den *privata konsumtionen* har kalkylerats med en volymökning på 4 %. Det är något snabbare än den ökning av realinkomsterna som följer av bl. a. den bedömning som jag tidigare redovisat beträffande utvecklingen på avtalssidan. De kraftiga inkomstillskott som hushållen fick 1973 och 1974 kan emellertid väntas få viss effekt på konsumtionen även 1975. Den kraftiga ökningen av sparandet 1974 skulle således bytas mot en viss reducering i sparkvoten för innevarande år.

Konsumentpriserna väntas stiga med ca 8 % under loppet av 1975. Den internationella inflationen som genom vår stora utrikeshandel återverkat kraftigt på vårt land under de senaste åren väntas bli väsentligt svagare under 1975. Den *offentliga konsumtionen* väntas stiga med drygt 3 % 1975, varvid ökningstakten förutses bli 3,8 och 2,8 % för den statliga resp. kommunala konsumtionen.

Utrikeshandeln under 1975 väntas innebära en fortsatt snabbare volymökning av importen än exporten och därmed en ytterligare försvagning av den reala balansen. En viss förbättring av handelsbalansen emotses emellertid trots detta på grund av att ökningen av importpriserna väntas bli lägre än uppgången i exportpriserna, eller 6,7 % mot 9,1 %. En förbättring på drygt 2 procentenheter i bytesförhållandet ligger således i kalkylerna över utrikesbalansens utveckling. Denna förbättring i bytesförhållandet har i huvudsak redan ägt rum och under loppet av innevarande år förutses i grova drag en parallell utveckling av export- och importpriserna totalt sett.

Exporten antas öka med knappt 1,5 % i volym, varvid råvaruexporten väntas minska med mer än 8 %. Men även färdigvarorna förutses möta en svagare efterfrågan från utlandet.

Importen väntas öka med nästan 3 % vilket är en väsentligt lägre ökning än 1974. Detta beror bl. a. på den kraftiga neddragningen av fartygsimporten men sammanhänger också med lagerutvecklingen. Råoljeimporten förutses öka kraftigt under året beroende på stora utbyggnader av den inhemska raffineringsskapaciteten. För petroleumprodukter väntas i stället, som en följd av detta, en minskad import.

Mot denna bakgrund för export- och importutvecklingen väntas *handelsbalansen* visa ett underskott på ca 2 miljarder kr. vilket är en förbättring jämfört med 1974 då underskottet blev drygt 2,5 miljarder kr. (tabell 6).

Sjöfartsnettot för 1975 har beräknats till 3,4 miljarder kr. vilket innebär en viss minskning jämfört med 1974. Detta beror främst på en in-täktsminskning från tanktonnaget.

Tabell 6 Bytesbalans åren 1973 - 1975 (Milj. kr.)

	1973	1974	1975 (prognos)
Export	53 153	70 390	77 840
Import	46 336	72 850	79 930
<i>Handelsbalans</i>	6 817	-2 460	-2 090
Sjöfartsnetto	2 989	3 800	3 400
Turistnetto	-2 275	-2 250	-2 600
Övriga tjänster, netto	-1 280	-1 790	-1 900
Transfereringar	-1 761	-2 500	-3 000
Korrigeringspost	800	800	800
<i>Bytesbalans</i>	5 290	-4 400	-5 390

En viss ökning i *turistnettots* underskott beräknas ske under 1975.

För *transfereringarna* förutses en ökning med ungefär 500 milj. kr. för år 1975, varav 350 milj. kr. faller på ökningen av u-landsbiståndet. Vidare beräknas räntebetalningarna p. g. a. den ökade upplåningen utomlands öka med ca 150 milj. kr.

Totalt för år 1975 väntas ett underskott i *bytesbalansen* med ca 5,4 miljarder kr. vilket skulle innebära en försvagning med 1 miljard kr. från år 1974. Jämfört med år 1973 är det en försämring på mer än 10 miljarder kr.

3.3 Budgetpolitiken

I årets finansplan bedömdes budgetutvecklingen för *innevarande budgetår* medföra ett budgetunderskott väsentligt större än för budgetåret 1973/74 eller inemot 12 miljarder kr. (tabell 7). Denna beskrivning är fortfarande aktuell.

Inkomsterna för innevarande budgetår påverkas bl. a. av det antagande som görs om den allmänna förtjänstökningen hos löntagarna under år 1975. Riksrevisionsverket har i sina förnyade inkomstberäkningar över statens inkomster utgått från att lönesumman skulle öka med 10 % år 1975. Sedan avtal numera, som jag tidigare berört, slutits för den statliga sektorn kan en säkrare bedömning av det sannolika utfallet för hela arbetsmarknaden göras. Med hänsyn bl. a. till de förväntade avtalsuppgörelsernas låglöneprofil förefaller det rimligt att räkna med att inkomst av tjänst under år 1975 ökar med ca 12 %. Detta antagande bör därför läggas till grund för en reviderad inkomstberäkning.

Detta medför att statsinkomsterna för budgetåret 1975/76 räknas upp med 1 275 milj. kr. Utbetalningarna av retroaktiva löner beräknas emellertid komma att ske så sent att skatteuppbörden innevarande budgetår inte påverkas. I likhet med riksrevisionsverket räknar jag därför med en förskjutning av skatteuppbörden på dessa löner av storleksordningen 900 milj. kr. till andra halvåret 1975. Detta innebär dock endast en

Tabell 7 Totalbudgeten 1973/74--1975/76 (Milj. kr.)

	1973/74 Utfall	1974/75		1975/76	
		Budget- prop. 1975	Ny beräk- ning	Budget- prop. 1975	Ny beräk- ning
Inkomster	61 488	73 033	72 945	81 317	84 084
Utgifter	70 881	84 886	84 273	93 224	95 431
<i>Saldo</i>	-9 393	- 11 853	-11 328¹	-11 907	- 11 347¹

¹ Löneökningarna för första halvåret 1975 beräknas utbetalas vid sådan tid att skatteuppbörden förskjuts till efter den 1 juli 1975. Härigenom blir det bokföringsmässiga saldot 12 228 milj. kr. för budgetåret 1974/75 och 10 447 milj. kr. för budgetåret 1975/76.

kassamässig förskjutning av statsinkomsterna mellan andra och tredje kvartalet kalenderåret 1975 och bör inte påverka analysen av budgetutvecklingen mellan budgetåren 1974/75 och 1975/76. I tabell 7 redovisas därför budgetsaldot före denna justering. Inkomsterna budgetåret 1974/75 blir alltså av ungefär samma storleksordning som redovisades i budgetpropositionen om hänsyn ej tas till dessa förskjutningar i inlevans av preliminär skatt.

Om man bortser från effekterna på statsinkomsterna av de rektroaktiva löneutbetalningarna beräknas nu inkomsterna för budgetåret 1975/76 komma att uppgå till ca 84,1 miljarder kr. vilket är nära 2,8 miljarder kr. mer än vad som upptogs i budgetpropositionen. Flera orsaker ligger bakom denna uppjustering. Förutom den större ökning av inkomst av tjänst, vilken jag tidigare berört, har hänsyn här också tagits till de reformer som föreslagits i prop. 1975: 92. De förstärkningar — netto räknat — på inkomstsidan, som blir följderna av detta förslag, motsvaras dock helt av ökade utgifter enligt olika förslag som förelagts riksdagen. En inkomstpost som ökat kraftigt jämfört med budgetpropositionen är mervärdesskatten. Denna inkomstökning uppgår till 700 milj. kr. Vid de av mig gjorda antagandena om löneavtalen för år 1976 räknar jag, liksom jag gjorde i budgetpropositionen, med en ökning av inkomst av tjänst på 8 %.

Utgifterna för budgetåret 1975/76 beräknas nu bli drygt 2,2 miljarder kr. högre än vad som antogs i finansplanen. För ökade lönekostnader räknar jag med 1 100 milj. kr. utöver vad som angavs i budgetpropositionen. Ca 600 milj. kr. går till en ökad satsning på energiområdet. Ett anslag på 300 milj. kr. går till kommuner och landsting i form av ett särskilt statsbidrag i syfte att förstärka den kommunala ekonomin. Vidare föreslås anslaget till riksgäldsfonden räknas upp med 100 milj. kr.

Budgetpolitikens inriktning har under såväl det förra som det innevarande budgetåret haft en stimulerande inverkan på samhällsekonomin. De statliga inkomstöverföringarna till andra sektorer har ökat i påtagligt snabb takt medan däremot statens egna utgifter för konsumtion och investeringar visat en mera dämpad utveckling. Inkomstökningarna har inte utvecklats i takt med de ökade utgiftsåtagandena. Det budgetunderskott som enligt kalkylerna förutses för innevarande budgetår uppgår till ca 11,3 miljarder kr. Detta innebär en ökning med ca 2 miljarder kr. jämfört med budgetåret 1973/74 och drygt 5 miljarder kr. jämfört med budgetåret 1972/73. Även uttryckt i procent av bruttonationalprodukten måste underskottet för innevarande budgetår sägas vara betydande. För budgetåret 1975/76 förutses underskottet bli av samma storleksordning som innevarande budgetår.

4 Statsfinansiella perspektiv på längre sikt

Som ett underlag för bedömning av budgetutvecklingen på längre sikt utförs årligen beräkningar för de närmast framförliggande budgetåren. Dessa beräkningar sammanfattas i en långtidsbudget, som redovisas i bilaga 2 till denna proposition.

Långtidsbudgeten baseras på uppgifter som lämnas av myndigheterna i samband med de årliga anslagsframställningarna, i vissa fall dock kompletterade efter det att budgetpropositionen framlagts. Den slutliga utformningen av långtidsbudgeten sker inom finansdepartementet efter samråd med resp. fackdepartement.

Beräkningarna avser endast den över statsbudgeten finansierade verksamheten, varför affärsverkens driftutgifter och andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår. Detsamma gäller en stor del av socialförsäkringssystemet, bl. a. AP-fondens utgifter och inkomster.

I långtidsbudgeten kartläggs i ett fyraårsperspektiv de inteckningar i resursutrymmet som följer av statsmakernas fattade beslut och gjorda åtaganden. Vad beträffar inkomst- och utgiftsutvecklingen i löpande priser har tidsperspektivet avgränsats till en tvåårsperiod. Detta motiveras av det begränsade värde som måste tillmätas antaganden rörande prisutveckling m. m. för en längre period. En rent schablonmässig framskrivning i ett längre tidsperspektiv har bedömts bli föga användbart som underlag för statsmakernas beslut. Därtill kommer att de samhällsekonomiska utvecklingstendenserna på längre sikt f. n. ter sig så pass oklara att en sådan framskrivning även av detta skäl får tillmätas begränsat värde.

Långtidsbudgetens syfte är begränsat till att ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut. Jag vill understryka att detta inte är liktydigt med en oförändrad standard eller med oförändrade resursinsatser. I flera fall har statsmakterna gjort preciserade utfästelser om en successivt ökad standard eller ökade utgifter. Detta gäller exempelvis utfästelserna till folkpensionärerna och åtagandet om bistånd till u-länderna. Utfästelser av detta slag har beaktats i långtidsbudgetens utgiftsberäkningar. På de områden där tidsbegränsade åtaganden eller program föreligger har utgifterna antagits falla bort i och med att programperioden löper ut. I det stora flertalet fall finns emellertid inte preciserade utfästelser om en ökad standard eller tidsbegränsningar av gjorda åtaganden. Utgiftsbedömningarna har då i allmänhet gjorts med utgångspunkt i att verksamheten skall fortgå i oförändrad omfattning.

De senaste årens snabba inflationstakt och kraftigt höjda råvarupriser har självfallet påverkat förutsättningarna för bedömningar av den ekonomiska utvecklingen. Vissa tendenser kan emellertid spåras. Som

grundantagande för långtidsbudgetens kalkyl har schablonmässigt antagits en tillväxt i bruttonationalprodukten om 3 % per år. Detta jämfört med tidigare långtidsbudgetar lägre tillväxtantagande kan ses som en markering av att man möjligen kan räkna med en något lägre produktivitetsutveckling än tidigare. Någon säkrare bedömning av utvecklingstendenserna kan dock inte göras förrän resultatet av 1975 års långtidsutredning föreligger.

De beräkningsprinciper som tillämpas i långtidsbudgeten leder naturligen till att utgiftsutvecklingen under den framförliggande femårsperioden 1975/76—1979/80 blir lägre än under jämförelseperioden 1969/70—1973/74. De totala utgifterna steg under jämförelseperioden med i genomsnitt 5,1 % per år i fasta priser. För långtidsbudgetperioden visar beräkningarna en ökning av utgifterna med 2,1 % årligen. I löpande priser ökade utgifterna med 12,5 % per år under den bakomliggande femårsperioden. Till budgetåret 1976/77 beräknas utgifterna stiga med 11,2 % och till budgetåret 1977/78 med 6,5 %. Jämfört med tidigare långtidsbudgetar visar sålunda årets kalkyl en anmärkningsvärt stark utgiftsökning till det första budgetåret i den framförliggande perioden. Härvid skall beaktas att utvecklingen under jämförelseperioden inkluderar utgifterna för den ambitiösa reformverksamhet som bedrivits, under det att i långtidsbudgeten inräknats endast effekter av redan fattade beslut.

Tabell 8 Statsutgifternas utveckling för olika ändamålsgrupper
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70— 1973/74	Anslag 1975/76	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76— 1979/80
Folkpensioner, sjukförsäkringar m. m.	+ 10,2	17 877	+ 4,8
Utbildning och forskning	— 0,3	13 319	+ 0,9
Totalförsvar	+ 0,2	10 276	0
Kommunikationer och energiförsörjning	+ 2,7	7 986	0
Stöd till barnfamiljer	+ 10,5	5 534	+ 3,4
Arbetsmarknad och regionalpolitik	+ 11,1	5 322	+ 1,8
Bostäder ¹	— 2,0	4 995	— 0,1
Skattebidrag till kommuner m. m.	+ 14,1	4 324	+ 4,8
Hälso-, sjuk- och socialvård	+ 0,8	3 837	— 0,6
Rätts- och polisväsende	+ 6,7	3 613	— 0,4
Internationellt utvecklingsbistånd m. m.	+ 20,6	3 000	+ 2,4
Ränta på statsskulden m. m. ¹	+ 5,1	4 615	+ 13,9
Övrigt	+ 7,6	10 733	+ 3,7
Totalt	+ 5,1	95 431	+ 2,1

¹ Riksbankens beslut den 17 april 1975 att höja obligationsräntan har ej kunnat beaktas för perioden 1967/77—1979/80.

I tabell 8 redovisas statsutgifternas utveckling i fasta priser fördelade på olika ändamålsgrupper. Av tabellen framgår att ändamålsgrupperna folkpensioner, sjukförsäkring m. m., stöd till barnfamiljer, skattebidrag till kommuner och statsskuldsräntor m. m. ökar snabbast under den framförliggande perioden. Den relativt sett starka ökningen av utgifterna för folkpensionerna och stödet till barnfamiljer är en direkt följd av de utfästelser som har gjorts för dessa områden. En fortsatt ambitiös arbetsmarknadspolitik och fullföljandet av enprocentsmålet för det internationella utvecklingsbiståndet medför växande utgifter också för dessa ändamålsgrupper.

Vid en realekonomisk analys visar långtidsbudgeten, som närmare framgår av bilaga 2, tydliga olikheter i utvecklingstendenserna för de olika utgiftstyperna. Utgifterna för de statliga transfereringarna växer enligt kalkylerna betydligt snabbare än statens egen efterfrågan på varor och tjänster. Detta ligger i linje med de tendenser som präglat de senaste årens utveckling. Transfereringarna omfattar bl. a. utvecklingsbiståndet, skattebidragen till kommunerna och folkpensionerna. Investeringsutgifterna beräknas sjunka något under perioden, vilket beror på den beräkningsteknik som tillämpas i långtidsbudgeten. Konsumtionsutgifterna uppvisar däremot en svag ökning varvid en klar skillnad finns mellan de mycket begränsade stegringarna i den rent statliga konsumtionen och de relativt sett snabbare ökningarna av driftbidragen till kommunerna.

Den utvecklingsbild som redovisas i årets långtidsbudget överensstämmer i vissa delar med vad som framkommit i de senaste årens långtidsbudgetar. I likhet med dessa visar årets kalkyl att jämförelseperiodens utgiftsutveckling varit snabbare än den utgiftsutveckling som beräknas för den framförliggande perioden. Detta beror på den beräkningsteknik som utnyttjats för långtidsbudgetkalkylerna. Andra genomgående tendenser är att transfereringarnas tillväxttakt de kommande åren beräknats bli snabbare än konsumtionsutgifternas och att folkpensioner och stödet till barnfamiljer beräknats få en snabb framtida tillväxt. Dessa senare tendenser har sin förklaring i långsiktigheten i reformverksamheten på det sociala området.

I andra avseenden skiljer sig emellertid årets långtidsbudget från föregående års. Årets kalkyl visar en snabbare utgiftsstegring både i fasta och löpande priser såväl för jämförelseperioden som för den framförliggande perioden. En särskilt kraftig utgiftsökning förutses till det första budgetåret i perioden. Detta hänger bl. a. samman med att vissa kostnadskrävande reformer som beslutats åren 1974 och 1975 får ett stort genomslag på utgifterna först detta budgetår. Som exempel kan nämnas utgifter för folkpensioner och stöd till barnfamiljer. Ett annat särdrag är att räntekostnaderna för den statliga upplåningen nu beräknas växa snabbare än någon annan utgiftskategori.

I långtidsbudgeten görs också ett försök att teckna en helhetsbild över

Tabell 9 Budgetsaldots utveckling 1974/75 – 1976/77
(Milj. kr., löpande priser)

	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78
Inkomster	72 945	84 084	92 362	99 753
Utgifter	84 273	95 431	106 097	113 039
Saldo	–11 328	–11 347	–13 735	–13 286

Anm. Budgetsaldona för budgetåren 1974/75 och 1975/76 justerade för effekterna på skatteuppbörden av förskjutningen i utbetalningar av retroaktiva löner år 1975.

budgetutvecklingen omfattande såväl utgifter som inkomster. Denna beräkning redovisas i tabell 9. Härav framgår att totalbudgeten väntas uppvisa ett underskott om drygt 11,3 miljarder kr. såväl budgetåret 1974/75 som budgetåret 1975/76. För budgetåret 1976/77 resulterar långtidsbudgetens kalkyler i en betydande försvagning av statsbudgeten och en ökning av budgetunderskottet med nära 2,4 miljarder kr. Detta beror förutom på de utgiftsåtaganden jag tidigare redovisat på att tillväxttakten för statsinkomsterna beräknas avta märkbart. Budgetunderskottet skulle därmed på fem år ha ökat med drygt 10 miljarder kr. Kalkylerna för budgetåret 1976/77 innebär sålunda att även om utgiftsutvecklingen kunde begränsas till ett fullföljande av redan fattade beslut och gjorda åtaganden så skulle en kraftig budgetförsvagning likväl inte kunna undvikas. Även för det därpå följande budgetåret visar beräkningarna ett fortsatt mycket stort underskott.

Ett annat sätt att illustrera ökningen i statsbudgetens underskott redovisas i tabell 10 där detta sätts i relation till bruttonationalprodukten. Härav framgår att underskottet för budgetåret 1976/77 beräknas uppgå till 4,5 % av bruttonationalprodukten. Fem år tidigare var andelen endast 1,9 %. Ett budgetunderskott av den storleksordning som nu är aktuell och takten i underskottets tillväxt under de senaste åren riskerar att medföra svårbemästrade problem för kapitalmarknad och kreditpolitik.

Finansieringen av dessa budgetunderskott har sålunda ställt snabbt växande anspråk på kreditmarknaden. Bara på några få år har den statliga upplåningen flerdubblats.

En analys av kreditmarknaden med beaktande av såväl de statliga upplåningsbehoven som kommunernas anspråk på lån och AP-fondens tillväxt visar samma utvecklingstendenser som en analys av de statliga anspråken på kreditmarknaden.

Tabell 10 Det statliga budgetunderskottet i procent av BNP i löpande priser

1966/67	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78
1,3	1,9	3,0	4,0	4,4	4,0	4,5	4,1

Den kommunala sektorns gynnsamma ekonomiska utveckling åren 1973 och 1974 medförde en något minskad upplåning. För år 1974 finansierades kommunernas budgetunderskott genom en minskad likviditet. En fortsatt expansion av de kommunala utgifterna förutses för år 1975. Härigenom torde den kommunala sektorns anspråk på kreditmarknaden öka. Jag vill också erinra om att i den överenskommelse mellan regeringen och kommunförbunden som redovisas i prop. 1975: 51 ingår att kommunerna ges ett visst ökat utrymme i fråga om långivningen på den tillgängliga kapitalmarknaden.

Samtidigt kan konstateras att den svenska kapitalmarknaden tillväxer i en relativt måttlig takt, främst beroende på den nu långsammare tillväxten av AP-fonden. Eventuella förändringar i hushållssparandet torde knappast gå i sådan riktning att tillgången på kapital ökar.

Den hittillsvarande utvecklingen har visat att den offentliga sektorns växande underskott på kort sikt kunnat kombineras med en framgångsrik kreditpolitik trots vissa svår bemästrade problem. Detta visas bl. a. av att näringslivet kunnat realisera ambitiösa investeringsplaner. De tillfälliga omständigheter som möjliggjort en hög statlig upplåning utan allvarliga konsekvenser för andra sektorer kan emellertid, som framgår av vad jag tidigare anför, inte läggas till grund för den framtida ekonomiska politiken. Den utveckling som kan utläsas ur långtidsbudgeten inger därför vissa farhågor beträffande möjligheterna att bereda utrymme för det statliga upplåningsbehovet och samtidigt kunna tillgodose andra angelägna behov.

5 Avslutning

I en omvärld som präglas av ekonomisk oro, i vissa dominerande länder av ekonomisk stagnation och nedgång och en arbetslöshet som nått helt oacceptabla tal, präglas förhållandena i vårt land av god sysselsättning och hög aktivitet på praktiskt taget alla fronter. Den senaste arbetslöshetsräkningen, som omfattar mars månad i år, visar en lägre arbetslöshet och en väsentligt högre sysselsättning än vad vi någonsin tidigare har upplevt denna tid på året sedan arbetskraftsräkningarna startade i början på 1960-talet. Vi har dessutom för dagen fler lediga och obesatta platser än det antal arbetssökande kassamedlemmar som anmäler sig vid arbetsförmedlingarna.

Konsumentprisstegringen under 1974 uppgick till 10,5 % och räknat från februari månad 1975 och 12 månader tillbaka till 8 %. Det framstår i en internationell jämförelse som fördelaktigt. Vi bör ha god anledning att räkna med en lugnare prisstegring under 1975 än under fjolåret på grund av en påtaglig nedgång i de tunga och betydelsefulla råvarupriserna. Den internationella prisstegringen blir sannolikt mer

dämpad än vad den varit under 1974. Det negativa inslaget i den svenska utvecklingen är ett bestående underskott i bytesbalansen och en i traditionell mening trots allt för hög prisstegringstakt.

Vi har under 1960-talet kunnat dra fördel av en hög produktivitetsökning, i genomsnitt närmare 5 % per år. Detta har skapat utrymme för såväl en snabb standardstegring för löntagarna, omfattande sociala reformer och en kraftig utbyggnad av den offentliga sektorn. Mellan åren 1960 och 1970 steg hushållens disponibla realinkomster med ca 40 %. Under samma period minskade den lagstadgade arbetstiden från 45 till 42,5 timmar. ATP-reformen började successivt verka under 1960-talet och folkpensionen har ökat genom bl. a. pensionstillskotten från 2 750 kr. för ensamstående 1960 till 10 170 kr. innevarande år. Sedan början på 1960-talet har vi genomfört grundskolereformen och byggt ut gymnasieskolan och universiteten i snabb takt. Bostadsbristen har i huvudsak bemästrats genom färdigställandet av 1 miljon nya bostäder på 10 år och sjukvården har fått kraftigt ökade resurser. Utvecklingen har således varit gynnsam över praktiskt taget hela fältet.

Under de senaste åren har vi emellertid kunnat konstatera att produktivitetsvinsterna i vår ekonomi sjunkit. Orsakerna till denna nedgång i produktiviteten är ännu inte belagda men bl. a. torde en avsättning i strukturomvandlingen spelat en roll. Den tilltagande knappheten på energi kan också innebära en restriktion för den framtida produktivitetsökningen. Innebörden i en lägre produktivitetstillväxt är att också resurstillväxten mätt i BNP-termer avtar. Vi kan således under återstoden av 1970-talet — trots en fortsatt höjd förvärvsfrekvens — nödgas räkna med en BNP-tillväxt som understiger 1960-talets. Mot det tillskott som en ökad andel heltidsarbetande skulle kunna innebära bör också ställas strävandena till minskade arbetstider för de i dag heltidsarbetande. En lägre BNP-tillväxt innebär att den fortsatta utbyggnaden av samhällsservicen och takten i standardstegringen får gå i lugnare takt.

Jag har tidigare redovisat vår situation när det gäller bytesbalansen. Underskottet år 1975 har beräknats motsvara ca 2 % av BNP. Till detta underskott kommer snabbt växande kapitalkostnader för den utlandsskuld vi ådrar oss för att finansiera det ursprungliga underskottet. Detta ställer krav på att vi åstadkommer en kraftig exportökning, en resursförskjutning som i sin tur föranleder en motsvarande dämpning på andra sektorer, bl. a. den privata konsumtionsökningen.

Skall vi klara en exportökning av denna karaktär måste utbyggnaden av den industriella produktionskapaciteten prioriteras. Jag har tidigare redovisat de åtgärder regeringen och riksbanken vidtagit för att säkra en industriell investeringsökning år 1975. Denna politik måste fullföljas med kraft under kommande år. Om vi vill uppnå en årlig industriell investeringsökning med 10 %, vilket framstår såsom en önskvärd mål-

sättning under de närmaste åren, innebär detta att omkring en halv procentenhet av BNP-tillväxten varje år måste avsättas för detta ändamål. En kraftig utbyggnad av den industriella sektorn kommer också att ställa större krav på arbetskraft.

När man skall betrakta de avvägningsproblem som ligger framför oss måste man också betrakta de inteckningar som redan gjorts i det framtida konsumtionsutrymmet. Av största betydelse är de åtaganden som gjorts på pensioneringens område. Den naturliga ökning av antalet pensionärer, beslutet om sänkt pensionsålder samt utfästelser om standardökningar för pensionärerna kan under närmaste 5-årsperiod beräknas kräva resurser motsvarande 0,5 % av BNP per år.

Ett annat problem som kräver ökad uppmärksamhet är sparandets utveckling. Under 1960-talet hade vi ett omfattande offentligt sparande genom AP-fonden. Fonduppbyggnaden ökade under 1960-talets senare hälft från ca 3 till ca 7 miljarder kr. om året. Detta sparande finansierade ett omfattande bostadsbyggande och en snabb industriell expansion. På några år under 1970-talet har detta sparande konsumerats av de snabbt växande statliga budgetunderskotten. F.n. kompenserar vi vårt bristande sparande genom att låna i utlandet. Som jag tidigare utförligt redovisat måste detta förhållande få karaktären av ett övergående, av speciella orsaker betingat låneengagemang. Om vi vill ha en ekonomi i balans måste därför vårt inhemska sparande öka och vårt utrikesunderskott bringas ned. Skall detta genomföras utan att orimliga anspråk ställs på penningpolitiken måste det statliga budgetunderskottet successivt bringas ned till en mer rimlig nivå. Årets långtidsbudget visar att underskottet till budgetåret 1976/77 — utan nya åtaganden — skulle fortsätta att öka. Det är uppenbart att denna utveckling inger bekymmer och illustrerar allvaret i den ekonomiska situation vi nu överblickar.

De avvägningsproblem som jag här kortfattat berört kommer att analyseras grundligt i 1975 års långtidsutredning som kommer att publiceras i höst. Därefter blir det tillfälle att mera i detalj diskutera de konsekvenser som utvecklingen betingar för den ekonomiska politiken. Jag har emellertid redan nu velat ange arten av de problem och de restriktioner vi har att beakta när vi utformar de kommande årens ekonomiska politik.

Vid en avstämning av den internationella konjunkturbilden framstår erfarenhetsmässigt att konjunkturväxlingarna numera har en benägenhet att komma snabbare i tiden i jämförelse med förkrigsmönstret på 20- och 30-talet. De blir å andra sidan på grund av statsledningarnas medvetenhet om skyldigheten att ingripa icke så djupa och förödande som tidigare. Det torde emellertid ligga något av en ofrånkomlig regelbundenhet i att de goda tiderna resp. de dåliga skall återkomma i intervaller om 4 à 5 år. Detta förhållande bör ge oss bl. a. den erfarenheten att vi bör använda lågkonjunkturerna till medvetna satsningar

på utbyggnad av vår industriella produktionskapacitet. Både näringsliv och nation vinner på att då den internationella efterfrågan på nytt blir vital vara väl rustade produktionsmässigt och dessutom gärna ha färdigvarulager som kan möta en stigande efterfrågan. Regeringen har för att underlätta denna exportökning medvetet strävat efter att uppmuntra näringslivet att göra sina investeringsinsatser just i de lugnare tiderna. Näringsliv och industri har själva dragit de riktiga slutsatserna i detta avseende. Vi var förmodligen den enda nation i Europa som efter 1970 års extrema högkonjunktur under efterföljande år stadigt ökade den industriella utbyggnaden. Vi har alltså samma intresse av att industrin håller sin investeringsaktivitet väl uppe. Företagen har också möjligheter till detta då likviditeten efter 1974 års goda vinstresultat i allmänhet är tillfredsställande. De genom riksdagsbesluten avställda medlen av fjolårsvinsterna i form av miljöfonder och särskilda investeringsfonder som blir disponibla för användning fr.o.m. halvårsskiftet i år kommer här att medverka till en önskvärd investeringsaktivitet. De tidigare berörda åtgärderna för att underlätta för företagen — även de mindre och medelstora — att erhålla tillgång till långfristiga krediter på en utbyggd svensk kapitalmarknad bör ha effekt i samma riktning.

Den här redovisade relativt förhoppningsfulla synen på den framtida utvecklingen grundar sig på att den ekonomiska stagnationen ute i världen dessbättre föranlett statsledningarna till konkreta ingripanden för att stimulera ekonomin. Det sker såväl på det kreditpolitiska som det finanspolitiska området. Vidare pekar ekonomiska bedömningar runt om i världen på att en vändning uppåt i konjunkturen är att vänta under andra halvåret 1975. Som tidigare nämnts utgår man också ifrån att prisstegringen internationellt sett nu skall gå över i ett lugnare mönster.

Mot denna bakgrund har vi en rimlig möjlighet att i stort sett undgå allvarliga verkningar av den senaste internationella konjunkturedgången i vår ekonomi. Klokheten bjuder dock att vi håller beredskapen uppe för den händelse den internationella utvecklingen tar en annan väg och efterfrågekonjunkturen dröjer. Jag har tidigare redovisat de åtgärder som vidtagits och pågår för att vi skall vara rustade även för eventuella påfrestningar. Inom ramen för en sund ekonomi och med målsättningen att återställa balansen i våra utrikes betalningar skall sysselsättning och investeringsaktivitet uppehållas. Ett framgångsrikt genomförande av denna politik grundlägger framsteg och ökat välstånd för alla medborgare.

SÄRSKILDA FRÅGOR

1 Statlig garanti för AB Svensk Exportkredit

Utvecklingen av den svenska bytesbalansen reser såsom jag närmare behandlat i det föregående, krav på upplåning utomlands bl. a. från det svenska näringslivets sida. Detta gäller finansiering av såväl investerings- som exportprojekt. En del av upplåningen utomlands måste härvid förmedlas av svenska kreditinstitut, vad gäller exportkrediter i första hand AB Svensk Exportkredit (SEK). SEK bildades år 1962 (prop. 1962: 125, SU 1962: 110 och BaU 1962: 22, rskr 1962:272 och 275) med uppgift att medverka vid finansiering av svensk export genom att lämna långfristiga krediter för vilka skall ställas betryggande säkerheter.

Bolagets aktiekapital uppgår f. n. till 200 milj. kr. Bolaget ägs till hälften av staten och till hälften av ett antal affärsbanker. SEK:s utestående lån uppgick per den 1 januari 1975 till drygt 1,6 miljarder kr. Utlåningen avser till stor del svenska varv samt i övrigt exportföretag som levererar kapitalvaror på kredit.

SEK har hittills finansierat sin utlåningsverksamhet genom upplåning i AP-fonden. Möjligheterna för SEK att genom upplåning i AP-fonden tillgodose exportnäringens kreditanspråk är f. n. begränsade samtidigt som efterfrågan på krediter är betydande. SEK:s finansieringsbehov är beroende av de kreditvillkor institutet kan erbjuda sina låntagare och därmed av kostnaderna för institutets egen upplåning. Mot bakgrund av volymen redan beviljade och föreliggande ansökningar om kredit kan emellertid institutets upplåningsbehov under år 1975 uppskattas till omkring 600 milj. kr. Såväl av hänsyn till utrymmet på den svenska kapitalmarknaden som till behovet av ökad svensk upplåning utomlands torde åtminstone hälften av detta belopp få anskaffas utanför Sverige.

SEK har nyligen upptagit ett lån på den internationella kapitalmarknaden och ytterligare sådan upplåning kommer att aktualiseras inom den närmaste tiden. Det är härvid väsentligt att SEK kan erhålla så gynnsamma villkor som möjligt. Ett sätt att skapa förutsättningar härför är att staten ställer garanti för upplåningen.

Det förtjänar att påpekas att, när det gäller finansiering av exportkrediter, AP-fonden i viss utsträckning medverkat härtill genom refinansiering av exportkrediter som lämnats av såväl SEK som affärsbanker. I en tid när anspråken på den svenska kapitalmarknaden allmänt sett skärps finner jag det vara angeläget att möjliggöra en mer samlad bedömning vid tilldelning av krediter för refinansiering inom Sverige av svensk export. Som ett led i dessa strävanden bör enligt min mening utlåning från AP-fonden till exportfinansiering i normalfallet ske via SEK. Härigenom kan en prioritering lättare ske när det gäller anspråktagande av

den svenska kapitalmarknaden för exportfinansiering. Detta hindrar inte att AP-fonden medverkar till exportkreditfinansiering i andra former när särskilda skäl talar härför.

Behovet av upplåning utomlands har delvis förändrat förutsättningarna för SEK:s verksamhet. Mot denna bakgrund kan det finnas anledning att bl. a. se över SEK:s kapitalstruktur. Jag har erfarit att chefen för industridepartementet avser ta initiativ till överläggningar härom med affärsbankerna. I avvaktan på resultatet av dessa överläggningar förordar jag att staten garanterar av SEK upptagna utländska lån intill ett belopp om högst 350 milj. kr. jämte ränta. Garanti bör kunna utställas i utländsk valuta. Det bör ankomma på regeringen att meddela närmare föreskrifter rörande garantigivningen.

2 Allmänna Pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet under år 1974

Riksdagen har hemställt (NU 1974: 37, rskr 1974: 253) att regeringen årligen skulle lämna en redovisning av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses placeringar och övriga verksamhet. Fjärde fondstyrelsen har nu överlämnat årsredovisning för verksamhetsåret 1974. Denna redovisning torde få fogas till regeringsprotokollet som bilaga 9. Regeringen har genom beslut den 3 april 1975 godkänt de till årsredovisningen fogade förvaltnings- och revisionsberättelserna.

Av verksamhetsberättelsen framgår att fondens placeringsverksamhet kom igång först under andra kvartalet 1974. Vid halvårsskiftet hade drygt 50 milj. kr. placerats i aktier. Anskaffningsvärdet av fondens aktier uppgick vid utgången av 3:e och 4:e kvartalen till 194 resp. 232 milj. kr. Av de 500 milj. kr. riksdagen ställt till förfogande har 300 milj. kr. successivt tagits i anspråk. Härav har drygt 230 milj. kr. disponerats för aktieköp medan återstoden utgjorde likviditetsreserv.

Vid utgången av år 1974 ingick i fondstyrelsens aktieportfölj 25 olika företag. Av dessa svarade sex företag (Volvo, AGA/Corona, L M Ericsson, Mo och Domsjö samt Svenska Fläktfabriken) för ca 75 % av totalportföljens anskaffningsvärde. Portföljen dominerades av 635 000 Volvo-aktier, varav 585 000 aktier förvärvades i samband med en riktad nyemission. Den efter Volvo största posten i fondens aktieinnehav utgjordes av drygt 128 000 aktier i Corona. I januari 1975 byttes aktierna i Corona ut mot drygt 160 000 AGA-aktier. Tillsammans med de AGA-aktier som redan ingick i portföljen är fondens innehav av AGA-aktier nu i förhållande till totala antalet aktier i företaget 6 % och därmed fondens relativt sett största.

3 Översyn av budgetsystemet

Jag har tidigare anmält (prop. 1975: 1 bil. 2 s. 26) att budgetutredningen redovisat förslag om hur budgeten skall göras till ett mer effektivt instrument på statsmaktsnivå för att fördela och styra samhällets resurser. Utredningens förslag (SOU 1973: 43—46) rör bl. a. rollfördelningen i budgetarbetet, en eventuell ändamålsindelning av budgeten, frågor rörande planering inom den statliga sektorn, beslutsunderlag i fråga om investeringar, förmögenhetsredovisning och kapitalkostnader samt frågor rörande sammanläggning av drift- och kapitalbudgetarna och anslagssystemet. Betänkandet har remissbehandlats.

De frågor utredningen behandlat rör en rad viktiga aspekter på den statliga budgeten och arbetet med att framställa den. De förslag utredningen lagt fram påverkar i betydande utsträckning bl. a. myndigheternas arbete med anslagsframställningarna. Det är mot denna bakgrund naturligt att remissbilden ingalunda är entydig och att vid remissbehandlingen framkommit såväl kritik mot delar av förslagen som förslag till andra lösningar. Utredningens förslag samt de vid remissbehandlingen framkomna synpunkterna och förslag till andra lösningar bearbetas f. n. inom finansdepartementet.

Jag vill även erinra om det av affärsverkskommittén i juni 1972 utarbetade förslaget till målsättning och styrformer för affärsverken. Betänkandet, som bl. a. tar upp vissa budgettekniska frågor och resursstyrningsfrågor avseende affärsverken såsom bl. a. frågan om resultatutjämningsfonder, har remissbehandlats och bereds f. n. inom industridepartementet. Remissbehandlingen av detta betänkande har visat att skilda uppfattningar föreligger om de lämpliga styrformerna avseende affärsverken. Jag vill här endast understryka nödvändigheten av att de nämnda utredningsförslagen blir föremål för en samlad bedömning.

Jag vill vidare erinra om att försöksverksamhet avseende programbudgetering på myndighetsnivå sedan slutet av 1960-talet påbörjats vid vissa myndigheter. Jag har årligen redovisat det aktuella läget beträffande denna försöksverksamhet för riksdagen (senast i prop. 1975: 1 bil. 2, punkt 12). Riksrevisionsverket har nyligen avlämnat en slutrapport med utvärdering av dessa försök. Denna rapport bereds f. n. inom finansdepartementet. Jag vill i detta sammanhang även erinra om det arbete som pågår att effektivisera de statliga myndigheternas ekonomi-administration, bl. a. inom ramen för statens ekonomi-administrativa system (det s. k. SEA-systemet).

Frågan om en modernisering av budgettekniken har väckts även i riksdagen. Sålunda har riksdagen begärt förslag om en sådan modernisering närmast vad avser frågan om i vad mån budgetsystemet kan omarbetsas så att det ger mer utrymme för flexibilitet i investeringsplane-

ringen och förhöjd konjunkturpolitisk beredskap (FiU 1975: 1, rskr 1975: 30). Under 1975 års riksmöte har vidare väckts motioner om förändringar av budgetsystemet avseende enskilda verksamheter. Sålunda har bl. a. väckts förslag innebärande rätt för enskilt affärsverk att bilda resultatutjämningsfond.

Jag delar uppfattningen att det nuvarande budgetsystemet behöver förbättras. Remissbehandlingen av föreliggande utredningsförslag i dessa frågor visar emellertid att ytterligare förberedelsearbete behövs innan statsmakterna kan ta ställning till dessa frågor. Jag vill i detta sammanhang endast erinra om de inbördes sambanden mellan olika budgettekniska frågor. Sålunda kräver en eventuell sammanläggning av drift- och kapitalbudgetarna samtidigt ställningstagande till hur förmögenhetsredovisningen bör vara upplagd och på vilket sätt kapitalkostnader lämpligen bör beräknas. Frågor om resultatutjämningsfond för enskilt affärsverk måste självklart ses mot bakgrund av de ställningstaganden som statsmakterna kan komma att göra till nya principer för förmögenhetsredovisningen. Ändrade rutiner för investeringsplanering måste bedömas bl. a. mot bakgrund av frågor om anslagssystem osv. Ställningstagande till dessa frågor kräver sålunda ett noggrant och komplicerat förberedelsearbete.

Sammanfattningsvis är jag inte för dagen beredd att ta ställning till föreliggande utredningsförslag beträffande modernisering av budgetsystemet. Sedan beredningsarbetet avseende utredningsförslagen och remissynpunkterna avslutats räknar jag med att behov av ytterligare kompletterande utredningar och förberedelsearbete kan komma att föreligga innan en modernisering av budgetsystemet kan komma till stånd. Jag räknar med att kunna presentera förslag i detta hänseende tidigast under 1975/76 års riksmöte.

4 Anslagsfrågor

1. Beräknade merkostnader för täckande av löner och pensioner m. m. för budgetåret 1975/76

Avtal har, som jag tidigare redovisat, numera träffats för det statliga avtalsområdet för 1975 och 1976. Genom avtalet erhålls en lönekostnadsökning på ca 15 % för år 1975 och ca 12 % för år 1976. Häri ingår en höjning av arbetsgivaravgifterna med ca 4 % vardera året. Den förstnämnda höjningen har beaktats i anslagsberäkningarna för budgetåret 1975/76 genom att lönekostnadspålägget höjts till 33 %. De kostnader som härutöver uppkommer till följd av avtalet under budgetåret 1975/76 avser lönehöjningar på 11 % för år 1975 samt lönekostnadsökningar på ca 12 % för år 1976. Utgifter härför på statsbudgeten — exkl. kostnaderna för det militära försvaret och civilförsvaret — har

beräknats till ca 2 300 milj. kr. I budgetpropositionen beräknades anslagsbehovet preliminärt till 1 200 milj. kr. Efter samråd med statsrådet Löfberg förordar jag att anslaget till täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. tas upp med 2 300 milj. kr.

Regeringen bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gällt beträffande tidigare anvisade täckningsanslag — efter prövning i varje särskilt fall — kunna från anslaget anvisa de medel som behövs utöver reservationsanslag och obetecknade anslag på grund av lönehöjningar m. m. som föranleds av avtal som riksdagens lönedelelegation har godkänt eller avtal som regeringen godkänt utan hörande av riksdagens lönedelelegation. På motsvarande sätt bör medel kunna anvisas, när merbelastningen inte bör ske av förslagsvis betecknade anslag och anslagsposter som maximerats av regeringen. Merkostnaderna för de affärsdrivande verken bör bestridas på samma sätt som dessa verks övriga utgifter. Merkostnader för löner m. m. som faller på anslag inom utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret bör liksom hittills täckas av fjärde huvudtitelns anslag Reglering av prisstegringar.

2. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1975/76

Anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1975/76 var i årets budgetproposition i viss omfattning upptagna med beräknade belopp beroende på att motsvarande investeringsanslag inte begärts definitivt.

Jag får nu anmäla de definitiva anslagsförslagen samt förslagen om ytterligare investeringar utöver de i budgetpropositionen beräknade.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har för byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde definitivt begärts (prop. 1975: 33) 140 milj. kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 70 milj. kr.

Under *statens utlåningsfonder* har till studiemedelsfonden i prop. 1975: 23 definitivt begärts samma belopp som i budgetpropositionen. Anslaget bör skrivas av helt och avskrivningsanslaget föras upp med oförändrat 510 milj. kr.

3. Riksgäldsfonden

I årets budgetproposition (bil. 19) beräknade jag anslagsbehovet för riksgäldsfonden till 4 500 milj. kr.

Den nu beslutade höjningen av den långa obligationsräntan med en procentenhet innebär naturligtvis en betydande kostnadsstegring för den långa statsupplåningen. Effekten budgetåret 1975/76 blir emellertid begränsad då kostnadsstegringen kassamässigt slår igenom med en viss

eftersläpning. Mot bakgrund av räntehöjningen och med i övrigt kända förändringar i riksgäldskontorets kostnader för statsupplåningen bör emellertid, enligt vad jag under hand erfarit från riksgäldskontoret, anslagsbehovet till riksgäldsfonden räknas upp med 100 milj. kr. till 4 600 milj. kr.

Den förändring av staten för riksgäldsfonden för budgetåret 1975/76 som fordras i samband med den ändrade anslagsberäkningen torde få redovisas av riksgäldskontoret direkt till finansutskottet.

5 Totalbudgeten budgetåren 1974/75 och 1975/76

Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1974/75 och 1975/76

I budgetpropositionen beräknade jag totalbudgetens utgiftsanslag, dvs. bortsett från förändringar av reservationsmedelsbehållningarna och i dispositionen av rörliga krediter, till 81 349 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Häri ingick de i prop. 1975: 2 och prop. 1975: 7 upptagna anslagen på tilläggsstat. Viss del av prop. 1975: 2 har sedermera återkallats (Skr 1975: 64). Riksdagen har sedermera beslutat angående dessa förslag. Vidare har begärts resp. anvisats ytterligare drygt 8 milj. kr. på tilläggsstat i prop. 1975: 53 samt i rskr 1975: 14.

Till utgången av mars 1975 har härutöver begärts anslag på tilläggsstat (prop. 1975: 85) till ett sammanlagt belopp om 347 milj. kr. De största anslagen föreslås gå till bl. a. sysselsättningsskapande åtgärder med 100 milj. kr. samt vissa energibesparande åtgärder med 50 milj. kr. Vidare föreslås att 44 milj. kr. anslås till FN-styrkors verksamhet utomlands samt drygt 40 milj. kr. till särskilda åtgärder för arbetsanpassning.

Totalt har på tilläggsstat ca 1,4 miljarder kr. anvisats eller föreslagits för budgetåret 1974/75.

Riksrevisionsverket har med skrivelse den 25 mars 1975 överlämnat en approximativ beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår (bilaga 3). Verket har beräknat de totala statsutgifterna, exkl. förändringar av reservationsmedelsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 82 673 milj. kr. Detta är ett högre belopp än de utgiftsanslag som upptagits i statsbudgeten jämte tilläggsstater. Skillnaden förklaras av beräknade merutgifter på förslagsanslag. Beräkningarna bygger främst på uppgifter som riksrevisionsverket inhämtat från myndigheterna. Verkets beräkning i denna del kan jag ansluta mig till. Härutöver har jag dock lagt på ytterligare ca 600 milj. kr. för utbetalningar av retroaktiva löner till statstjänstemän i anledning av det nyligen träffade löncavtalet. Jag räknar därför med att statsutgifterna exkl. förändringar i reservationsmedelsförbrukningar och dispositionen

av rörliga krediter kommer att uppgå till 83 273 milj. kr. budgetåret 1974/75.

För budgetåret 1975/76 upptogs de totala statsutgifterna, exkl. förändringar i reservationsmedelsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, i budgetpropositionen till 92 124 milj. kr. I propositioner vilka förelagts årets riksdag före den 1 april 1975 och riksdagsbeslut fram till nämnda dag har upptagits anslag som innebär en utgiftsökning i förhållande härtill med drygt 1 000 milj. kr. Bland större anslagsökningar vill jag nämna drygt 600 milj. kr. för det energipolitiska programmet samt 300 milj. kr. i särskilt statsbidrag till kommuner och landsting.

Vidare kan nämnas de ändringar på vissa utgiftsanslag på socialdepartementets område som blev följden av den överenskommelse som träffades avseende skatteomläggning m. m. fr. o. m. den 1 januari 1976. Denna överenskommelse innebär bl. a. ökade anslag med 275 milj. kr. till barnbidrag budgetåret 1975/76 (SoU 1975: 5). Samtidigt ändrades emellertid finansieringen av sjukförsäkringen med följd att bidraget till sjukförsäkringen minskar med 310 milj. kr. (prop. 1975: 92) jämfört med vad som upptogs i budgetpropositionen.

Jag har låtit upprätta en specifikation över anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen (bilaga 6). Specifikationen täcker perioden fram till mars månads utgång 1975. Förslaget om höjda barnbidrag fr. o. m. den 1 januari 1976 (SoU 1975: 5) har dock inräknats. Vidare har beaktats de förslag som redovisas i denna proposition avseende anslag för höjda statstjänarlöner m. m. samt till riksgäldsfonden. På grundval av dessa uppgifter beräknar jag utgiftsanslagen på totalbudgeten för budgetåret 1975/76 till 94 331 milj. kr. Eventuella förslag och beslut i övrigt efter den 31 mars 1975 torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

I årets budgetproposition beräknades medelsbehållningarna på reservations- och investeringsanslag minska med 900 milj. kr. under *budgetåret 1974/75*. Riksrevisionsverket har sedermera inhämtat nya uppgifter rörande myndigheternas bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling. I sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår har riksrevisionsverket bedömt att anslagsbehållningarna kommer att minska med ca 530 milj. kr. Jag bedömer för egen del att anslagsbehållningarna kommer att minska med 700 milj. kr. (tabell 11).

För *budgetåret 1975/76* förutsåg jag i budgetpropositionen en förbrukning av reservationsmedel om 900 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frånga denna bedömning.

Tabell 11 Beräknad förändring i anslagsbehållningarna budgetåren 1974/75 och 1975/76
(Milj. kr., ökning +, minskning -)

	Anslags- behållning 74-06-30	Beräknad förändring 74-06-30—75-06-30			Beräknad förändring 75-06-30—76-06-30	
		Budget- prop. 1975	Riksrev.- verket	Föredra- ganden	Budget- prop. 1975	Föredra- ganden
Driftbudgeten (exkl. avskrivningar)	4 561	—300	—489	—600	—500	—500
Investeringsanslag	2 372	—600	—39	—100	—400	—400
Summa	6 933	—900	—528	—700	—900	—900

Beräkning av disposition av rörliga krediter

Budgetutfallet och därmed statens upplåningsbehov påverkas av förändringar i dispositionen av rörliga krediter hos riksgäldskontoret, vilka enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa myndigheter och bolag. I budgetpropositionen antogs det disponerade beloppet komma att öka med 300 milj. kr. under *budgetåret 1974/75*. Riksrevisionsverket har i sin skrivelse den 25 mars 1975 tagit upp en ökning av det disponerade beloppet med ca 230 milj. kr. Det är framför allt vattenfallsverket och statens järnvägar som beräknas ta i anspråk ökade krediter på 140 milj. kr. resp. 100 milj. kr. För egen del finner jag det sannolikt att dispositionen av rörliga krediter kommer att öka med 300 milj. kr., vilket är samma belopp som angavs i finansplanen.

För *budgetåret 1975/76* förutsåg jag i budgetpropositionen en ökning av de ianspråktaga beloppen om 200 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frånga denna bedömning.

Totalbudgetens inkomster budgetåren 1974/75 och 1975/76 samt investeringsplan för budgetåret 1975/76

Riksrevisionsverket har med särskilda skrivelser den 25 mars och den 1 april 1975 lämnat bl. a. en beräkning av utfallet av budgetens inkomster under budgetåret 1974/75 samt en förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1975/76. För en närmare redogörelse för dessa beräkningar får jag hänvisa till verkets skrivelser (bilagorna 3 och 4).

Avgörande för beräkningarna av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället. Antagandena beträffande inkomstutvecklingen 1975 var i budgetpropositionen mycket osäkra på grund av att några centrala löneavtal inte slutits. Riksrevisionsverket antog i sin decemberberäkning att den totala lönesumman skulle öka med 10 % mellan 1974 och 1975. Detta antagande överensstämde med det lägre inkomstalternativ av två som presenterades i den preliminära nationalbudgeten. I detta alternativ antogs den

avtalsmässiga höjningen uppgå till 7 %. Då något resultat av avtalsförhandlingarna inte förelåg när verket avgav inkomstberäkningen har verket valt att inte frångå sitt tidigare presenterade inkomstantagande på totalt 10 %. Inkomst av tjänst beräknas liksom under tidigare år öka i något snabbare takt än lönesumman eller med drygt 10,5 %. Ökningen av pensionerna antas uppgå till ca 15 %, vilket är 4 procentenheter mindre än som antogs i decemberberäkningen. För år 1976 har verket valt att, i likhet med vad som antogs i finansplanen, schablonmässigt skriva fram inkomsterna med 8 %.

Som jag tidigare anfört bör mot bakgrund av det förväntade resultatet av avtalsrörelsen på den samlade arbetsmarknaden ökningen av inkomst av tjänst räknas upp till 12 %. För år 1976 kan antagandet på 8 % alltså gälla.

Vid de förnyade beräkningarna av inkomsterna budgetåret 1975/76 har riksrevisionsverket beaktat de förslag till ändrade skatteregler m. m. vilka förelagts riksdagen (prop. 1975: 92).

Riksrevisionsverket har i sin nya beräkning av inkomsterna för budgetåret 1975/76 bedömt att de svenska aktiebolagens taxerade inkomster kommer att öka kraftigt mellan åren 1974 och 1975 till följd av att de avdragsgilla avsättningarna till arbetsmiljöfonderna och de särskilda investeringsfonderna upphör år 1975. Verket har av denna anledning räknat upp fyllnadsbetalningarna våren 1976 med 500 milj. kr. För egen del anser jag att en försiktigare bedömning av vinstutvecklingen är motiverad och att denna uppräknings därför inte bör göras.

Med utgångspunkt i de angivna förutsättningarna beräknar jag i likhet med riksrevisionsverket inkomsterna under titeln skatt på *inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.* till 27 600 milj. kr. för budgetåret 1974/75 vilket är 1,6 miljarder kr. mindre än vad som angavs i årets finansplan. Till största delen förklaras denna kraftiga avvikelse av att de retroaktiva löneutbetalningarna inte hinner påverka inleveransen av preliminärskatt förrän andra halvåret 1975.

För budgetåret 1975/76 beräknar jag inkomsterna under titeln till 33 825 milj. kr., vilket är ca 1,6 miljarder kr. mer än vad som upptogs i budgetpropositionen och drygt 600 milj. kr. mer än enligt riksrevisionsverket.

Beräkningen av inkomsterna på inkomstskatttiteln baseras på förutsättningen om oförändrat procenttal, dvs 100, för uttagande av preliminärskatt för budgetåret 1975/76. Enligt lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. Procenttalet för den första hälften av budgetåret 1975/76 skall vara detsamma som under innevarande budgetårs senare hälft. I förordningen (1974: 403) om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1974/75 har detta pro-

centtal satts till 100 för budgetåret 1974/75. För tiden den 1 juli—den 31 december 1975 blir uttagsprocenten densamma. Jag föreslår att uttagsprocenten även för tiden den 1 januari—den 30 juni 1976 fastställs till 100. Förslag till lagstiftning härom har utarbetats inom finansdepartementet (bilaga 10).

På titeln *automobilskattmedel* har riksrevisionsverket i sin beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1974/75 angivit inkomsterna av bensin- och brännoljeskatt till 1 770 milj. kr. Enligt vad verket sedermera meddelat bör inkomsterna på denna titel räknas upp med 3 milj. kr. Jag ansluter mig till denna bedömning.

Inkomsterna under inkomstiteln *mervärdeskatt* har av riksrevisionsverket beräknats till 14 950 milj. kr. för budgetåret 1974/75 och 18 350 milj. kr. för budgetåret 1975/76. Detta är 250 milj. kr. resp. 550 milj. kr. mer än vad som angavs i finansplanen. Den av mig antagna högre ökningen av inkomst av tjänst år 1975 innebär att inkomsterna av mervärdeskatt bör räknas upp med ytterligare 150 milj. kr. för budgetåret 1975/76.

Inkomsterna av *tobaksskatt* har av riksrevisionsverket för budgetåret 1974/75 beräknats till 2 100 milj. kr. Verket har sedermera meddelat att inkomsterna på denna titel bör räknas upp med 10 milj. kr. Jag ansluter mig till denna senare beräkning.

Jag övergår nu till att redovisa den avvikelse från riksrevisionsverkets inkomstberäkningar jag funnit skäl att göra beträffande *uppbörd i statens verksamhet*. Höjda vårdkostnader vid karolinska sjukhuset medför högre ersättningsbelopp enligt avtal (prop. 1975: 79) från Stockholms läns landsting. Jag beräknar därför efter samråd med chefen för socialdepartementet att *inkomster vid karolinska sjukhuset* budgetåret 1975/76 stiger till 310 milj. kr. eller med 78 milj. kr. i förhållande till vad riksrevisionsverket angivit.

Beträffande *inkomster av statens kapitalfonder* beräknar jag efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet inkomsterna från *luftfartsverket* till 25,8 milj. kr. för budgetåret 1975/76. Denna uppräknings med 12 milj. kr. i förhållande till riksrevisionsverkets bedömning motiveras av den höjning av luftfartsverkets taxor som regeringen beslutat.

Vidare beräknar jag för budgetåret 1975/76 under inkomster av *övrig finansiering* efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet att avskrivningsmedlen inom *televerkets fond* för televisions- och ljudradioanläggningar tas upp med 38 milj. kr., vilket är 2 milj. kr. mindre än vad riksrevisionsverket räknat med.

Inklusive de av mig förordade avvikelserna från riksrevisionsverkets inkomstberäkningar uppgår totalbudgetens inkomster enligt de förnyade inkomstberäkningarna till 72 045 milj. kr. för budgetåret 1974/75 och

Tabell 12 Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1973/74—1975/76 (Milj. kr.)

	1973/74 Utfall	1974/75		1975/76		Förändring från	
		Budget- prop. 1975	Ny beräk- ning	Budget- prop. 1975	Ny beräk- ning	Utfall 1973/74 till ny be- räkning 1974/75	Ny beräk- ning 1974/75 till ny be- räkning 1975/76
Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt social- försäkringsavgifter	21 800	30 114	28 516	33 212	34 804	+ 6 716	+ 6 288
Automobilskatte- medel	3 616	3 581	3 573	3 726	3 718	— 43	+ 145
Allmän arbetsgivar- avgift	4 555	5 370	5 370	5 985	5 985	+ 815	+ 615
Tullmedel	1 022	1 185	1 205	1 015	1 015	+ 183	— 190
Mervärdeskatt	13 930	14 700	14 950	17 800	18 500	+ 1 020	+ 3 550
Övriga tullar och acciser	8 359	9 517	9 694	9 992	11 146	+ 1 335	+ 1 452
Statens affärsverks- fonder	950	886	904	944	946	— 46	+ 42
Övriga inkomster på driftbudgeten	4 901	5 338	5 476	6 250	6 450	+ 575	+ 974
Beräknad övrig fi- nansiering	2 356	2 342	2 357	2 393	2 420	+ 1	+ 63
Summa	61 489	73 033	72 045	81 317	84 984	+10 556	+12 939

84 984 milj. kr. för budgetåret 1975/76 (tabell 12). Detta är 988 milj. kr. mindre resp. 3 667 milj. kr. mer än vad som angavs i budgetpropositionen. Bakom dessa förändringar jämfört med finansplanen ligger som tidigare nämnts flera faktorer såsom inverkan från utbetalningar av retroaktiva löner och förslag till skatteomläggning m. m.

Min beräkning av de enskilda inkomstittlarna på driftbudgeten för budgetåret 1975/76 framgår av specifikationen i bilaga 5.

Jag har i det föregående redogjort för förändringarna i förhållande till budgetpropositionen i fråga om begärda investeringsanslag för budgetåret 1975/76. De begärda investeringsanslagen uppgår nu till 7 801 milj. kr. De för finansiering av dessa investeringar beräknade avskrivningsmedlen som bör anvisas på driftbudgeten uppgår till 1 143 milj. kr. De medel som inom resp. kapitalfond är tillgängliga för finansiering av investeringarna, dvs. avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom fonderna, beräknar jag till 2 397 milj. kr. På grundval härav beräknar jag investeringsbemyndigandena till 4 261 milj. kr. Kapitalbudgetens utgifter och dessas finansiering framgår av tabell 13.

Jag har låtit upprätta förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1975/76 med specifikation av de i planen angivna investeringsbemyndigandena (bilaga 7).

Tabell 13 Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1975/76

Fond	Investerings- anslag	Finansiering			
		Avskrivning inom fonderna	Övriga kapitalme- del inom fonderna	Avskrivning från driftbudgeten	Investerings- bemyndi- gande
I. Affärsverksfonderna	3 403 101 000	1 941 400 000	19 002 000	30 604 000	1 412 095 000
II. Statens allmänna fastighetsfond	619 126 000	66 331 000	15 050 000	226 038 000	311 707 000
III. Försvarets fastig- hetsfond	297 801 000	27 746 000	18 000 000	192 701 000	59 354 000
IV. Statens utlånings- fonder	2 385 807 000	—	—	510 338 000	1 875 469 000
V. Fonden för låne- understöd	513 607 000	—	97 910 000	56 120 000	359 577 000
VI. Fonden för statens aktier	193 660 000	—	—	50 000 000	143 660 000
VII. Fonden för förslag till statsverket	60 000 000	—	65 000 000	—	—5 000 000
VIII. Fonden för bered- skapslagring	40 000 000	—	—	—	40 000 000
IX. Diverse kapital- fonder	287 402 000	144 623 000	1 550 000	77 102 000	64 127 000
Summa kr.	7 800 504 000	2 180 100 000	216 512 000	1 142 903 000	4 260 989 000
Avgår kapitalåterbetalning:					
Oreglerade kapitalmedelsförluster					1 000 000
Övrig kapitalåterbetalning					23 875 000
Lånemedel					4 236 114 000

Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1974/75 och 1975/76

Med beaktande av vad jag anført i det föregående beräknar jag totalbudgeten för budgetåren 1974/75 och 1975/76 enligt tabell 14.

Beräkningarna ger ett underskott i totalbudgeten på ca 12,2 miljarder kr. för budgetåret 1974/75 och ett underskott på ca 10,4 miljarder kr. för budgetåret 1975/76. Underskottet för budgetåret 1974/75 är 375 milj. kr. större än det som angavs i finansplanen. För budgetåret 1975/76 beräknades tidigare ett underskott på ca 11,9 miljarder kr.

Tabell 14 Totalbudgeten budgetåren 1973/74—1975/76 (Milj. kr.)

	1973/74 Utfall	1974/75		1975/76		Förändring från	
		Budget- prop. 1975	Ny beräk- ning	Budget- prop. 1975	Ny beräk- ning	Utfall 1973/74 till ny be- räkning 1974/75	Ny beräk- ning 1974/75 till ny be- räkning 1975/76
Inkomster	61 489	73 033	72 045	81 317	84 984	+10 556	+12 939
varav:							
inkomster på drift- budgeten	59 133	70 691	69 688	78 924	82 564	+10 555	+12 876
övrig finansiering	2 356	2 342	2 357	2 393	2 420	+ 1	+ 63
Utgifter	70 881	84 886	84 273	93 224	95 431	-13 392	-11 158
varav:							
driftbudgeten (exkl. förändringar i be- hållningar på reser- vationsanslag)	63 517	74 129	73 647	84 445	86 530	+10 130	+12 883
investeringsanslag	8 315	9 557	9 626	7 679	7 801	+ 1 311	- 1 825
förändring i an- slagsbehållningar	- 904	900	700	900	900	+ 1 604	+ 200
förändring i dis- positionen av rör- liga krediter	- 47	300	300	200	200	+ 347	- 100
Totalbudgetsaldo	-9 393	-11 853	-12 228	-11 907	-10 447	- 2 835	+ 1 781

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som

Bilaga 1: Reviderad nationalbudget 1975

Bilaga 2: Långtidsbudget för perioden 1975/76—1979/80

Bilaga 3: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetut-
fallet för budgetåret 1974/75

Bilaga 4: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budget-
året 1975/76

Bilaga 5: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budget-
året 1975/76

Bilaga 6: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till bud-
getpropositionen för budgetåret 1975/76

Bilaga 7: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för bud-
getåret 1975/76

Bilaga 8: Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret
1975/76 sedan budgetpropositionen

Bilaga 9: Allmänna Pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen: Årsredovis-
ning för verksamhetsåret 1974

Bilaga 10: Lagförslag

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående,
2. till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1975/76 anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Utbildningsdepartementet:

Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets

verksamhetsområde

70 000 000

Statens utlåningsfonder

Utbildningsdepartementet:

Studiemedelsfonden

510 000 000

3. godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1975/76,
 4. godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1975/76,
 5. antaga inom finansdepartementet upprättat förslag till lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1975/76,
 6. godkänna min beräkning av driftbudgetens inkomster för budgetåret 1975/76 enligt den vid detta protokoll fogade specifikationen,
 7. godkänna förslaget till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1975/76,
 8. på kapitalbudgeten beräkna den mot investeringsplanen svarande inkomsttiteln *Lånemedel* till 4 236 114 000 kr.,
 9. uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för av AB Svensk Exportkredit upptagna utländska lån intill ett belopp av 350 000 000 kr., jämte ränta,
 10. till *Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.* för budgetåret 1975/76 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 300 000 000 kr.,
 11. med ändring av förslag i prop. 1975: 1 bil. 19, för *Riksgäldsfonden* på driftbudgeten för budgetåret 1975/76 ta upp ett underskott av 4 600 000 000 kr.,
 12. antaga inom finansdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i förordningen (1955: 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning.
-

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förklägga riksdagen vad föredraganden har anført för den åtgärd som föredraganden har hemställt om.

Reviderad Nationalbudget 1975

DEN REVIDERADE NATIONALBUDGETEN 1975

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten 1975 som härmed läggs fram är utarbetad inom finansdepartementets ekonomiska avdelning och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Kapitlen 3 Utrikeshandeln, 6 De enskilda konsumenternas ekonomi, 7 Investeringarna och 9 Kreditmarknaden har helt sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri samt skogsbruk i kapitel 4. Ansvaret för bedömningen av Sveriges ekonomi 1975 — med undantag för de avsnitt eller punkter där konjunkturinstitutet uttryckligen åberopas — vilar på finansdepartementets ekonomiska avdelning där arbetet med nationalbudgeten letts av planeringschefen Carl Johan Åberg.

Av ett bihang som följer efter kapitel 9 framgår även i tablåform vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom ekonomiska avdelningen resp. konjunkturinstitutet. Vidare redovisas prognostal för olika delsektorer enligt ekonomiska avdelningens och konjunkturinstitutets bedömningar.

1 Sammanfattning av den reviderade nationalbudgeten 1975

1.1 Sammanfattande bedömning

Tillbakablick

Den ekonomiska aktiviteten i Sverige har under senare år utvecklats i hög och jämn takt. Efter avsaktningen 1971 tog verksamheten fart redan under 1972 även om tillväxttakten under det året begränsades av den betydande arbetstidsförkortning som då genomfördes. Den kraftiga, internationella högkonjunkturen under 1973 medförde en snabb uppgång av exporten, som under detta år svarade för en betydande del av ökningen i den ekonomiska aktiviteten. Under 1974, då den internationella efterfrågan kraftigt mattades, kunde i stället de inhemska efterfrågefaktorerna — och då främst den privata konsumtionen och lagerökningarna — överta ansvaret för den fortsatta tillväxten.

Den svenska konjunkturutvecklingen under dessa år framstår som väsentligen jämnare och stabilare än den som gällt i vår omvärld. Under 1972 och 1973 kunde vi undvika den överhettning som är en väsentlig del av förklaringen till den internationella inflationen och som i andra länder ledde till en rad störningar på arbetsmarknaden. Under 1974, då OECD-området upplevde den kraftigaste konjunkturedgången och den största arbetslösheten sedan 1930-talet, kunde vi däremot genom en kraftig stimulans av vår inhemska efterfrågan hålla uppe aktiviteten på en mycket tillfredsställande nivå.

Ett väsentligt element i denna stabiliseringspolitik har just varit den successiva omväxlingen från en extern stimulans av vår ekonomi till en inhemskt pådriven utveckling. Den svenska ekonomin löpte under 1950- och 1960-talen en ständig risk att vid varje högkonjunktur drabbas av betydande underskott i utrikeshandeln genom att den inhemska efterfrågan då hade en benägenhet att kulminera *samtidigt* med den internationella med resultat att exporten försvårades av kapacitetsskäl och importen drevs upp. Under de därefter följande avmattningsperioderna fanns det visserligen ett kapacitetsutrymme för exportproduktion, men då förelåg å andra sidan inte de marknadsmässiga förutsättningarna för en kompensrande expansion av exportinkomsterna.

I detta avseende har — såsom framgår av tabell 1: 1 — utvecklingen under senare år inneburit en ny situation i och med att den inhemska konjunkturen inte kulminerade samtidigt som den internationella utan tillät ett fullt genomslag på exporten av den internationella högkonjunkturen. Detta medförde i sin tur en markant förbättring av utrikesbalansen under 1972 och 1973.

Flera olika faktorer bidrog till detta utvecklingsförlopp: Hushållens

Tabell 1: 1 Förändring i BNP-komponenterna i procent av BNP föregående år 1971—1975

Fasta priser

	1971	1972	1973	1974	1975
Privat konsumtion	-0,4	1,4	1,0	2,3	2,1
Statlig konsumtion	0,4	-0,2	0,2	0,1	0,3
Kommunal konsumtion	0,4	0,6	0,3	0,7	0,4
Privata bruttoinvesteringar ¹	0,1	0,7	0,6	0,9	0,0
Statliga bruttoinvesteringar ¹	0,1	0,4	-0,1	0,0	0,2
Kommunala bruttoinvesteringar ¹	-0,4	0,2	-0,5	-0,1	-0,1
Bruttoinvesteringar i bostäder	0,0	0,2	-0,1	-0,6	0,0
Lagerförändring	-1,9	-0,8	-0,4	2,5	-0,3
Summa inhemsk efterfrågan	-1,8	2,5	1,1	5,9	2,6
Export av varor och tjänster	1,4	1,5	3,6	1,4	0,3
Import av varor och tjänster	1,0	-1,4	-1,5	-3,1	-0,7
Summa BNP-ökning	0,5	2,6	3,2	4,2	2,2

¹ Exkl. bostäder.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån samt beräkningar utförda inom finansdepartementets ekonomiska avdelning.

sparkvot, som visat tecken på att under 1972 återgå till ett tidigare mönster, steg på nytt kraftigt under 1973 med en i motsvarande mån svagare konsumtionsutveckling som följd. Lagerinvesteringarna utvisade en fortsatt nedgång vilket även var fallet med bostadsbyggandet och de kommunala investeringarna. Den ekonomiska politiken under 1973 kompenserade inte helt för denna försvagning av den inhemska efterfrågan vilket då skapade ett kapacitetsutrymme för en desto kraftigare expansion av exporten.

Genom denna politik hade man skapat ett gynnsamt utgångsläge inför de påfrestningar som den svenska ekonomin skulle komma att utsättas för under 1974. En kombination av kapacitetsbrist inom främst vissa delar av råvarusektorn och avtagande efterfrågan inom andra medförde nämligen att exporttillväxten påtagligt försvagades under detta år. Samtidigt hade prisstegringarna på oljeprodukter och andra råvaror haft en klart kontraktiv effekt på den inhemska efterfrågan. Vid två olika tillfällen — i december 1973 och mars 1974 — beslutade man om åtgärder i syfte att stimulera den inhemska efterfrågan. Tillsammans med ett kraftigt omslag i lagerinvesteringarna medförde detta inte endast att man kunde motverka de nedåtgående tendenserna utan den totala efterfrågan kom att skjuta en betydande fart under loppet av 1974.

Denna efterfrågeökning, som kan uppskattas till ca 6 %, byggdes i sin helhet upp av inhemska faktorer i motsats till förhållandena under 1973 då den externa efterfrågan svarade för drygt 2/3 av den uppgång på in- emot 4 % som registrerats för detta år. Detta kom även till uttryck genom den kraftiga försämringen i bytesbalansen. Från ett överskott på drygt 5 miljarder kr. 1973 svängde denna till ett underskott på ca 4,5 miljarder kr. 1974 — en omsvängning som enligt tillgänglig statistik är

kraftigare än för något annat jämförbart OECD-land. Detta är det pris man fått betala för den höga ekonomiska aktiviteten under 1974. Det säger sig självt att man inte skulle kunna ha gått lika långt i expansiv riktning om inte utgångsläget i fråga om vår utrikesbalans varit så pass gott.

I den reviderade nationalbudgeten för 1975 presenteras en än så länge mycket preliminär analys av effekterna av den temporära nedsättningen av mervärdeskatten. Att särskilt analysera denna åtgärd är bl. a. motiverat av att det var första gången man använde detta medel i köpkraftsstimulerande syfte. Några bestämda slutsatser har ännu inte varit möjliga att dra — i varje fall inte vad beträffar frågan om nedsättningen i huvudsak haft en i tiden omfördelande effekt eller den verkat absolut sett höjande på konsumtionsnivån. Den fortsatt kraftiga uppgången i hushållssektorns sparande under 1974 underlättar inte en analys av den isolerade effekten av momssänkningen.

Det framstår emellertid som ganska troligt att åtgärden haft en viss effekt på inköpen av varaktiga konsumtionsvaror — i varje fall i den meningen att köp förefaller att ha uppskjutits tills dess att momssänkningen trädde i kraft och påskyndats när den skulle återgå till den högre nivån. Samtidigt kan man konstatera att importinnehållet i dessa varugrupper är relativt högt och att även den faktiska importen av dessa varor var betydande under den aktuella perioden. Detta låter antyda att man genom att välja åtgärder med ett lägre importinnehåll skulle kunnat uppnå en större, temporär sysselsättningseffekt inom landet än vad som sannolikt nu blivit fallet, med en motsvarande mindre försämring av utrikesbalansen.

Utsikterna för 1975

Kännetecknande för den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1974 och hittills passerade delar av 1975 har varit att den avvikit kraftigt i positiv riktning från vad som gällt för de flesta OECD-länderna. För ett land som är så beroende av sin utrikeshandel som Sverige kan en sådan skillnad i ekonomisk aktivitet inte upprätthållas på lång sikt utan detta kan endast ske under en begränsad period. Av stor betydelse för bedömningen av den ekonomiska aktiviteten i vårt land under 1975 blir då frågan om när och med vilken styrka konjunkturen på nytt kommer att vända uppåt i de länder som är av betydelse för vår export. Skulle den internationella avmattningen bli långvarig och eventuellt ytterligare fördjupas torde även vi få en märkbar känning av lågkonjunkturen.

Enligt vad som anges i avsnitt 1.2 synes emellertid nu allt starkare skäl tala för att den internationella konjunkturen har passerat konjunkturkurvens bottenläge under första delen av 1975. Den omläggning av den ekonomiska politiken i expansiv riktning som redan företagits i t. ex.

Förenade staterna och Förbundsrepubliken Tyskland — eller som framstår som alltmåra trolig i t. ex. Japan — kommer sannolikt att vända utvecklingen uppåt under loppet av 1975.

Till följd av de betydande kapacitetsreserver som uppstått under den nu ganska långvariga lågkonjunkturen kommer det emellertid förmodligen att ta en viss tid innan den ökande efterfrågan slår igenom på arbetsmarknaderna och i utrikeshandeln. Det är inte omöjligt att arbetslösheten inom OECD-området kommer att ytterligare öka något och att exportorderingen under de närmaste månaderna kommer att uppvisa en fortsatt svag utveckling. En rad bedömare inom såväl enskilda länder som internationella organisationer företräder dock uppfattningen att den internationella konjunkturen bör ha vänt uppåt mot senare delen av 1975.

För Sveriges vidkommande torde denna internationella bild leda till en genomsnittligt sett relativt svag exportutveckling under 1975. Föreliggande material tyder visserligen på att färdigvaruexporten skulle uppvisa en mot bakgrund av den internationella utvecklingen förvånande kraftig uppgång. Men i gengäld beräknas den internationella lågkonjunkturen få en desto kraftigare effekt på råvaruexporten, som bedöms komma att minska mellan genomsnittslägena för 1974 och 1975.

Det är svårt att uttala sig om i vilken takt den internationella konjunkturförbättring som nu väntas kommer att slå igenom på den svenska exporten. Visserligen framhölls tidigare att existensen av betydande kapacitetsreserver hos mottagarländerna måhända kommer att medföra en viss fördröjning i detta genomslag. Men å andra sidan har viktiga delar av den svenska exportindustrin fortfarande betydande orderstockar. Detta gäller särskilt inom den sysselsättningsmässigt tunga verkstadsindustrin. Vid utgången av februari månad 1975 redovisade företagen inom denna bransch inemot 10 % större orderstockar i volym räknat än ett år tidigare. Så sent som i mars 1975 angav ca 30 % av verkstadsföretagen i konjunkturbarometern att orderstockarna var för stora i förhållande till produktionskapaciteten, för ungefär 50 % av företagen ansågs dessa vara lagom. Även om en uppgång av exportorderna skulle ske med en viss fördröjning bör således dessa inneliggande order bidra till att stora delar av den svenska exportindustrin kan hålla uppe aktiviteten på en tillfredsställande nivå under 1975. Såsom framgår av tabell 1: 2 förväntas exportvolymen öka med 1 à 2 % mellan 1974 och 1975. I löpande priser skulle detta svara mot en uppgång om ca 10 %.

Av den inhemska resursförbrukningen svarar den privata konsumtionen för den största delen — drygt 50 % av bruttonationalprodukten går till detta ändamål. Under senare år har den privata konsumtionen uppvisat flera svårförutsedda kast i sin utveckling. Sparkvoten har stigit kraftigt under 1971, 1973 och 1974. Under några få års tid har den svingat sig upp från nivån 3—4 % till nära 10 % av hushållens disponib-

Tabell 1: 2 Reviderad försörjningsbalans 1974—1975

	Milj. kr. 1974	1973— 1974	1974— 1975	1974— 1975
		Volymför- ändring, %	Förändring i milj. kr. (1974 års priser)	Volymför- ändring, %
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt	247 340	4,2	5 500	2,2
Import	72 850	14,7	2 020	2,8
Summa tillgång	320 190	5,9	7 520	2,4
<i>Efterfrågan</i>				
Bruttoinvesteringar	54 570	1,1	480	0,9
Näringsliv	26 490	9,7	245	0,9
därav: industri	12 200	8,4	1 100	9,0
Statliga myndigheter och affärsverk	6 300	— 2,9	350	5,5
Kommunala	10 600	— 1,0	— 170	— 1,6
Bostäder	11 180	— 10,2	55	0,5
Lagerförändring	5 670	.	— 710	.
Privat konsumtion	130 860	4,4	5 230	4,0
Offentlig konsumtion	58 530	3,9	1 820	3,1
Tjänstenetto	170	.	— 220	.
Export	70 390	3,7	920	1,3
Summa efterfrågan	320 190	5,9	7 520	2,4

la inkomster. Den prognos för den privata konsumtionens utveckling 1975 som redovisas i tabell 1: 7 innebär att sparkvoten skulle komma att sjunka något mellan 1974 och 1975. Flera olika omständigheter talar för detta: Först och främst bör kanske framhållas att de reala disponibla inkomsterna ökade exceptionellt kraftigt under 1974 — så kraftigt att konsumtionen sannolikt icke hann anpassa sig till denna högre öknings-takt. Det framstår därför som troligt att man får en del fördröjda effekter av denna snabba uppgång under 1975. I samma riktning pekar även det förhållandet att de tidigare snabba prisstegringarna nu förväntas bli lugnare samt att arbetsmarknadsläget förefaller att bli fortsatt gott. Det avtal som träffats under april 1975 för den statliga sektorn kommer sannolikt att bana vägen för en relativt snar uppgörelse på övriga delar av arbetsmarknaden. Det avtalsresultat som man nu kan se avteckna sig innebär — i kombination med den vid årsskiftet genomförda skatteomläggningen — att hushållens reala disponibla inkomster ökar något mer än vad som tidigare förutsatts. Mot denna bakgrund förefaller det sannolikt att den privata konsumtionen kommer att öka med ca 4 % mellan 1974 och 1975. Den uppåtriktade detaljhandelsutvecklingen och den stora bilförsäljningen under de första månaderna 1975 understödjer denna prognos.

Utvecklingen på investeringsområdet förefaller att bli något mera

uppåtriktad under 1975 än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten för detta år. En anledning härtill är den oväntat kraftiga igångsättningen av i första hand enfamiljshus under de sista månaderna 1974. Verksam bidragande härtill var sannolikt att den kompensation för mervärdeskatt som utgått sedan december 1973 endast avsåg sådana byggnadsföretag som påbörjades före den 1 januari 1975. Ökningen kan sålunda förmodas ha ett visst inslag av engångskaraktär men har dock den effekten att investeringsvolymen i bostadsbyggandet kommer att vara väl hävdad under praktiskt taget hela året 1975.

Även industriinvesteringarna förutses öka kraftigt under 1975. Flera faktorer talar för att en sådan prognos är väl underbyggd. En lång rad företag har färsk erfarenheter av en besvärande kapacitetsbrist som förhindrat att man kunde utnyttja den goda exportkonjunkturen under senare år. Likviditetläget är fortfarande gott och medger en i allmänhet relativt hög självfinansiering av investeringarna. De nya möjligheterna till utlandsfinansiering samt de åtgärder till stöd för industrins finansiering varom beslut fattades av riksbanken den 17 april 1975 understryker ytterligare de goda förutsättningar som bör föreligga för att den uppåtriktade investeringsprognosen inom industrisektorn förverkligas.

Inom andra delar av näringslivet är däremot investeringsviljan svagare; i vissa fall, som t. ex. inom rederinäringen, är den kraftigt vikande. Sammantaget innebär detta att näringslivets investeringar totalt sett beräknas öka med 1 % mellan 1974 och 1975.

Lagren förutsätts fortsätta att öka kraftigt om än i något långsammare takt än vad som var fallet under 1974. Särskilt på färdigvarusidan bör fortfarande ett betydande lageruppbyggnadsbehov föreligga. Beslutet att de särskilda investeringsfonderna kan få användas för lagerproduktion jämte beslutet att nu medgiva stöd till lagerproduktion i de fall detta är nödvändigt för att värna sysselsättningen kommer att skapa goda förutsättningar för en väl hävdad utveckling på detta område.

Den här presenterade efterfrågebilden — med ett relativt sett betydande inslag av inhemsk efterfrågestimulans — skulle i normala fall leda till en betydande uppgång av importen. Till följd av flera speciella förhållanden räknar man dock inte med att detta i någon nämnvärd utsträckning skall inträffa under 1975. En anledning är att fartygsimporten var mycket uppdriven under fjolåret men förväntas reduceras kraftigt under 1975. En annan faktor är att lagerutvecklingen övergår från ett skede med en betydande uppbyggnad av råvaru- och insatsvarulagren till att i stället innehålla mera färdigvarulager som i varje fall inom industrin har ett lägre importinnehåll. Den föreliggande importprognosen tyder på att stegringen mellan 1974 och 1975 i varje fall inte kommer att överstiga 3 %.

Den ekonomiska politiken för 1975 har givits en mera stimulerande

inriktning än vad som redovisades i den preliminära nationalbudgeten för 1975. De sammantagna finanspolitiska effekterna från den offentliga sektorn kan nu beräknas till ca 2 % av bruttonationalprodukten att jämföra med en stimulanseffekt på inte fullt 1 % som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Det är i första hand den statliga sektorns utveckling som förklarar detta. De statliga bruttoinvesteringarna inkl. affärsverkens investeringar har reviderats upp kraftigt från en minskning på drygt 1 % enligt beräkningarna kring årsskiftet till en ökning på in emot 7 %. Även konsumtionsutgifterna har reviderats upp något. Den kraftigaste ökningen ligger dock på de indirekta effekterna där en tidigare svagt kontraktiv inverkan på de andra sektorernas köpkraft nu har förbytts i en markant ökning, främst till följd av kraftiga öknings av de statliga transfereringarna. Även den stimulanseffekt som utgår från den kommunala ekonomin har förstärkts i förhållande till bedömningarna kring årsskiftet.

De nu aktuella uppgifterna för den statliga och den kommunala sektorns konsumtions- och investeringsutgifter presenteras i tabell 1: 2. Av denna tabell framgår då även att bruttonationalprodukten beräknad från användningssidan förväntas öka med 2,2 % mellan 1974 och 1975. Detta bör — vid nu rådande utveckling i fråga om arbetsproduktiviteten — leda till en ökad sysselsättning på 30 000—40 000 personer mellan 1974 och 1975. Detta bör i stort sett motsvara det ökade arbetskraftsutbud som man har att emotse under detta år. Sysselsättningen skulle sålunda komma att i stort sett bibehållas på hög nivå under året. Osäkerheten i fråga om de internationella perspektiven motiverar dock att man håller en mycket hög beredskap för att möta en eventuellt uppkommande försvagning av arbetskraftsefterfrågan. Såsom perspektivet nu föreligger kommer en sådan — om den inträffar — att vara begränsad till vissa branscher.

I det följande avsnittet 1.2 lämnas en redogörelse för utvecklingen under 1974 och 1975 inom olika områden.

1.2 Utvecklingen inom olika områden

Det internationella läget

Under loppet av 1974 fördjupades den internationella lågkonjunkturen och för året i dess helhet beräknas den totala produktionen inom OECD-området ha minskat med 1/2 % i förhållande till genomsnittsnivån 1973 (se diagram 1: 1). Under början av 1974 medförde oljekrisen och dess följdverkningar ett kraftigt fall i efterfrågan. Under sommarmånaderna kunde tecken till en stabilisering och återhämtning av produktionen skönjas. Men under hösten föll efterfrågan åter snabbt i de större OECD-länderna och industriproduktionen sjönk kraftigt. Som en följd av detta började arbetslösheten stiga snabbt.

Den nuvarande internationella lågkonjunkturen är den djupaste sedan 1930-talet. Att det som till en början såg ut att bli en ordinär konjunkturavmattning kom att utvecklas på detta sätt, förklaras av en rad samverkande och varandra förstärkande omständigheter.

Den internationella högkonjunkturen 1972—1973 medförde en stark efterfrågeinflation, som ledde till stora prishöjningar på råvaror. Detta ledde till en påtaglig höjning av prisstegringstakten, vilken ytterligare drevs upp av de kraftiga oljeprisstegringarna kring årsskiftet 1973/1974. Konsumentprisindex steg för hela OECD-området med omkring 14 % 1974, jämfört med 9 % 1973. Råvaruprishöjningarna beräknas ha arbetat sig genom de olika produktionsleden och slagit igenom fullt ut i konsumentpriserna till sommaren 1974. Priserna fortsatte emellertid att stiga snabbt ända fram till årets sista månader. Under detta skede bars inflationen upp också av löntagarnas strävan att kompensera sig för de höjda konsumentpriserna.

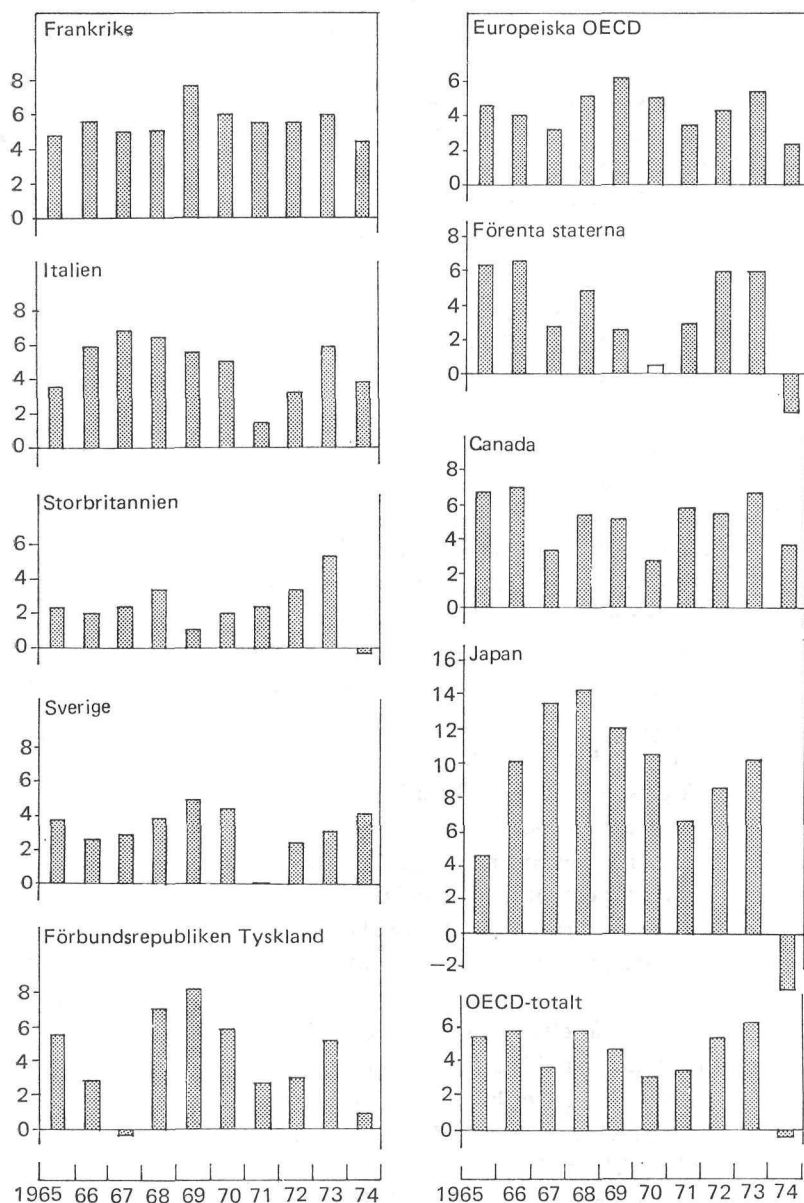
De direkta verkningarna av den kring årsskiftet 1973/1974 genomförda nedskärningen i oljeförsörjningen övervanns visserligen relativt snabbt. Av större betydelse för konjunkturutvecklingen blev emellertid att de höga oljepriserna ledde till ett bortfall av efterfrågan i de oljeimporterande länderna. Detta efterfrågebortfall skulle ha kunnat kompenseras av en motsvarande ökning i de oljeproducerande ländernas efterfrågan på färdigvaror. Oljeländernas import steg också kraftigt men likväl inte tillräckligt för att ta i anspråk hela den inkomstökning som de höjda oljepriserna lett till. Förutom att totala efterfrågan i OECD-länderna härigenom sjönk, försämrades deras bytesbalans kraftigt.

Den ekonomiska politiken skärptes vidare på de flesta håll under intryck av den accelererande inflationen och de stora bytesbalansunderskotten. En stor del av intensiteten i konjunkturedgången kan därför hänföras till att regeringarna långt efter det att högkonjunkturen kulminerat under 1973 medvetet dämpade efterfrågan för att få bukt med inflationen och bytesbalansunderskotten, även om detta måste ske till priset av hög arbetslöshet.

Under de första månaderna av 1975 har efterfrågan och produktionen fortsatt att minska. Arbetslösheten har samtidigt fortsatt att stiga. En väsentlig förändring har emellertid inträtt under början av 1975. Under trycket av den oväntat starka konjunkturedgången under sista kvartalet 1974 och den snabbt stigande arbetslösheten har regeringarna i flera av de större OECD-länderna lagt om kursen för den ekonomiska politiken i syfte att stimulera efterfrågan. Redan under senhösten 1974 hade en viss successiv lättnad märkts i penningpolitiken. I Förbundsrepubliken Tyskland beslutades i december om ett omfattande finanspolitiskt stimulansprogram. Vid årsskiftet genomfördes en tidigare beslutad skatte- och barnbidragsreform som stimulerar den privata konsumtionen. I Förenta staterna presenterade administrationen i januari ett stimulansprogram

Diagram 1: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1965—1974

Procentuell volymförändring från föregående år

Källa: OECD och nationell statistik.

på 16 miljarder dollar. Efter behandlingen i kongressen har programmet ökat till ca 23 miljarder dollar. Också i en lång rad andra länder har generella och/eller selektiva stimulansåtgärder vidtagits.

För närvarande är det ännu för tidigt att bedöma hur stora effekter denna omläggning av politiken kommer att få och i synnerhet hur lång tid det tar innan de vidtagna åtgärderna fullt ut påverkar efterfrågeutvecklingen. Skulle emellertid de redan beslutade stimulanserna inte få avsedd effekt eller annars visa sig otillräckliga talar flera skäl för att ytterligare insatser kommer att göras. Det främsta skälet härför vid sidan av den rekordhöga arbetslösheten är den senaste tidens utveckling i fråga om inflationen.

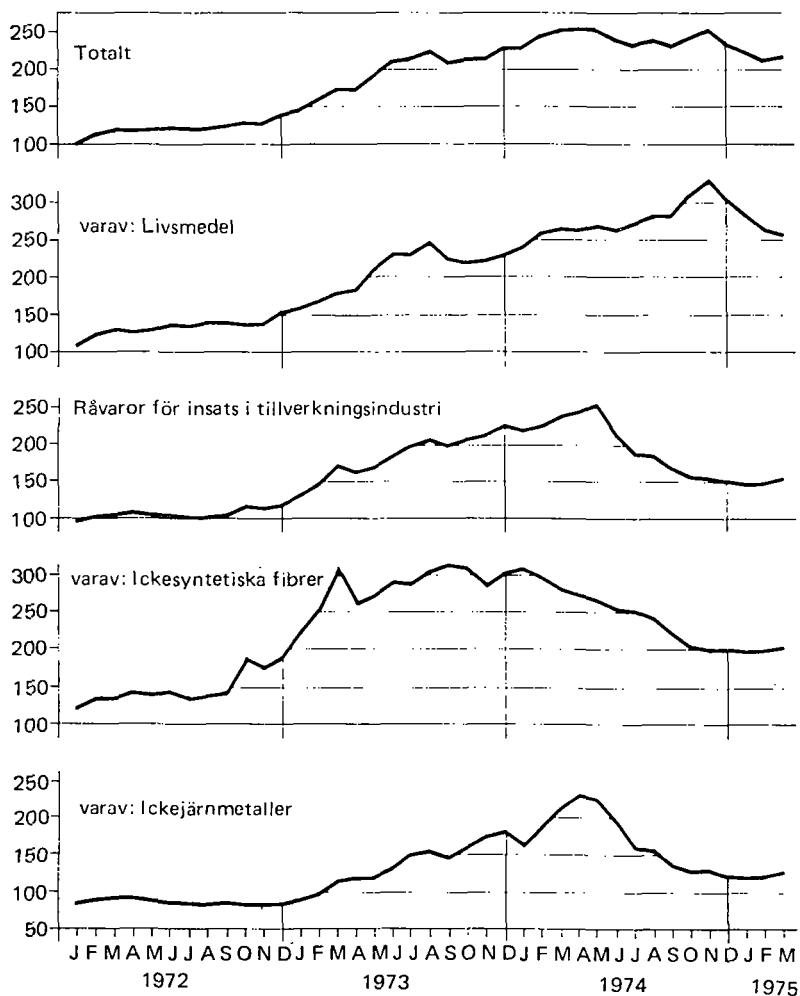
Priserna på flertalet råvaror har fallit kraftigt från hösten 1974 — se diagram 1: 2 — och någon marknad uppgång kan inte väntas under 1975. Oljepriserna har stabiliserats sedan de oljeproducerande staterna i december 1974 beslöt frysa priserna under åtminstone de tre första kvartalen 1975. Denna stabilisering eller nedgång i priserna på råvaror har i rådande konjunkturläge slagit igenom snabbt i partihandelspriserna och spridit sig till färdigvaruledet. Tillgängliga prognoser pekar på att inflationstakten för hela OECD-området under 1975 skulle gå ned till ca 9 % jämfört med 14 % för 1974. Mot bakgrund av utvecklingen under början av 1975 förefaller en ännu starkare inbromsning av prisstegringen inte utesluten.

Utvecklingen av efterfrågan och produktion inom OECD-området förutses medföra en fortsatt lågkonjunktur under våren. Under sommaren torde emellertid en stabilisering inträda, varefter under andra halvåret en viss uppgång i konjunkturen kan väntas. Bakom denna prognos ligger antaganden om den samlade effekten av en spontan återhämtning och ekonomisk-politiska åtgärder. De främsta drivkrafterna bakom en uppgång i efterfrågan i OECD-länderna skulle vara en återhämtning av den privata konsumtionen och av lagerinvesteringarna. Den privata konsumtionen, som allmänt utvecklades mycket svagt under vintern 1974/1975, stimuleras nu genom den ekonomiska politiken och genom att realinkomsterna stabiliseras i samma mån som inflationen bromsas in. Effekterna av omsvängningen av den ekonomiska politiken i expansiv riktning beräknas komma att slå igenom gradvis under andra halvåret 1975. Till följd av den svaga utvecklingen under första halvåret 1975 kommer dock förmodligen bruttonationalprodukten 1975 för hela OECD-området att stanna under 1974 års nivå.

Den ekonomiska situationen i *Förenade staterna* är f. n. mycket presad. Arbetslösheten ligger på inemot 9 % och industriproduktionen har fallit kraftigt under första kvartalet 1975. Vissa tecken tyder dock på att konsumtionsbenägenheten kan komma att förbättras ganska snart. Den privata konsumtionen kommer också att stimuleras av det nyligen beslutade stimulansprogrammet om 23 miljarder dollar. De stora lagren, som till stor del är orsakade av efterfrågenedgången inom bilsektorn,

Diagram 1: 2 Råvaruprisernas utveckling 1972—1975

Index: 1970 = 100

Källa: Economist.

har börjat gå ner och lageranpassningen beräknas vara avslutad till sommaren då en ökad efterfrågan på bilar i full utsträckning kan få effekt på produktionen. I och med att den privata konsumtionen och bilproduktionen går upp igen understöds en allmän återhämtning under andra halvåret 1975. På grund av den svaga utvecklingen under första halvåret kommer emellertid den totala produktionen under helåret 1975 med all sannolikhet att gå ned med 2 à 3 % jämfört med 1974.

I *Japan* har selektiva stimulansåtgärder satts in i februari och mars 1975. I vilken utsträckning regeringen kommer att gå in för en mera klart expansiv politik, kanske främst i form av en lättare penningpolitik, blir beroende av utfallet i avtalsrörelsen i april. För den privata kon-

sumtionen väntas en gradvis förbättring under året. Trots en markerad uppgång i produktionen under andra halvåret 1975 väntas bruttonationalprodukten öka med 2—3 %, en efter japanska förhållanden mycket måttlig ökningstakt.

I *Förbundsrepubliken Tyskland* har den inhemska efterfrågan utvecklats mycket svagt. Under början av 1975 har även exportefterfrågan börjat mattas påtagligt. Regeringen har dock satt in stimulansåtgärder som uppgår till 2—3 % av bruttonationalprodukten och en uppgång i konjunkturen väntas från sommaren 1975. Ett tecken på en begynnande vändning är att arbetslösheten i mars sjönk något efter en kontinuerlig ökning under 8 månader.

Den höga inflationstakten och det stora bytesbalansunderskottet i *Storbritannien* lämnar ett mycket begränsat utrymme för en expansiv ekonomisk politik. För 1975 förutses en tillväxt på någon procent. Den privata konsumtionen väntas därvid öka något, medan investeringarna sannolikt minskar. Till följd av en stagnation eller t. o. m. minskning av importen och en förbättring av bytesförhållandet gentemot utlandet väntas bytesbalansen förbättras något under 1975. Arbetslösheten kommer sannolikt att genomsnittligt under året ligga på 3,5—4 % av arbetskraften.

Under andra halvåret 1974 avtog den ekonomiska aktiviteten i *Frankrike* påtagligt till följd av den restriktiva ekonomiska politiken. Vissa selektiva stimulansåtgärder sattes in i början av 1975 mot bakgrund av det allt svagare arbetsmarknadsläget. För helåret väntas den totala produktionsnivån komma att öka med 2,5—3,5 %.

I *Norge* väntas produktionen komma att öka med mellan 5 och 6 % och till skillnad från nästan samtliga övriga OECD-länder torde en hög efterfrågan och full sysselsättning komma att råda. Den privata konsumtionen ökar f. n. bl. a. till följd av expansiva åtgärder under 1974 och investeringsverksamheten ligger på en hög nivå tack vare expansionen inom oljeutvinningsbranschen. Importen väntas öka med ca 5 % vilket med en svagare exportutveckling leder till ett fortsatt betydande bytesbalansunderskott. Detta anses emellertid inte utgöra något hinder för tillväxten då underskottet snart kommer att vändas i ett överskott som resultat av den expanderande oljeexporten.

I *Danmark* bröts den höga ekonomiska aktiviteten vid halvårsskiftet 1974 till följd av en restriktiv ekonomisk politik. De vidtagna åtgärderna som syftade till att begränsa importen av i synnerhet bilar fick åsyftad effekt och bytesbalansunderskottet kunde härigenom begränsas. Arbetslösheten växte emellertid starkt under andra halvåret. Den ekonomiska politiken inriktas 1975 på att bryta den oförmånliga utvecklingen i fråga om landets internationella konkurrenskraft. Sysselsättningsläget skulle härigenom kunna förbättras något samtidigt som bytesbalansunderskottet minskas under 1975.

Produktionskapaciteten i *Finland* var fullt utnyttjad under hela 1974. Sysselsättningen var härigenom god samtidigt som emellertid Finland hade en internationellt sett hög inflationstakt och ett stort bytesbalansunderskott. Den ekonomiska politiken inriktades på att förbättra hushållens reala disponibla inkomster samtidigt som vissa restriktioner rådde för privata icke prioriterade investeringar. 1975 inriktas den ekonomiska politiken på att begränsa bytesbalansunderskottet med bl. a. importdepositioner för att därigenom undvika annars nödvändiga begränsningar av hushållsinkomsterna. Trots fortsatt expansiva industriinvesteringar väntas ändå produktionstillväxten avmattas påtagligt och komma att uppgå till 2 à 3 % i volym 1975.

Mot bakgrund av att lågkonjunkturen, trots en förväntad uppgång under andra halvåret, väntas dominera utvecklingen under helåret 1975, kommer volymen av *världshandeln* sannolikt inte att öka nämnvärt. OECD-ländernas export torde öka något mer än importen tack vare en fortsatt hög efterfrågan i de oljeproducerande länderna och i statshandelsländerna. De råvaruproducerande u-länderna har fått vidkännas en kraftig försämring av sin bytesbalans till följd av de ökade oljepriserna och nedgången i råvarupriserna, varför deras import av färdigvaror kommer att få skäras ned avsevärt.

OECD-områdets bytesbalansunderskott uppgick till 33 miljarder dollar under 1974 och förväntas bli 28 miljarder dollar under 1975. Underskotten synes bli väsentligt lägre än vad som förväntades tiden närmast efter oljeprisernas stora höjning. Den sneda fördelningen länderna emellan av det totala OECD-underskottet som gällde för 1974 kommer dock sannolikt att förstärkas ytterligare under 1975. De mindre länderna, som tillsammans svarar för mindre än 15 % av OECD-områdets bruttonationalprodukt, kommer enligt tillgängliga prognoser att få bära ca 60 % av det samlade bytesbalansunderskottet. I betydande utsträckning sammanhänger detta med att dessa länder fört en mera aktiv och sysselsättningsstödande politik.

De oljeproducerande staternas inkomstöverskott som för 1974 beräknas till 55 miljarder dollar har i betydande utsträckning återförts till kapitalmarknaderna i de oljeimporterande länderna. Dessa länders betalningsunderskott har därmed kunnat finansieras utan allvarliga störningar i det internationella kredit- och valutasystemet. På grund av den risk för instabilitet som den höga likviditeten i OPEC-länderna likväl utgör strävar man inom det internationella valutasamarbetet efter att få till stånd arrangemang för en långfristig och bättre länderfördelad kapitalåterföring. Ett viktigt framsteg i detta avseende är att internationella valutafonden kunnat låna upp långfristigt kapital direkt hos de oljeproducerande länderna för vidareutlåning till de stater som drabbats särskilt hårt av oljeprishöjningen. Inom OECD har vidare medlemsländerna enats om att sätta upp en särskild stödfond om ca 25 miljarder

dollar för de OECD-länder som får svårigheter att finansiera sina betalningsunderskott på annat sätt.

Utrikeshandeln

De svenska företagen har hittills under 1970-talet upprätthållit en god exporttillväxt. Särskilt gäller det för 1973 då världshandeln ökade snabbt, och det således fanns en betydande marknad för svenska exportprodukter. Dessutom kunde de svenska företagen hålla leveranstiderna bättre än många utländska konkurrenter.

Ökningen av exportvolymen var relativt hög de tre första kvartalen 1974 trots den internationella konjunkturavmattningen. Senare delen av året innebar dock en svagare utveckling. Prognosen för 1975 har utförts av konjunkturinstitutet och bygger på en uppdelning av exporten på färdigvaror och råvaror.

OECD-länderna mottar nära 80 % av *färdigvaruexporten*. De importerade relativt mycket 1974 i relation till deras produktionstillväxt. De svenska färdigvarorna kunde utvidga sina marknadsandelar vilket kan förklaras av en god leveransberedskap och en jämförelsevis förmånlig kostnadsutveckling. Eftersom tillväxttakten inom OECD-området blir något lägre 1975 kommer importökningen och därmed också marknadsstillväxten för svenska exportvaror att bli i motsvarande mån försvagad. Kvardröjande effekter av den förmånliga relativa prisutvecklingen 1974 väntas bidra till att marknadsandelarna bibehålles oförändrade vilket sammantaget skulle leda till en ökning med ca 2,5 % av exportvolymen till OECD-länderna.

För övriga länderområden gäller att färdigvaruexporten till Östeuropa och Kina ökade mycket kraftigt 1974, ca 35 %. Dessa länder förutser en snabb tillväxt även 1975 varför en fortsatt betydande exportökning till dem har antagits. OPEC-ländernas oljeinkomster används i växande utsträckning för import. Den svenska färdigvaruexporten till dessa länder ökade med 40 % i volym 1974. För 1975 är det rimligt att räkna med en något lägre exportvolymökning, eller ca 30 %. OPEC-länderna mottar f. n. endast 2 % av den svenska färdigvaruexporten men denna andel växer mycket snabbt.

Totalt beräknas exporten av färdigvaror öka med 4 à 4,5 % i volym 1974—1975. Det är verkstadsprodukterna som i främsta rummet bär upp tillväxten. Utlandsförsäljningen steg kraftigt både 1973 och 1974, det sistnämnda året främst till länder utanför OECD-området. Detta förutses gälla även 1975 då verkstadsexportens volym har bedömts öka med 7 %. Denna bedömning får ett klart stöd i den enkät som utförts bland verkstadsföretag under våren 1975.

Den andra större gruppen färdigvaror är s. k. övriga industriprodukter, kemiska produkter, textil, konfektion, snickerier m. m. med expor-

ten koncentrerad på Norden, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Till följd av inriktningen på i första hand konsumtions- och bostadssektorerna förutses exportutvecklingen bli långsammare än för verkstadsprodukterna. Prognosen pekar på en praktiskt taget oförändrad exportvolym.

För järn- och stålprodukterna blir avsättningsökningen betydligt lägre 1975 än 1974. Det förklaras bl. a. av ett sämre efterfrågeläge och av att förbrukarna kan tära på sina lager.

En viss fortsatt nedgång av pappersexporten är trolig mot bakgrund av de stora förbrukarlagren och en svag efterfrågan i övrigt.

För råvarorna är exportutsikterna betydligt sämre än för färdigvarorna. I särskilt hög grad gäller detta trävarorna där sjunkande bostadsinvesteringar på kontinenten i kombination med krympande importörlager leder till en nedgång på ca 20 % från 1974 till 1975. En påtaglig stabilisering väntas emellertid ske under loppet av året.

Till följd av den försvagade pappersmarknaden är det troligt att även massaexporten krymper i volym räknat. Även järnmalmsexporten kan väntas minska vilket förklaras av att köparna har uppskjutit avhämtningen av en del av de redan kontrakterade leveranserna.

För exporten som helhet väntas volymökningen bli blygsam för 1975, knappt 1,5 % mot drygt 3,5 % 1974. Ökningen hänför sig helt till färdigvarorna. För råvarorna kommer nedgången sannolikt att närma sig 10 %.

Exportpriserna genomgår en betydligt lugnare utvecklingsfas än under fjolåret då ökningen var 27—28 %. Nu beräknas en ökning på ca 9 % mellan genomsnittet för 1974 och 1975. I hög grad beror dämpningen på den förutsatta råvaruprisutvecklingen. Prognosen innebär att priserna för de flesta av dessa varor under loppet av året blir oförändrade. Färdigvarorna väntas öka drygt 10 % i pris.

Det kraftiga efterfrågetrycket i den svenska ekonomin 1974 drog med sig en snabb importökning. I volym räknat var tillväxten exkl. fartyg ca 12,5 %. Orsakerna till detta var bl. a. ett ökat behov av insatsvaror i samband med den stigande industriproduktionen. Vidare ägde en uppbyggnad av råvaru- och insatsvarulager rum. Dessutom var konsumtionen expansiv med en inriktning på importkrävande varor. Den förutsedda lägre efterfrågetillväxten 1975 medför ett mindre importbehov varför ökningen (exkl. fartyg) har antagits bli mindre än hälften av 1974 års.

Det är av intresse att notera att råoljeimporten beräknas öka med 25 % beroende på den utbyggnad av raffinaderikapaciteten som förväntas bli färdigställd vid halvårsskiftet. Spegelbilden av detta är att importbehovet av färdiga petroleumprodukter sjunker med ca 10 %.

Den jämfört med 1974 lägre tillväxttakten inom verkstadsindustrin tillsammans med en långsammare lageruppbyggnad reducerar verkstadsimportens tillväxt till 6 à 7 %. Verkstadsindustrin är en viktig stålkon-

summent och branschens långsammare tillväxt verkar dämpande på stålimportens ökningstakt.

Den totala importen (exkl. fartyg) ökar sannolikt drygt 5 % vilket kan jämföras med 12,5 % under fjolåret. Hänsyn har då tagits till att här har förutsatts en något snabbare ökning av den privata konsumtionen och investeringarna än konjunkturinstitutet räknat med och att detta drar upp importen något. Den försämrade fraktmarknaden påverkar investeringarna i handelsflottan, och därmed fartygsimporten, kraftigt i negativ riktning. Inkl. fartyg antas därför importvolymen stiga med närmare 3 %.

Importpriserna ökar avsevärt långsammare än exportpriserna, ca 6,5 % mot drygt 9 %. Detta förklaras dels av den olikartade varusammansättningen inom exporten resp. importen, dels av den speciella profil som gällt för prisstegringarna under 1974. I fråga om sammansättningen kan man notera att exporten i större utsträckning innehåller varugrupper vilkas priser kommer att fortsätta att stiga under 1975 — då i första hand verkstadsprodukter. När det gäller tidsprofilen bör man erinra om att importprisstegringarna under 1974 i allmänhet kom tidigare än exportprisuppgångarna. En hel del av våra exportpriser på exempelvis järn, stål och massa fortsatte att stiga under senare delen av 1974 — när importprisstegringen redan börjat avtaga. Detta leder beräkningstekniskt till att den *genomsnittliga* prisstegringen mellan 1974 och 1975 blir större för exporten än för importen. Utvecklingen *under loppet* av 1975 blir väsentligen mera parallell.

Den beskrivna utvecklingen förutses leda till ett fortsatt underskott i handelsbalansen (se tabell 1: 3). I jämförelse med 1974 då underskottet uppgick till drygt 2,4 miljarder kr. skulle det dock bli en förbättring med knappt 0,5 miljarder kr. så att handelsbalansens underskott för 1975 skulle uppgå till drygt 2 miljarder kr.

Den förutsatta utvecklingen av fraktmarknaden leder till en försvagning av sjöfartsnettot med ca 400 milj. kr. Vidare tycks utlandsresorna åter ha skjutit fart och underskottet på resevalutan stiger på nytt efter ett par år med relativt begränsade utflöden. Transfereringarna ökar med 500 milj. kr. vilket främst förklaras av u-hjälpens ökning.

Totalt sett skulle bytesbalansen visa ett underskott om ca 5,4 miljarder kr. 1975 vilket innebär en ytterligare försämring med ca 1 miljard kr. i jämförelse med 1974, ett år då försvagningen av bytesbalansen var rekordartad. Det ackumulerade underskottet i den svenska utrikeshandeln under 1974 och 1975 skulle därmed uppgå till ca 10 miljarder kr.

Produktionen

Under 1974 steg den totala produktionen i landet med 4,5 %. De främsta orsakerna var lageruppgbyggnaden och den privata konsumtio-

Tabell 1: 3 Bytesbalans 1973—1975
Milj. kr.

	1973	1974	1975 prognos
Export av varor	53 153	70 390	77 840
Import av varor	46 336	72 850	79 930
Handelsbalans	6 817	—2 460	—2 090
Sjöfartsnetto	2 989	3 800	3 400
Turistnetto	—2 275	—2 250	—2 600
Övriga tjänster m. m., netto	—1 280	—1 790	—1 900
Transfereringar, netto	—1 761	—2 500	—3 000
Korrigeringspost	800	800	800
Bytesbalans	5 290	—4 400	—5 390

nens kraftiga tillväxt. Branschmässigt sett var det industrin och den privata tjänstesektorn, inkl. handeln, som svarade för större delen av tillväxten.

Det osedvanligt goda skördeutfallet 1974 medförde en kraftig produktionsökning inom *jordbruket*. Vid en återgång till mera normala skördeförhållanden 1975 skulle därför produktionen komma att minska. Jordbruksnämndens beräkningar anger att en sjunkande vegetabilieproduktion och en oförändrad animalieproduktion skulle ge en nedgång på ca 6 % 1974—1975.

Även *skogsbruket* noterade en avsevärd produktionsökning 1974. Bidragande orsak till detta var en kvardröjande kraftig efterfrågan från massa- och pappersindustrin. För 1975 förutses en oförändrad produktion. Anledningen är främst att den svaga internationella efterfrågan på sågade och hyvlade trävaror håller nere produktionen av sågtimmer.

Som sagts ovan gav de stora lagerinvesteringarna och den privata konsumtionens tillväxt ett underlag för *industrins* produktionsökning 1974. Däremot ökade exportavsättningen i en lägre takt än tidigare. Totalt kan produktionsökningen beräknas till 6,5 à 7 % 1974. Det är troligt att både den inhemska och den internationella efterfrågeutvecklingen ger ett lugnare produktionsförlopp 1975.

Den långvariga internationella högkonjunkturen på järn- och stålområdet gav upphov till en hög efterfrågan på *järnmalm* både 1973 och 1974. En begränsande faktor var emellertid hamnkapaciteten i Narvik. Malmbehovet vid NJA ökade hemmamarknadsleveranserna. Orderstocken för järnmalmslugruvorna innevarande år är betydande men den försämrade stålkonjunkturen har lett till en del senareläggningar av leveranser. Med en viss nedgång i exporten och en begränsad ökning av leveranserna till hemmamarknaden förväntas produktionen inom järnmalmslugruvorna öka med någon procent.

Järn- och stålmarknaden var expansiv under 1974, vilket inte minst

efterfrågan från verkstadsindustrin bidrog till. Omkring årsskiftet 1974/1975 tycks den internationella järn- och stålefterfrågan ha mattats varför exportökningen under innevarande år sannolikt kommer att begränsas till ett par procent i volym räknat. I jämförelse med 1974 dämpas också efterfrågan från den svenska verkstadsindustrin och järn- och stålproduktionen beräknas därför öka med ca 2 %. Däri ingår även en betydande lageruppbyggnad.

Skogsindustrin upplevde en mycket kraftig högkonjunktur 1973. Under 1974 var utvecklingstendenserna inte enhetliga. För sågverkens del minskade den utländska efterfrågan på grund av nedgången i bostadsbyggandet på kontinenten kombinerat med ökad nordamerikansk konkurrens. Leveranserna till hemmamarknaden ökade något men den svenska byggaktiviteten var dock jämförelsevis låg. Under 1975 medför ökande bostadsinvesteringar i de viktigaste avnämaryländerna att exporten av virke stabiliseras under loppet av året. Den inhemska marknaden kommer också sannolikt att förbättras men mätt mellan genomsnittslägena för 1974 och 1975 blir det en betydande produktionsminskning inom sågverken.

Efterfrågan på papper var fortsatt stark under större delen av 1974. Både på export- och hemmamarknaden uppstod emellertid en försvagning under hösten. Under loppet av 1975 väntas en förbättring av pappersefterfrågan på kontinenten. En trolig fortsatt konkurrens från nordamerikanska pappersproducenter begränsar dock exportmöjligheterna, en nedgång i exporten från 1974 till 1975 förefaller sannolik. Ett något bättre läge på hemmamarknaden håller uppe produktionen så att minskningen stannar vid 2 %.

Den omtalade höga efterfrågan på papper hade givetvis konsekvenser för massatillverkningen. Det som begränsade försäljningen under 1974 var utbudsmöjligheterna. Mot slutet av året försämrades emellertid marknadsutsikterna. En fortsatt förbättring av pappersefterfrågan kan visserligen väntas under loppet av innevarande år men den kommer sannolikt inte att förhindra en exportminskning för massan 1974—1975. Det finns emellertid fortfarande ett behov av lagerpåfyllnad men vissa driftsstopp väntas, inte minst med hänsyn till att kapaciteten utnyttjats utan avbrott en så lång tid att reparationer och allmän översyn av maskiner och materiel nu är helt nödvändiga. Sammantaget innebär detta en viss minskning av produktionen 1975.

För *verkstadsindustrins* del präglades 1974 av högkonjunkturförhållanden. Även för 1975 kommer aktiviteten i branschen att vara hög. Mot bakgrund av en enkät till verkstadsföretagen har konjunkturinstitutet beräknat exportökningen till 7 %. Hemmamarknaden blir inte lika intensiv som 1974 men en relativt hög tillväxt av den privata konsumtionen stöder efterfrågan på verkstadsprodukter. Vidare väntas en viss lageruppbyggnad, vilket bör innebära att produktionen ökar med 6 à 7 %.

För den s. k. *övrigsektorn*, dvs. textil, beklädnad, kemiska produkter, snickerier m. m. utgör den privata konsumtionens ökning 1975 det främsta efterfrågetillskottet. En produktionstillväxt om ca 2,5 % har antagits. För *industrin totalt* skulle produktionsökningen därmed uppgå till drygt 3,5 % 1975.

Elkraftförbrukningen minskade med ca 1 % från 1973 till 1974. Nedgången i förbrukningen faller helt på de första månaderna 1974 då en betydande spareffekt uppnåddes främst på grund av de restriktioner och den elsparkampanj som inledde året. Under 1975 väntas elförbrukningen åter öka. Tillväxttakten torde dock begränsas av de sparfrämjande åtgärder som redan vidtagits eller aviserats. Mellan 1974 och 1975 har antagits en ökning i elkraftproduktionen på 8 %. Eftersom nya kärnkraftaggregat tas i bruk faller ökningen på värmekraften.

Produktionen inom byggnadssektorn fortsatte att minska under 1974. Nedgången förklaras framför allt av utvecklingen av bostadsbyggandet samt handelns och kommunernas byggnadsinvesteringar. Bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar torde öka med ca 1 % 1975. Läggts här till en relativt expansiv utveckling inom underhållssektorn skulle byggnadsindustrins produktion öka med drygt 2 %.

Till följd av den privata konsumtionens expansiva karaktär 1974 blev produktionsökningen avsevärd inom den *privata tjänstesektorn* 1974, ökningen uppgick till 5 %. Det är främst varuhandeln som bidrar till detta. Dess produktionsökning skulle enligt preliminära beräkningar ha varit 8 %. För 1975 blir tillväxttakten lugnare. Den fortsatt betydande konsumtionsökningen medverkar till att den *privata tjänsteproduktionen* antas öka med drygt 3 %.

Inom den *offentliga sektorn* har främst den kommunala aktiviteten lett till en produktionsökning för sektorn som helhet på 3,5 % 1974. Den bild av utvecklingen som ges i avsnittet om den offentliga verksamheten innebär en mera jämn fördelning av tillväxten på stat och kommun 1975. Ökningstakten blir något lägre än 1974 eller ca 3 %.

Inom *ekonomin som helhet* skulle den presenterade konjunkturbilden innebära en total produktionstillväxt på ca 3,0 % 1975 (mätt från produktionssidan). Motsvarande tal för 1974 har beräknats till 4,5 %.

Arbetsmarknaden

Under 1974 steg *sysselsättningen* kraftigt jämfört med 1973. I december 1974 var ungefär 100 000 fler personer sysselsatta än motsvarande månad året innan. Räknat i genomsnitt för dessa år var det 75 000 fler sysselsatta 1974 än 1973. I likhet med de senaste årens utvecklingsmönster var det kvinnorna som svarade för den helt övervägande delen av denna ökning. En tillbakablick på de gångna åren av 1970-talet visar att antalet sysselsatta kvinnor ökat med nästan 130 000 sedan 1970.

Till de viktigaste faktorerna som bestämmer *utbudet av arbetskraft* hör befolkningsutvecklingen, in- och utvandringen samt förvärvsfrekvensen (dvs. den andel av befolkningen i en åldersgrupp som står till arbetsmarknadens förfogande). Folkmängden ökade under 1974 med ca 23 000, vilket var en högre ökningstakt än året innan beroende på att in- och utvandringsströmmarna svängde om från ett utvandringsöverskott 1972 och 1973 till en nettoinvandring 1974 på ca 9 000. Av invandrarna kom mer än hälften från Danmark, en utveckling som fortsatt under början av 1975. För 1975 förutses en nettoinvandring av ungefär samma storleksordning som 1974, dvs. omkring 10 000 personer.

Ökningen av antalet personer i arbetskraften väntas bli svagare under 1975 än 1974. Föregående år noterades en ökning på ca 56 000 varav de flesta var kvinnor. För 1975 förutses en ökning på ungefär 30 000 personer varvid kvinnorna förutsätts fortsätta att öka kraftigt medan däremot en viss minskning förväntas i männens relativa arbetskraftstal.

Arbetskraftsutbudet kalkylerat i timmar väntas öka något från 1974 till 1975. De främsta orsakerna till att uppgången blir relativt svag är den ökade andelen deltidsarbete (som är vanligare bland kvinnorna) samt den arbetstidsförkortning som genomförs inom vissa branscher.

Under 1974 ökade *efterfrågan på arbetskraft* kraftigt, speciellt under första hälften av året. Statistiken över nyanmälda lediga platser hos arbetsförmedlingarna visar att en avmattning och viss nedgång noterades efter halvårsskiftet 1974 för att i början av 1975 ånyo visa en uppgående tendens. Tillverkningsindustrin noterade en kraftig ökning 1974 jämfört med 1973 medan byggnadsverksamheten visade fortsatt nedgång i antalet nyanmälda platser.

Även statistiken över de obesatta lediga platserna, som kan sägas mäta den icke tillgodosedda efterfrågan på arbetskraft, uppvisar ett likartat mönster. I diagram 1: 3 illustreras uppgången mot slutet av 1973 och första halvåret 1974. På grund av omläggning av statistiken hos arbetsförmedlingarna fr. o. m. juli 1974 är inte denna serie helt jämförbar bakåt (markerat med ett "hopp" i kurvan denna månad). En nedgång noterades de två sista kvartalen 1974 för att under början av 1975 visa en viss uppgång. De kraftigaste ökningarna 1974 låg inom sektorerna privata tjänster och tillverkningsindustri.

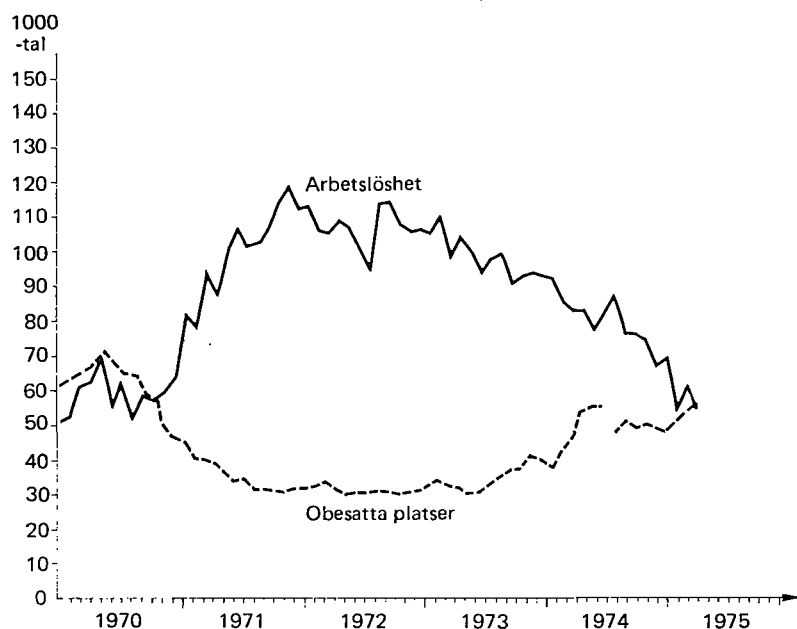
Prognoserna för efterfrågeutvecklingen under 1975 bygger på kalkyler över produktionsutvecklingen inom olika sektorer och beräkningar av produktivitets utveckling. Det förutses att den varuproducerande sektorn kommer att något minska sitt behov av arbetskraft. Nedgången väntas helt falla inom jord- och skogsbrukssektorerna medan en viss ökning väntas för tillverkningsindustrin.

Tjänstesektorn, och då främst den offentliga sektorn, förväntas öka sysselsättningen med 1,3 % mätt i timmar.

De båda kalkylerna över utbud och efterfrågan av arbetskraft visar

Diagram 1: 3 Arbetslöshet och obesatta platser 1970—1975

Säsongrensade värden

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

att arbetsmarknaden på totalnivå bör balansera under 1975. Denna totala balans mellan utbud och efterfrågan utesluter inte att balansstörningar inom olika delmarknader såväl regionalt som branschvis kan uppträda.

Genom den starka efterfrågeutvecklingen under 1974 sjönk *arbetslösheten* med i genomsnitt 18 000 personer mellan 1973 och 1974, vilket motsvarar en nedgång i den relativa arbetslösheten från 2,5 till 2 %. Utvecklingen var likartad i hela landet, i såväl skogs- som storstadslänen sjönk arbetslösheten jämfört med 1973.

I diagram 1: 3 visas arbetslöshetens utveckling sedan 1970 och man kan konstatera att mot slutet av 1974 låg den, trots det ökade utbudet av arbetskraft, nästan nere på nivån för 1970. De första tre månaderna 1975 innebar en ytterligare förbättring.

Arbetslösheten väntas i varje fall för de närmast framförliggande kvartalen bli oförändrat låg. Osäkerheten om styrkan i den internationella konjunkturuppgången samt svårigheterna att bedöma produktivtetsutvecklingen gör att utvecklingen därefter är svår att prognostisera. Skulle tendenser till en försvagning av arbetskraftsefterfrågan uppträda kan man dock räkna med att sysselsättningsstödjande åtgärder genom den nu väsentligen högre beredskapen snabbt kommer att sättas in.

De enskilda konsumenternas ekonomi

När detta skrivs pågår avtalsrörelsen ännu. Någon helt säker bedömning av vilka inkomster de svenska hushållen kommer att disponera under 1975 kan därför inte nu göras. Som underlag för det fortsatta resonemanget har samma hypotetiska antaganden om de rena avtalslöneökningarnas storlek gjorts som i den preliminära nationalbudgeten, dvs. 7 resp. 9 %.

Inkl. löneglidning och med hänsyn tagen till sysselsättningsläget har den totala lönesumman antagits öka med 10,5 resp. 12,5 % i de båda avtalslönealternativen. Det innebär en ökning av hushållens inkomster med 13—16 miljarder kr. Utöver den utbetalade lönesumman stiger arbetsgivarnas arbetskraftskostnader genom höjningar av avgifter till sjukförsäkring, folkpension och ATP.

Vid sidan om de direkta lönerna har hushållen inkomster från andra källor, t. ex. från kapital. Sådana inkomstkällor svarar för ca 1/5 av hushållens totala s. k. *faktorinkomster*. Här ingår bl. a. enskilda företagens inkomster. Denna post ökade kraftigt 1974 beroende på goda inkomster för jordbrukare och skogsägare. Skörden var en av de bästa som förekommit och virkespriserna var höga. Även 1975 väntas en kraftig ökning för skogsbrukarinkomster och kapitalinkomster, medan jordbruksinkomsterna sjunker till följd av en förutsatt återgång till normal skörd. Faktorinkomster utom löner bidrar därför med närmare 3 miljarder kr. till ökningen av hushållens totala inkomster.

Förutom genom faktorinkomster stärks hushållens köpkraft genom *inkomstöverföringar* från den offentliga sektorn, dvs. pensioner, barnbidrag, bostadstillägg etc. (se tabell 1: 4). Dessa transfereringar uppgick till drygt 42 miljarder kr. 1974. Den kraftiga ökningen förklaras bl. a. av stimulansåtgärderna i form av extra utbetalningar av barnbidrag och folkpensioner. Dessutom räknades bl. a. sjuk- och arbetslöshetsförsäkringsförmånerna upp. Vidare bidrog förbättringen av bostadstilläggen

Tabell 1: 4 De enskilda konsumenternas ekonomi 1973--1975

	1974 Miljar- der kr.	Förändring, %			
		1973	1974	1975	
				alt. 1	alt. 2
1 Faktorinkomst	159	7,5	13,1	10,7	12,3
2 Inkomstöverföringar	42	11,8	32,9	13,1	13,7
3 Direkta skatter, avgifter m. m.	56	2,9	16,1	10,1	12,5
4 Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga (3-2)	14	-10,5	-15,2	1,2	8,9
5 Disponibel inkomst	144	10,5	17,1	11,7	12,7
6 Real disponibel inkomst	—	3,9	7,5	2,5	3,0

och införandet av tandvårdsförsäkringen till att transfereringarna till hushållen ökade så starkt.

Hushållens inbetalningar av *direkta skatter m. m.* 1975 påverkas av den skattereform som trädde i kraft vid årsskiftet. Den innebar, förutom marginalsattesänkningar i låg- och mellaninkomstskikten, att sjukförsäkringsavgiften slopades för löntagare. Därmed blir preliminärskatteinbetalningarna drygt 4 miljarder kr. lägre än om oförändrade skattesatser gällt.

Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga, dvs. nettot av direkta skatter och transfereringar, se tabell 1: 4, har sjunkit sedan 1972. För 1975 förutses en viss ökning av nettoinbetalningarna.

Hushållens nettobehållning av faktorinkomster och transfereringar efter skatt, *den disponibla inkomsten*, ökade med 21 miljarder kr. 1974 eller 17 %. Eftersom prisökningen samtidigt var knappt 9 % steg hushållens reala köpkraft, den reala disponibla inkomsten, med inte mindre än 7,5 %, efterkrigstidens största ökning. 1975 beräknas den disponibla inkomsten i löpande priser öka med 12 à 13 % beroende på löneökningens storlek. Vid en uppgång i prisnivån på drygt 9 % mellan genomsnittslägena 1974 och 1975 skulle den reala disponibelinkomsten öka 2,5 alternativt 3,0 %.

Under 1974 har inflationen varit betydande men klart lägre än i flertalet andra OECD-länder. Den lägre svenska inflationstakten är en följd bl. a. av den utformning den inflationsbekämpande politiken fått, innefattande såväl skattepolitik som subventionering av livsmedelspriserna, prisstopp på vissa varor m. m.

Under loppet av 1974, dvs. från december 1973 till december 1974, steg konsumentprisindex med 10,5 % varav den internationella inflatio-

Tabell 1: 5 Konsumentprisförändringen 1973—1975 uppdelad på komponenter

	Dec. 1973— dec. 1974	Dec. 1974— dec. 1975	
		Prognos	
		alt. 1	alt. 2
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång, totalt	10,5	7,5	8,2
därav hänförs till:			
ändring i indirekta skatter	0,3	1,0	1,0
automatiska effekter av indirekta värdeskatter	0,8	0,6	0,7
ändring av internationellt bestämda priser	5,7	0,9	0,9
ändring av jordbrukspriser	— 0,4	0,3	0,3
ändring av bostadsprissättning	2,0	1,1	1,1
ändring av diverse taxor	0,2	0,4	0,4
trendavvikelse i priserna på färskvaror	0,3	0,1	0,1
restfaktor	1,6	3,1	3,7

nen, främst på råvaror, direkt svarade för hälften (se tabell 1: 5). 1975 beräknas denna bli avsevärt lägre, eller 0,9 procentenheter. Härtill kommer en indirekt effekt genom att de internationella prisstegringarna påverkar lönesättningen i den konkurrensutsatta sektorn vilket sedan sprids till den från internationell konkurrens skyddade sektorn, där möjligheterna är mindre att möta kostnadsstegringar med produktivitetsoökningar. De lönekostnadsökningar som diskuterades i början av detta avsnitt tillsammans med eftersläpande effekter av tidigare års importpris- och lönekostnadsökningar bidrar till konsumentprisökningen med 3,1 alternativt 3,7 procentenheter.

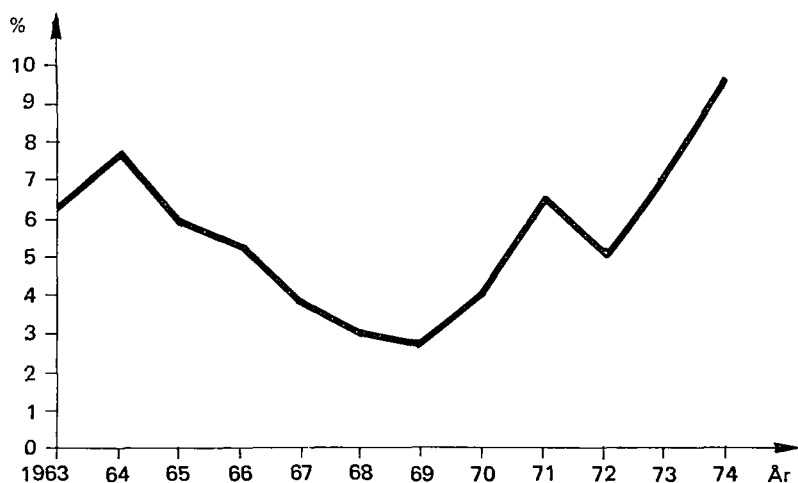
De i proposition 1975: 92 föreslagna punktskattehöjningarna ökar prisenivån med ca 1 procentenhet. Under 1974 subventionerades livsmedelspriserna med ca 1,5 miljarder kr. Subventioneringen fortsätter under 1975, varför effekten av prisstegringen på jordbruksprodukter begränsas till 0,3 procentenheter på den totala prisenivån. Tillsammans med en viss ökning av bostadskostnaderna väntas konsumentprisindex stiga med 7,5 % i det lägre och 8,2 % i det högre löneökningssalternativet, allt räknat under loppet av 1975. Mellan genomsnittslägena 1974 och 1975 blir ökningen något större, 9 resp. 9,4 %, bl. a. beroende på att genomsnittsnivån 1974 hölls nere av momssänkningen. Som tidigare nämnts skulle den reala disponibelinkomststegringen därmed bli 2,5 alternativt 3,0 %.

Vilken *konsumtionsökning* som inkomststegringen ger upphov till är beroende av hur mycket hushållen sparar. Diagram 1: 4 visar hur sparandets andel av disponibelinkomsten, sparkvoten, utvecklats. Flera orsaker kan anges till varför sparkvoten ökade i början av 1970-talet, men ingen av dessa förklaringar, såsom det ökade småhusbyggandet, förändringar på arbetsmarknaden etc., ger någon uttömmande förklaring. Det innebär också att varje prognos för sparkvoten 1975 blir osäker. Med hänsyn till att hushållen under de senare årens kraftiga realinkomststegringar och sparande byggt upp likviditeten och ännu inte hunnit anpassa sin konsumtion till den högre inkomstnivån, är det troligt att konsumtionstillväxten under 1975 blir något större än realinkomstökningen, vilket innebär att sparkvoten skulle reduceras något.

Mot denna bakgrund har konjunkturinstitutet ansett det troligt att konsumtionen skulle öka med 3,5 % i volym 1975. Efter det att denna bedömning gjorts har viss klarhet skapats i och med att ett avtal slutits för den statliga sektorn som man räknar med att de övriga avtalsområdena inte kommer att avvika särskilt mycket ifrån. Det är dock i dag inte möjligt att mera exakt precisera på vilken nivå avtalslöneökningen totalt sett kan komma att ligga. De bud som presenterats från resp. arbetsmarknadsparter kan emellertid tyda på att ett utfall i närheten av det här diskuterade högre avtalsalternativet förefaller mera sannolikt. Tillsammans med det faktum att tillgängliga siffror över detaljhandelsomsättningen under de första månaderna 1975 anger en fortsatt rela-

Diagram 1: 4 Sparkvotens utveckling 1963—1974

Sparandet i procent av disponibel inkomst

Källa: Statistiska centralbyrån.

tivt stark konsumtionsvilja har här en förutsättning om en ökning av konsumtionsvolymen på 4 % gjorts för innevarande år. Det är en kraftigare ökning än genomsnittligt för de tidigare åren under 1970-talet men något långsammare än 1974. Med en sådan föreställning om utvecklingen på lönesidan förefaller det troligt att räkna med en prisstegring enligt konjunkturinstitutets högre alternativ, dvs. ca 8 %.

Investeringarna

De totala fasta investeringarna ökade med någon procent mellan 1973 och 1974 och förändringen från 1974 till 1975 väntas bli ungefär lika stor. Bakom denna odramatiska bild döljer sig emellertid mycket olikartade mönster för investeringsutvecklingen på olika områden.

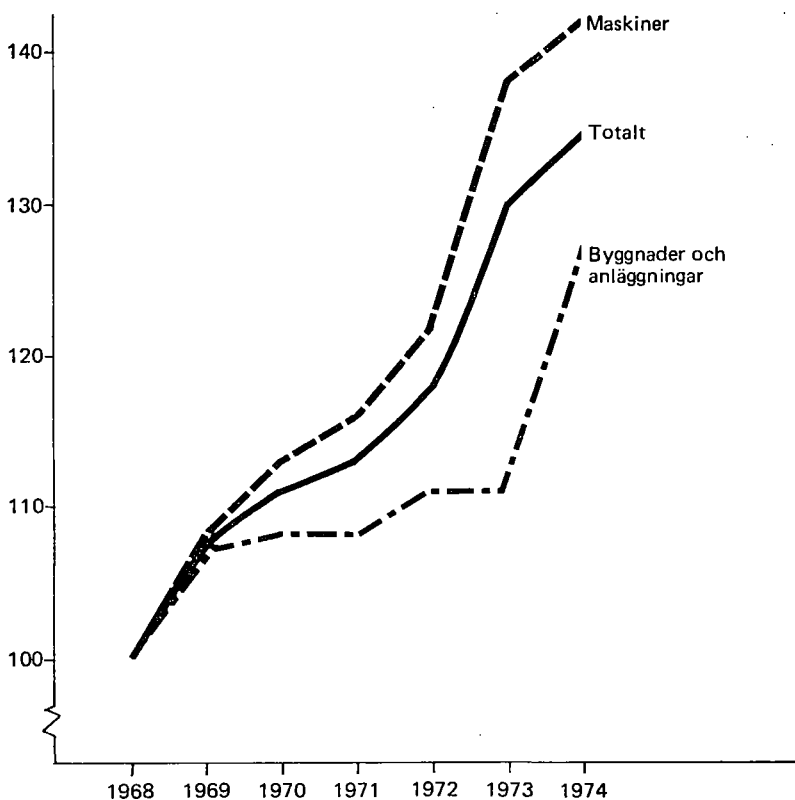
Bostadsbyggandets utveckling under senare år har självfallet dragit ner den totala investeringsvolymen i samhället. Antalet påbörjade lägenheter har sjunkit från 104 000 1971 till knappt 80 000 1974. Neddragningen har helt avsett flerfamiljshusen; antalet påbörjade småhus har stigit från 35 000 1971 till över 50 000 1975. Det bör framhållas att igångsättningen under 1974 visade sig bli avsevärt större än vad som antogs i den preliminära nationalbudgeten 1975. Förklaringen härtill är den mycket omfattande igångsättningen av särskilt småhus under fjärde kvartalet. Detta hänger samman med att kompensation för mervärdesskatten utgick om arbetena påbörjades före 1974 års utgång. Eftersom en del av igångsättningen under senare delen av 1974 sannolikt varit tidigare läggningar från 1975 verkar detta återhållande på årets igångsätt-

ningar. I samma riktning verkar stocken av outhyrda lägenheter. För 1975 har räknats med en igångsättning av 67 000 lägenheter. Emellertid kommer en stor del av arbetena med de projekt som sattes igång fjärde kvartalet 1974 att äga rum under 1975. Till detta kan läggas en mycket kraftigt ökning av ombyggnadsverksamheten. Investeringarna i bostadsbyggandet beräknas därför återigen komma att öka något efter en minskning 1974 på ca 10 %.

De privata investeringarna, exkl. bostäder, ökade under 1974 med inte mindre än 9 %. Detta är en kraftig uppjustering i förhållande till prognosen i den preliminära nationalbudgeten. Bl. a. har ökningen för industrins investeringar nu angetts till 8,5 % mot knappt 6 % enligt tidigare beräkningar. Av diagram 1: 5 framgår den gynnsamma utveckling som industrins investeringar visat under de senaste åren. För 1975 har konjunkturinstitutet räknat med en uppgång på 6,5 % för industriinvesteringarna. Till grund för bedömningarna har legat en enkätundersökning. Planerna för 1975 har visat en fortsatt, mycket kraftig investeringsvilja inom industrin. I syfte att underlätta finansieringen av en

Diagram 1: 5 Industrins investeringar 1968—1974

Index: 1968 = 100

Källa: Statistiska centralbyrån.

snabb utbyggnad av industrins produktionsapparat beslutades i mitten av april om betydande lättnader i kreditpolitiken. Kreditmarknaden synes därför inte lägga hinder i vägen för en kraftig investeringsökning. Med hänsyn härtill och med tanke på bl. a. behovet av kapacitetsutbyggnad i flera av basvaruindustrierna har här räknats med en något större ökningstakt för industrins investeringar 1974—1975 eller ca 9 %. Understödjande för en sådan utveckling är vidare den goda lönsamheten under 1974 samt det faktum att företagen för investeringar får utnyttja medel från arbetsmiljöfonderna och från såväl de särskilda som de allmänna investeringsfonderna.

Även investeringsverksamheten i övrigt inom den privata sektorn bedöms kunna bli något mera omfattande än enligt de bedömningar som konjunkturinstitutet gjort. Trots detta förutses en klar tillbakagång av handeln och den privata tjänstesektorns investeringar. En mycket kraftig minskning (ca 30 %) förutses vidare för investeringarna i handelsflottan, orsakad främst av den svaga konjunktur som f. n. råder på sjöfartsmarknaden. Totalt har här för de privata investeringarna räknats med en obetydlig uppgång från 1974 till 1975. Exkluderas handelsflottan blir dock ökningstakten drygt 3 %.

De totala statliga investeringarna väntas öka med ca 7 % 1974—1975 efter en obetydlig uppgång mellan 1973 och 1974. Till denna utveckling bidrar framför allt det omslag från nedgång till mycket kraftig expansion som nu förutses för affärsverken. I särskild utsträckning gäller detta den byggnads- och anläggningsverksamhet som vattenfallsverket och luftfartsverket bedriver.

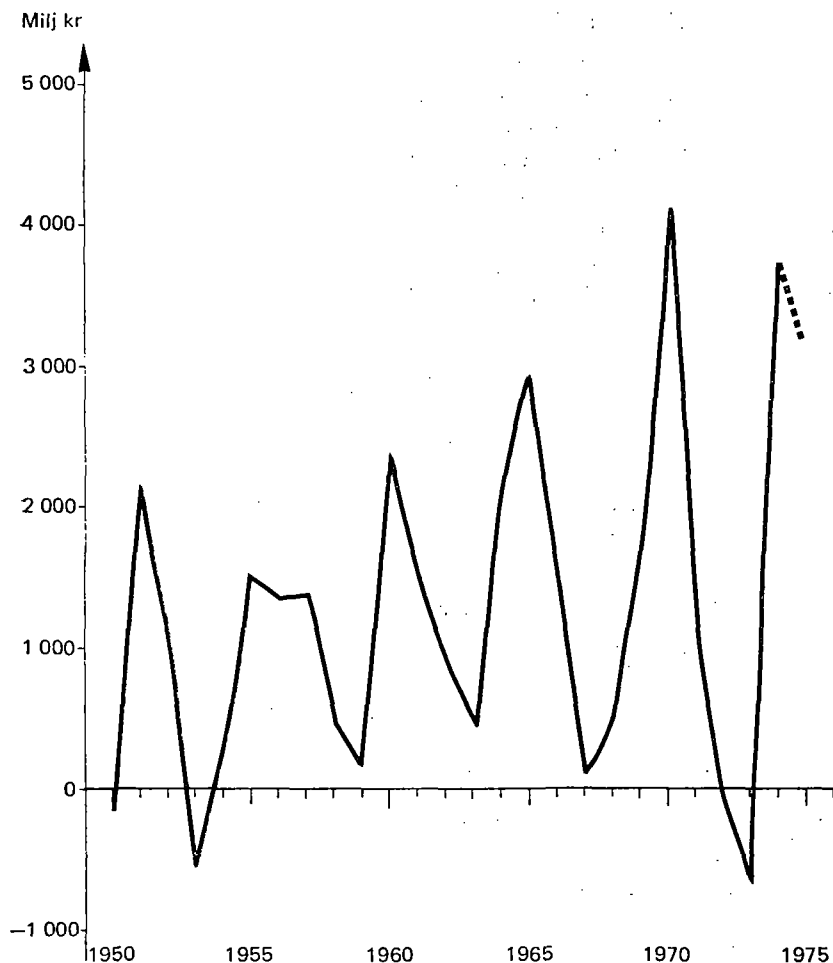
För de kommunala investeringarna innebär prognosen en viss fortsatt minskning också 1975.

En omfattande lageruppyggnad skedde under 1974. Detta gäller för såväl industrin som handeln. För industrin koncentrerades lagerinvesteringarna till varor i arbete. Vad gäller handeln kom stora lagerökningar att registreras, i särskilt hög grad för partihandeln. Till en avsevärd del förklarades detta av speciella omständigheter; oljelagringen ökade mycket tydligt under 1974 och stora partier av spannmålsskörden under 1974 fanns kvar i lager vid utgången av året.

För 1975 har konjunkturinstitutet beräknat att lagerökningarna kommer att uppgå till ett värde motsvarande knappt 2,9 miljarder kr. räknat i 1968 års priser. Här har räknats med en något större ökning av lagerinvesteringarna, särskilt vad gäller färdigvaror. Sålunda har en ökning på ca 3,1 miljarder kr. i 1968 års priser förefallit trolig. En sådan omfattning är rimlig mot bakgrund av bl. a. de svar företagen lämnat på frågor rörande lagerstockarnas storlek i samband med konjunkturbarometern i mars i år. Inte heller förefaller storleken på lagerinvesteringarna 1975 vara överdriven sedd i sitt mera långsiktiga sammanhang (se diagram 1: 6).

Diagram 1: 6 Lagerförändring 1950—1975

1968 års priser

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den offentliga verksamheten

Den offentliga sektorns *konsumtions- och investeringsutgifter* ökade med ca 3 % i volym 1974 och ökningstakten beräknas bli endast något lägre 1975. Det är främst konsumtionen som utgör ett expansivt inslag i ekonomin, medan däremot sektorns investeringsefterfrågan visar en svagare utveckling. De statliga myndigheternas samt de kommunala myndigheternas och affärsverkens samlade *investeringar* minskade med ca 1,5 % i volym 1974 och en nedgång av motsvarande storlek beräknas även för 1975. Såsom redan framgått av investeringsavsnittet förväntas däremot en kraftig ökning av de statliga affärsverkens investeringar.

Statens, kommunernas och socialförsäkringssektorns samlade *kon-*

sumtionsefterfrågan ökade med hela 4 % i volym 1974. Snabbast ökade den kommunala konsumtionen, med ca 5 %, vilket tyder på en hög aktivitet i den kommunala ekonomin. Bl. a. beräknas sysselsättningen i kommunerna ha ökat med 4 % detta år. Den statliga konsumtionsvolymen ökade totalt sett betydligt långsammare 1974. Ökningen med endast 1 % från 1973 förklaras dock till stor del av försvarets minskade inköp av varaktiga varor. Dessa klassificeras i nationalräkenskapssammanhang som statlig konsumtion. Sysselsättningen hos de statliga myndigheterna ökade 1974 med ca 1,5 %. Statens och kommunernas konsumtionsefterfrågan väntas 1975 få en mer parallell utveckling. Statens konsumtion beräknas öka med ca 4 %, mot 3 % för den kommunala konsumtionen. Totalt beräknas den offentliga sektorns konsumtion öka med 3 % 1975.

De samlade offentliga utgifterna ökade 1974 i betydligt snabbare takt än inkomsterna medan ökningstakten 1975 beräknas bli mera likformig. Utvecklingen 1974 präglades av den mycket livliga reformverksamheten. Förbättringar av barnbidrag, bostadstillägg, socialförsäkringsförmåner m. m. samt extra utbetalningar av bl. a. folkpension och barnbidrag ökade transfereringarna till hushållen kraftigt. Vidare innebar skattebeläggningen av bl. a. sjukpenningen att såväl skatteinkomster som hushållstransfereringar ökade mycket snabbt. På skattesidan bestämdes utvecklingen 1974 även av den temporära sänkningen av mervärdeskatten.

Den offentliga sektorns inkomster i form av socialförsäkringsavgifter påverkas 1975 liksom även 1974 av att en del av reformverksamheten, bl. a. skattcomläggningarna dessa år, har finansierats med höjda arbetsgivaravgifter. Förslagen om höjningar av vissa punktskatter ökar skatteinkomsterna 1975. Hushållstransfereringarna har även 1975 reforminslag, bl. a. förbättrade folkpensionsförmåner och bostadstillägg. Subventioneringen över statsbudgeten av priserna på vissa baslivsmedel ökade kraftigt 1974 och denna utveckling fortsätter 1975. Vidare påverkas transfereringarna 1975 i betydande utsträckning av reformerna på bostads- och energiområdena. De snabbt växande åtagandena vad gäller u-landsbiståndet bidrar också till transfereringarnas höga ökningstakt både 1974 och 1975.

Som framgår av tabell 1: 6 har underskotten i *statens* budget ökat mycket snabbt under de senaste åren. Utfallet för 1974 visade ett negativt totalbudgetsaldo på 10,5 miljarder kr., vilket innebar en budgetförsvagning med närmare 4,5 miljarder kr. jämfört med 1973. Underskottet beräknas öka ytterligare 1975 till drygt 12,5 miljarder kr. Den snabba ökningen av underskotten i statens totalbudget illustreras av att 1975 års budgetunderskott kan beräknas bli fyra gånger så stort som 1971 och mer än dubbelt så stort som 1973.

Den kommunala sektorns finansiella sparande, dvs. skillnaden mellan kommunernas inkomster och utgifter, var positivt både 1972 och 1973. Inkomstöverskottet 1973 uppgick till drygt 1 miljard kr. 1974

Tabell 1: 6 Den offentliga sektorns finansiella sparande samt utlåning 1973—1975
Milj. kr., löpande priser

	1973	1974	1975
<i>Staten</i>			
Finansiellt sparande	-2 611	- 6 190	- 8 170
Utlåning m. m.	3 524	- 4 210	4 520
Totalsaldo	-6 135	-10 400	-12 690
<i>Kommunerna</i>			
Finansiellt sparande	1 269	- 530	- 1 500
Utlåning	308	517	..
<i>Socialförsäkringssektorn</i>			
Finansiellt sparande	10 122	10 040	11 280
Allmänna pensionsfondens utlåning	9 644	9 853	..
<i>Den konsoliderade offentliga sektorn</i>			
Finansiellt sparande	8 780	3 320	1 610
Utlåning till den privata sektorn	11 041	12 510	..

beräknas en relativt kraftig omsvängning ha ägt rum. Överskottet 1973 förvandlades till ett underskott på ca 0,5 miljarder kr. Den snabba kommunala aktivitetsökningen väntas fortsätta även 1975, vilket resulterar i ett ökat underskott, ca 1,5 miljarder kr.

Fondupbyggnaden inom *socialförsäkringssektorn*, dvs. sektorns finansiella sparande, har ökat stadigt år från år. 1974 kom dock fondökningen att i stort sett ligga kvar på 1973 års nivå, ca 10 miljarder kr. Det finansiella sparandet väntas dock åter öka 1975 till drygt 11 miljarder kr. Sektorns inkomstöverskott består till en helt dominerande del av allmänna pensionsfondens utlåning. 1973 och 1974 gick 20—25 % av denna till staten och kommunerna. Övriga 75—80 % av fondens utlåning ställdes till bostadssektorns och näringslivets förfogande.

Den offentliga sektorns totala finansiella sparande, dvs. nettot mellan inkomster och utgifter exkl. utlåningsverksamhet m. m., ökade från drygt 5 till närmare 9 miljarder kr. från 1970 till 1973. Detta inkomstöverskott minskade sedan med hela 5,5 miljarder kr. 1974 och försvagningen väntas fortsätta 1975. Den offentliga sektorns finansiella sparande väntas därmed uppgå till endast drygt 1,5 miljarder kr. detta år, dvs. en minskning med drygt 7 miljarder kr. från 1973.

Den offentliga sektorns utlåning, främst över statsbudgeten och från allmänna pensionsfonden, till den privata sektorn överstiger kraftigt den offentliga sektorns finansiella sparande. Denna differens, som kan sägas utgöra *den offentliga sektorns nettoupplåningsbehov*, uppgick 1973 till drygt 2 miljarder kr. Främst till följd av den mycket kraftiga ökningen i statens underskott från 1973 till 1974 ökade det offentliga upplåningsbehovet med ca 7 miljarder kr. 1974 och uppgick därmed till drygt 9 miljarder kr.

Den offentliga sektorns inverkan på samhällsekonomin 1974 och 1975

Tabell 1: 7 Finanspolitiska effekter 1974 och 1975
Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1974	1975
Staten	1,5	1,1
Kommunerna	1,0	0,6
Socialförsäkringssektorn	0,7	0,1
Totalt	3,2	1,8

har beräknats med hjälp av en enkel analysmodell. Statens, kommunernas och socialförsäkringssektorns *finanspolitiska effekter* uttrycks i procent av bruttonationalprodukten i fasta priser (se tabell 1: 7). Den offentliga sektorns bidrag till efterfrågan och produktion i samhället beräknas ha varit drygt 3 % 1974. Därav beräknas effekterna av den statliga verksamheten ha bidragit till ca hälften av totaleffekten och kommunerna med ytterligare ca 1 %. Även 1975 beräknas den offentliga sektorn få en kraftig expansiv inverkan på samhällsekonomin. Effekten har uppskattats till inemot 2 % av den totala produktionen.

Den statliga sektorns finanspolitik svarar för större delen av denna effekt men även kommunerna utövar — trots den betydande skattechöjningen inom denna sektor — en stimulerande inverkan på den ekonomiska aktiviteten. I likhet med föregående år dominerar de s. k. indirekta effekterna, vilka inverkar på inkomstbildningen inom de privata sektorerna och därigenom även på deras utgiftsbenägenhet. För den statliga sektorns vidkommande förklaras detta i första hand av reformerna på transfereringsområdet och de senaste årens skatteomläggningar.

Kreditmarknaden

Bl. a. oljeprisstegringarna och skillnaderna i räntenivå mellan utlandet och Sverige ledde i början av 1974 till förskjutningar i utrikesbetalningarna med en negativ effekt på valutareserven. Svenska företag överförde också utländsk valuta till s. k. valutakonton i affärsbankerna vilka inte inräknas i valutareserven. Dessa faktorer bidrog till den kraftiga avtappningen på ca 2 miljarder kr. av den officiella valutareserven under senare delen av mars och början av april 1974.

I detta läge ingrep riksbanken med åtgärder som främst syftade till att driva upp de kortfristiga räntesatserna och strama åt bankernas utlåning. Diskontot höjdes fr. o. m. den 3 april 1974 från 5 till 6 %. De kassakvoter, som affärsbankerna är skyldiga att hålla gentemot riksbanken höjdes från 1 till 5 %. Vidare uppmanades affärsbankerna att dämpa ökningstakten i utståående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande.

Kreditexpansionen mattades inte omedelbart efter diskontohöjningen.

Valutautflödet fortsatte också efter ett kortare avbrott om än i lugnare takt än före åtstramningen. De vidtagna åtgärderna gavs stöd med en ny diskontohöjning till 7 % fr. o. m. den 16 augusti 1974. I fråga om affärsbankernas övriga utlåning, dvs. till andra ändamål än bostadsbyggande, gavs nu också en precisering av riktpunkten. Denna utlåning skulle för varje bank få växa med högst 15 % över året som helhet.

Efter räntehöjningen i augusti stabiliserades läget. Ökningen av bankernas övriga utlåning dämpades samtidigt som valutautflödet förbyttes trots växande underskott i bytesbalansen till ett svagt inflöde mot slutet av året.

Företagssektorns investeringsverksamhet och lageruppbbyggnad var omfattande 1974 och finansieringsbehovet därför stort. Det ökade kapitalbehovet tillgodosågs genom ökad upplåning både på den organiserade kreditmarknaden och utanför denna. Som en följd av riksbankens rekommendationer ökade också upplåningen utomlands under senare delen av 1974 i takt med att den inhemska kreditmarknaden stramades åt. Dessutom tärde företagen på sina egna medel, vilket innebar att deras likviditet försämrades. I varje fall gäller det de tre första kvartalen 1974, fjärde kvartalet tycks en vändning ha skett.

Den offentliga sektorns finansieringsbehov karakteriserades bl. a. av det statliga budgetunderskottet på ca 10,5 miljarder kr. Detta täcktes i större utsträckning än tidigare genom upplåning i riksbanken. Staten tog i anspråk ungefär hälften av det den totala ökningen av kreditflödet under 1974. Den kommunala upplåningen minskade däremot både på och utanför den organiserade marknaden.

Den tidigare omtalade höjningen av hushållens sparkvot återspeglas både i ett ökat förvärv av småhus och ett kraftigt ökat sparande i finansiella tillgångar som banktillgodohavanden m. m.

De krav som kreditmarknaden kommer att ställas inför under 1975 präglas bl. a. av att företagens investeringar i anläggningstillgångar och lager tillsammans väntas öka med mer än 3 miljarder kr. Det är samtidigt sannolikt att företagens vinstsituation inte blir lika god som 1973 och 1974. Följaktligen kommer ett förverkligande av företagens investeringsplaner att ställa krav på en ökad upplåning på kreditmarknaden 1975. De nyligen beslutade lättnaderna i kreditpolitiken kommer att i synnerhet för industrin medverka till att dessa planer kan förverkligas.

Även kommunerna väntas ställa växande anspråk på kreditmarknaden 1975 till följd av ett finansiellt underskott som är ca 1 miljard kr. större 1975 än 1974 och mot bakgrund av den 1974 nedskurna likviditeten.

Bostadssektorns ökade upplåningsbehov kan i runt tal uppskattas till 1 miljard kr. Ett påtagligt inslag i utvecklingen 1975 är vidare att statens

upplåningsbehov väntas öka med ca 2 1/2 miljarder kr. till följd av ett växande budgetunderskott.

Det framstår som angeläget att ett nytillskott av finansiella resurser till företag och kommuner kan uppböras utomlands och att detta kan ske till acceptabla villkor. Den allmänna räntesänkning som fortgått utomlands allt sedan hösten 1974 utgör här ett positivt inslag i bilden. Såväl företag som kommuner har också påbörjat en inte obetydlig upplåning på bl. a. den internationella kreditmarknaden.

2 Det internationella läget

2.1 Sammanfattande översikt

Utvecklingen 1974

Konjunkturavmattningen som tog sin början redan under 1973 fördjupades successivt under loppet av 1974 och övergick för OECD-området som helhet i recession. Enligt nu tillgängliga uppskattningar minskade den totala produktionen med inemot 1/2 %.

Den nu rådande lågkonjunkturen skiljer sig inte i princip från de tidigare nedgångar i tillväxten som förekommit de senaste 30 åren. I mitten av 1973 syntes klara tecken till en cyklisk avmattning. Byggandet bromsade in och sjönk, konsumenternas efterfrågan försvagades och lagerinvesteringarna nådde en höjdpunkt. Att denna lågkonjunktur blivit så djup förklaras av en rad, delvis samverkande och varandra förstärkande omständigheter. Den internationella högkonjunkturen 1972/1973 inträffade i stort sett samtidigt i flertalet OECD-länder. Härigenom blev expansionen både kraftigare och snabbare, vilket i sin tur medförde att efterfrågan inom en rad sektorer stötte mot kapacitetstaket. Detta ledde till att priserna på i första hand råvaror men även kapitalvaror började stiga kraftigt. Men denna prisstegring blev kraftigare och mera ihållande än vad som varit fallet under tidigare konjunkturcykler och ledde till att den ekonomiska politiken med betydande kraft lades om i kontraktiv riktning.

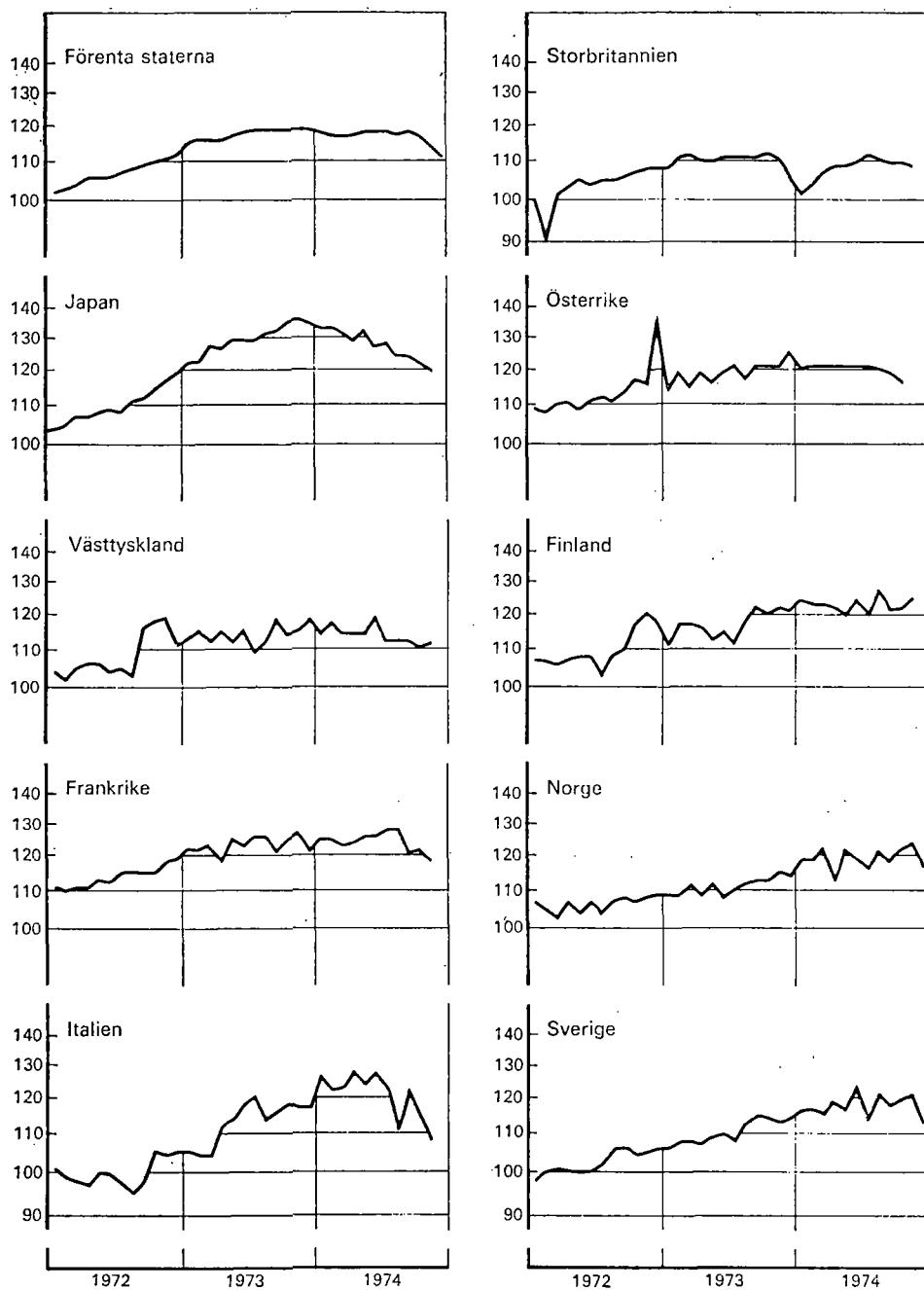
Tabell 2:1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1973—1975

Procentuell volymförändring. Siffrorna för 1973 och 1974 avser utfall, för 1975 prognoser

	1972—1973	1973—1974	1974—1975
Belgien	5,3	4,2	2—3
Danmark	3,5	1,5	1—2
Finland	5,9	4,5	2—3
Frankrike	6,0	4,5	2,5—3,5
Förbundsrepubliken Tyskland	5,3	0,5	1—2
Italien	5,9	3,4	—1—0
Nederländerna	4,4	2,5	2—3
Norge	4,2	3,5	5—6
Schweiz	3,5	0,2	—1—0
Storbritannien	5,3	—0,2	0—1
Sverige	3,1	4,2	2,2
Österrike	5,5	4,5	2,5—3,5
Förenata staterna	5,9	—2,2	—3——2
Canada	6,8	3,7	0—1
Japan	10,2	—3,5	2—3
Västeuropa	5,5	2,3	1,1—1,6
Totala OECD	6,3	—0,3	—0,5—0,5

Källa: OECD, nationell statistik samt uppskattningar gjorda inom finansdepartementets ekonomiska avdelning.

Diagram 2:1 Industriproduktionen i vissa länder 1972—1974
Index 1970 = 100. Månadsgenomsnitt

Källa: OECD.

Oljeprishöjningarna i slutet av 1973 försvagade även den totala efterfrågan ytterligare. Den kontraktiva nettoeffekten av de höjda oljepri-serna på industriländernas ekonomier har beräknats till någon procent av bruttonationalprodukten. Allvarigare var den mera indirekta verkan den s. k. oljekrisen hade på totala efterfrågan. Dels kunde inte oljeproducentländerna snabbt omsätta sina ökade inkomster i real efterfrågan, vilket ledde till ett motsvarande bortfall av efterfrågan på varor och tjänster i industriländerna. Dels uppstod till följd av de ökade betalningarna för olja stora bytesbalansunderskott i de oljekonsumerande länderna, vilket tillsammans med den redan höga inflationstakten gjorde att industriländernas regeringar tvekade att sätta in de stabiliseringspolitiska stimulansåtgärder som var påkallade av den allt tydligare nedgången i efterfrågan och försämringen på arbetsmarknaden. Kraften i konjunkturedgången kom också att tillfälligt döljas av de tecken till återhämtning i produktionen som under en kort tid inträdde på våren 1974 när de kvantitativa oljerestriktionerna hävdes.

Under senhösten och vintern 1974 fördjupades lågkonjunkturen avsevärt. Industriproduktionen i de sju större OECD-länderna¹ föll då med 14 % i årstakt jämfört med tredje kvartalet 1974. Att nedgången blev så djup och så mycket djupare än vad som antogs så sent som i december 1974, förklaras av den privata konsumtionens och lagerinvesteringarnas utveckling under fjärde kvartalet.

Inför den accelererande inflationen under de tidiga höstmånaderna, de i många länder sjunkande reallönerna och det allt mörkare läget på

¹ Förenta staterna, Japan, Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike, Storbritannien, Italien och Canada.

Tabell 2: 2 Konsumentpriser 1962--1975

Procentuell förändring per år resp. från föregående månad

	1962— 1972	1972— 1973	1973— 1974	Dec 1973— dec 1974	1974			1975	
					okt	nov	dec	jan	febr
Belgien	3,8	10,4	12,6	15,7	0,9	1,1	0,7	1,1	1,1
Danmark	6,0	9,3	15,2	15,5	1,3	1,4	0,6	0,6	0,3
Finland	5,7	11,4	17,4	16,9	0,9	0,7	0,3	2,6	1,5
Frankrike	4,4	7,3	13,6	15,2	1,2	0,9	0,8	1,1	0,8
Förbundsrepubliken									
Tyskland	3,2	6,9	7,0	5,9	0,5	0,7	0,3	0,9	0,5
Italien	4,3	10,8	19,1	24,5	1,9	1,9	0,8	1,6	1,5
Nederländerna	5,4	8,0	9,6	10,9	1,3	0,7	0,4	0,6	0,3
Norge	5,1	7,5	9,4	11,3	1,0	0,8	1,1	2,5	0,6
Schweiz	4,0	8,7	9,8	7,6	0,6	1,4	0,1	0,6	0,3
Storbritannien	4,9	9,2	16,0	19,1	2,0	1,8	1,4	2,6	1,6
Sverige	4,7	6,7	9,9	10,5	3,1	0,9	0,4	0,8	1,0
Österrike	3,9	7,6	9,5	9,7	1,3	0,8	0,6	1,1	1,0
Förenta staterna	3,3	6,2	11,0	12,2	0,9	0,8	0,7	0,5	0,7
Canada	3,3	7,6	10,7	12,4	0,9	1,1	1,0	0,5	0,8
Japan	5,7	11,7	24,4	21,9	2,3	0,7	0,4	0,5	0,3
Totala OECD	3,9	7,9	13,3	14,2	1,2	1,0	0,7	0,8	0,8

Källor: OECD och nationell statistik.

arbetsmarknaden förefaller konsumenterna ha ökat sin sparkvot högst avsevärt. I första hand har detta avspeglats på köpen av varaktiga konsumtionsvaror, främst bilar. Även bostadssektorn torde ha upplevt en ytterligare försvagning av efterfrågan.

Fram till sommaren 1974 fanns ett visst behov av lagerpåfyllnad. Erfarenheterna från den extrema högkonjunkturen 1972—1973 ledde också till att vissa lager byggdes upp i syfte att gardera sig mot eventuella flaskhalsar i produktionen. Kvardröjande inslag av spekulativ lageruppbyggnad kan också ha funnits. Under hösten övergick denna lageruppbyggnad till att i huvudsak bli ofrivillig. Under fjärde kvartalet skulle lagren i exempelvis Förenta staterna enligt preliminär statistik ha stigit snabbare än i början av 1974 trots att företagen sökte minska lagren genom att sänka priser och avbeställa tidigare order. Lågkonjunkturen avspeglades även i lagrens sammansättning — från att under 1973 och början av 1974 huvudsakligen innehålla råvaror övergick lagertillväxten i slutet av 1974 till att till största delen bestå av färdigvaror.

Den ekonomiska politiken i flertalet OECD-länder har som tidigare nämnts varit inställd på att bekämpa inflationen och motverka de stigande bytesbalansunderskotten. Båda dessa mål har man sökt uppnå genom att dra ned den inhemska efterfrågan med i huvudsak generellt verkande medel. Finanspolitiken har därvid spelat en tämligen passiv roll i så motto som skatter och utgifter hållits oförändrade. På grund av inflationen har ändå en avsevärd kontraktiv effekt uppnåtts genom att exempelvis nominellt oförändrade utgiftsbelopp reallt inneburiit en lägre effektiv efterfrågan. Penningpolitiken däremot skärptes redan under 1973 och hölls oförändrad eller t. o. m. ännu mer restriktiv under större delen av 1974, dvs. minst ett år efter det att konjunkturen hade nått sin kulmen. Den starka likviditetsneddragning som företagssektorn, trots höga vinster inom vissa branscher, på så vis blev utsatt för var ytterligare en bidragande orsak till att industriproduktionen föll så starkt i slutet av 1974. De för ränteförändringar känsliga byggnadsinvesteringarna påverkades starkt av den restriktiva penningpolitiken.

Under de sista månaderna av 1974 märktes en påtaglig lättnad på kreditområdet. De officiella diskontona började sänkas i etapper och likviditetskvoterna minskades. Till en början avspeglade detta främst den avtagande efterfrågan på krediter. Successivt gavs dock penningpolitiken en mera expansiv inriktning. I Förenta staterna och Förbundsrepubliken Tyskland gavs också uttryck för en medveten avsikt att lätta på penningpolitiken.

Nedgången i total efterfrågan och produktion fick under hösten 1974 ett allt större genomslag på efterfrågan på arbetskraft. Arbetslösheten som ökat endast marginellt mellan sommaren 1973 och sommaren 1974 steg under hösten 1974 snabbt i de flesta större OECD-länder. Mest slående var utvecklingen i Förenta staterna där arbetslöshetsprocenten

Tabell 2: 3 Arbetslösheten i vissa OECD-länder 1962–1975

Procent av arbetskraften, säsongrensade tal

	Genomsnitt		1974				1975
	1962– 1972	1973	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	jan
Belgien	5,1	2,3	2,3	2,4	2,7	..	..
Danmark	3,2	2,4	2,6	4,4	8,2	9,3	13,9
Finland	2,2	2,3	1,8	1,7	1,9	1,7	..
Frankrike	1,7	2,1	2,0	2,0	2,2	2,8	..
Förbundsrepubliken Tyskland	1,0	1,3	1,8	2,5	3,0	3,6	5,1
Italien	3,4	3,5	3,1	2,5	2,8	3,1	5,3
Nederländerna	1,1	2,3	2,6	2,6	2,9	3,2	5,5
Norge	0,8	0,8	0,9	0,4	0,5	0,8	1,3
Storbritannien	2,3	2,7	2,5	2,5	2,7	2,9	3,3
Sverige	2,0	2,5	2,2	2,1	2,0	1,7	1,9
Förenta staterna	4,7	4,9	5,2	5,1	5,5	6,5	8,2
Canada	5,1	5,6	5,5	5,2	5,4	5,7	6,7
Japan	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4	1,7	1,6

Anm. På grund av starkt skiljaktiga definitioner och beräkningsmetoder är dessa tal icke jämförbara länderna emellan.

Källa: OECD samt nationell statistik.

steg från drygt 5 % under sommaren 1974 till 8,2 % i början av 1975. Ofrivilligt korttidsarbete fick en allt större spridning.

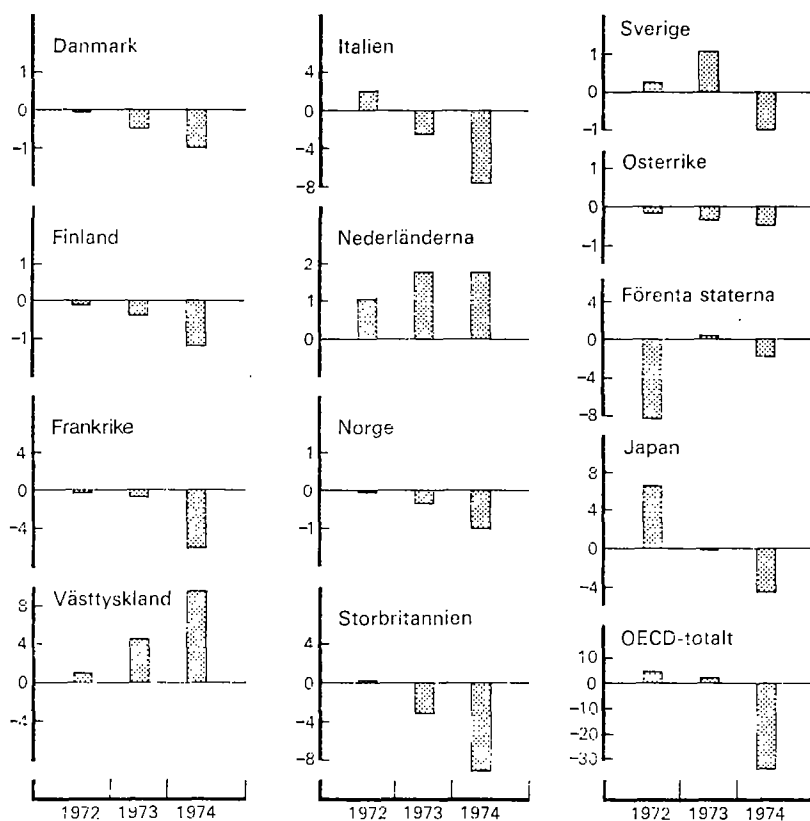
Inflationen uttryckt som konsumentprisernas ökning utgjorde drygt 14 % i genomsnitt för OECD-länderna under loppet av 1974. Under fjärde kvartalet gick dock ökningstakten ned. Partipriserna stabiliserades under hösten och föll t. o. m. i vissa länder. Bidragande till denna inbromsning av inflationstakten har varit den starka nedgången i efterfrågan som även påverkat de internationella råvarupriserna. Från april 1974 har de flesta råvaror sjunkit kraftigt, i många fall ned till eller t. o. m. under den nivå som gällde före den stora prisuppgången 1973.

Den här skildrade utvecklingen avser OECD-området som helhet. De enskilda länderna uppvisar mycket stora skillnader inbördes i fråga om olika aspekter av utvecklingen. Värst drabbade av konjunkturavmattningen blev Japan och Förenta staterna med en minskning av bruttonationalprodukten på 4 resp. 2 %. Lågkonjunkturen i Västeuropa blev i jämförelse härmed mera måttfull. Tack vare en exceptionell exportökning kunde Förbundsrepubliken Tyskland öka sin produktion något från 1973, medan Storbritannien upplevde en mindre tillbakagång. Frankrike uppnådde en tillväxt på hela 4,5 % men under andra halvåret 1974 skedde en tydlig inbromsning av den inhemska efterfrågan. De mindre OECD-länderna hade allmänt en högre tillväxt i förhållande till de större europeiska länderna. Högst BNP-tillväxt hade Finland, Österrike och Sverige med resp. 4,5, 4,5 och 4,2 %.

Att produktionen inom OECD-området inte föll ännu mer än vad som blev fallet beror på den relativt sett kraftiga ökningen i exporten till länderna utanför regionen. Särskilt kraftig blev exportökningen till de oljeproducerande länderna och statshandelsländerna, och i vilket fall under första hälften av 1974 även de råvaruproducerande u-länderna. Priserna på exporten och importen ökade med 26 resp. 43 %, vilken differens speglar försämringen av OECD-områdets terms-of-trade gentemot främst de oljeproducerande staterna. Oljeprishöjningen medförde en belastning på OECD:s handelsbalans med OPEC-länderna på omkring 60 miljarder dollar, vilket dock delvis kompensades av en exportökning till dessa länder på 13 miljarder. Handeln med länder utanför OECD och OPEC uppvisade ett ökat överskott på 12,5 miljarder dollar. Totalt försämrades OECD:s handelsbalans med 34 miljarder dollar, vilket är icke obetydligt mindre än vad som kunde förmodas så

Diagram 2:2 Bytesbalansutvecklingen i vissa länder 1972—1974

Miljarder dollar

Anm. Skalindelningen är olika för mindre länder, större länder och OECD totalt.

Källa: OECD.

sent som i december 1974. Att underskottet blev mindre än väntat utgör ytterligare ett tecken på den stagnerande och fallande efterfrågan i OECD-området under 1974. Bytesbalansunderskottet blev ungefär lika stort som försämringen av handelsbalansen, dvs. 33—34 miljarder dollar. Men för bytesbalansen var fördelningen mellan OECD-länderna ännu mera sned. Å ena sidan presterade Förbundsrepubliken Tyskland ett bytesbalansöverskott på 9 miljarder dollar. Å andra sidan noterade Storbritannien, Italien och Frankrike underskott på resp. 9, 7,5 och 6 miljarder dollar.

Utsikter för 1975

Utvecklingen under de första månaderna 1975 har präglats av samma stagnation och nedgång som fjärde kvartalet 1974. Industriproduktionen fortsatte således att minska i Förenta staterna och Japan och flera andra OECD-länder. Den privata konsumtionen utvecklades mycket svagt och företagens investeringsplaner reviderades ned ytterligare. Arbetslösheten steg och ofrivilligt korttidsarbete fick allt större spridning i nästan samtliga länder. Särskilt kraftig var ökningen av arbetslösheten i Förenta staterna där den mellan december 1974 och januari 1975 ökade med en hel procentenhet till 8,2 %. I Storbritannien där de arbetslösas antal stigit relativt sett långsamt under hösten blev ökningen nu snabbare. Även i Japan noterades en relativt sett mycket kraftig ökning av arbetslösheten.

Den ekonomiska politiken styrdes emellertid alltmer över i expansiv riktning. Den lättnad i penningpolitiken som genomfördes redan under hösten 1974, följdes nu av ytterligare åtgärder. I de allra flesta länder sänktes det officiella diskontot i flera etapper under januari och februari 1975. Kreditrestriktioner av olika slag luckrades upp. Bl. a. har begränsningar för upplåning utomlands lättats samtidigt som selektiva kreditpolitiska stödåtgärder vidtagits i en del länder för exportindustrin och vissa utsatta branscher, i första hand byggnadsindustrin.

Även finanspolitiken har i en rad länder givits en mera expansiv inriktning. Det mest utpräglade exemplet härpå är den radikala förändring som inträtt i den amerikanske presidentens ekonomiska politik. Denna svängdes över från inflationsbekämpning till recessionsbekämpning i och med att ett stimulanspaket innehållande skattesänkningar på 16 miljarder dollar lades fram i januari. Sedermera har den amerikanska kongressen ökat stimulansåtgärderna till ca 23 miljarder dollar. I Förbundsrepubliken Tyskland trädde en skatte- och barnbidragsreform i kraft den 1 januari som tillsammans med tidigare expansiva åtgärder från december 1974 beräknas öka efterfrågan med mellan 2,5 och 3 % av bruttonationalprodukten. Även i länder som Canada, Nederländerna, Belgien, Italien och Frankrike lades sysselsättningsstimulerande program fram.

Sammanfattningsvis kan sägas att regeringarna i OECD-området under vintern och våren 1975 börjat vidta åtgärder för att stimulera den inhemska efterfrågan. F. n. är det ännu för tidigt att bedöma hur stora effekter denna omläggning av politiken kommer att få och i synnerhet hur lång tid det tar innan de vidtagna åtgärderna fullt ut påverkar efterfrågeutvecklingen. Skulle emellertid de redan beslutade stimulanterna inte få avsedd effekt eller annars visa sig otillräckliga talar flera skäl för att ytterligare insatser kommer att göras. Det främsta skälet härför vid sidan av den rekordhöga arbetslösheten, är den senaste tidens utveckling i fråga om inflationen.

Under slutet av 1974 och de första månaderna av 1975 har den internationella inflationen uppenbarligen bromsats in kraftigt till följd av bl. a. den mycket starka nedgången i efterfrågan. Priserna på industriråvaror, som utlöste en stor del av den inflation som ägde rum under 1973 och 1974, har under hösten 1974 och i synnerhet början av 1975, trots nedskärningar i produktionen av råvaror, fallit kraftigt och några tecken kan inte nu skönjas på att detta skulle vändas i en uppgång under 1975. Priserna på jordbruksprodukter som steg kraftigt under 1974 har under de första månaderna 1975 fallit tillbaka till en lägre nivå. Stor osäkerhet råder dock för deras fortsatta utveckling. Den omfattande utvidgning av odlade arealer som nu pågår bör i och för sig lätta försörjningsläget mot slutet av 1975 och därmed tala för att livsmedelspriserna i vart fall inte ökar under loppet av 1975.

Sedan mötet i december 1974 med de oljeproducerande staternas organisation (OPEC) har det då beslutade oljepriset varit oförändrat och man har sedermera beslutat att inte höja priset under de tre första kvartalen 1975. På grund av den ekonomiska stagnationen, tidigare stora lager och de aktiva besparingsåtgärderna i Västeuropa, Förenta staterna och Japan föll efterfrågan på olja mellan 1973 och 1974 och väntas öka helt obetydligt under 1975. I denna situation utsätts oljepriset, trots vissa produktionsnedskärningar, snarast för ett tryck nedåt.

De fallande eller stabiliserade råvarupriserna förefaller vid rådande svaga efterfrågan snabbt ha slagit igenom i partihandelspriserna. I vissa av de större OECD-länderna föll partiprisindex under det första kvartalet 1975. Genomslaget från parti- till konsumentprisledet tycks också ha varit snabbt. Redan i december 1974 hade den månatliga ökningstakten för konsumentpriserna i OECD-området gått ned till 0,7 % att jämföra med 1,3 % i september samma år. Tillgängliga prognoser pekar på att inflationstakten under loppet av 1975 skulle gå ned till i storleksordningen 9 % jämfört med drygt 14 % under 1974. Den allra senaste utvecklingen för parti- och konsumentpriserna i de större länderna synes öppna möjligheten för en ännu kraftigare inbromsning av inflationen.

Det pressade läget på arbetsmarknaden och den stagnerande efter-

frågan har även avspeglats i avtalsuppgörelserna i flera av de större länderna. En klar tendens till mindre löneökningar kan f. n. skönjas och i Förenta staterna har t. o. m. en viss negativ löneglidning kunnat noteras. I Förbundsrepubliken Tyskland antas löneökningarna stanna vid ca 7 % under 1975.

I och med att inflationstakten nu nedbringats avsevärt och därigenom huvudmålet för många regeringars ekonomiska politik under 1974 i viss utsträckning håller på att uppfyllas, vidgas utrymmet för sysselsättningspolitiska ingrepp avsevärt.

Som ett resultat av redan vidtagna och eventuella tillkommande ekonomisk-politiska stimulansåtgärder kan den inhemska efterfrågan förutses genomgå en återhämtning under 1975. Ett av huvudmålen för stimulansåtgärderna har varit den privata konsumtionen, som sannolikt kommer att visa tecken till uppgång redan kring halvårsskiftet 1975 i och med att reallönerna stabiliseras. Genom den mer expansiva politiken bör förutsättningar skapas för en återgång till en mera normal relation mellan konsumtion och sparande än den som rått under fjärde kvartalet 1974 och första kvartalet 1975. Lageranpassningen har av allt att döma accelererats under vårvintern 1975. Tillgängliga data tyder på att lagerneddragningen kan komma att avslutas till halvårsskiftet. Därefter skulle totala efterfrågan få ett tillskott genom nya lagerinvesteringar.

Industrins investeringsplaner är f. n. enligt senaste konjunkturbarometrar inriktade på en klar minskning jämfört med 1974. En faktor av betydelse är dock att samtliga hittills presenterade stimulansprogram som ett väsentligt inslag har olika former av stöd till industrins investeringar. En ökning av dessa är därför inte utesluten mot slutet av 1975. Bostadsinvesteringarna kan däremot komma att återhämtas tidigare. Dels har nedgången inom denna sektor varit så kraftig att även försiktiga efterfrågebedömningar skulle leda till ett ökat investeringsbehov. Dels kan även de penningpolitiska lättnaderna antas få en särskild effekt på bostadsbyggandet på grund av dess större känslighet för kreditmarknadsförhållanden.

Sammanfattningsvis förutses den totala efterfrågan komma öka påtagligt under andra halvåret 1975 till följd av den samlade effekten av en autonom återhämtning och ekonomisk-politiska åtgärder. En avsevärd osäkerhet vidlåder dock den här antagna uppgångens kraft och lokalisering i tiden. Det nedpressade arbetsmarknadsläget kan i viss utsträckning förmodas motverka de konsumtionsstimulerande krafterna. Lageravvecklingen under denna lågkonjunktur har hittills tagit mycket längre tid än vad som var väntat. Senast tillgängliga data om ordergången visar inte på någon omedelbart förestående förbättring. Med hänsyn till dessa omständigheter är det inte osannolikt att en mera allmän och klar återhämtning av aktiviteten inte blir helt manifest förrän

under senare delen av 1975. Vissa differenser i konjunkturprofilen kan även antas komma att gälla för de olika länderna. I Förbundsrepubliken Tyskland, där de vidtagna stimulansåtgärderna är relativt sett starkast kan en uppgång i den privata konsumtionen komma tämligen snart. Uppgången i Förenta staterna torde komma först något senare.

Även med en sådan förskjutning i tidpunkterna för uppgångens början föreligger en allvarlig risk för att den samtidighet OECD-länderna emellan som utmärkte såväl högkonjunkturen 1972—1973 som lågkonjunkturen 1974—1975 kan komma att återupprepas i den här förutsatta konjunkturuppgången under senare delen av 1975 och under 1976. Skulle detta inträffa är det inte osannolikt att flaskhalsproblem av samma slag som under 1972—1973 kan framkallas med ty åtföljande stabiliseringspolitiska problem.

Stimulerad av den ökade efterfrågan kan den totala produktionen börja öka successivt under andra halvåret. Därvid kan tillväxttakten under i varje fall fjärde kvartalet väntas ha nått en viss storlek. Med hänsyn till utvecklingen under slutet av 1974 och första kvartalet 1975 torde en nedgång i bruttonationalprodukten för hela OECD mellan 1974 och 1975 dock inte kunna undvikas.¹

Liksom fallet var under 1974 blir sannolikt utvecklingen mera utpräglad i Förenta staterna och Japan resp. mer moderat i Västeuropa. För Förenta staterna förutses således ett fall med 2 à 3 % i bruttonationalprodukten, varigenom denna för 1975 skulle ligga 4—5 % under 1973 års nivå. Emellertid förutses som nämnts en tydlig uppgång i Förenta staterna under senare delen av 1975. I Japan väntas en BNP-ökning med 2—3 % delvis till följd av en antagen mera expansiv politik efter avtalsrörelsens slut i april. I Förbundsrepubliken Tyskland torde de redan insatta stimulansåtgärderna i kombination med en autonom återhämtning kunna bidra till en uppgång redan från sommaren 1975. Tillväxten för helåret 1975 begränsas dock av nedgången under första halvåret och torde stanna vid 1—2 %. Frankrike kan väntas öka sin produktion tämligen snabbt i förhållande till andra länder eller med ca 3 %, vilket dock är en låg siffra jämfört med den franska tillväxttakten under det senaste decenniet. För Storbritannien förutses en låg tillväxt och Italiens produktion väntas gå ned.

De mindre OECD-länderna torde bli drabbade av lågkonjunkturen i de större länderna med en viss eftersläpning. De enda länder som kan förutses få en normal eller t. o. m. god tillväxt är Norge och Österrike med 5—6 resp. 2,5—3,5 %.

OECD-ländernas export till de oljeproducerande staterna väntas öka

¹ BNP-tillväxten per år beräknas som den procentuella skillnaden mellan den genomsnittliga produktionsnivån under två år. Även med en relativt sett mycket hög tillväxttakt under en del av året kan årsgenomsnittet förbli lågt på grund av en nedgång i produktionen tidigare under året.

lika mycket som 1974, dvs. med 40—50 % i volym. Handeln med stats-handelsländerna torde bromsas upp och visa en mindre real ökning än under 1974. De råvaruproducerande u-ländernas export utsätts för stark press i fråga om såväl volym som pris, varför deras inkomster kan antas komma att sjunka. Utrymmet för import från OECD-området kommer att minska i motsvarande mån.

Som tidigare berörts tyder mycket på att de internationella råvarupriserna stabiliseras eller sjunker något under 1975. Tillgängliga prognoser för priserna på industriella färdigvaror pekar på att ökningarna skulle stanna vid 10 % under 1975 jämfört med 25 % under 1974. Under antagande av att oljepriserna inte höjs i nominella termer skulle en sådan utveckling leda till en avsevärd förbättring av OECD-områdets bytesförhållande gentemot andra länder. Det kan dock inte uteslutas att inbromsningen i prisstegringstakten för industriella färdigvaror blir mera markerad än vad som har antagits.

Mot bakgrund av lågkonjunkturen i de industrialiserade marknads-ekonomierna torde världshandeln inte öka annat än marginellt mellan 1974 och 1975. Mot slutet av 1975 bör dock den här antagna återhämtningen i den ekonomiska aktiviteten i de större OECD-länderna börja avspegla sig på intra-OECD-handeln. OECD-ländernas export bör öka med någon procentenhet mer än importen i volym räknat, främst till följd av de oljeproducerande staternas fortsatt starka efterfrågan. Dessa länders importkapacitet har visat sig vara avsevärt större än vad som förutsatts tidigare. Prognoserna för OECD:s bytesbalansunderskott under 1975 har reviderats ned från nära 40 miljarder till under 30 miljarder dollar.

Fördelningen av detta underskott torde bli ännu mera sned än under 1974. Förbundsrepubliken Tysklands och Nederländernas överskott blir sannolikt lika stort eller större, medan de mindre OECD-staterna med sammanlagt mindre än 15 % av områdets bruttonationalprodukt belastas med ca 60 % av det förutsedda underskottet.

Den internationella betalningsutvecklingen kommer sålunda att präglas av en fortsatt obalans som i huvudsak går mellan oljeimporterande och oljeexporterande länder. De oljeexporterande ländernas sammanlagda bytesbalans mot såväl OECD-området som u-länderna uppskattas under 1975 ge ett inkomstöverskott på omkring 50 miljarder dollar.

Osäkerheten i dessa beräkningar är emellertid mycket stor. Detta beror på att både exporten och importen i OPEC-länderna är svår att uppskatta.

Vid givet oljepris kommer förbättrad hushållning och omläggningar till energisnålare produktion i konsumentländerna att successivt dämpa oljeefterfrågan. På längre sikt kommer också utvecklingen av andra energikällor att få samma verkan.

När det gäller uppskattningen av OPEC-ländernas importutveckling

måste man göra en uppdelning på s. k. högabsorberande och lågabsorberande oljeländer. Till den förra gruppen hör länder som till följd av en stor befolkning och relativt utvecklad ekonomisk struktur har en hög importkapacitet i förhållande till exportinkomsterna. Hit räknas Algeriet, Indonesien, Iran, Irak, Nigeria och Venezuela. Till den senare gruppen hör de oljeländer som till följd av liten befolkning, hög per capitainkomst samt underutvecklad infrastruktur inte på lång tid torde kunna förbruka sina exportinkomster på samhällsutbyggnaden. Hit räknas Förenade Arabemiraten, Gulfstaterna, Kuwait, Libyen och Saud-Arabien.

Importtillväxten i båda grupperna beräknas visserligen till i genomsnitt 40 % per år. Men eftersom denna utveckling sker från olika importnivåer, kommer förbrukningen av exportinkomsterna att bli olika i de båda grupperna.

Det är inte osannolikt att de högabsorberande oljeländernas importutgifter redan om 2—3 år kommer att bli lika stora som exportinkomsterna.

OPEC-ländernas samlade inkomstöverskott har hittills placerats huvudsakligen i banktillgodohavande och i andra slag av likvida finansiella fordringar på OECD-länderna. Till viss mindre del investeras överskottet också i reala tillgångar genom företagsetableringar och köp av företag och aktier eller fast egendom i underskottsländerna. Realinvesteringarna svarar dock f. n. för en liten andel av OPEC:s totala placeringar, och man räknar knappast med någon större ökning. En växande andel i användningen av inkomstöverskottet utgörs av OPEC:s internationella u-landsbistånd.

De oljeimporterande länderna har därmed kunnat finansiera betalningsunderskotten utan allvarliga störningar i det internationella kredit- och valutasystemet.

Så länge den övervägande delen av OPEC-ländernas placeringar är likvida kan man dock inte utgå från att så kan ske även i fortsättningen. Tvärtom får man räkna med att betydande omplaceringar på kort tid kan företas av OPEC-länderna allt efter skiftande ränteförhållanden och tecken på förestående växelkursförändringar. Detta skapar självfallet en betydande instabilitet i det internationella kredit- och valutasystemet.

På grund av dessa förhållanden strävar man inom det internationella valutasamarbetet efter att få till stånd arrangemang för långfristig och bättre länderfördelad kapitalåterföring. Inom såväl OECD som den Internationella valutafonden har man nått vissa framsteg härvidlag.

Som framgår av resp. länderavsnitt har kreditpolitiken successivt lättsats i flera betydande länder från andra halvåret 1974. En följd härav är att räntorna i Förenta staterna och på eurodollarmarknaden sjunkit avsevärt i förhållande till räntelägena på andra kreditmarknader.

På valutamarknaderna har detta lett till omplaceringar från dollar-

tillgodohavanden till framför allt de schweiziska och västtyska valutorna. Pressen uppåt på de valutor, bl. a. den svenska, som tillsammans med den västtyska valutan ingår i den s. k. valutaormen har därmed lett till en fortgående uppvärdering gentemot dollarn med omkring 15 % från september 1974 till mitten av mars 1975.

2.2 Länderöversikter

Förenta staterna

Förenta staternas ekonomi genomgick under 1974 den svåraste recessionsperioden sedan 1930-talet. Bruttonationalprodukten minskade med drygt 2 % jämfört med en ökning med ca 6 % under 1973. Inflations-takten steg samtidigt från 5,5 % till ca 11,5 %. Arbetslösheten ökade kraftigt och låg vid årets utgång på över 7 %.

I efterhand tyder mycket på att den nuvarande konjunkturavmattningen tog sin början redan under 1973 med en nedgång i bostadsbyggandet och bilförsäljningen samt en markant uppgång i kvoten mellan lagerstockar och löpande försäljning. Under intryck av oljekrisen och den därav föranledda nedgången i bilproduktionen uppvisade första kvartalet 1974 ett drastiskt fall i den ekonomiska aktiviteten. Bruttonationalprodukten sjönk därvid med 7,1 % i årstakt räknat. De upphörande effekterna av oljekrisen tycks delvis ha dolt den underliggande lågkonjunkturen. Under andra och tredje kvartalen bromsades nämligen nedgången in påtagligt och konjunkturbilden blev splittrad med stagnation i somliga sektorer och påtaglig återhämtning i andra. Under fjärde kvartalet blev så recessionsbilden fullständigt entydig med ett fall i bruttonationalprodukten på 9,1 % i årstakt. Ännu mera slående blev utslaget på industriproduktionen. Denna hade ökat, om än allt långsammare, under första halvåret och stagnerat under tredje kvartalet. Under fjärde kvartalet gick den så ned med nära 12 % i årstakt. I december låg kapacitetsutnyttjandet i industrin på 74 %. Trots stora ansträngningar från företagens sida att under hösten skära ned lagren steg dessa kraftigt i förhållande till försäljningen.

Den ekonomiska politiken under 1974 var utformad för att bekämpa inflationen. Finanspolitiken inriktades i stort på att hålla de offentliga utgifterna på en oförändrad nivå, vilket med en hög inflationstakt reellt sett innebar en kraftigt kontraktiv effekt på efterfrågan. Huvudbördan i den eftersträfvade stabiliseringspolitiken lades dock på penningpolitiken. Penningmängdens årliga tillväxt begränsades till ca 4 %. Som en följd härav steg räntorna kraftigt och nådde historiskt sett höga nivåer. Under fjärde kvartalet märktes en lättnad på kreditmarknaden och de korta räntorna sjönk. Under loppet av fjärde kvartalet 1974 tycks dock den amerikanska centralbanken successivt ha svängt över till en lättare penningpolitik genom att sänka diskontot och banker-

nas likviditetskvoter samt genom att köpa upp statspapper. I viss utsträckning kan emellertid denna utveckling tolkas som en anpassning till den markant lägre efterfrågan på pengar. President Ford presenterade i oktober 1974 ett program för fortsatt inflationsbekämpning främst med hjälp av extraskatter på hushållen och företagen. Efter hand som nedgången under fjärde kvartalet blev alltmer uppenbar miste Fords program sin aktualitet och skrinlades.

Inflationen höll under 1974 en takt på i genomsnitt 11 %. Under första halvåret kom inflationsimpulserna i huvudsak från de höjda priserna på energi och livsmedel och andra råvaror. Samtidigt som priserna på dessa varor stabiliserades eller sjönk under loppet av året slog de ökade arbetskostnaderna och den lägre produktiviteten igenom på priserna på andra varor, främst industriella investeringsvaror. Hushållens inkomster steg med 9 % i nominella termer medan de reala disponibla inkomsterna sjönk med 2,5 %. Denna minskning i kombination med fallet i de finansiella tillgångarnas reala värde och den ökande osäkerheten om sysselsättningen bidrog till att den privata konsumtionen minskade med drygt 2 %. Särskilt stor blev nedgången i konsumtionen av varaktiga konsumtionsvaror, i synnerhet bilar.

Bostadsbyggandet sjönk med 25 % i reala termer mellan 1973 och 1974. Från en årstakt på 2,4 miljoner igångsatta bostäder i början av 1973 föll antalet byggstarter till en årstakt av 900 000 under fjärde kvartalet 1974. Bakom detta fall ligger flera faktorer. Konsumenternas fallande realinkomster och osäkerhet inför framtiden torde ha varit en. En viss mättnad på nya lägenheter hade kunnat noteras redan under 1973. Men av störst betydelse var sannolikt den restriktiva penningpolitiken, som drabbade bostadsfinansieringsinstitutet hårt, samt de snabbt stigande priserna i bostadsproduktionen.

Fram till halvårsskiftet 1974 bars näringslivets investeringar upp av den investeringsväg som startat 1972 och som förstärkts av de utpräglade kapacitetsbristerna i vissa branscher under 1973. Under andra halvåret 1974 minskade emellertid även näringslivets investeringar till följd av de försämrade avsättningsutsikterna och den ökade outnyttjade produktionskapaciteten. Lagren steg och under fjärde kvartalet registrerades en omfattande ofrivillig lageruppbbyggnad.

Den amerikanska bytesbalansen uppvisade ett underskott på 2 miljarder dollar för 1974 jämfört med ett överskott på 400 milj. dollar 1973. Exporten steg kraftigt under första halvåret 1974 för att sedan sjunka under resten av året. Volymökningen för helåret blev emellertid nära 9 %. Importen däremot minskade med någon procent i volym.

Det fall i den ekonomiska aktiviteten som karakteriserade fjärde kvartalet 1974 synes ha fortsatt under de första månaderna 1975. Industriproduktionen föll ytterligare med hela 3,6 % under januari och

3 % under februari 1975. Arbetslösheten gick upp med en hel procentenheten mellan december och januari till 8,2 % av arbetskraften. I mars steg arbetslösheten ytterligare och nådde 8,7 %. Det amerikanska handelsdepartementets index för indikatorer som ligger tidigt i konjunkturcykeln tydde i slutet av februari på att en fortsatt avmattning åtminstone fram emot sommaren är att vänta.

Sedan höstens aldrig förverkligade antiinflationsprogram har den ekonomiska politiken svängt om i klart expansiv riktning. I januari 1975 presenterade president Ford ett nytt ekonomisk-politiskt åtgärds-paket i vilket inflationen fått ge plats åt recessionen som "nationens fiende nr 1". Med hjälp av en återbäring på 1974 års skatt och en permanent skattesänkning för hushållen och ökade skattekrediter för företagets investeringar på inalles 16 miljarder dollar skulle fallet i efterfrågan motverkas. Utbetalningarna av skatteåterbäringen föreslogs ske i två etapper i maj och september. Samtidigt med detta stabiliseringspolitiska paket föreslogs omfattande åtgärder på det energipolitiska området. Bl. a. föreslogs en importavgift av 3 dollar per fat olja. Syftet med denna avgift är att minska importen av olja och främja utvecklingen av alternativa inhemska energikällor. Inkomsterna från dessa avgifter skulle sedan åter tillföras ekonomin så att effekten av de höjda oljepriserna på totala efterfrågan neutraliserades. Oljeimportavgiften skulle dock till skillnad från det stabiliseringspolitiska programmet införas omedelbart med höjningar på 1 dollar per fat från februari till april 1975. Den expansiva verkan av programmet i sin helhet torde därför under våren 1975 vara begränsad. Under behandlingen i kongressen har emellertid betydande modifikationer införts. Den stabiliseringspolitiska delen av programmet har sålunda utvidgats till ca 23 miljarder dollar. Samtidigt har den givits en mera löntagarvänlig profil. Energi-programmet har förändrats så att dess ur efterfrågesynpunkt kontraktiva verkningar begränsats och dess ambition i fråga om självförsörjning med olja dämpats. Trots dessa modifikationer torde programmets effekter på efterfrågan inte bli särskilt stora; de har beräknats uppgå till i bästa fall 1 % av bruttonationalprodukten, och huvudsakligen infalla under andra halvåret 1975. Däremot bör man inte underskatta den psykologiska effekten av att administrationen inom loppet av tre månader helt ändrat sina prioriteringar i expansiv riktning.

Den högsta penningpolitiska myndigheten, Federal Reserve Board, har deklarerat att dess politik nu inriktats på att ge utrymme för en återhämtning i den ekonomiska aktiviteten i takt med att inflationen bromsas in. I detta syfte vidtas nu åtgärder som skall medge en 5—7-procentig tillväxt i penningmängden. Trots detta har den sjunkande efterfrågan på pengar medfört en nedgång i penningmängden mot slutet av 1974 och början av 1975. Den offentliga sektorn torde dock komma att öka sina utgifter även i reala termer, i synnerhet om arbetslösheten

stiger ytterligare. Även om så sker kommer dock effekten av de ekonomisk-politiska åtgärderna huvudsakligen att koncentreras till den senare delen av 1975.

Den återhämtning från en snart tvåårig recession som ändå väntas ske under senare delen av 1975 måste alltså bäras upp huvudsakligen av den autonoma utvecklingen. Ser man till nedgången under slutet av 1974 och början av 1975 är det huvudsakligen två faktorer som svarar för efterfrågebortfallet, nämligen den privata konsumtionen och lagerinvesteringarna. Det stora fallet i dessa komponenter bär inom sig förutsättningarna för en återhämtning längre fram.

Den privata konsumtionen kommer att påverkas av den fortsatta utveckling av inflationen och därmed av realinkomsterna. I början av 1975 noterades ett tydligt trendbrott för inflationen — under januari och februari 1975 ökade konsumentprisindex med 6—7 % i årstakt mot 12—14 % under hösten 1974 och partiprisindex sjönk t. o. m. Hushållen ökade sin sparkvot mycket starkt under hösten 1974 som en reaktion på den accelererande inflationen och de alltmer osäkra arbetsmarknadsutsikterna. Skulle prisutvecklingen komma att bromsas in så snabbt som senaste data tyder på, kommer hushållen för första gången på två år att kunna notera att realinkomsterna återigen stiger. Den höga sparkvoten, till största delen orsakad av uppskjutna köp av bilar och andra varaktiga konsumtionsvaror, skulle då kunna börja falla ned till en mera normal nivå. Att denna process redan är på väg framgår av att bilköpen delvis tack vare avsevärda prisrabatter stigit påtagligt under vårvintern. Här antas därför att återhämtningen av konsumtionen blir relativt snabb. Skulle emellertid arbetslösheten stiga betydligt över den nuvarande 8-procentsnivån kan återhämtningen komma att bli mera långsam och utdragen.

De höga lagren som till mycket stor del är orsakade av den minskade efterfrågan inom bilsektorn bör kunna avvecklas tämligen snabbt om den uppdämda efterfrågan på detta område släpps loss. Lagerneddragningen skulle då kunna ha i huvudsak avslutats efter första halvåret.

Företagens investeringsplaner har påverkats starkt negativt av att den kapacitetsbrist, som ännu på sensommaren 1974 gjorde sig kännbar inom vissa branscher, nu helt eliminerats och ersatts av mycket lågt kapacitetsutnyttjande i samtliga branscher. De senaste investeringsenkäterna tyder på att investeringarna i näringslivet kommer att sjunka med ca 6 % under 1975. Den lättare penningpolitiken och den föreslagna höjningen av skattekrediterna på företagens investeringar kommer säkert att förstärka investeringsbenägenheten, men effekterna härav lär inte bli skönjbara förrän mot slutet av 1975 och början av 1976. Bostadsinvesteringarna däremot har sjunkit till en så låg nivå att något annat än en uppgång inte är sannolik. Därtill kan lättnaden på kreditmarknaden antas få relativt sett stor effekt på bostadsbyggandet. Trots en

hög produktionstakt vid slutet av året torde bostadsproduktionen 1975 komma att ligga icke oväsentligt under 1974 års nivå.

Utrikesbalansen i reala termer bör förbättras under 1975, främst till följd av en markerad nedgång i importen. Då emellertid terms-of-trade förutses bli försämrade är en ökning av bytesbalansunderskottet till ca 2 miljarder dollar 1975 sannolik.

Sammanfattningsvis framstår en successiv återhämtning av den ekonomiska aktiviteten som sannolik under senare delen av 1975. Återhämtningens snabbhet och styrka kommer att bestämmas av bl. a. inflationens fortsatta takt. På grund av den låga aktiviteten under första halvåret kommer produktionen för helåret 1975 med all sannolikhet att för andra året i rad minska i reala termer. F. n. beräknas nedgången i bruttonationalprodukten bli ca 3 %. Detta innebär bl. a. att produktionen, trots den här antagna uppgången under andra halvåret, kommer att ligga långt under fullt kapacitetsutnyttjande. Arbetslösheten torde därför komma att ligga på en hög nivå under hela 1975.

Japan

Av alla OECD-länder drabbades Japan svårast av den internationella lågkonjunkturen under 1974. Bruttonationalprodukten beräknas således ha minskat med mellan 3,5 och 4 %. Särskilt iögonenfallande blev utvecklingen inom industrin, där industriproduktionsindex för januari 1975 stod 18 % under nivån 12 månader tidigare. Samtidigt hade lagren i januari 1975 stigit med 40 % jämfört med januari 1974. Trots de starka institutionella faktorer som i Japan verkar i sysselsättningsstabiliserande riktning var nedgången i den ekonomiska aktiviteten så kraftigt att tydliga effekter uppträdde på arbetsmarknaden. Arbetslösheten beräknas i januari 1975 ha omfattat över 1 miljon personer och korttidsarbete fick stor spridning.

Orsakerna till att recessionen blev så djup just i Japan står att söka i den sammanlagda effekten av prishöjningarna på råvaror och olja under 1972 och 1973 och den förda ekonomiska politiken.

De prishöjningar på råvaror och däribland olja som inträffade under 1972 och 1973 fick en särskilt stark genomslagskraft i den japanska ekonomin till följd av landets exceptionella beroende av import av dessa varor.

Inflationen torde dock sannolikt inte ha blivit så stark som den blev om inte myndigheterna fört en penningpolitik som ökat företagens likviditet högst avsevärt under 1972 och 1973. Konfronterad med en accelererande inflation och ett i och med oljekrisen drastiskt ökat bytesbalansunderskott skärpte regeringen successivt den ekonomiska politiken. Den statliga budgeten 1.4.1974—31.3.1975 gavs en starkt restriktiv inriktning. Huvudbördan i inflationsbekämpningen lades emellertid på

penningpolitiken, som har hållits mycket stram trots höstens penningpolitiska omsvängning i andra större OECD-länder.

Tack vare den goda likviditeten i utgångsläget fördröjdes verkningarna av den strama penningpolitiken på sådant sätt att de sannolikt kulminerade samtidigt med bottenläget i den internationella konjunktursvackan. I vilket fall tycks den restriktiva politiken under större delen av 1974 ha varit tämligen verkningslös mot inflationen, som drev upp konsumentprisindex med ca 25 % mellan 1973 och 1974. Mot slutet av året kunde dock en viss inbromsning i prisutvecklingen märkas och årstakten i prishöjningarna hade under perioden augusti—december 1974 gått ned till 18 %. I partihandelsledet var inbromsningen ännu mer markerad.

Löntagarna fick under första halvåret 1974 vidkännas betydande reallönesänkningar, men under andra halvåret förbättrades reallöneutvecklingen men inte mer än att reallönerna för året som helhet var oförändrade. Den privata konsumtionen synes också ha varit i stort sett oförändrad.

Den starka nedgången i den inhemska efterfrågan till följd av den förda politiken och försämringen av bytesförhållandet gentemot utlandet medförde att importvolymen, från att ha ökat med så mycket som 29 % under 1973, minskade med 1,5 % under 1974. Då samtidigt exporten ökade med drygt 16 % lyckades Japan trots oljeprishöjningarna återställa balansen i utbytet med utlandet redan under höstmånaderna 1974. Mot slutet av året började dock recessionen i utlandet märkas på orderingången.

Bytesbalansunderskottet, som i början av 1974 hade löpt med en årstakt av inmot 8 miljarder dollar, kunde genom den inhemska recessionen och det japanska näringslivets intensifierade exportansträngningar nedbringas till ca 4,5 miljarder dollar.

Den fördjupning av recessionen som inträdde under fjärde kvartalet 1974 har fortsatt även under de första månaderna 1975. I januari och februari noterades en fortsatt nedgång i industriproduktionen. Lageranpassningen, som myndigheterna väntade sig skulle ha avslutats senast under första kvartalet, ser nu ut att fortsätta även under andra kvartalet 1975.

För den fortsatta utvecklingen under 1975 finns i Japan ett flertal sinsemellan olika prognoser med tillväxttakter på mellan 3,5 och 8 %. Den officiella prognosen för budgetåret 1975/76 antar en BNP-ökning om 4,3 %.

I den nuvarande situationen är utvecklingen av den inhemska efterfrågan av särskild betydelse. Denna efterfrågan företer emellertid f. n. ringa tecken till en autonom uppgång. Avgörande blir då den ekonomiska politikens inriktning. Uttalanden från regeringshåll har gett vid handen att den ekonomiska politiken fortfarande har till huvuduppgift

att bekämpa inflationen. Målet anges vara att före utgången av budgetåret 1974/75 nå ned till en prisstegringstakt kring 15 % i årstakt för att under budgetåret 1975/76 dämpa inflationen ned till ensiffriga tal. I takt med att inflationen bromsats in, arbetsmarknaden försämrats och antalet konkurser ökat högst påtagligt har regeringen emellertid gett uttryck för en mera flexibel inställning och sysselsättningsmålet har lyfts fram alltmer. Utan att i stort förändra den restriktiva inriktningen av penningpolitiken sattes således i februari vissa selektiva åtgärder in för att bl. a. underlätta finansieringen av mindre företag och byggandet. I mars vidtogs ytterligare stimulansåtgärder, denna gång i form av bl. a. ökade offentliga investeringar och vissa kreditlättnader för industrins investeringar. Den nuvarande, trots dessa lättnader i stort restriktiva kursen lär fullföljas i vilket fall till efter att löneförhandlingarna avslutas i april 1975. Uppnås en ur prisstabiliseringssynvinkel acceptabel löneuppgörelse och vidmakthålls den positiva utvecklingen för bytesbalansen kommer regeringen att ha ett betydande stabiliseringspolitiskt utrymme för en mera expansiv politik. Denna torde i så fall i första hand ges formen av en lättare kreditpolitik.

Den privata konsumtionen kommer sannolikt att påverkas av ökade sociala transfereringar redan under andra kvartalet 1975. I kombination med ett fortsatt kraftigt fall i prisstegringstakten bör en betydande expansion av den privata konsumtionen kunna uppnås.

Lageranpassningsprocessen torde komma att fortgå till över halvårsskiftet 1975 med betydande kontraktiva effekter emanerande från de minskande lagerinvesteringarna. När väl lagren bringats ned till önskad nivå bör industriproduktionen stiga. Med hänsyn till att den lediga kapaciteten inom industrin f. n. är mycket omfattande, och att penningpolitiken även efter en eventuell omsvängning i expansiv riktning av den ekonomiska politiken, kan förbli relativt restriktiv, torde inte det fall i industriinvesteringarna som nu förutses kunna undvikas. Bostadsinvesteringarna stöds av de selektiva stimulansåtgärder som regeringen presenterade i februari. De motverkas dock av den restriktiva ekonomiska politiken och nettoeffekten kan därför inte bli någon större tillväxt. Som enda klart expansiva inslag i investeringsbilden framstår de offentliga investeringarna. Sammantaget kan investeringarna väntas öka marginellt eller förbli oförändrade.

Den japanska exporten tycks av orderstatistiken att döma möta ökande avsättningssvårigheter efter 1974 års exportuppgång. Med hänsyn till den svaga tillväxten i världshandeln kan inte exporten öka särskilt starkt även om de japanska exportörerna, bl. a. tack vare deprecieringen av yenen, även 1975 lyckas öka sina marknadsandelar. En återhämtning av industriproduktionen under tredje eller fjärde kvartalen, vilket här förutsatts, och en ökning av konsumtionen måste påverka importen i positiv riktning. För året i dess helhet bör exporten utvecklas

avsevärt snabbare än importen och på så sätt torde bytesbalansunderskottet kunna minskas. Ett bytesbalansunderskott i storleksordningen 2 miljarder dollar jämfört med 1974 års underskott på 4,5 miljarder dollar framstår som möjligt. Den totala produktionen väntas öka med avsevärd kraft under andra halvåret 1975. På grund av den låga aktiviteten under första halvåret beräknas dock bruttonationalprodukten för helåret öka med endast 2—3 %.

Storbritannien

1974 blev ett svårt år för den brittiska ekonomin. Inflationstakten ökade från 8 % 1973 till 14 % räknat mellan årsgenomsnittet och till skillnad från flertalet andra länder märktes ingen inbromsning i penningvärdeförsämringen mot slutet av året, utan inflationstakten låg kvar på ca 20 %. Bytesbalansunderskottet som 1973 uppgått till 1,2 miljarder pund steg till 3,8 miljarder. Industriproduktionen hämmades inte bara, som i andra länder, av efterverkningarna av oljekrisen och den alltmer kännbara avmattningen i världskonjunkturen, utan även av den tredagarsvecka som infördes under första halvåret 1974 till följd av arbetskonflikten inom kolindustrin. Under andra och tredje kvartalet skedde en viss återhämtning, varefter industriproduktionen under fjärde kvartalet föll med 3 %. Arbetslösheten som tycks ha speglat industriproduktionens utveckling väl, var oförändrad under första halvåret, men steg mot slutet av året och nådde då 3-procentsnivån. För året i dess helhet beräknas bruttonationalprodukten ha blivit något lägre än 1973.

Pris- och löneutvecklingen i Storbritannien influerades av huvudsakligen två faktorer. Fram t. o. m. andra kvartalet 1974 synes den inhemska prisnivån i första hand ha drivits upp av de utifrån kommande inflationskrafterna. Importpriserna steg med 93 % resp. 56 % i årstakt under första och andra kvartalet, vilket betingades av råvaru- och oljeprishöjningarna och den successiva deprecieringen av pundet. Vid halvårsskiftet beräknas dessa prishöjningar ha arbetat sig fram till detaljhandelspriserna. Därefter torde den andra faktorn, de inhemska kostnadsstegringarna, ha svarat för huvuddelen av inflationen. I juli 1974 avskaffades det system med lönekontroll som den tidigare konservativa regeringen infört. Enligt den då gällande tredje etappen i detta kontrollsystem skulle löntagarna kunna få dels kompensation för uppgångarna i konsumentprisindex och dels en årlig löneökning på 10—11 %. Företagen skulle få ta ut 50 % av sina ökade lönekostnader på varupriserna. Även efter lönekontrollens avskaffande utbetalades fram till november 1974 kompensation — s. k. tröskelbetalningar — för uppgången i konsumentprisindex. Denna indexering och kraven från löntagarorganisationerna på kompensation för absolut och relativa reallöneförluster under kontrollperioden medförde mycket kraftiga löneök-

ningar. För att förebygga en explosiv löneutveckling presenterade den fackliga landsorganisationen TUC och labourpartiet ett s. k. "socialt kontrakt". Detta är inte ett avtal i formell mening utan snarare en form av lönepolitiska riktlinjer. De viktigaste punkterna föreskriver att löneavtal bör träffas i 12-månadersperioder, att löneuppgörelserna bör sikta till att vidmakthålla oförändrade reallöner och att särskilda löneförbättringar skall kunna avtalas för kvinnor och lågavlönade. I utbyte mot denna fackliga återhållsamhet skall regeringen ge sin ekonomiska politik en sådan inriktning att socialt efterställda grupper gynnas.

Under tiden från juli 1974 har lönerna stigit icke obetydligt snabbare än priserna. I januari 1975 låg ökningarna på 28 resp. 20 % jämfört med januari 1974. Huruvida det "sociala kontraktet" fungerat torde dock vara för tidigt att uttala sig om. Löneutvecklingen har nämligen under denna tid till stor del påverkats av efterverkningarna av lönekontrollens upphävande.

I vilket fall steg de disponibla realinkomsterna från halvårsskiftet. Mellan andra och tredje kvartalen ökade således realinkomsterna med 4,5 %. Och trots en kraftig uppgång i sparkvoten ökade den privata konsumtionen något under andra halvåret och uppvisade tack vare detta endast en mindre nedgång över helåret 1974.

Investeringarna i fast kapital minskade med 2—3 % under 1974. Bakom denna siffra döljer sig dock en mycket splittrad bild. Bostadsinvesteringarna, exempelvis, föll med bortåt 30 %, vilket framför allt var en direkt följd av den restriktiva penningpolitiken. De offentliga investeringarna ökade mycket måttligt, något som speglar den restriktiva finanspolitiken. Även näringslivets investeringar minskade som en reaktion på det låga efterfrågetrycket, de osäkra konjunkturutsikterna och det pressade likviditetsläget. Enda undantaget var tillverkningsindustrin som ökade sina investeringar med ca 10 %. Detta torde ha varit ett uttryck för ett eftersläpande högt efterfrågetryck inom vissa branscher som upplevt en påtaglig kapacitetsbrist under den internationella högkonjunkturen 1972—1973.

Lagerinvesteringarna föll drastiskt under 3-dagarsveckan i januari och februari. Företagen lyckades då genom att dra ned lagren hålla produktionen och leveranserna uppe på en förhållandevis hög nivå. Fr. o. m. andra kvartalet sökte man bygga upp lagren igen. Denna frivilliga lageruppbyggnad tycks under hösten ha avlösts av en ofrivillig lagerökning. Förändringarna i lagerinvesteringar synes över helåret ha i stort tagit ut varandra och inte påverkat totala efterfrågan nämnvärt.

Importens ökning med endast en halv procent i volym men med hela 45 % i värde speglar den radikala försämring av bytesförhållandet med utlandet som det brittiska folkhushållet utsattes för till följd av råvaru- och oljeprishöjningarna och den fallande pundkursen. Exporten ökade med 25 % i värde och 6 % i volym, vilket med hänsyn

till att OECD-områdets totala export steg med drygt 8 % i volym innebar att den brittiska exporten i någon mån minskade sina marknadsandelar. Därtill inebär detta även som ovan nämnts att bytesbalansen för-sämrades högst avsevärt.

Under 1975 har den brittiska regeringen att manövrera inom det minimala stabiliseringspolitiska utrymme som den höga inflationen, bytesbalansunderskottet och den ökande arbetslösheten medger.

Färska konjunkturbarometerdata indikerar att företagens behov av arbetskraft kommer att minska under den närmaste 12-månadersperioden. Den ökning av industriproduktionen med ett par procent från 1974 års låga nivå som nu förutses innebär att graden av kapacitetsutnyttjande ytterligare sjunker. Mot denna bakgrund är en ytterligare försämring av arbetsmarknaden till en genomsnittlig arbetslöshet på 3.5—4 % sannolik.

Den fortsatta kostnadsutvecklingen kommer att avgöra regeringens möjligheter att stödja sysselsättningen. För prisernas del finns flera faktorer som verkar i riktning mot en fortsatt hög inflationstakt. Avvecklingen av subventionerna till de nationaliserade industrierna samt de lättnader som medgivits företagen i novemberbudgeten 1974 i fråga om priskontrollen samt löneökningarna väntas medföra en kostnadsinflation på ca 20 %. Å andra sidan kan det allmänna efterfrågefallet i OECD-området och den nedgång i partihandelspriser som kunnat noteras i flera länder kring årsskiftet medföra att priserna stiger långsammare än vad som nu förutses.

Den ökande arbetslösheten och regeringens starka satsning på att få det sociala kontraktets riktlinjer tillämpade bör kunna medverka till att dämpa löneutvecklingen under 1975, i synnerhet under andra halvåret.

Den ekonomiska politiken, så som den lades fast i novemberbudgeten 1974 syftar till att prioritera exporten och industrins investeringar. Exporten kan inte väntas öka mer än marginellt med hänsyn till den svaga utveckling för världshandeln som här antas. Avgörande för exporten blir den inhemska kostnadsutvecklingen och pundets fortsatta kursutveckling. F. n. förutses en exportvolymökning med 1 %.

Investeringarna i fast kapital borde gynnas av den påtagliga lättnad som inträtt i penningpolitiken under hösten 1974 och vintern 1975. Denna positiva inverkan motvägs emellertid av de dåliga konjunktutsikterna och den stora överskottskapaciteten. För 1975 förutses därför ett fortsatt fall i de fasta investeringarna. Till skillnad från 1974 väntas även tillverkningsindustrins investeringar minska till följd av det alltför pressade likviditetsläget i företagen och den sjunkande orderin-gången. Någon väsentlig uppgång i bostadsinvesteringarna är heller inte att vänta i ett läge med stigande osäkerhet om sysselsättningen.

Den privata konsumtionen kan väntas öka något, kanske inte till

följd av någon fortsatt uppgång i realinkomsterna, utan snarare tack vare en förväntad nedgång i sparkvoten från dess exceptionellt höga nivå under 1974.

Med en utveckling av här skisserat slag kommer importen att stagnera eller t. o. m. minska något. I kombination med en viss ökning i exporten bör bytesbalansen förbättras i synnerhet som Storbritanniens bytesförhållande till utlandet vid en fortsatt stabilisering av råvaru- och oljepriserna i nominella termer också bör förbättras. Bytesbalansunderskottet beräknas kunna reduceras till ca 3 miljarder pund. Härvid skulle en stor del av underskottet exkl. oljeimporten elimineras.

Bruttonationalprodukten beräknas öka med mellan 0 och 1 % under 1975.

Förbundsrepubliken Tyskland

Lågkonjunkturen i den västtyska ekonomin under 1974 förklarades i likhet med exempelvis Förenta staterna och Japan i huvudsak av dämpningen i den inhemska efterfrågan mellan 1973 och 1974. Industriproduktionen föll över året och gick ned särskilt kraftigt under fjärde kvartalet. Arbetslösheten närapå fördubblades. Det som skiljde utvecklingen i Förbundsrepubliken från de flesta andra länder var den exceptionellt starka exportökningen som uppgick till nära 13 % i volym räknat.

Att den inhemska efterfrågan blev så svag och t. o. m. minskade förklaras av främst den utomordentligt restriktiva ekonomiska politik som fördes under större delen av 1974. Under högkonjunkturen 1973 hade starka efterfrågedämpande åtgärder satts in för att motverka det tilltagande inflationstrycket. Dessa åtgärder upphävdes mot slutet av året, i vad gäller finanspolitiken. Penningpolitiken däremot lättades inte utan hölls under större delen av 1974 mycket restriktiv. I stället för en förmodad expansion av penningmängden med drygt 10 % ökade denna med endast 6 %.

Näringslivets investeringar påverkades starkt av denna restriktiva penningpolitik. Bakom det faktum att de gick ned så kraftigt som med 9 % 1974 ligger dock även andra faktorer. Den inhemska efterfrågan hade varit svag ända sedan halvårsskiftet 1973 och någon ljusning kunde inte skönjas framöver. För den exportorienterade industrin var försäljningen utomlands mycket expansiv under första halvåret 1974. Men i takt med den allt sämre internationella konjunkturen mattades utlandsefterfrågan av och exporten under andra halvåret minskade i förhållande till första halvåret. Företagens vinstutveckling hade försämrats under året, delvis till följd av den successiva apprecieringen av D-marken. När de i ökande utsträckning blev hänvisade till extern finansiering på relativt ogynnsamma villkor, blev följden att investeringsplanerna uppsköts eller senarelades.

Även för bostadsinvesteringarna blev effekten av den strama penningpolitiken mycket kännbar. För deras del spelade dock även andra, mer strukturella omständigheter in. En viss mättnad på bostadsmarknaden hade gjort sig kännbar redan under 1973. Byggföretagens möjligheter och vilja att starta nya bostadsprojekt begränsades ytterligare av kapitalkostnaderna för ett stort antal outhyrda lägenheter. Trots federala och delstatliga stödåtgärder inom byggsektorn minskade bygandet med mer än 20 % mellan 1973 och 1974.

Den privata konsumtionen och investeringarna hade varit svaga sedan mitten av 1973. Detta i kombination med den strama penningpolitiken förhindrade företagen att under 1974 i någon större utsträckning föra vidare de kostnadsökningar som framkallats av de höjda råvaru- och energipriserna och de efter västtyska förhållanden ansenliga löneökningarna på 12—15 %. I takt med att arbetslösheten under hösten steg från ca 2,5 till 5 % påverkades den privata konsumtionen. Den dämpades nu av arbetslöshetens direkta effekter på inkomsterna och dess indirekta effekt via konsumtionsbenägenheten som minskade när sysselsättningen blev mera osäker. Resultatet blev att den privata konsumtionen förblev i det närmaste oförändrad mellan 1973 och 1974.

Exporten var den viktigaste efterfrågekomponenten i den västtyska ekonomin under 1974 och beräknas ha bidragit till den totala efterfrågan med ca 3 % av bruttonationalprodukten. Den utländska efterfrågan har således bidragit till att hålla uppe den ekonomiska aktiviteten i Förbundsrepubliken Tyskland. Den starka ökningen av exportvolymen förklaras bl. a. av att industrin på grund av den svaga inhemska efterfrågan hade omfattande ledig kapacitet och därmed en överlägsen leveransberedskap jämfört med flera av sina konkurrenter. Exporten till OPEC- och statshandelsländerna ökade särskilt snabbt. Den låga konsumtionsefterfrågan medförde att importen sjönk under 1974 i reala termer. Handelsbalansen kom härigenom att uppvisa ett rekordartat överskott på 50 miljarder DM. På tjänstesidan noterades däremot ett underskott på närmare 10 miljarder. Transfereringarna är traditionellt mycket stora och uppgick under året till 17 miljarder DM, varför bytesbalansen uppvisade ett överskott på ca 23 miljarder DM.

Huvudmålet för den ekonomiska politiken, en lägre inflationstakt, kan sägas ha i det närmaste uppfyllts under 1974. Konsumentprisindex ökade med ca 6 % mellan 1973 och 1974. I synnerhet under fjärde kvartalet 1974 sjönk inflationstakten markant och nådde en nivå som ligger lägre än under första halvåret 1973, dvs. före oljekrisen. Denna framgång i inflationsbekämpningen har emellertid fått betalas med en mycket svag tillväxt och en hög arbetslöshet. Antalet arbetslösa steg till drygt 5 % av arbetskraften eller ca 1.2 miljoner personer. 900 000 människor hade samtidigt tvingats till korttidsarbete. Antalet s. k. gästarbetare minskades genom invandringsstopp och genom att invandrare

efter en viss tid utan arbete lämnar landet. Deras antal har minskat med 1/2 miljon från toppunkten 1973 och uppgår f. n. till 2 miljoner.

Mot bakgrund av den stigande arbetslösheten och den långsammare inflationen lades den ekonomiska politiken om i expansiv riktning under hösten 1974. Till att börja med lättades penningpolitiken genom räntesänkningar och en minskning av reservkvoterna. I december 1974 presenterades så ett finanspolitiskt stimulanspaket på närmare 10 miljarder DM. Det viktigaste elementet i detta program var en subvention på 7,5 % till industriinvesteringar som kontrakteras före den 1 juli 1975. Därutöver föreslogs arbetsmarknadsstöd, offentliga investeringar och en i tiden icke begränsad subvention på 7,5 % till energisparande investeringar. Från januari 1975 trädde så en redan tidigare planerad skatte- och barnbidragsreform i kraft varigenom hushållen tillfördes 14 miljarder DM. Totalt inkl. vissa mindre selektiva insatser under hösten 1974 uppgår stimulansåtgärderna till ca 26 miljarder DM. Under vårvintern 1975 har ytterligare lättnader i kreditpolitiken genomförts och det officiella diskontot sänktes i början av mars till 5 %, att jämföras med de 7 % som gällde under de tre första kvartalen 1974.

Utsikterna inför 1975 domineras f. n. av frågan om vilken effekt de insatta expansiva åtgärderna kan få på den inhemska efterfrågan under loppet av året. Föreliggande konjunkturbarometrar antyder att en uppgång i konjunkturen synes vara att vänta kring mitten av 1975. Tecken att en återhämtning kan vara på väg har också kommit från de sektorer som hårdast drabbades av nedgången 1974. Inom bil- och byggbranscherna har en viss ökning av efterfrågan kunnat noteras i början av 1975. Inom bilsektorn är handelns lager nedbantade till en låg nivå, varför en efterfrågeökning tämligen snabbt måste slå igenom på den f. n. reducerade produktionen. Även för investeringsvarorna har orderingången från hemmamarknaden ökat. Inom andra branscher som stålindustrin och den kemiska industrin, vilka upplevt ett mycket gott år 1974, är emellertid avmattningen påtaglig. Orderingången från utlandet har också gått ned tydligt för hela industrin. Det råder därför fortfarande osäkerhet om tidpunkten för och kraften i den väntade uppgången.

En stor del av denna osäkerhet hänför sig till industriinvesteringarna. Det förefaller sannolikt att de av investeringssubventionerna betingade beställningarna i stor utsträckning koncentreras till maj—juni 1975, dvs. strax innan subventionerna upphör att gälla. Med hänsyn till rådande konjunkturläge torde företagen nämligen avvakta med sina beställningar så länge som möjligt. Industriinvesteringarna bör dock bli stimulerade även av andra faktorer som exempelvis den lättade kreditpolitiken och inte minst den förutsebara löneutvecklingen. Under andra halvåret bör därför industriinvesteringarna komma att öka påtagligt. För byggnadsinvesteringarna förutses en markerad uppgång i efter-

frågan under andra halvåret, men då produktionsnivån fortfarande inte anpassats helt till den lägre efterfrågenivån som anses komma att gälla på längre sikt, blir återhämtningen av produktionen begränsad och mellan helåren 1974 och 1975 kommer en nedgång inte att kunna undvikas.

Under intryck av den inbromsande inflationen och den allt kärvare arbetsmarknaden har viktiga fackförbund, såsom metallindustriarbetareförbundet och de offentliganställdas förbund, slutit avtal om löneökningar på 6—7 %. Medeltalet i lönepåslagen under 1974 beräknas nu komma att ligga vid 7 %. Som en följd av den starkt dämpade kostnadsutvecklingen beräknas konsumentpriserna stiga med mindre än 6 % mellan 1974 och 1975 och med en ännu långsammare ökningstakt under loppet av året. I kombination med de genomförda skattesänkningarna förutses reallönerna komma att stiga med drygt 3 %. Den privata konsumtionen torde därför stimuleras och, även under antagande om oförändrad sparkvot, komma att öka med omkring 3 %. Den inhemska efterfrågan under 1975 kommer även att stimuleras kraftigt av de planerade utgiftsökningarna för den offentliga sektorn.

Utlandsefterfrågan, som spelade en sådan avgörande roll under 1974, väntas däremot på grund av den internationella konjunktursvackan inte bidra med samma tillväxtstimulans 1975. Exporten torde dock öka med någon procent, vilket delvis förklaras av att länderfördelningen i nuvarande konjunkturläge är mycket gynnsam. Under 1974 föll på Förenta staterna endast mellan 7 och 8 % av exporten, medan OPEC- och statshandelsländerna tillsammans tog emot drygt 11 %. Som en följd av den stimulerade inhemska efterfrågan och den faktiska apprecieringen beräknas importen stiga med mellan 4 och 6 %. Bytesbalansöverskottet 1975 beräknas f. n. bli i stort oförändrat jämfört med 1974 och således komma upp i storleksordningen 20—25 miljarder DM.

Mot bakgrund av den här skisserade efterfrågeutvecklingen kommer det sannolikt att visa sig att produktionen utvecklats fortsatt svagt under början av 1975. Skulle den inhemska efterfrågan inte visa klara tecken på en uppgång under försommaren så framstår det som sannolikt att förbundsregeringen och Bundesbank sätter in ytterligare stimulansåtgärder. Det finns därför anledning att räkna med en hög och accelererande tillväxttakt i den totala produktionen under andra halvåret 1975. På grund av det låga utgångsläget kan dock inte tillväxten i bruttonationalprodukten mellan 1974 och 1975 bli mycket större än i storleksordningen 1—2 %.

Kapacitetsutnyttjandet är f. n. mycket lågt inom industrin. Även med en hög tillväxttakt under senare delen av 1975 blir uppgången i efterfrågan på arbetskraft sannolikt långsam. Någon snabb minskning av arbetslösheten är därför inte att vänta under 1975.

Frankrike

I jämförelse med andra länder visade den franska ekonomin länge under 1974 stor motståndskraft mot avmattningstendenserna. En restriktiv ekonomisk politik tillsammans med en påtagligt svagare utlandsefterfrågan bidrog emellertid till en avsevärd minskning i den ekonomiska aktiviteten under de sista månaderna 1974. Arbetslösheten steg därmed kraftigt och under årets sista månad noterades över 700 000 arbetslösa.

Det främsta målet för den ekonomiska politiken under 1974 var att bekämpa inflationen och gradvis återställa balansen i utrikeshandeln. Statsbudgeten var balanserad, vilket till stor del kunde hänföras till statsinkomsternas ökning på grund av inflationen. Det var emellertid den strama penningpolitiken som fick dra det tyngsta lasset i kampen mot inflationen. Den under våren 1974 återhållande ekonomiska politiken kulminerade i juni i samband med skattehöjningar och höjning av diskontot. Mot slutet av året började insatserna emellertid få en selektivt stödjande inriktning för att dämpa effekterna av den antiinflationistiska linjen. Således har speciellt utsatta sektorer som bilindustrin och byggnadssektorn blivit föremål för särskilda stödåtgärder.

Prisstegringstakten var hög under 1974 främst beroende på de höjda energi- och råvarupriserna. Redan under sommaren kunde emellertid en förbättring skönjas. Bl. a. som ett resultat av en aktiv priskontrollpolitik och den kraftiga avmattningen i slutet av året blev inflationen mindre än vad som tidigare befarats. Prisstegringarna under 1974 uppgick till drygt 15 %. Under slutet av 1974 och början av 1975 har dock en markant dämpning av inflationstakten observerats.

I åtstramningspolitikens fotspår följde under 1974 naturligt nog en uppgång i arbetslösheten. Denna blev speciellt markerad under fjolårets tre sista månader, då antalet registrerade arbetslösa ökade med 200 000. Vid slutet av februari i år uppgick arbetslösheten till 770 000. Antalet lediga platser har sedan juni 1974 minskat med ca 150 000.

Bruttonationalprodukten för 1974 ökade med 4,2 %, vilket vid en europeisk jämförelse framstår som en snabb tillväxt. Denna utveckling torde bl. a. kunna tillskrivas den starka utvecklingen av den franska exporten och att de fasta investeringarna, bostäder exkluderade, ökade med hela 5,5 %. Även den privata konsumtionen höll sig under 1974 på en relativt hög nivå, vilket var möjligt tack vare en avsevärd minskning av sparkvoten. Första halvårets snabba tillväxt i konsumtionen vidmakthölls till stor del även under andra halvåret. För 1974 i sin helhet noterades en ökning av den privata konsumtionen med 4,5 %.

Utvecklingen av den externa balansen utgjorde ett av de mest positiva inslagen i fransk ekonomi 1974. Handelsutvecklingen hjälptes upp bl. a. av franska valutans ökade styrka gentemot dollarn och de fallande råvarupriserna. Exporten ökade i volym med ca 11 % och importen

med 6 %. Delvis som resultat av den minskade aktiviteten i ekonomin sjönk importen kraftigt under andra halvåret. Handelsbalansunderskottet stannade därmed vid 19 miljarder franc för 1974. Bytesbalansunderskottet torde ha blivit 29 miljarder franc, varav hälften finansierats med internationell upplåning, den andra hälften genom inströmning av kortfristigt kapital.

De senaste franska officiella prognoserna har nedreviderat den förväntade tillväxten i bruttonationalprodukten 1975 till 2,5—3 %. Detta har skett mot bakgrund av att höstens avmattning fortsatt även under början av 1975. Färdigvarulagren har stigit och läget för industri-varuproduktionen har varit svagt. Viss osäkerhet råder beträffande utvecklingen av investeringarna och den privata konsumtionen under 1975. Exportvolymens ökningstakt uppges kunna bli 10 % för 1975. Visserligen utformas den franska ekonomiska politiken med uttalat exportfrämjande syfte, men den utveckling som här förutses för exportmarknaderna gör att prognosen förefaller ligga lite högt. Med hänsyn tagen till vidtagna energipolitiska åtgärder samt minskningen i inhemsk efterfrågan torde importvolymen å andra sidan komma att få en lägre ökningstakt än officiella prognoser. Även vid bedömningen att exporten kommer att öka betydligt långsammare än de officiella uppskattningarna skulle handelsbalansen sålunda förbättras 1975. Nuvarande franska prognoser förutsätter, att handelsbalansunderskottet 1975 maximalt kommer att uppgå till 10 miljarder franc.

Prisstabilitet fortsätter under 1975 att vara ett viktigt mål för den ekonomiska politiken. Regeringens åtgärder för priskontroll skärptes ytterligare i slutet av 1974. De lägre råvarupriserna samt en löneutveckling som förväntas hålla sig inom det samhällsekonomiska utrymmet ger skäl att förmoda att prisökningen blir lägre under 1975. Prognosen på 10 % inflation 1975 ter sig därför inte orealistisk.

Redan under slutet av 1974 började man från fransk sida att stödja vissa av den alltmer markerade konjunkturedgången utsatta sektorerna. Den selektivt stödjande inriktningen har varit kännetecknet på den förda ekonomiska politiken även under första kvartalet 1975. Kreditpolitiken har mjukats upp. Genom en mildring av kravet på bankernas kassareserver i centralbanken släpptes i januari ytterligare 11 miljarder franc ut i banksystemet. Det officiella diskontot har under årets första tre månader sänkts med 3 % och uppgår nu till 10 %. Kreditpolitiken kan dock fortfarande karakteriseras som återhållsam. I februari tillkännagavs en tidigareläggning av ökningarna av vissa transfereringar samt ett utökat stöd till de franska jordbrukarna. I mitten på mars aviserades vidare en serie begränsade åtgärder i syfte att stimulera investeringarna samt aktiviteten inom byggnadssektorn.

Utvecklingen hittills under 1975 torde ge vid handen, såvida inflationstakten visar fortsatt dämpning, att en successiv lättnad av den

franska politiken kan vara att vänta under de närmaste månaderna. Efter ett första halvår med svag produktionstillväxt skulle den franska ekonomin därefter återhämta sig under andra halvåret, främst mot bakgrund av ett något ljusare internationellt efterfrågeläge. 1975 års ökning av bruttonationalprodukten torde därmed komma att uppgå till den officiellt förutsedda om 2,5—3 %.

Italien

Det nuvarande ekonomiska läget i Italien och den utveckling som kan förutses för 1975 måste bedömas mot bakgrund av utvecklingen under 1974 vad gäller extern och intern balans samt den förda ekonomiska politiken. Det stora underskottet i de utrikes betalningarna i början av 1974 — underskottet i handelsbalansen uppgick första halvåret till ca 6 miljarder dollar — och den accelererande prisstegrings-takten föranledde en rad åtstramningar av både finans- och penning-politiskt slag under våren och sommaren.

Åtstramningen av den ekonomiska politiken var så betydande att den ekonomiska aktiviteten snabbt dämpades. En viss uppmjukning av politiken blev därför aktuell relativt snart. De siffror som f. n. föreligger för andra halvåret 1974 påvisar en kraftig försämring av läget. Industriproduktionen har sjunkit kraftigt och låg i december 1974 9 % under nivån för samma månad ett år tidigare, näringslivets investeringar synes ha minskat och arbetslösheten har skjutit i höjden från den låga nivån under 1974 års första del. Enligt officiella uppgifter uppgick den öppna arbetslösheten till ca 600 000 personer eller 3,1 % i oktober 1974. Den totala arbetslösheten torde ha varit betydligt större och uppskattningar gjorda inom EG angav en arbetslöshet på 1 miljon eller drygt 5 % i januari 1975. Samtidigt har den ekonomiska politiken börjat få allt tydligare effekt på den externa balansen och inflationen. Detta kan illustreras med att handelsbalansunderskottet successivt minskade under 1974 och att även ett visst överskott (exkl. oljeimport) uppnåddes i december 1974. Ökningen av partipriserna avstannade praktiskt taget under november och december och konsumentprisernas ökningstakt har dämpats påtagligt sedan september. Tillsammantaget beräknas den totala produktionstillväxten ha uppgått till knappt 3,5 % 1974, en avsevärd uppbromsning jämfört med 1973 års tillväxt på 6 % samt betydligt lägre än de bedömningar på drygt 4,5 % som förelåg under hösten 1974.

Den kraftiga avmattningen under 1974 års senare del har redan lett till en viss lättnad i den ekonomiska politiken. Sålunda sänktes diskontot vid utgången av 1974 från 9 till 8 %. Därefter har vissa lättnader i kreditpolitiken aviserats, bl. a. för exportföretagen och kommuner. Vidare har planer för stimulanser av bostadsbyggandet samt för minskad oljekonsumtion presenterats. Hur mycket av dessa planer som le-

der till konkreta åtgärder som får effekt redan under 1975 är dock högst osäkert. Beslut har fattats om förbättrade kreditmöjligheter för jordbruket. Bakgrunden härtill är att livsmedelsimporten är betydande, ca 20 % av den totala importen. Som en direkt stimulans för konsumtionen kan de i januari 1975 beslutade höjningarna av arbetslöshetsunderstöden samt de statliga lönerna och pensionerna betraktas.

Maximeringen av kreditexpansionen till 15 % för perioden mars 1974—mars 1975 måste anses ha haft en kraftigt restriktiv verkan som nu upphör. En viss ytterligare lättnad inträder genom att de importdepositionsavgifter som fr. o. m. maj 1974 belastade importen och placerades på räntelösa konton i 6 månader börjar återbetalas samtidigt som depositionsskyldigheten upphörde i mars i år.

Den fortsatta utvecklingen under 1975 torde i vart fall för större delen av året präglas av en låg aktivitet i den italienska ekonomin, vilket kan komma att aktualisera ytterligare förändringar i den ekonomiska politiken. En viss återhämtning mot slutet av 1975 förefaller då också trolig.

De strategiska momenten i bedömningen av utvecklingen under 1975 utgörs främst av den privata konsumtionen och utrikeshandeln. De indikatorer som nu föreligger talar för att den privata konsumtionen kommer att minska något i volym 1975. Av avgörande betydelse i detta sammanhang är hushållens sparbeteende. Bl. a. kan den ökande arbetslösheten tänkas leda till en ökning av sparkvoten och det är överhuvud taget tveksamt om en real konsumtionsökning kan uppehållas.

Exporten har ökat relativt kraftigt under 1974 medan importen sjunkit till följd av den dämpade inhemska efterfrågan. För 1975 är möjligheterna till exporttillväxt främst beroende av tillväxten, av de utländska marknaderna då kostnadsutvecklingen knappast medger några marknadsandelsvinster. De viktigaste enskilda avnämarländerna är Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike och Förenta staterna som tillsammans mottar ca 40 % av Italiens export. Det kan vidare noteras att Italien 1974 tredubblade sin export till OPEC-länderna som nu svarar för en andel om 10 %. Med en marknadstillväxt på ca 3 % skulle en exportvolymökning av ungefär samma storlek kunna komma till stånd.

Ett fortsatt fall i både privata och offentliga investeringar torde inte kunna undvikas; det aviserade programmet för stöd åt bostadsbyggande m. m. kommer knappast att hinna få någon mera betydande effekt 1975. Lättnaderna i kreditpolitiken får sannolikt inte någon större stimulerande effekt på näringslivets investeringar redan under 1975. Strävandena att hålla budgetunderskottet på en ungefär oförändrad nominell nivå i jämförelse med 1974 torde leda till att den offentliga konsumtionen kan beräknas öka 1 à 2 %. På lagersidan finns varandra motverkande tendenser, en avveckling av råvarulagren och lagren av

varor i arbete uppvägs till en del av en ökning av färdigvarulagren.

Den fortsatta försvagningen av den inhemska efterfrågan torde leda till en viss ytterligare minskning av importen. Den totala produktionen beräknas minska någon procent 1975, vilket medför en ökning av arbetslösheten. Hur stor denna ökning kommer att bli kan svårigen preciseras eftersom flexibiliteten i arbetskraftsutbudet via korttidsvecka och nedgång i förvärvsfrekvens kan vara betydande.

Utrikeshandelns volymutveckling jämte förbättring i bytesförhållandet och tjänstebalansen kan väntas leda till ett underskott i bytesbalansen om 4—5 miljarder dollar, vilket är lägre än som tidigare antagits. Detta innebär att bytesbalansen exkl. oljeprodukter skulle ge ett visst överskott. Avmattningen i den inhemska aktiviteten har redan lett till en dämpning av prisstegringstakten. Mellan genomsnittslägena för 1974 och 1975 torde ökningen dock uppgå till något under 20 %.

Danmark

Den danska ekonomin kännetecknades 1974 av ett under årets första hälft snabbt växande bytesbalansunderskott mot utlandet samt en under senare delen av året djup efterfrågeavmattning. Restriktiva ekonomisk-politiska åtgärder hade satts in redan hösten 1973 i syfte att dämpa det överhettade resurstrycket och därav medföljande acceleration av pris- och löneutveckling. För att på kort sikt hejda den ansvällning av bytesbalansunderskottet som var en följd av oljeprisstegringarna vidtogs under loppet av våren 1974 ytterligare restriktiva åtgärder mot privat konsumtion och offentliga investeringar. Tillsammans med den efterfrågedämpande effekten av oljeprishöjningarnas genomslag på konsumentpriserna, ett sammanbrott av de under 1973 mycket expansiva bostadsinvesteringarna och den för Danmark svaga exportkonjunkturen fick den förda ekonomiska politiken en förödande effekt på den inhemska efterfrågan. De privata fasta investeringarnas expansion som fortfor ännu de första månaderna 1974 under intryck av kapacitetsbristen vid slutet av 1973 bröts härigenom definitivt vid halvårsskiftet. Denna utveckling medförde att importvolymen och därigenom det reala bytesunderskottet minskades kraftigt. Det 5,3 miljarder danska kronor stora underskottet i bytesbalansen första halvåret 1974 sjönk härigenom till 0,7 miljarder danska kronor andra halvåret. Antalet arbetslösa växte emellertid samtidigt synnerligen snabbt. Vid årets slut uppgick sålunda arbetslösheten till 12 % av antalet försäkrade kassamedlemmar.

Kreditmarknaden var under hela året utpräglat stram. I augusti uppgick t. ex. den effektiva avkastningen på bostadsobligationer till 17—18 % och för sommarhalvåret som helhet till närmare 16 %. Till följd av de under 1974 snabba prisstegringarna — konsumentpriserna steg under loppet av 1974 med ca 15 % — kan den reala räntan dock beräknas ha stannat vid några enstaka procent. Detta förhållande medverkade

givetvis ändå starkt till dämpningen av de fasta investeringarna. Den minskning av bostadsbyggandet som uppstått till följd av den kraftiga minskningen av antalet igångsatta lägenheter redan andra halvåret 1973 torde ha accentuerats, varigenom bostadsinvesteringarna 1974 i volym kom att understiga motsvarande nivå 1973 med 25 %.

Bruttonationalprodukten beräknas sammanfattningsvis ha ökat med 1,5 % i volym 1974.

Under 1975 ställs den ekonomiska politiken inför synnerligen svåra avvagningsproblem i Danmark. Kraftiga stimulansåtgärder måste vidtas för att nedbringa den mycket höga arbetslösheten. Den sänkning av de direkta skatterna som beslutades under hösten 1974 torde få en sådan stimulerande effekt på den privata konsumtionen även vid beaktande av de samtidigt beslutade inbesparingarna på inkomstöverföringarna till hushållen. Ytterligare en konjunkturstödjande faktor torde de offentliga investeringarna komma att utgöra i och med att de kvantitativa begränsningarna för dessa lyfts bort hösten 1974. Även bostadsinvesteringarnas minskning kan väntas bli hejdade 1975.

Det är emellertid med hänsyn till den externa balansen av vital betydelse för landets ekonomi att den inhemska efterfrågetillväxten hålls inom den ram som exportefterfrågeutvecklingen skapar. Härvidlag torde den totala efterfrågetillväxten å de danska exportmarknaderna förbli dämpad åtminstone under första halvåret 1975. För att den externa balansen skall kunna på ett avgörande sätt förbättras måste därför i det rådande konjunkturläget Danmark öka sina andelar på exportmarknaderna. De danska företagen har under senare år fått vidkännas en mycket ogynnsam kostnadsutveckling vid internationell jämförelse. Denna utveckling accentuerades 1974 till följd av den pris- och lönespiral som utlöstes av energiprisstegringarna och vidmakthölls av den speciella avtalskonstruktionen på arbetsmarknaden som medför automatisk lönekomensation för uppkomna prisstegringar, s. k. dyrtidstillägg. Härigenom får utgången av löneförhandlingarna 1975 en strategisk betydelse för den fortsatta utvecklingen. Till följd av folketingsmajoritetens överenskommelse om ingrepp i avtalsförhandlingarna i början av mars 1975 har utsikterna till en mer dämpad framtida kostnadsutveckling i danskt näringsliv förbättrats. Den nya lagen innebär att de gamla avtalen förlängs i två år. Dyrtidsregleringen kvarhålls, dock med vissa ändringar som främst berör de offentligt anställda. Dyrtidstilläggets konstruktion ändras för dessa från procentuella påslag på lönen till lika belopp i alla inkomstlagen. Innebörden av den nya lagen torde bli i stort sett oförändrade reallöner under 1975. Samtidigt vidtogs även åtgärder mot företagets vinster. En försiktig bedömning av hur företagets internationella konkurrenskraft härigenom skulle utvecklas torde närmast innebära att de existerande danska marknadsandelarna på världsmarknaden åtminstone förblir oförändrade.

Under sådana omständigheter skulle en mindre volymmässig ökning av exporten vara möjlig 1975. Sysselsättningsläget skulle härigenom kunna förbättras något samtidigt som underskottet i bytesbalansen skulle kunna begränsas till 3 miljarder danska kr. Till detta torde även en mindre förbättring av bytesförhållandet med utlandet i förening med en fortsatt nedgång av bränsle- och råvaruimporten inverka. Den reala bruttonationalprodukten bedöms också öka något snabbare 1975 än 1974, förmodligen dock mindre än 2 %.

Finland

Den finska ekonomin kännetecknades 1974 av en för året som helhet hög efterfrågenivå med därav föranledda snabbt stigande priser och ett kraftigt underskott i bytesbalansen med utlandet. Produktionsutvecklingen kom att begränsas främst till följd av brist på arbetskraft, trots en viss nettoåterinvandring från Sverige under loppet av 1974. Den totala produktionen ökade med uppskattningsvis 4,5 % 1974. Exportvärdet ökade med 42 % 1974 främst till följd av snabba prisstegringar på papper och massa. I volym torde exporten närmast ha varit oförändrad mellan 1973 och 1974. Genom den expansiva efterfrågeutvecklingen kom samtidigt importvolymen att öka desto snabbare, eller med ca 10 % (i värde 55 %). Bytesbalansen gav ett underskott på 4 1/2 miljarder finska mark. Satt i relation till bruttonationalprodukten torde detta bytesbalansunderskott klart överstiga motsvarande jämförelsetal för andra utsatta länder såsom Danmark, Italien och Storbritannien.

Den begränsade produktionskapaciteten verkade under 1974 kraftigt pådrivande på industriinvesteringarna. Bostadsbyggandet stimulerades av bostadsbrist i de expansiva industriområdena. De totala fasta investeringarna ökade härigenom med nästan 8 % i volym.

Sysselsättningen hölls på en mycket hög nivå under hela 1974, vilket medförde en kraftig löneglidning. Ökningen av löntagarnas reala förtjänster torde emellertid ha begränsats av den snabba konsumentprisökningen. Konsumentprisnivån steg sålunda 17 % mellan 1973 och 1974. Till följd av en rad skatte- och transfereringspolitiska åtgärder, delvis sammankopplade med tvåårsuppgörelsen på arbetsmarknaden våren 1974, ökade emellertid hushållens disponibla inkomster snabbare än förtjänstnivån. Den privata konsumtionsvolymen kunde härigenom förbättras med drygt 4 % 1974.

Mot slutet av 1974 avmattades exportens efterfrågeutveckling främst inom trävaru-, pappers- och massasektorn. Även lättmetallindustrin och konsumtionsindustrins exportutsikter försvagades. Dock fick den tunga metallindustrins orderstock en fortsatt gynnsam utveckling, varför exporten till Sovjetunionen torde öka avsevärt under 1975. Mot bakgrund av den angivna utvecklingen inom övriga sektorer beräknas emellertid den totala exportvolymen 1975 komma att minska. Parallellt

med exportavmattningen vid slutet av 1974 sjönk kapacitetsutnyttjandet i industrin och lagren av färdigvaror ökade. Industrins fasta investeringar förväntas icke desto mindre öka i synnerhet beträffande maskininvesteringarna, men även byggnadsinvesteringarna kan väntas ligga på en förhållandevis hög nivå till följd av att den 40-procentiga investeringsavgiften avskaffas för oprioriterat byggande. Däremot kan bostadsbyggandet väntas gå ned. De totala fasta investeringarna skulle härigenom öka med ca 5 % 1975. De offentliga utgifterna torde 1975 hållas tillbaka något bl. a. i syfte att bidra till att begränsa underskottet i bytesbalansen. För den offentliga konsumtionsvolymen torde ökningstakten hållas vid ca 4 % 1975.

Ehuru utvecklingen på arbetsmarknaden väntas medföra en sjunkande sysselsättning torde arbetslösheten ändå bli måttlig 1975. Löntagarnas nominella förtjänstutveckling bedöms bli något dämpad i förhållande till 1974, vilket ändå torde medföra en total lönesummeökning på 18,5 % 1975. Till följd av den kvardröjande effekten av de konsumtionsstimulerande åtgärder regeringen vidtog 1974 samt de ytterligare åtgärder som vidtogs i mars 1975 i samband med granskningen av den inkomstpolitiska helhetslösningen 1974, hålls den dämpning av den privata konsumtionens utveckling, som i annat fall varit sannolik mot bakgrund av förväntade snabba konsumentprisstegringar 1975, tillbaka.

En betydande del av den finska exporten går till Sovjetunionen till följd av de bilaterala handelsavtalen. Detta kan till vissa delar begränsa den finska industrins kapacitet att leverera till världen i övrigt och inte minst till de västeuropeiska marknaderna. Den troliga utvecklingen av totala efterfrågan medför samtidigt att importens ökningstakt kan bromsas 1975. Inte minst får emellertid den i mars 1975 beslutade importdepositionen på 5—30 % under ett halvår en verksam importdämpande effekt. Genom en samtidigt beslutad skärpning av prisregleringslagen kan kontraktiva effekter på den privata konsumtionen som följd av att den ökade importkostnaden övervältras på konsumentledet, begränsas.

Trots att importen knappast ökar volymmässigt blir bytesbalansunderskottet mot utlandet betydande 1975. Den totala produktionen väntas komma att avmattas påtagligt med en volymökning av bruttonationalprodukten 1975 som uppskattas till ca 2 1/2 %.

Norge

För Norge blev 1974 ett mycket gynnsamt år trots den svaga utvecklingen i flertalet av OECD-länderna. Genom en kombination av hög investeringsefterfrågan och en expansiv finanspolitik med syfte att stimulera hushållens konsumtion hölls sysselsättningen och kapacitetsutnyttjandet på en fortsatt mycket hög nivå. Den norska exporten fick

känning av den internationella konjunkturavmattningen först under årets sista månader. Föreliggande beräkningar ger vid handen att bruttonationalprodukten ökade med 3,5 % vilket är en dryg procentenhet lägre än enligt regeringens nationalbudget från november 1974. Det lägre utfallet förklaras delvis av utvecklingen inom sjöfarten. Exkluderas denna blev produktionsökningen 4 %.

Den privata konsumtionen hade ökat tämligen långsamt under 1972 och 1973 samt första halvåret 1974. Mot bakgrund av att samtidigt efterfrågetrycket på investeringssidan var mycket starkt sattes finanspolitiska åtgärder in för att öka hushållens reala disponibla inkomster. De finanspolitiska åtgärderna från mars—april 1974 omfattade en sänkning av inkomstskatten med 2 % av bruttoinkomsterna, en höjning av livsmedelssubventionerna, folkpensionerna och barnbidragen. Företagsbeskattningen höjdes samtidigt. Kreditpolitiken gavs en mycket stram inriktning i syfte att hålla kontroll över investeringsaktivitetens expansion.

Efter den svaga utvecklingen under första halvåret 1974 visade den privata konsumtionen tecken till en påtaglig uppgång under höstmånaderna. Hushållens reala disponibla inkomster steg mycket kraftigt till följd av regeringens åtgärder och de ingångna nya löncavtalen. Mot bakgrund av denna uppgång i inkomsterna förväntades konsumtionen vid oförändrad konsumtionsbenägenhet stiga med 6 %. Utfallet blev emellertid bara 3,1 % för helåret 1974. Stor osäkerhet knyter sig dock till denna siffra.

Bruttoinvesteringarna i fast kapital steg mellan 1973 och 1974 med 8 % i volym. Mest dynamiska var investeringarna inom oljesektorn resp. industrin med tillväxttakter på mer än 70 % resp. ca 35 %, att jämföra med en ökning av investeringarna inom hela näringslivet exkl. sjöfart och oljeutvinning på 11 %. Såväl de offentliga investeringarna som bostadsinvesteringarna ökade endast marginellt. Lagerinvesteringarna ökade påtagligt i volym med en uppgång för såväl export- som importvarulagren.

Den norska exporten stagnerade under 1974. I huvudsak får detta emellertid tillskrivas kapacitetsbegränsningar i exportindustrin. Först mot slutet av året synes exporten ha påverkats av konjunkturedgången utomlands.

Importen ökade med drygt 4 % 1974. Detta innebar en påtaglig inbromsning i förhållande till ökningen med 14,4 % året dessförinnan. Inbromsningen förklaras till största delen av att fartygsimporten minskade med 25 % efter att 1973 ha ökat med 48 %. Importen till de på oljeutvinning baserade branscherna steg i gengäld med 37 %. Exkluderas fartygsimporten, sjöfarten och oljebranschen, steg importen med 9,2 %.

Handelsutvecklingen, en viss försämring av bytesförhållandet gent-

emot utlandet och ökade transfereringar och räntebetalningar till utlandet, ledde till ett underskott i bytesbalansen på 5,6 miljarder norska kr. Exkluderas oljeutvinningssektorn var underskottet dock endast 1,9 miljarder norska kr.

Den senaste detaljerade officiella prognosen för utvecklingen under 1975 presenterades i nationalbudgeten i november 1974. Nationalbudgetens prognos för 1975 innebar en rekordartad tillväxt om drygt 6 % i bruttonationalprodukten. 1/4 av denna tillväxt skulle oljeutvinningen i Nordsjön svara för, men även industri- och sjöfartsinvesteringarna väntades öka starkt. Den privata konsumtionens tillväxt, redan stimulerad under 1974, skulle accelerera och öka med 5,7 %. Lagerinvesteringarna förutsågs gå ned med ca 0,4 % av bruttonationalprodukten. Exporten av varor och tjänster däremot skulle öka med hela 9,5 % i volym.

Att den norska regeringen bedömer det internationella läget något annorlunda nu framgick i samband med att den i december 1974 framlagda propositionen angående inrättande av konjunkturfonder, till vilka vissa företag skulle inbetala en del av sin vinst, drogs tillbaka i januari 1975 med hänvisning bl. a. till den försämrade internationella konjunkturen. I sin stortingsredogörelse i mars 1975 förutser finansminister Kleppe en försvagning av exportefterfrågan i förhållande till nationalbudgetens prognos. Den inhemska efterfrågan visar dock alla tecken på fortsatt expansion.

Som tidigare nämnts blev utfallet för 1974 något lägre än enligt prognoserna i nationalbudgeten. De främsta orsakerna härtill var en svagare utveckling för exporten och den privata konsumtionen. Inför bedömningen av den fortsatta utvecklingen under 1975 anmäler sig därför två huvudfrågor: hur kommer Norge att påverkas av den utdragna internationella konjunkturavmattningen och hur kommer den privata konsumtionen att utvecklas?

Svagheten i den internationella konjunkturen kan tänkas påverka den norska konjunkturen främst på två sätt. Dels direkt i form av lägre efterfrågan på norska varor och tjänster. Dels indirekt genom att företagens förväntningar om en försämrad avsättning utomlands påverkar deras benägenhet att sätta sina investeringsplaner i verket. När det gäller exporten ger senast tillgängliga konjunkturbarometerdata från december 1974 vid handen att en påtaglig omsvängning i pessimistisk riktning skett i det norska näringslivets bedömning av framtiden. Detta synes dock mest utgöra en reaktion på nedgången i orderingång från utlandet och den allmänt svagare utvecklingen i de större OECD-länderna. Barometern visar nämligen samtidigt att orderstockarna bedöms som betryggande för ett stort flertal av företagen och att kapacitetsutnyttjandet är oförändrat i förhållande till tidigare kvartal under 1974. Under den förutsättning som görs i detta kapitel om en uppgång i den ekonomiska aktiviteten inom OECD-området mot slutet av 1975, bör inneliggande order vara tillräckliga för att motverka mera omfattan-

de kontraktiva verkningar från exporten. En sådan utveckling i stort utesluter inte att enstaka branscher, exempelvis tekoindustrierna blir utsatta för mycket kännbara påfrestningar till följd av den internationella konjunkturutvecklingen. För dessa branscher föreslår regeringen selektiva stödåtgärder.

Vad gäller den privata konsumtionen ger detaljhandelsstatistiken vid handen att en betydlig uppgång ägt rum med början i tredje kvartalet och accelererat påtagligt under fjärde kvartalet 1974. Det förefaller sannolikt att den konsumtionsökning som väntades inträffa redan från halvårsskiftet kommit igång med en viss försening. Med den utveckling för hushållens realinkomster som ägt rum under 1974 och som förväntas under 1975 krävs det extraordinära störningar för att den påbörjade uppgången i konsumtionen skall bromsas in mera avsevärt under 1975.

I fråga om industriinvesteringarna talar två omständigheter för att dessa kommer att ligga kvar på en hög nivå och t. o. m. väl uppnå den ökning på 10 % som prognostiserades i höstens nationalbudget. För det första framgår det av konjunkturbarometern i december att investeringsbenägenheten inte försvagats. För det andra baseras nationalbudgetens prognos för industrins investeringar på data om att företagen avser öka sina investeringar med mellan 28 och 42 % i volym. Att tillväxten ändå sattes till en i förhållande till företagens planer så låg nivå som 10 % beror på att man antagit att statsmakterna med en fortsatt mycket restriktiv kreditpolitik skulle söka begränsa industriinvesteringarna i stabiliseringspolitiskt syfte. Statistiska centralbyråns investeringsenkät från februari 1975 visar en nedgång i industrins investeringsplaner i förhållande till hösten 1974. Men fortfarande ligger den planerade investeringsnivån över den i nationalbudgeten antagna. Den marginal som således uppstått mellan den planerade och den av statsmakterna sanktionerade investeringsvolymen utgör sannolikt en betryggande buffert mot effekterna av ett fall i investeringsbenägenheten.

Med här gjorda antaganden om en något lägre export än den som förutsatts i den norska nationalbudgeten, en fortsatt hög investeringsaktivitet inom näringslivet och en accelererande privat konsumtion bör en tillväxttakt i bruttonationalprodukten på mellan 5 och 6 % vara möjlig.

En lägre export kommer med stor sannolikhet att minska även importen något i och med att exportindustrins behov av insatsvaror minskar. Denna effekt torde dock inte bli så stor, varför en importökning i linje med tidigare antagna 5 % framstår som sannolik. En sådan utveckling bör medföra ett icke oväsentligt högre bytesbalansunderskott än de 7,3 miljarder norska kr. som antagits tidigare.

Sammanfattningsvis framstår det som troligt att den norska ekonomin även under 1975 kommer att utmärkas av hög efterfrågan och full sysselsättning.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

En tämligen god tillväxt i varuexporten präglade de tre första kvartalen 1974. Fjärde kvartalet inträffade emellertid ett kraftigt fall i exportvolymen. Härigenom blev exporten under 1974 som helhet endast knappt 4 % större än 1973, dvs. ett par procent lägre än vad beräkningen i den preliminära nationalbudgeten för 1975 angav. Exporten av råvaror sjönk kraftigt, med ca 8 %, medan exporten av färdigvaror uppvisade en mer gynnsam utveckling och steg med över 9 %. Även vad gällde exportpriserna under 1974 kom den preliminära nationalbudgetens beräkning att överskatta den faktiska utvecklingen något och ökningen i exportprisinivån 1973—1974 blev inte fullt 28 %.

Exportprognosen för 1975 har reviderats nedåt. Bakgrunden till detta är att efterfrågeutvecklingen i OECD-länderna 1974—1975 nu bedöms bli något svagare. Inom flera branscher har också orderingången från exportmarknaderna avtagit högst avsevärt. Även om en viss återhämtning i de västliga industriländernas efterfrågan väntas äga rum mot slutet av 1975 torde effekten av detta på den svenska exporten begränsas på grund av att bl. a. verkstadsindustrins exportefterfrågan erfarenhetsmässigt tycks reagera tämligen sent på en förändring i den allmänna ekonomiska tillväxttakten utomlands. Å andra sidan har denna eftersläpning medfört att exporten av verkstadsprodukter ännu under första halvåret 1975 hålls uppe jämförelsevis väl, trots försvagningen i den totala aktiviteten i den internationella ekonomin. De mest expansiva faktorerna för den svenska exporten under 1975 förutsätts bli efterfrågan från Östeuropa och en del u-länder, i första hand de oljeproducerande. Totalt sett beräknas nu att exportvolymen stiger med ca 1,5 % 1974—1975, vilket innefattar nedrevideringar i jämförelse med den preliminära nationalbudgeten för såväl färdigvaruexporten som råvaruexporten. Räknat exkl. fartyg beräknas exportökningen komma att stanna under 1 %.

Exportpriserna väntas stiga med ca 9 % 1974—1975. Detta innebär en avsevärt dämpad prisuppgång jämfört med 1973—1974 och också något lägre priser än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten. I motsats till 1973—1974 beräknas för 1974—1975 att färdigvarornas exportpriser stiger mer än råvarornas.

Färdigvaruexporten

Exporten av färdigvaror exkl. fartyg tillväxte 1973—1974 med ca 9,5 % i volym, 1 procentenhet mindre än vad den preliminära nationalbudgeten angav.

Den huvuddel av färdigvaruexporten som avsätts i OECD-länderna be-

Tabell 3: 1 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg)¹ till OECD-området² 1971—1975

Procentuell volymförändring

	1971 — 1972	1972 — 1973	1973 — 1974	1974 — 1975 prognos
Marknadstillväxt	9,3	16,5	4 prel.	2,5
Export	4,6	16,9	4,6	2,5
Marknadsandelar	—4,3	0,3	0,5 prel.	0

¹ SITC 5—8, exkl. 68 och 735.² Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.*Anm.* Prognoserna är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

räknas ha stigit med ca 4,5 % 1973—1974, ett ökningstal som synes ha varit obetydligt större än marknadstillväxten för färdigvaror¹ i området (se tabell 3: 1). Om man på samma sätt som för marknadstillväxten väger samman OECD-ländernas tillväxt i bruttonationalprodukten med andelarna i Sveriges färdigvaruexport finner man att den vägda produktions-tillväxten torde ha understigit 2 % 1973—1974. Relationen mellan de så-lunda vägda tillväxttalen för färdigvaruimporten och bruttonational-produkten, som kan betraktas som en vägd genomsnittlig importelastici-tet för OECD-länderna, skulle således ha varit inemot 2,5, vilket är ett högt värde jämfört med historisk "standard". Marknadstillväxten hölls uppe inte minst till följd av betydande ökningar i bl. a. den norska och brittiska färdigvaruimporten.

Den ekonomiska tillväxt som nu emotses i OECD-området 1974—1975 medför en ytterligare nedgång i kapacitetsutnyttjandet; det enda betydelsefulla undantaget härifrån synes vara Norge. Under sådana om-ständigheter kan det finnas anledning anta att marknadstillväxten för färdigvaror snarare understiger än överstiger vad som skulle ha erhållits vid historiskt sett genomsnittliga importelasticiteter för de olika län-der-na. En klart märkbar effekt kan dessutom de införda importavgifterna i Finland (se föregående kapitel) komma att få. Marknadstillväxten för färdigvaror har beräknats till 2,5 % 1974—1975. Det kan nämnas att den på motsvarande sätt sammanvägda tillväxten i ländernas bruttona-tionalprodukt väntas bli ungefär lika stor 1974—1975 som 1973—1974, således lägre än 2 %.

Den begränsade vinst i genomsnittliga marknadsandelar i OECD-om-rådet som i den preliminära nationalbudgeten beräknades ha ägt rum 1973—1974 synes vid de nu reviderade kalkylerna till större delen ha uteblivit. I den preliminära nationalbudgeten antogs i prognosen för 1974—1975 oförändrade marknadsandelar, varvid noterades att ett sänkt

¹ Dys. ett med avnämarnländernas andelar av den svenska färdigvaruexporten vägt medeltal av tillväxten i samma länders färdigvaruimport.

Tabell 3: 2 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg)¹ 1968—1975

Export till	Årlig volymförändring, %					Andel av totalsumman, %		
	1968 — 1973	1971 — 1972	1972 — 1973	1973 — 1974	1974 — 1975 prognos	1968	1973	1975 prognos
OECD-länderna ²	11,2	4,6	16,9	4,6	2,5	76,1	78,4	73
Övriga länder	8,3	5,4	15,6	27,8	11,5	23,9	21,6	27
därav:								
Östeuropa och								
Kina	6,2	4,4	29,1	34,7	17	5,9	4,8	7
OPEC-länderna ³	12,3	16,4	21,7	39,8	30	2,0	2,1	3
andra länder	8,6	4,4	10,9	23,8	6,5	16,0	14,7	17
Summa	10,5	4,8	16,6	9,6	4,5 ⁴	100,0	100,0	100

¹ SITC 5—8, exkl. 68 och 735.² Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.³ Qatar, Abu Dhabi, Saud-Arabien, Kuwait, Irak, Iran, Indonesien, Venezuela, Libyen, Algeriet och Nigeria.⁴ Enligt kalkylen från varugruppsidan, som ingår i tabellen över totalexporten (tabell 3: 4), blir ökningen 4 %.

Anm. Prognoserna för volymförändringarna är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Tabell 3: 3 Prisutvecklingen för färdigvaror 1960—1975

Procentuell årlig förändring

	1960 — 1969	1969 — 1970	1970 — 1971	1971 — 1972	1972 — 1973	1973 — 1974	1974 — 1975 prognos
Världsexportpriset ¹							
(1) i nationella valutor	1,4	4,7	3,2	2,4	7,1	22 prel.	12,5
(2) i US dollar	1,1	5,9	5,6	8,6	16,1	20 prel.	19
(3) i svenska kronor	1,1	5,9	3,7	1,5	5,9	22 prel.	7
Sveriges exportpris i svenska kronor	2,0	7,6	5,7	5,4	6,7	19,2 ²	10 ²
Sveriges relativa exportpris	0,9	1,6	1,9	3,8	0,8	-2 prel.	3

¹ Exportprisindex för "manufactured goods" för de 11 i världshandeln största OECD-länderna sammanvägt med deras andelar i världsexporten.² Räknat exkl. papper. Inkl. papper erhålls 21,7 % resp. 10,5 %.

Anm. Prognoserna är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

inhemskt efterfrågetryck i flertalet på världsmarknaden konkurrerande länder visserligen kunde medföra en hårdnande konkurrens om marknadsandelarna men att en tämligen gynnsam relativ prisutveckling för den svenska färdigvaruexporten 1973—1974 och 1974—1975 borde kunna bidra till att hålla marknadsandelarna uppe. De beräkningar av världsmarknadspriser och svenska exportpriser som nu kan göras (se tabell 3: 3) utvisar att relativpriserna opåräknat torde ha sjunkit 1973—1974 men att en uppgång väntas ske 1974—1975. Detta är främst en följd av de senaste månadernas utveckling av valutakurserna som synes medföra en inte obetydlig effektivt appreciering av den svenska kronan mellan genomsnittslägena för 1974 och 1975. Med hänsyn tagen till att en del tidsförskjutna effekter på marknadsandelarna av relativprisänd-

ringar torde kunna uppträda har det befunnits motiverat att behålla prognosen om oförändrade marknadsandelar 1974—1975. Sveriges export av färdigvaror till OECD-området skulle således kunna stiga med marknadstillväxtens ca 2,5 % 1974—1975.

I tabell 3: 2 visas utvecklingen av den svenska färdigvaruexporten med fördelning även på ländergrupper utanför OECD-området: Östeuropa, inkl. Kina, OPEC-länderna samt andra länder, företrädesvis icke-olje-procerande u-länder. För dessa ländergrupper saknas mycket av det data-material och de prognoser för den ekonomiska utvecklingen som bildar underlag för bedömningen av exporten till OECD-länderna. De prognoser som redovisas får därför anses mer ofullständigt underbyggda.

Exporten av färdigvaror till Östeuropa och Kina har under de senaste två åren expanderat mycket starkt och volymtillväxten 1973—1974 beräknas till ca 35 %. De ekonomiska planerna för de östeuropeiska länderna under 1975 synes innebära en fortsatt hög tillväxt. I den preliminära nationalbudgeten räknades med en ökning 1974—1975 av den svenska färdigvaruexporten till länderområdet om 17 %. Detta antagande har behållits i den nu föreliggande kalkylen.

Efter de drastiska oljeprishöjningar som genomfördes under slutet av 1973 och vid början av 1974 knöts på många håll stora förhoppningar till OPEC-länderna som en kraftigt växande marknad för industriländernas exportvaror. Problemet är i första hand att OPEC-länderna mer eller mindre saknar möjlighet att på kort sikt nyttiggöra sig en mot inkomstökningen svarande tillväxt i varuimporten — större delen av oljeinkomsternas väldiga ökning sparas i olika former. Den svenska färdigvaruexporten till OPEC-länderna beräknas 1973—1974 ha ökat med ca 40 % i volym vilket är mindre än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Huruvida detta innebär att man tidigare överskattat OPEC-ländernas importkapacitet eller att den svenska industrin förlorat terräng i den hårdnande kampen om marknadsandelarna, har ännu inte kunnat klarläggas. En nedrevidering av den preliminära nationalbudgetens prognos för 1974—1975 har dock ansetts befogad; exporten av färdigvaror till OPEC-länderna förutsätts stiga med 30 %.

De kraftigt ökande noteringspriserna på råvaror under 1972 och större delen av 1973 medförde att även många icke-oljeproducerande u-länder erhöll avsevärda förstärkningar i exportinkomsterna 1972—1973 och 1973—1974, vilket skulle ha kunnat bilda bas för betydande öknings i deras import från industriländerna. Emellertid åtgår nu en avsevärd del av dessa inkomstillskott till att täcka de förhöjda oljekostnaderna, varför tillväxten i de övriga u-ländernas import av färdigvaror framgent torde bli förhållandevis dämpad. Den svenska exporten av färdigvaror till gruppen ”andra länder” steg mycket påtagligt 1973—1974, med ca 24 % i volym räknat. Det kan också tilläggas att tillväxttakten inte tycks ha mattats nämnvärt under loppet av 1974. För 1974—

1975 räknas med en ökning på 6,5 %, vilket dock innebär en smärre nedgång i exportvolymen om man räknar från nivån under andra halvåret 1974.

Sammantaget innebär kalkylerna ovan en volymtillväxt i den svenska färdigvaruexporten på 4,5 % 1974—1975. Detta betyder att prognosen i den preliminära nationalbudgeten nedreviderats med ca 2 procentenheter.

I produktionskapitlet presenteras i detalj de exportbedömningar som bransch för bransch utförts med hjälp av exportenkäter, kontakter med branschexperter och annan information som kunnat inhämtas om marknadsläget inom olika varuområden. Dessa bedömningar sammanfattas kort i avsnittet om exporten på varugrupper och de siffermässiga resultaten visas i tabell 3: 4. Det framgår där att om de olika delvarugrupperna i färdigvaruexporten adderas, erhålls en volymtillväxt på 4 % 1974—1975. Avvikelsen mot den ovan redovisade prognosen kan betraktas som marginell. I den prognos för totalexporten som anges i tabell 3: 4 har det lägre ökningstalet för färdigvaruexporten inkalkylerats.

Den prognos för världsexportpriset för färdigvaror 1974—1975 som redovisas i tabell 3: 3 ansluter sig, såvitt gäller prisuppgången uttryckt i genomsnittliga nationella valutor, nära till den bedömning som gjordes i den preliminära nationalbudgeten och också till bedömningar som gjorts internationellt: uppgången beräknas till 12,5 %. Valutakursutvecklingen i slutet av 1974 och under de första månaderna 1975 har emellertid inneburit att den svenska kronan apprecierats ganska kraftigt gentemot genomsnittet av de konkurrerande ländernas valutor. De nordamerikanska ländernas, Japans och Storbritanniens valutor har nämligen sjunkit kraftigt i förhållande till den västeuropeiska "valutaormen", där Sverige ingår. Vid ett antagande om oförändrade växelkurser under loppet av 1975 skulle världsexportpriset uttryckt i svenska kronor stiga så pass litet som 7 % 1974—1975. Den beräknade ökningen i de svenska färdigvarornas exportpris, ca 10 %, skulle således implicera en uppgång i det relativa exportpriset på ca 3 %. Kalkylernas höga grad av osäkerhet måste kraftigt understrykas. Vissa bedömare har på den senaste tiden hävdats att världshandelsprisernas uppgång skulle mer påtagligt kunna komma att dämpas till följd av den svaga utvecklingen av den internationella efterfrågan. Detta kan i så fall innebära ett tryck nedåt på de svenska exportpriserna. Givetvis är det också en fullt tänkbar möjlighet att "ormens" läge i förhållande till de övriga stora världshandelsnationernas valutor kan komma att förändras under loppet av 1975.

Råvaruexporten

Exporten av råvaror föll tillbaka kraftigt 1974 och minskningen 1973—1974 uppgick till över 8 %. Utfallet blev därigenom sämre än

Tabell 3: 4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1973—1975

	Exportvärde, milj. kr.			Procentuell förändring från föregående år					
	1973	1974	1975	Volym ¹			Pris ²		
				1973	1974	1975	1973	1974	1975
Jordbruksprodukter och fisk	599	1 129	1 135	-0,4	5,6	8	14,6	78,3	-7
Skogsbruksprodukter	230	227	295	8,0	-26,4	10	10,3	34,0	18
Mineraliska produkter	1 950	2 381	2 880	18,8	-1,4	-6,5	-1,2	23,8	29,5
därav: järnmalm	1 559	1 900	2 475	19,4	1,7	-7	-6,0	19,9	40
Industriprodukter exkl. fartyg	47 197	63 129	69 195	15,9	4,5	1	9,2	28,0	8,5
därav:									
livsmedelsprodukter	1 103	1 247	1 205	-6,3	-7,7	-7,5	17,9	22,5	2
trävaror	3 333	4 172	2 770	11,6	-21,1	-19	32,0	58,7	-18
massa	4 002	5 830	6 295	28,1	-3,8	-10	10,0	51,4	20
papper och papp	3 508	5 388	6 010	13,1	5,1	-3	9,2	46,2	15
petroleumprodukter	283	693	730	-12,7	-6,1	5,5	8,8	160,5	-0,5
järn och stål	4 196	5 891	6 430	21,4	8,7	2	8,7	29,2	7
ickejärnmetaller	1 124	1 503	1 175	5,5	-2,1	-7	25,9	36,7	-16
verkstadsprodukter	21 285	27 012	32 025	14,0	12,4	7,5	6,0	12,9	10,5
övriga industriprodukter inkl. elektrisk ström	8 363	11 393	12 555	22,7	5,1	0	6,6	29,6	10
Export exkl. fartyg	49 976	66 866	73 505	15,7	4,2	0,8	8,9	28,4	9,1
Fartyg	3 177	3 525	4 330	15,7	-4,2	11,5	31,5	15,9	10
Totalt	53 153	70 391	77 835	15,7	3,7	1,3	10,0	27,7	9,1
Färdigvaror exkl. fartyg ³	37 168	49 457	56 770	16,5	9,4	4	6,7	21,7	10,5
Råvaror ⁴	12 808	17 409	16 735	13,7	-8,2	-8,5	15,5	48,1	5

¹ Volymutvecklingen för exporten och importen enligt utrikeshandelsstatistiken kan avvika från den som redovisas i nationalräkenskaperna främst genom att deflatorerna för verkstadsprodukter är olika.

² Prisförändringen för färdigvaror, särskilt verkstadsprodukter, kan endast till viss del hänföras till "rena" prisökningar. De prisförändringar som redovisas i tabellen är s.k. *enhetsvärden*, dvs. de implicita prisförändringar som framkommer med ledning av utrikeshandelsstatistikens varuvisa uppgifter om exporterad kvantitet och motsvarande värdesumma och avspeglar således den genomsnittliga prisförändringen inom olika varupositioner. Därigenom registreras inte endast faktiska prisförändringar utan även kvalitetsförändringar och förändringar i fördelningen av varor av olika kvalitet inom varupositioner.

³ Papper och papp, järn och stål, verkstadsprodukter samt övriga industriprodukter, utom elektrisk ström.

⁴ Export exkl. fartyg och de i not 3 nämnda varugrupperna.

Anm. 1973 och 1974 års exportvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Samtliga uppgifter för 1975 avser prognoser. I prognoserna är värdeuppgifterna avrundade till närmaste 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna avseende enskilda varugrupper till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

vad som framgick av beräkningen i den preliminära nationalbudgeten. Särskilt kan nämnas att utförseln av jordbruksprodukter blev vida lägre än beräknat. Den främsta tillbakahållande faktorn för råvaruexporten under 1974 var emellertid en avsevärt försvagad världsmarknad för sågade och hyvlade trävaror som sammanhängde med den särdeles låga takten i bostadsbyggandet i nästa hela den industrialiserade västvärlden. Utförseln av övriga viktiga exportråvaror kunde däremot uppenbarligen

hållas uppe på en nivå som relativt nära svarade mot det tillgängliga exportutbudet, vilket ändå innebar vissa minskningar.

Eftersom den svenska råvaruexporten har en varusammansättning som är mycket olik den totala internationella råvaruhandeln har någon exportbedömning för 1975 med utgångspunkt från den aggregerade internationella råvaruefterfrågan inte gjorts. I stället har en disaggregerad ansats tillämpats, byggd på informationer om marknadsförhållanden och produktionsförutsättningar för det relativt begränsade antal råvaror som ingår i den svenska exporten. Bedömningarna och kalkylerna redovisas i detalj i produktionskapitlet och mer kortfattat nedan i avsnittet om exporten på varugrupper.

Totalt sett väntas exportvolymen av råvaror 1975 bli omkring 8,5 % lägre än 1974, vilket är en nedrevidering av den preliminära nationalbudgetens prognos. Förutom att efterfrågan på de västeuropeiska marknaderna torde uppvisa en tämligen svag utveckling 1974—1975, tillkommer för flera varuslag att säljtrycket ökat i Europa från utomeuropeiska producenter. Detta innebär en påtaglig risk att svenska råvaruproducenter gör kraftiga förluster av marknadsandelar 1975. I första hand är det trävaruexporten som beräknas fortsätta att sjunka kraftigt 1974—1975. Även för massaindustrin och järnmalmegruvorna anses marknadsläget nu vara mindre gynnsamt än i den tidigare prognosen.

De genomsnittliga exportpriserna för råvaruleveranserna, som 1973—1974 steg med inte mindre än 48 %, beräknas 1974—1975 öka jämförelsevis obetydligt. Uppgången, ca 5 %, innefattar bl. a. avsevärda pris-sänkningar för trävaror men betydande prisökningar för järnmalm och massa.

Exporten på varugrupper

I tabell 3:4 redovisas exportens fördelning på varugrupper, med uppdelningen gjord i överensstämmelse med de branschvisa beräkningar som redovisas i produktionskapitlet. Exportutvecklingen för de enskilda varugrupperna diskuteras utförligt där. Nedan följer korta sammanfattningar av bedömningarna för de viktigaste varugrupperna.

Exporten av *jordbruksprodukter* utgörs av oförädlade varor som spannmål, frukt, ägg och oljefrö. Kött m. m. ingår däremot under rubriken *livsmedelsprodukter*. Ett gott skördeutfall erhöles 1974 vilket gav upphov till ett tämligen betydande exportöverskott. Detta skeppades endast till en del ut under slutet av året och en betydande kvantitet återstår att exportera under 1975. Exportöverskottet från 1975 års skörd väntas bli avsevärt mindre på grund av att den besädda arealen minskat. Leveranspriserna steg synnerligen kraftigt 1973—1974 men prisnivån väntas bli lägre för 1975 års exportleveranser.

Exporten av *livsmedelsprodukter*, omfattande bl. a. kött och mejeriprodukter samt mer högförädlade livsmedel såsom konserver, sjönk

1973—1974 i samband med ett kraftigt fall i köttexporten. För 1974—1975 förutses såväl exporten av kött som mejeriprodukter minska. Prisnivån för leveranserna under 1974 blev avsevärt högre än 1973 men väntas 1974—1975 stiga jämförelsevis obetydligt till följd av den svagare utvecklingen av världsmarknadspriserna.

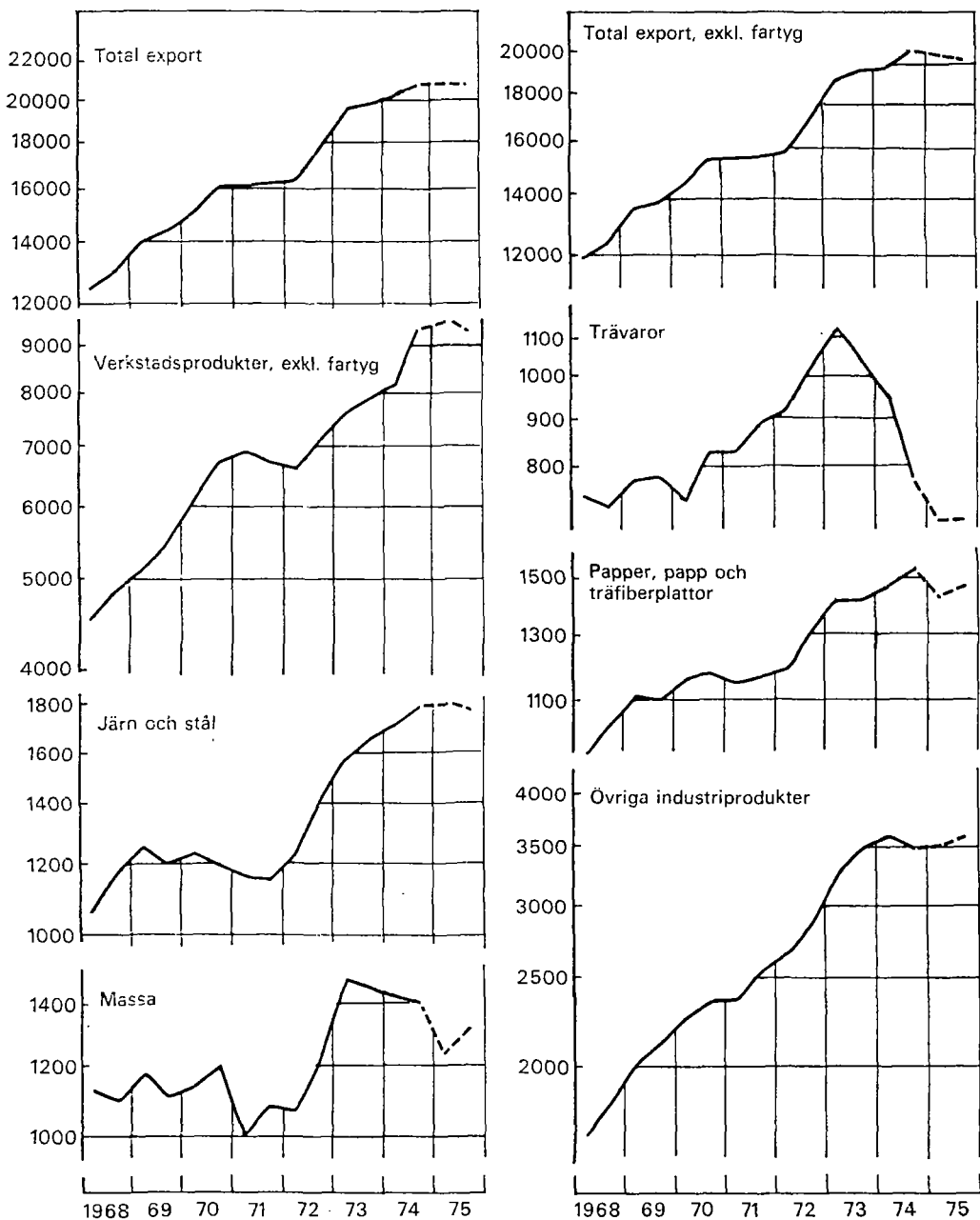
Järnmalmsexportens tillväxt 1973—1974 begränsades av kapaciteten i utförselhamnarna vilket innebar att exportvolymen 1974 endast obetydligt översteg 1973 års. Ordersituationen för gruvorna är mycket god — det möjliga exportutbudet för 1975 är redan kontrakterat. Den försvagade stålkonjunkturen torde dock komma att leda till senareläggningar av hemtagningarna av malmen, varför exportleveranserna beräknas sjunka 1974—1975. Prisnivån för 1975 års exportutbud väntas stiga mycket starkt och leveranspriserna beräknas öka med 40 å 50 % 1974—1975.

Sågade och hyvlade *trävaror* exporteras nästan uteslutande till Väst-europa. Under 1974 sjönk trävaruefterfrågan där mycket kraftigt i samband med att takten i bostadsbyggandet drogs ned avsevärt jämfört med 1973. Avsättningsmöjligheterna för svenska trävaror försämrades ytterligare därav att Canadas utbud av trävaror, inte minst till Storbritannien, ökade synnerligen starkt. Sveriges trävaruexport kom härigenom att sjunka med över 20 % 1973—1974. Även 1975 väntas bostadsinvesteringarna minska jämfört med 1974, såväl i Väst-europa som i Nordamerika. Under dessa omständigheter och med hänsyn till en väntad reducering av de under 1974 starkt uppdagna importörslagren kan trävaruexporten beräknas sjunka med ytterligare ca 20 % 1974—1975, även om en viss stabilisering av marknaden möjligen äger rum under andra halvåret 1975. Exportpriserna kommer i konsekvens med det svaga marknadsläget att sjunka avsevärt för trävaruleveranserna under 1975.

Pappersexporten kunde ännu under 1974 hållas väl uppe och steg 1973—1974 med ca 5 %. I samband med den kraftiga efterfrågeökningen i Väst-europa 1973 inträdde ganska utpräglade bristtendenser för flera pappersslag, vilka inte tycks ha hävts förrän en bit in på 1974. En lageruppyggnad skedde dock hos förbrukare och importörer under den senare delen av året, vilket återverkar negativt på importen under början av 1975. Någon nämnvärd ökning i den slutliga efterfrågan synes knappast vara att räkna med 1974—1975. En viss nedgång i pappersexporten har därför bedömts vara sannolik, i synnerhet som konkurrensen från Förenta staterna på de västeuropeiska marknaderna kan förväntas hårdna, givet de tämligen pessimistiska konjunkturförväntningarna för den nordamerikanska ekonomin under 1975. Leveransprisnivån beräknas 1974—1975 stiga med ca 15 %, vilket dock innebär ett smärre fall i leveranspriserna under 1975, räknat från nivån vid slutet av 1974.

Diagram 3:1 Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1968—1975

Milj. kr., 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata. Log. skala

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Massaexporten hade liksom pappersexporten ett gynnsamt marknadsläge under både 1973 och 1974 och utförseln 1974 låg i stort sett i nivå med vad som var maximalt från utbudssynpunkt. Detta innebar ändå en viss nedgång 1973—1974, till följd av upphörande möjligheter till lageravveckling hos producenterna. Försvagningen av pappersmarknaden torde emellertid ha medfört en försämring av massaindustrins exportutsikter vid början av 1975 och utförseln bedöms komma att minska 1974—1975. En fortsatt kraftig ökning av prisnivån för leveranserna, sett mellan genomsnittet för 1974 och 1975, väntas dock äga rum.

Sveriges export av *järn och stål* ökade under loppet av 1974 i en något svagare takt än under 1973. Främst torde detta ha betingats av en vikande efterfrågan från marknaderna i Västeuropa men dessutom kan exporttillväxten i någon mån ha bromsats av en högre takt i hemmaleveranserna. Exporten till u-länderna och även till Nordamerika steg dock snabbt under 1974. Totalt sett blev uppgången i exportvolymen inte fullt 9 % 1973—1974. En försämring av avsättningsläget kan antas komma att äga rum 1975: tillväxttakten i den slutliga stålefterfrågan i världen 1974—1975 torde knappast bli högre än 1973—1974 och dessutom har sannolikt grossist- och förbrukarlagren hunnit byggas upp vid början av 1975. Orderläget hos stålverken har också tydligt försämrats. Exportökningen 1974—1975 beräknas därför bli ganska blygsam, trots att prognosen innefattar förväntningar om en betydande tillväxt i exporten till utomeuropeiska marknader. Exportpriserna väntas, med hänsyn till det svagare marknadsläget och upphörande stegring av energipriserna, öka betydligt långsammare 1974—1975 jämfört med 1973—1974.

Verkstadsprodukterna utgör omkring 40 % av totalexporten och väl över hälften av färdigvaruexporten. Vad som anförts i det inledande delavsnittet om exporten av färdigvaror har därför en mycket direkt tillämpning på denna varugrupp. Under loppet av 1974 uppvisade exportvolymen en god tillväxttakt och ökningen 1973—1974 uppgick till ca 12,5 %. Detta var till stor del ett resultat av den expansiva efterfrågan från Östeuropa och u-länderna — inte minst OPEC-medlemmarna — medan efterfrågan från OECD-länderna utvecklades jämförelsevis svagt. Exporten av personbilar återhämtade sig under andra halvåret 1974 relativt väl efter det kraftiga fall som, i samband med osäkerheten på oljeförsörjningens område, inträffade i början av året. Exporten av verkstadsprodukter väntas 1975 kunna hållas väl uppe och öka med över 7 % i volym. Liksom 1974 är det framför allt exporten till länder utanför OECD-området som bedöms komma att medföra att en relativt stor ökning vidmakthålls. Exportorderläget för verkstadsindustrin synes vid ingången av 1975 ännu inte ha försämrats särskilt mycket, vilket bör tala för en hög export åtminstone under första delen av 1975. Exportprisindex för verkstadsprodukter steg 1973—1974 mycket

måttligt i förhållande till andra exportvarugrupper. Förklaringen här till torde vara att verkstadsprodukternas pris innehåller en jämförelsevis liten andel råvaru- och energikostnader. En smärre dämpning av exportprisuppgången beräknas äga rum 1974—1975.

Exporten av *övriga industriprodukter* — den näst största delgruppen i såväl färdigvaruexporten som totalexporten — består av kemiska produkter, textilvaror, snickerier m. m. Utförseln av dessa varor sjönk kraftigt mot slutet av 1974 och uppgången 1973—1974 stannade vid ca 5 %. Den kraftiga tillväxten av efterfrågan i Östeuropa och u-länderna har — i motsats till vad som gäller verkstadsprodukterna — varit av liten betydelse för gruppen övriga industriprodukter, eftersom de helt dominerande avsättningsmarknaderna är Norden, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Detta betyder också att bedömningen för 1975 blir avgjort mindre optimistisk än för verkstadsprodukterna: exportvolymen beräknas bli oförändrad jämfört med 1974. Exportpriserna ökade mycket kraftigt 1973—1974 i samband med de kraftigt stegrade råvarukostnaderna. Prisökningen förutses bli väsentligt lägre 1974—1975, inte minst till följd av att råvarupriserna upphör att stiga och snarast torde komma att uppvisa en sjunkande tendens.

Fartygsexporten 1974 blev betydligt lägre än vad som tidigare förutsattes och något lägre, räknat i volym, än 1973. Exportvärdet i löpande priser för 1975 har bedömts med hjälp av bl. a. statistiska centralbyråns varvsenkät och beräknas bli ca 23 % större än 1974. Med det prisantagandet som gjorts skulle detta betyda en volymmässig uppgång 1974—1975 på 11,5 %.

3.2 Importen

Efter att ha visat en relativt måttlig tillväxt under såväl 1972 som 1973 genomgick importen en mycket markerad expansion under första halvåret 1974. Från första till andra halvåret accelererade importen ytterligare och volymökningen 1973—1974 kom att uppgå till närmare 15 %. Därmed överträffades rekorduppgången 1969 och under den senaste tjugårsperioden har importen endast ett år — 1960 — uppvisat en kraftigare ökning än 1974. Räknat exkl. fartyg stannade emellertid importens uppgång vid ca 12 1/2 %, då importen av fartyg mer än fördubblades mellan 1973 och 1974. Den angivna utvecklingen av importen 1973 och 1974 är baserad på de korrigerade data för totala importvärdet som statistiska centralbyrån publicerat för såväl 1973 som 1974.¹

¹ Den statistiska registreringen av importen har under 1973 och 1974 påverkats av organisatoriska förändringar. Under andra kvartalet 1973 fördröjdes tullverkets behandling av åtskilliga importposter från EG-länderna på grund av att nya tullrutiner infördes 1 april 1973 efter det att Sveriges avtal med EG-länderna trätt i kraft. Vid årsskiftet 1973/1974 infördes vidare en ny tullprocedur, vilket anses ha resulterat i en fördröjning av registreringen av importerade varor med ca två veckor i förhållande till tidigare förfarande. För att erhålla jämförbarhet mellan olika perioder har statistiska centralbyrån

Ett flertal faktorer samverkade till den mycket kraftiga importökningen 1974; sålunda försiggick en fortsatt relativt kraftig ökning av industriproduktionen 1973—1974 med tyngdpunkt på de branscher vilkas efterfrågan på insatsvaror i hög grad riktas mot utlandet. Samtidigt skedde en mycket kraftig uppbyggnad i industrins lager av insatsvaror och halvfabrikat. Räknat exkl. skogsindustrierna belöpte sig lagerinvesteringarnas uppgång till 1,4 miljarder kr. i 1968 års priser, vilket innebar ett mycket kraftigt efterfrågetillskott. Härtill kom en stark ökning i varukonsumtionen 1974 — mer än dubbelt så kraftig som året innan.

För 1975 beräknas den totala inhemska efterfrågan utvecklas svagare än 1974 med en uppbromsning av industrins tillväxttakt, ett negativt lageromslag inom handeln, en uppbromsning av industrins lagerinvesteringar samt en viss avsaktning i den privata konsumtionens tillväxt. Importen exkl. fartyg kalkyleras därmed öka med knappt 4 1/2 % 1974—1975. En beräknad halvering av fartygsimporten mellan 1974 och 1975 medför emellertid att uppgången för totala importvolymen väntas stanna vid ca 2 %.

Importen av *jordbruks-, skogsbruksprodukter och fisk*, som huvudsakligen avser kaffe, frukter, köksväxter och tobak, ökade med närmare 6 % 1973—1974. Den förstärkning av den privata konsumtionen som skedde under 1974 synes ej i någon större utsträckning ha berört dessa produkter; importen av kaffe minskade med ett par tre procent, importen av frukter stagnerade och vad gäller köksväxter skedde endast en smärre uppgång. Den snabba tillväxten för gruppen som helhet berodde huvudsakligen på en nära nog fördubbling i importen av skogsbruksprodukter. En beräknad mycket kraftig reducering av importen av skogsbruksprodukter medför att importökningen 1974—1975 för hela gruppen beräknas stanna vid någon procentenhet.

Importökningen av *mineraliska produkter* stannade vid drygt en halv procentenhet 1973—1974. Den jämfört med 1973 svagare utvecklingen var främst orsakad av en kraftig omsvängning i importen av ickejärnmalmer från en uppgång på 35 % 1973 till en minskning på ca 12 % 1974. Råoljeimporten, som volymmässigt svarar för ca 60 % av hela gruppen fortsatte att minska 1974, men i klart mindre omfattning än under de två närmast föregående åren. Produktionsneddragningen inom de svenska raffinaderierna 1973—1974 medförde ett minskat importbehov. Importminskningen stannade emellertid vid drygt 1 % då råolja redan mot slutet av 1974 började inlevereras för de betydande kapaci-

sökt uppskatta effekterna av dessa faktorer och har publicerat korrigerade månatliga importvärden för totala importen för 1973 och 1974. För resp. varugrupp har t. v. proportionella justeringar företagits för de olika varugrupperna. Den utveckling som relateras i avsnitten om de olika varugrupperna är således den som bygger på justerade importdata.

tetstillskott på raffinaderisidan som beräknas komma igång vid halvårsskiftet 1975. Detta kapacitetstillskott får emellertid betydligt större effekter på importen 1975. Införseln av råolja beräknas sålunda öka med ca 25 % 1974—1975. Stenkolsimporten ökade mycket kraftigt 1974 eller med ca 37 %. En del av den ökade införseln utgjordes sannolikt av upplagring för det nya koksverk som kommer att tas i bruk under 1975. Införseln av stenkol beräknas fortsätta att öka i snabb takt även under 1975. Sammantaget för hela gruppen mineraliska produkter beräknas därmed importökningen 1974—1975 uppgå till drygt 20 %.

Som en effekt av den påtagligt höjda livsmedelskonsumtionen 1974 skedde en markant omsvängning i importen av *livsmedelsprodukter*, från en minskning på ett par procent 1973 till en uppgång med ca 3 % 1974. Tillväxten i importen låg huvudsakligen på färdiga konsumtionsvaror medan importökningen vad gäller insatsvaror bara blev någon procent-

Tabell 3: 5 Importutveckling för olika varugrupper 1973—1975

	Importvärde, milj. kr.			Procentuell årlig förändring					
	1973	1974	1975	Volym ¹			Pris ²		
				1973	1974	1975	1973	1974	1975
Jordbruks-, skogsbruksprodukter och fisk	2 487	3 180	3 040	3,1	5,7	1	16,1	21,0	—5,5
Mineraliska produkter	1 977	4 831	6 430	2,0	0,6	20,5	7,4	142,8	10,5
därav: råolja	1 260	3 677	5 135	—5,4	—1,5	25	9,6	196,1	11,5
Industriprodukter exkl. fartyg	40 651	62 001	68 380	6,9	13,9	3	12,2	33,9	7
därav:									
livsmedelsprodukter	2 907	3 811	4 230	—2,5	3,1	5	19,4	27,1	6
trävaror, massa samt papper och papp	286	426	425	16,4	1,6	—3	10,7	46,7	3
petroleumprodukter	3 791	8 884	7 705	6,9	1,3	—10	37,2	131,5	—3,5
järn och stål	3 029	4 802	5 420	15,4	13,9	8	16,3	39,1	4,5
ickejärnmetaller	1 587	2 676	2 480	2,4	16,3	2	15,2	39,5	—9,5
verkstadsprodukter exkl. fartyg	16 239	22 961	26 710	8,0	23,4	5	8,7	14,6	11
övriga industriprodukter inkl. elektrisk ström	12 812	18 541	21 410	6,4	12,3	4,5	7,9	28,8	10,5
Import exkl. fartyg	45 115	70 012	77 850	6,5	12,5	4,3	12,1	37,9	6,6
Fartyg	1 221	2 838	1 460	10,2	123,2	—53	34,1	4,1	10
Total import	46 336	72 850	79 310	6,7	14,7	2,0	12,5	37,1	6,7

¹ Volymutvecklingen för exporten och importen enligt utrikeshandelsstatistiken kan avvika från den som redovisas i nationalräkenskaperna främst genom att prisdeflatorerna för verkstadsprodukter är olika.

² Prisförändringen för verkstadsprodukter kan endast till viss del hänföras till "rena" prisökningar. De prisförändringar som redovisas i tabellen är s. k. enhetsvärden, dvs. implicita prisförändringar som framkommer med ledning av utrikeshandels varuvisa uppgifter om importerad kvantitet och motsvarande värdesumma och avspeglar således den genomsnittliga prisförändringen inom olika varupositioner. Därigenom registreras inte endast faktiska prisförändringar utan även kvalitetsförändringar och förändringar i fördelningen av varor av olika kvalitet inom varugrupper.

Anm. 1973 och 1974 års importvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för de olika varugrupperna bygger på justerade importvärden, se not sid. 82. Samtliga uppgifter för 1975 avser prognoser. I prognoserna är värdeuppgifterna avrundade till närmaste 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna avseende enskilda varugrupper till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

enhet. Mellan 1974 och 1975 kan man räkna med en kraftigare uppdragning i importen av insatsvaror, orsakad av en trolig lageruppbyggnad inom livsmedelsindustrin efter de lagerreduceringar som ägt rum de tre senaste åren. Däremot beräknas en något lugnare uppgång i importen av färdiga konsumtionsvaror i enlighet med den förväntade något långsammare tillväxten av den privata konsumtionen 1975.

Importen av *trävaror, massa, papper och papp* ökade med knappt 2 % 1973—1974 efter två år med mycket snabba importökningar. Den klart svagare tillväxten 1974 var främst en följd av en halverad massaimport. En betydligt svagare importökning noterades även för trävaror medan däremot pappersimporten expanderade kraftigt. För 1975 torde man kunna räkna med en klart långsammare uppgång i pappersimporten samt en reduktion av införseln av massa och trävaror.

Införseln av *petroleumprodukter* kom att visa en uppgång med någon procentenhet mellan 1973 och 1974, som en följd av en påtaglig expansion mellan halvåren 1974. Under första halvåret 1974 skedde en mycket kraftig nedgång i förbrukningen av raffinerade produkter orsakad av ransonering, sparkampanj och mild väderlek. Spareffekten blev synnerligen kraftig vad gäller åtgången av eldningsolja för uppvärmningsändamål. Däremot blev förbrukningsminskningen av bensin och tjocka eldningsolja av betydligt mindre omfattning. Att importen trots detta totalt sett kom att visa en uppgång kan hänföras till höjd lagerhållning som vidtogs för att förbättra beredskapen mot eventuella nya störningar i tillförseln. Mellan 1974 och 1975 beräknas importen av petroleumprodukter minska med ca 10 %, som resultat av den betydligt högre självförsörjningsgrad som blir följden av de tillskott till den inhemska raffinaderikapaciteten som beräknas komma att tas i bruk 1975. Härvid har räknats med en förbrukningsökning från den mycket låga nivån 1974 av framför allt tunna eldningsolja för uppvärmningsändamål. Industrins förbrukning av eldningsolja väntas bli i stort sett oförändrad mellan åren medan värmekraftverkens förbrukning av eldningsolja beräknas kunna reduceras, eftersom elkraftproduktionen i övrigt väntas stiga kraftigt.

Importen av *järn och stål*, som expanderade i snabb takt såväl 1972 som 1973, ökade med ca 14 % 1974. Den snabba uppgången var till en del orsakad av den uppdragna produktionstakten inom verkstadsindustrin och varven men även den betydande lageruppbyggnaden i förbrukar- och grossistleden bidrog här till. För 1975 torde man kunna räkna med en klar avsaktnings i importtillväxten främst som följd av den väntade försvagningen i de stålkonsumerande branschernas produktionstillväxt 1975.

Under loppet av 1974 skedde en successiv acceleration i importen av *ickejärnmetaller* — importökningen 1973—1974 uppgick till 16 1/2 %. Den beräknade långsammare produktionsökningen inom verkstadsindu-

strin, som är den främsta avnämaren av dessa produkter, gör att man kan räkna med en påtagligt svagare importökning 1975.

Importen av *verkstadsprodukter*, som svarar för ca 1/3 av totala införseln, accelererade i mycket snabb takt under loppet av 1974. Importvolymökningen för denna varugrupp uppvisade också, bland alla mera väsentliga varugrupper, den snabbaste tillväxten 1973—1974 — hela 23 1/2 %. Accelerationen under loppet av 1974 berodde främst på en mycket kraftig uppdragning under andra halvåret av konsumtionsvaruimporten och i all synnerhet personbilar. Uppgången i den privata konsumtionen 1974 kom att i hög grad inriktas på varaktiga konsumtionsvaror. En viss del av den mycket kraftiga importökningen kan emellertid ha hamnat i lager i parti- och detaljhandeln. Detta, tillsammans med att man för 1975 kan räkna med att uppgången av den privata konsumtionen inte i lika hög grad som 1974 faller på verkstadsprodukter, medför att importen av konsumtionsvaror beräknas öka endast ett par procent mellan 1974 och 1975. Även importen av investeringsvaror accelererade påtagligt under loppet av 1974 — importökningen uppgick till hela 21 %. De ökade maskininvesteringarna 1974 kan ej fullt ut förklara den mycket snabba importtillväxten. Man kan alltså notera en klart höjd importandel för dessa varor, vilket möjligen kan förklaras av den svenska verkstadsindustrins långa leveranstider under 1974. För 1975 beräknas importtillväxten för investeringsvaror bromsas upp påtagligt. Importen av insatsvaror uppvisade en betydligt jämnare tillväxt över året och trots en viss uppbromsning mellan halvåren 1974 ökade importen med drygt 23 % 1973—1974. För 1975 väntas importtillväxten försvagas i samband med en långsammare tillväxt av produktion och lagerinvesteringar inom branschen. Införseln av flygplan och vapen ökade med ca 70 % 1973—1974. Detta berodde på köp av engångsnatur varför man kan räkna med ett betydande fall i importen av dylika varor mellan 1974 och 1975. Därmed beräknas importvolymens uppgång 1974—1975 komma att stanna vid 5 % vad gäller verkstadsprodukter totalt.

Införseln av övriga *industriprodukter* visade 1973—1974 en tillväxt med 11 %. Vad gäller konsumtionsvaror ökade importen av dessa i samma takt, dvs. 11 %. Expansionen blev därmed ej tillnärmelsevis av samma omfattning som för de varaktiga konsumtionsvarorna, vilka huvudsakligen är verkstadsprodukter. Detta återspeglade mönstret för den privata konsumtionens fördelning för 1974. Mellan 1974 och 1975 beräknas importökningen för konsumtionsvarorna inom övriggruppen dämpas endast i mindre omfattning. Införseln av insatsvaror ökade kraftigt redan 1973 och denna uppgång förstärktes ytterligare — till drygt 12 % — 1974. För 1975 beräknas importtillväxten för dessa varor bromsas upp kraftigt. För hela gruppen övriga industriprodukter beräknas därmed importökningen 1974—1975 stanna vid ca 4 1/2 %.

Prisutvecklingen för importen visade totalt sett en snabb uppgång 1973 men i än högre grad 1974 — med 12 1/2 resp. 37 %. Efter att ha börjat öka mer markerat vid ingången av 1973 accelererade prisuppgången en bit in på 1974. Därefter har takten i prisuppgången successivt dämpats under loppet av 1974.

Prisutvecklingen för 1974 får ses i relation till de händelser av extraordinär natur som inträffade mot slutet av 1973 i anslutning till den s. k. oljekrisen. Denna resulterade i en tredubbling av importpriset för råolja mellan 1973 och 1974 samt ett mer än fördubblat importpris för raffinerade produkter. Av den totala prisökningen 1973—1974 på 37 % svarade de mycket drastiska prishöjningarna på oljeprodukter för mer än 1/3.

Även för övriga produkter var prisstegringarna emellertid genomgående mycket kraftiga. För metaller noterades en prisuppgång på 39 % 1973—1974. Den seglivade stålkonjunkturen medförde att importpriserna för stål steg under hela 1974 även om en viss avsaktning gjorde sig gällande mot slutet av året. Även importpriserna för aluminium steg i mycket snabb takt hela 1974. Däremot vände importpriserna på övriga metaller nedåt under senare hälften av 1974 och markerat kraftigt för koppar.

Vad gäller färdigvaror ökade importpriserna i snabb takt under större delen av 1974 och prisökningen 1973—1974 blev mer än dubbelt så kraftig som året innan. Trots en uppbromsning mot slutet av året blev prisstegringen för övriga industriprodukter nära nog dubbelt så kraftig som för verkstadsprodukter, något som avviker från tidigare mönster. Detta förhållande torde förklaras av det betydligt högre innehållet av råvaror och särskilt olja i gruppen övriga industriprodukter, vilken bl. a. innehåller plaster och kemiska produkter.

Den internationella prisuppgången för råvaror, som efter en markerad uppbromsning under sensommaren 1973 tog ny fart mot slutet av året i samband med den s. k. oljekrisen, fortgick in på 1974. Därefter har prisutvecklingen varit nedåtriktad. För baslivsmedel fortsatte noteringspriserna uppåt under större delen av 1974 som en följd av knappa skördeutfall för viktiga spannmål och låg lagerhållning globalt sett. I november 1974 skedde ett markerat omslag och priserna föll mycket snabbt i början av 1975. Bl. a. synes efterfrågan på spannmål för utfodring ha dämpats i det internationellt försvagade konjunkturläget. Trots osäkerhet om kommande skördar indikeras sålunda en lättare försörjningssituation samtidigt som den tidigare prisuppgången kan ha drivits upp genom spekulativa inslag.

För industriella råvaror kom prisomslaget betydligt tidigare. Redan under andra kvartalet 1974 kulminerade priskurvan. Därefter föll noteringspriserna mycket snabbt under andra hälften av 1974 och låg i början av 1975 på samma nivå som i början av 1973. Detta kraftiga pris-

fall kan till en del återföras på prisrasen för koppar. I april 1974 nådde kopparpriset en topp på London-börsen med 1 380 pund/ton för att i slutet av januari 1975 vara nere i ca 500 pund/ton. Bakom prisfallet på industriråvaror ligger i första hand en starkt avtagande efterfrågan till följd av konjunkturedgången i flertalet industriländer. De höga räntenivåerna internationellt torde även ha bidragit till att förbrukare skurit ned på sin lagerhållning.

Under februari och mars 1975 har de internationella råvarupriserna legat tämligen stilla. En viss uppgång på koppar har noterats, vilket torde förklaras av att prisnivån nu är så låg att ett visst köpintresse återvänt.

Huruvida botten nu är nådd vad gäller råvarupriserna är svårt att bedöma. Den internationella konjunkturavmattningen som väntas bestå under första halvåret 1975 talar för en fortsatt relativt svag utveckling för flertalet råvaror. Även om en mer marknad prisuppgång skulle inträffa mot slutet av 1975 gör den betydande eftersläpning som råder mellan noteringspriserna och de registrerade importpriserna att man kan räkna med betydligt lugnare importprisutveckling 1974—1975 än 1973—1974 vad gäller flertalet råvaror.

För färdigvarorna beräknas prisstegringarna fortgå i relativt snabb takt även 1975. Visserligen torde den svagare prisutvecklingen för råvaror utgöra en dämpande faktor men å andra sidan har man att vänta betydande lönekostnadsstegringar i flertalet länder och detta torde åtminstone till en del slå igenom i alltfjämt stigande exportpriser. Jämfört med 1974 räknas dock med en viss avsaktning i prisstegringstakten i synnerhet vad gäller andra halvåret 1975.

Importpriset på såväl råolja som raffinerade produkter har förutsatts ligga kvar på en i stort sett oförändrad nivå under loppet av 1975. Utgående från den olikartade prisutvecklingen under 1974 leder detta dock till en prishöjning för råolja men ett prisfall för raffinerade produkter mätt mellan genomsnittet 1974 och 1975.

Sammanfattningsvis beräknas importpriserna öka med drygt 6 1/2 %. 1974—1975, vilket implicerar en ytterligare markerad avsaktning i prisuppgången under första halvåret 1975 samt ett svagt prisfall mellan halvåren 1975.

3.3 Bytes- och betalningsbalansen

Bytesbalansen uppvisade 1974 ett underskott på ca 4,4 miljarder kr. och undergick därmed en stark försvagning jämfört med 1973 då bytesbalansen visade ett betydande överskott. Omslaget kom att bli ca 9,7 miljarder kr., varav ca 9,3 miljarder kan återföras på en omkastning i varubalansen. Tjänste- och transfereringsbalansen, försämrades endast måttligt eller ca 400 milj. kr. Det kraftigt förbättrade sjöfartsnettot, tillsammans med det avstannande nettoutflödet av resevaluta, motverka-

de de relativt kraftigt ökade underskotten i posterna "övriga tjänster" och "transfereringar". Kapitaltransaktionerna slutligen gav upphov till en betydande nettokapitalimport på ca 1,4 miljarder kr.

Bytes- och kapitalbalansernas saldobuster motsvarade ett sammanlagt valutautflöde på närmare 3 miljarder kr. Det registrerade valutautflödet uppgick emellertid endast till knappt 1,8 miljarder kr., varför det framkom en förhållandevis stor positiv restpost på ca 1,2 miljarder kr. Det bör dock framhållas att statistiken till vissa delar ännu måste betraktas som mycket preliminär.

Enligt de prognoser som föreligger för varuhandeln 1975 kommer handelsbalansen att resultera i ett underskott på ca 1,5 miljarder kr., vilket innebär en förbättring på 1 miljard kr. gentemot 1974. Förbättringen i handelsbalansen motvägs dock av ett ökat underskott i balansen för tjänster och transfereringar. Nettoresultatet blir därigenom ett svagt försämrat bytesbalanssaldo för 1975.

Handelsbalansen

Överskottet i handelsbalansen 1973, som uppgick till ca 6,8 miljarder kr., följdes 1974 av ett underskott på inte fullt 2,5 miljarder kr. Det kraftiga omslaget berodde till en betydande del på en avsevärd försämring av bytesförhållandet, främst till följd av oljeprishöjningarna. Importprisnivån steg med inte mindre än 37 % 1973—1974 mot inte fullt 28 % för exportprisernas nivå. Härtill kom emellertid att även den reala balansen försämrades kraftigt, då nämligen importvolymen steg med närmare 15 % att jämföra med en uppgång på knappt 4 % för exportvolymen.

Som framgår av framställningen tidigare i detta kapitel väntas exporten 1974—1975 uppvisa ett endast obetydligt lägre ökningstal än importen, räknat i volymtermer. Samtidigt beräknas emellertid att bytesförhållandet kommer att förbättras med drygt 2 %, främst som en följd av att prisutvecklingen på flertalet importråvaror väntas bli mycket kraftigt dämpad. Detta skulle innebära att handelsbalansens underskott 1975 blir lägre än 1974 och stannar vid omkring 1,5 miljarder kr.

Tjänste- och transfereringsbalansen

Fraktmarknadsläget, i synnerhet för tanktonnaget, är fortfarande mycket svagt med ett kraftigt överskottsutbud på tonnage och låga fraktrater. Kostnadstäckningen har därigenom blivit allt sämre och uppläggningsarna har ökat i takt därmed. Något jämviktsläge förefaller ännu inte ha uppnåtts varför uppläggningsarna troligen kan komma att öka ytterligare. För svenskt vidkommande närmar sig det upplagda tonnaget 2 miljoner ton dödvikt och det rör sig till övervägande del om tankfartyg.

Inom torrlastsektorn hölls frakterna på acceptabel nivå ganska länge,

men till följd av överflyttning av tonnage från tankmarknaden ökade utbudet även här och frakterna sjönk.

Aktiviteten inom linjetrafiken, som var mycket hög under första halvåret 1974, mattades något under senare delen av året. Kapacitetsutnyttjandet anses emellertid fortfarande ligga på godtagbar nivå, vilket till en del tillskrivs oljeländernas expanderande handel. Lastnings- och lossningsköerna i deras hamnar har resulterat i långa väntetider och har därmed förorsakat ett visst intäktsbortfall. För detta har man emellertid efter hand i viss mån kompenserats.

Under 1974 ökade världshandeln i volym med ca 8 %. Med de prognoser som föreligger för 1975 kommer ökningen att inskränka sig till endast en eller annan procent. Samtidigt beräknas världens handelsflotta växa med ca 10 %. Dessa perspektiv tyder på att det inom den närmaste framtiden kommer att råda ett fortsatt överskottsutbud av tonnage, vilket dessutom kan ytterligare förstärkas vid ett eventuellt öppnande av Suezkanalen.

Kvardröjande effekter från fraktboomen 1973 tillsammans med uppsvinget för linjetrafiken medverkade till att göra 1974 till ett resultatmässigt mycket bra år för rederinäringen. Detta gjorde att *sjöfartsnettot* kom att öka rekordartat eller med drygt 800 milj. kr. jämfört med 1973, eller till ca 3,8 miljarder kr. Bakom detta döljer sig en ökning av bruttointäkterna med över 34 % och en nästan lika stor ökning av kostnaderna (33 %). Statistiken är emellertid baserad på uppgifter om under perioden registrerade betalningar och får därför, åtminstone vad beträffar intäkterna, t. v. betraktas som mycket preliminär. Uppgifter av mer definitiv karaktär, beräknade efter utförda prestationer, föreligger först senare under året.

Det f. n. upplagda tonnaget utgörs till övervägande del av tidigare uthyrda tankfartyg. Det årsbortfall av intäkter dessa åsamkar svenska rederier har, vid en beräknad genomsnittsnivå för charterhyror 1974, uppskattats vara av storleksordningen ca 400 milj. kr. I *sjöfartsnettots* termer innebär detta att intäkterna 1975 minskar med minst motsvarande belopp. Däremot påverkas kostnaderna helt obetydligt, då dessa i time charter i huvudsak bärs av den som hyr fartyget. Med dessa förutsättningar har *sjöfartsnettot* för 1975 satts till ca 3 400 milj. kr.

Nettoutflödet av *resevaluta* uppgick 1974 till 2 254 milj. kr., dvs. i stort sett oförändrat jämfört med 1973. Ser man till bruttoströmmarna ökade inflödet mycket kraftigt eller ca 25 % medan utflödet ökade endast ca 7 %. I reala termer innebär detta en ökning av inflödet med närmare 14 % och en minskning av utflödet med ca 6 %. Mycket talar för att det var det rena turistresandet och delar av gränshandeln som orsakade denna nedgång 1974. Så t. ex. minskade antalet avresta passagerare med charterflyg 1973—1974 med ca 11 % och antalet färjeresenärer till Danmark och Finland med 1 resp. 12 %. Under sista

delen av 1974 och början av 1975 har efterfrågan ökat ånyo och man räknar bland researrangörerna med en viss volymökning 1975. För att möta den förväntade efterfrågeökningen har branschen också ökat reseutbudet i någon mån. För 1975 har antagits en ökning av nettoutflödet av resevaluta med ca 350 milj. kr., vilket i fasta priser förutsätter att inflödet ökar i runt tal 10 % och utflödet ca hälften så mycket.

Underskottet i posten *övriga tjänster* ökade 1973—1974 med drygt en halv miljard kr. De största utgiftsökningarna noterades för posterna provisioner, entreprenader och administration. För 1975 har underskottet antagits växa med ytterligare ca 100 milj. kr.

Transfereringstransaktionerna gav 1974 ett negativt saldo på ca 2,5 miljarder kr., vilket innebar en ökning 1973—1974 med närmare 750 milj. kr. Härav föll ca 570 milj. kr. på ökat u-landsbistånd. Det sistnämnda beräknas öka med ytterligare ca 350 milj. kr. 1975. Som transferering räknas också räntebetalningar till och från Sverige. Efter några år av balans har, i samband med den ökade upplåningen utomlands, utbetalningarna 1975 antagits överstiga inbetalningarna med ca 150 milj. kr. Sammanlagt svarar i huvudsak de två nämnda delposterna för hela postens förändring 1974—1975 på drygt 500 milj. kr.

Kapitalbalansen

Nettot av samtliga registrerade kapitalrörelser resulterade i en kapitalimport 1974 på ca 1,4 miljarder kr., dvs. drygt 1 miljard kr. mer än 1973. Av tablån nedan framgår hur dessa fördelade sig på olika slag av transaktioner.

Kapitaltransaktioner, milj. kr.

	1973	1974	Förändring 1973—1974
Statliga kapitaltransaktioner	—201	— 465	—264
Värdepapperstransaktioner	445	97	—348
Emissioner	571	310	—261
Övriga transaktioner	—126	— 213	— 87
Övriga privata långfristiga lån	397	1 536	1 139
Direkta investeringar	—947	—1 557	—610
Kortfristig upplåning utomlands för finansiering av export och import	—343	310	653
Övriga	1 045	1 507	462
Kapitalbalans	396	1 428	1 032

De statliga kapitaltransaktionerna 1974 resulterade i ett nettokapitalutflöde på 465 milj. kr., vilket var mer än dubbelt så mycket som 1973. Det större utflödet synes främst ha berott på ett ökat ianspråktagande av utvecklingskrediter och att IDA ökat sitt utnyttjande av svenska skuldsedlar.

Värdepappershandeln 1974 utmynnade i ett nettoinflöde strax under

Tabell 3: 6 Bytes- och betalningsbalans 1971—1975

Milj. kr., löpande priser

	1971	1972	1973	1974	1975 prognos
Export av varor, fob ¹	38 224	41 749	53 153	70 391	77 835
Import av varor, cif ¹	36 192	38 618	46 336	72 850	79 310
Handelsbalans	2 032	3 131	6 817	-2 459	-1 475
Korrigeringspost	16	-49	-111	-95	-100
Sjöfartsnetto	2 325	2 432	2 989	3 813	3 400
Resevaluta	-1 927	-2 400	-2 275	-2 254	-2 600
Övriga tjänster, netto	-875	-920	-1 169	-1 699	-1 800
Korrigeringspost	800	800	800	800	800
Bytesbalans för varor och tjänster ³	2 371	2 994	7 051	-1 894	-1 775
Transfereringar, netto	-1 277	-1 720	-1 761	-2 502	-3 000
Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar ⁴	1 094	1 274	5 290	-4 396	-4 775
Kapitalbalans	589	1 444	396	1 428	..
Tilldelning av SDR	180	178	—	—	..
Restpost	-462	33	-47	1 178	..
Bankernas utlandsställning	1 401	2 929	5 639	-1 790	..
däruv: valutareserv ⁵	1 208	2 251	3 884	-3 292	..
Valutabankernas tidsposition	193	678	1 755	1 502	..

¹ Enligt handelsstatistiken.² Nettot av återutförelse och återinförelse, korrigering av SAS' flygplansimport, i utlandet direktlandad fisk, nettoimport av icke-monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport.³ Överensstämmer med saldot mellan import och export av varor och tjänster i nationalräkenskapernas försörjningsbalans bortsett från att korrigeringsposten endast med halva beloppet ingår i försörjningsbalansen. Resterande hälften av korrigeringsposten räknas i NR till transfereringsnettot.⁴ Överensstämmer med riksbankens bytesbalansbegrepp.⁵ Riksbankens guld- och valutaställning samt valutabankernas avistaposition.

Källor: Konjunkturinstitutet och riksbanken.

100 milj. kr., vilket var närmare 350 milj. kr. mindre än 1973. Minskade emissioner utomlands av svenska obligationslån är den främsta förklaringen här till. Minskningen var bl. a. en följd av svårigheter att placera långfristiga lån i utlandet.

Den övriga privata långfristiga nyupplåningen utomlands 1974 uppgick till ca 2,4 miljarder kr. eller ca 1,1 miljarder kr. mer än 1973. Den ökade upplåningen hängde till stor del samman med den betydande tillväxten av direktinvesteringar utomlands och myndigheternas i samband härmed skärpta krav på lånefinansiering i utlandet. Sammanlagt ledde sålunda transaktionerna under denna post till en nettokapitalimport 1974 på drygt 1,5 miljarder kr. eller ca 1,1 milj. kr. mer än 1973.

Nettot av svenska och utländska direktinvesteringar resulterade i ett nettokapitalutflöde på ca 1,5 miljarder kr. eller drygt 600 milj. kr. mer än 1973. De svenska nyinvesteringarna svarar för nästan hela förändringen.

Den kortfristiga upplåningen utomlands för finansiering av import och export, som under 1973 varit relativt låg steg under senare delen av

1974 och gav för året som helhet upphov till ett nettokapitalinflöde på drygt 300 milj. kr.

Övriga kapitaltransaktioner resulterade i en nettokapitalimport på 1,5 miljarder kr., vilket var ca 450 milj. kr. mer än 1973. Som delposter ingår bl. a. varvens exportkrediter samt krediter i samband med import av fartyg och flygplan. Dessa transaktioner tillsammans utmynnade i ett nettokapitalinflöde på närmare 1,6 miljarder kr.

Bankernas utlandsställning slutligen, uppgick vid utgången av 1974 till 13 077 milj. kr., vilket jämfört med ställningen vid slutet av 1973 innebar en nedgång med 1 790 milj. kr. Av de ingående komponenterna, valutareserven och valutabankernas tidsposition, försvagades den förra med 3 292 milj. kr. medan den senare förstärktes med ca 1,5 miljarder kr. Det bör påpekas att denna förstärkning är helt hänförlig till första halvåret 1974.

4 Produktionen

4.1 Sammanfattning av industriproduktionens utveckling

Tillväxten i industriproduktionen beräknas enligt statistiska centralbyråns preliminära produktionsuppskattningar ha stannat vid 6 1/2 % 1973—1974. Detta är närmare en procentenhet lägre än vad konjunkturinstitutets kalkyler i den preliminära nationalbudgeten för 1975 angav. Till en del beror avvikelserna på att industriproduktionens utveckling mot slutet av 1974 överskattades. Dock synes produktionsberäkningarna för två branscher — livsmedelsindustrin samt övrigsektorn — knappast vara förenliga med resultaten av de kalkyler som gjorts inom konjunkturinstitutet över efterfrågeutvecklingen för resp. produktslag med hjälp av data hämtade från nationalräkenskaperna. Dessa kalkyler över konsumtion, förbrukning, lager och utrikeshandel pekar särskilt för livsmedelsindustrin på en avsevärt starkare produktionsutveckling än statistiska centralbyråns produktionsberäkningar. Inbegripet en uppjustering för dessa branscher skulle industriproduktionens tillväxt kunna anges till ca 7 % 1973—1974.

Produktionsprognosen för 1975 har reviderats nedåt jämfört med motsvarande kalkyl till den preliminära nationalbudgeten. Bakgrunden till detta är främst att efterfrågan för export och lagerinvestering nu bedöms bli svagare. Den expansiva komponenten i efterfrågeutvecklingen under 1975 beräknas bli den privata konsumtionen.

Industriproduktionen beräknas enligt föreliggande kalkyler komma att öka ca 3 % 1974—1975. De starkaste produktionsökningarna förutses för verkstadsindustrin, varven samt petroleumraffinaderierna där betydande kapacitetstillskott kommer att tas i drift under sommaren. Inom skogsindustrierna väntas driftinskränkningar — mest markerade inom sågverken — medan produktionstillväxten bromsas upp inom övriga delar av industrin.

4.2 Gruvor och mineralbrott samt tillverkningsindustrin

Utvinningen av malm i *järnmalmgruvorna* ökade ca 6 % 1973—1974. Till följd av det kraftiga uppsvinget i den västeuropeiska stålproduktionen blev den svenska järnmalmen starkt efterfrågad under loppet av 1973 och efterfrågan var hög även under 1974. Den livaktiga stålkonjunkturen gav sålunda snabbt utslag för den svenska malmens del vilket förklaras av att stålproducenternas lagerhållning av de svenska malmkvaliteterna i regel är låg. Malmutskeppningarna över Narvik ökade därför i rask takt under loppet av 1973 och utlastningskapaciteten var snart fullt utnyttjad. Totala exportvolymökningen 1972—

1973 blev drygt 19 %; utskeppningskapaciteten begränsade emellertid ökningen 1973—1974 till knappt 2 %. Malmexporten 1974 uppgick därmed till drygt 33 milj. ton.

Tabell 4: 1 Industriproduktionens utveckling 1972—1975

Procentuell volymförändring från föregående år

SNI		1972 def.	1973 prel.	1974 prel.	1975 prognos
2	<i>Gruvor och mineralbrott</i>	-0,7	13,2	11,0	2,3
2301	Järnmalmgruvor	0,2	5,2	6,2	1,0
2302	Icke järnmalmgruvor	-1,3	51,1	24,5	6,0
210, 220, 290	Övriga gruvor och mineralbrott	-5,8	4,4	11,4	1,2
3	<i>Tillverkningsindustrin</i>	2,6	7,0	6,3	3,0
33111	Sågverk ¹	4,5	6,7	-1,2	-23,0
34111	Massaindustri	4,1	17,3	0,8	-3,1
34112, 34113	Pappers- och pappindustri m. m. ²	7,5	13,7	5,2	-2,0
353, 354	Petroleumraffinaderier m. m. ³	-5,3	-0,4	-11,2	21,2
371	Järn- och stålverk ⁴	0,2	8,8	5,9	2,0
372	Ickejärnmetallverk	4,5	10,0	-0,4	2,0
38./, 3841	Verkstadsindustri exkl. varv	0,6	8,2	12,3	5,8
3841	Varv ⁵	14,2	9,6	15,1	9,0
31	Livsmedelsindustri m. m. ⁶	1,3	4,3	0,8	2,5
3 resterande	Övrig industrisektor	3,9	4,1	1,6	1,7
2, 3	Hela industrin	2,4	7,2	6,5	3,0

¹ Inkl. hyvlerier och träimpregneringsverk.

² Inkl. träfiberplattindustri.

³ Inkl. smörjmedels-, asfalt- och kolproduktindustri.

⁴ Inkl. ferrolegeringsverk.

⁵ Inkl. båtbyggerier.

⁶ Inkl. dryckesvaru- och tobaksindustri.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

De svenska exportleveranserna sökte sig 1974 i fortsatt ökad utsträckning till länder utanför den traditionella avnämargruppen bestående av Förbundsrepubliken Tyskland, Belgien-Luxemburg och Storbritannien. Gemensamt köpte dessa ca 70 % av den svenska exportkvantiteten eller drygt 23 milj. ton 1974. Detta innebar en minskning av gruppens import av svensk järnmalm med ca 5 % 1973—1974 vilket berodde dels på måttliga minskningar av den svenska järnmalmsexporten till Förbundsrepubliken Tyskland och Belgien-Luxemburg men framför allt på en drastisk nedgång av exporten till Storbritannien under första halvåret 1974 på grund av den omfattande kolstrejken. Av länderna utanför den traditionella avnämargruppen var det framför allt Frankrike som kraftigt ökade sin import av svensk malm — med nästan 0,6 milj. ton så att den kom att uppgå till 2,6 milj. ton. Försäljningspriserna på de exportkvantiteter som kontrakterades för leverans 1974 höjdes med 25 % vilket gav en ökning av de genomsnittliga leveranspriserna med 20 % 1973—1974.

Det ökade malmbehovet vid Norrbottens Järnverk medförde en

markant ökning av hemmamarknadsleveranserna så att dessa kom att uppgå till 2,8 milj. ton. Den högt uppdrivna utskeppningstakten resulterade i en ytterligare kraftig neddragning av malmlagren vilka minskade med 1,6 milj. ton 1974 efter en avtappning med 2,6 milj. ton 1973. Vid utgången av 1974 befann sig järnmalmslagren därmed på samma låga nivå som vid slutet av strejkåret 1970.

Ordersituationen för gruvorna är mycket god — det möjliga exportutbudet för 1975 är redan kontrakterat. En klar försämring av den internationella stålkonjunkturen gjorde sig dock märkbar i början av 1975 och ledde tämligen omgående till en senareläggning av de svenska exportleveranserna av malm. Stålproducenterna synes nu ha byggt upp sina malmlager samtidigt som deras lager av färdiga produkter sannolikt redan nu är stora eller är under uppbyggnad. Stållagren hos mellanhänder och konsumenter torde även vara omfångsrika. Den höga lagerhållningen av stål torde komma att medföra att effekterna på stålproduktionen — och därmed malmbehovet — av en förutsedd förstärkning av stålefterfrågan mot slutet av 1975 initialt kommer att begränsas.

Det synes därför rimligt att räkna med en minskning av exportleveranserna av malm 1974—1975 med uppskattningsvis 7 %. För hemmaleveransernas del kalkyleras med en måttfull volymökning 1974—1975.

Mycket kraftiga prishöjningar har genomförts i de hittills uppgjorda leveranskontrakten för 1975 och ökningen av genomsnittspriserna på 1975 års skeppningar kommer att avsevärt överstiga den 20-procentiga exportprisökningen som noterades 1973—1974.

Utvinningen i järnmalmsgruvorna torde inte komma att öka i samma höga takt som 1973—1974; ca 1 % i produktionsökning 1974—1975 syns trolig. Malmlagren hos producenterna förutses stiga under loppet av 1975.

I de svenska *ickejärnmalmsgruvorna* utvinnes malm innehållande bl. a. koppar, bly, zink, mangan, silver och guld. Brytningen ökade kraftigt under loppet av 1974 och produktionsökningen 1973—1974 kom att uppgå till 25 %. Avtagande efterfrågan på ickejärnmetaller och därmed även ickejärnmalmer medförde emellertid en reduktion av exportvolymen med drygt 15 % 1973—1974 och även importen minskade — ca 12 % 1973—1974. Under intryck av de försämrade avsättningsutsikterna skars ickejärnmetallverkens råvarulager ner under andra halvåret 1974 och ett omslag kom då i gruvornas malmlager som ökade efter att ha minskat under första halvåret 1974.

Den låga förbrukningstakt som förutses för ickejärnmetallernas del under 1975 torde tillsammans med en beräknad ytterligare neddragning av ickejärnmetallverkens råvarulager leda till en svag efterfrågan på ickejärnmalmer under 1975. Importökningen förutses därför bli begränsad 1974—1975. Låg internationell efterfrågan på ickejärnmalmer

och produkter därav medför sannolikt en endast blygsam exportvolymökning 1974—1975.

Produktionsökningen 1974—1975 torde därmed bli avsevärt lägre än 1973—1974 och en fortsatt uppbyggnad av malmlagren förutses.

Trävarumarknaden i Europa präglades redan vid ingången av 1973 av en kraftig efterfrågetillväxt som en följd av den starka ökningen av bostadsbyggandet. Utbudet kunde inte öka i motsvarande mån då en samtidig expansion av bostadsbyggandet i Nordamerika och Japan höll tillbaka Canadas utbud på europamarknaden och utbudet från de nordiska producenterna begränsades av möjligheterna till ytterligare lageravveckling. Ett efterfrågeöverskott uppstod sålunda och priserna

Tabell 4:2 Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1973—1975
(barr- och lövträ)

	1 000 kbm	Förändring från föregående år, % resp. 1 000 kbm	
	1973	1974	1975 prognos
Produktion	13 700	—1,2	—23,0
Import	180	—11,3	—17,2
Summa tillgång	13 880	—1,3	—22,9
Export	9 410	—21,2	—19,0
Varuinsats	6 600	1,4	2,6
industri	4 280	2,9	2,6
byggnadsverksamhet	2 320	—1,4	2,7
Lagerförändring	—400	1 800	—1 910
Saldopost	—1 730	—80	0
Summa användning	13 880	—1,3	—22,9

Källa: Konjunkturinstitutet.

steg snabbt. Detta medförde att köparna inte bara täckte in sig på kort sikt utan också sökte tillgodose sina behov på ett års sikt och mer. I denna överhettade marknad kom de svenska exportförsäljningarna för leverans under 1974 att starta redan på våren 1973 — ett halvt år tidigare än normalt. Byggandet i Västeuropa föll emellertid tillbaka under andra halvåret 1973 och då Canadas utbud av trävaror på europamarknaden ökade kraftigt till följd av nedgången av bostadsbyggandet i Förenta staterna, dämpades de svenska försäljningarna påtagligt under senhösten och försäljningspriserna upphörde att stiga.

Ett utbudsöverskott uppstod sålunda på europamarknaden redan vid årsskiftet 1973/1974 och kom att bli allt mer markerat då byggandet i Europa liksom i Nordamerika och Japan drastiskt föll tillbaka under loppet av 1974. Importen till de för svensk trävaruexport mest betydelsefulla länderna i Västeuropa¹ minskade under dessa omständigheter

¹ Storbritannien, Förbundsrepubliken Tyskland, Danmark, Nederländerna, Frankrike, Belgien-Luxemburg, Spanien och Norge.

med ca 19 % 1973—1974. Minskningen var dock inte tillräcklig för att i flera länder hindra en markerad ökning av importörlagren. De svenska marknadsandelarna på Västeuropa reducerades; exporten till de ovan nämnda länderna sjönk nära 24 %. Utförseln till utomeuropeiska marknader ökade dock varigenom minskningen totalt blev ca 21 %. Genomsnittspriserna för exportleveranserna steg nära 60 % 1973—1974 som ett resultat av den starkt uppdrivna kontraktsprisinivån före årsskiftet 1973/1974.

Leveranserna till den svenska marknaden ökade endast svagt 1973—1974 främst som en följd av en fortsatt låg aktivitet inom byggnadsverksamheten.

Produktionstillväxten inom sågverken var stark ännu under första kvartalet 1974 trots den drastiskt försvagade exportefterfrågan med påföljd att producentlagren steg snabbt. Produktionen i Sverige — liksom i andra stora producentländer — begränsades emellertid under återstoden av året. Trots en mycket markerad minskning under fjärde kvartalet kom den svenska produktionen att bli endast drygt 1 % lägre 1974 än 1973 och producentlagren steg därmed med inemot 1,5 milj. kubikmeter mellan 1973 och 1974, en omsvängning i lagerförändringen på 1,8 milj. kubikmeter.

Trävarumarknaden kännetecknas ännu några månader in på 1975 av den stiltje som varit rådande sedan sommaren 1974. I slutet av februari uppgick de svenska sågverkens samlade försäljningar för leverans 1975 till knappt 1,5 milj. kubikmeter varav 0,6 milj. kubikmeter utgjordes av senareläggningar av 1974 års leveranser. Den försäljningssiffran understiger t. o. m. något motsvarande försäljningssiffror för åren i början av 1960-talet då exporten var något mer än hälften av 1974 års export. En bidragande förklaring till att så få avslut träffades var att konsumenterna ville avvakta prisreduceringar. En något ökad försäljningsaktivitet kom därför också till stånd under mars i samband med Sovjetunionens utbud bl. a. till Storbritannien med prissänkningar på omkring 20 %.

De prognoser över bostadsbyggandet i Västeuropa som i dag är tillgängliga pekar på en minskning mellan helårsgenomsnittet 1974 och 1975 även om byggandet i några länder upphör att falla eller ökar något mellan halvåren. Mot denna bakgrund och med hänsyn till en förutsatt avveckling av importörlagren samt en förhållandevis god utveckling av de utomeuropeiska leveranserna beräknas den svenska trävaruexporten minska ca 19 % 1974—1975. Den försvagade marknadssituationen beräknas samtidigt komma att medföra en markerad sänkning av exportpriserna.

De inhemska leveranserna beräknas öka något starkare 1974—1975 än 1973—1974 främst med hänsyn till en stigande förbrukning inom byggnadsverksamheten, men förbrukningsökningen inom industrin torde försvagas något.

Produktionstakten inom sågverken under början av 1975 var fortsatt låg och man talar allmänt inom branschen om en produktionsminskning med inemot 30 % 1974—1975. Här har kalkylerats med en minskning på ca 23 % vilket med den ovan skisserade leveransutvecklingen beräknas komma att medföra en inte obetydlig reducering av producentlagren.

Exportorderingsgången till *pappers- och pappindustrin* ökade successivt och kraftigt under loppet av 1973. Den fortsatte att stiga under första halvåret 1974, men stagnerade under tredje kvartalet och föll sedan kraftigt under fjärde kvartalet. Denna dramatiska efterfrågeutveckling har sin bakgrund i utvecklingen inom hela OECD-området.

Tillväxten i pappersefterfrågan var sålunda stark 1972—1973 och trots en kraftig ökning av västvärldens pappersproduktion uppstod snart bristtendenser för flera papperskvaliteter. Den svenska pappersindustrins exportleveranser blev utbudsbestämda. Exportvolymökningen 1972—1973 på ca 13 % gick främst till huvudmarknaderna i Väst-europa men även till de utomeuropeiska marknaderna skedde en stark tillväxt då utbudet dit från Nordamerika och Japan begränsades av bristande leveranskapacitet. Knappheten på papper resulterade i starkt stigande priser.

Efterfrågan på papper i Väst-europa var stark ännu fram till hösten 1974, vilket dock med hänsyn till nedgången, i den allmänna ekonomiska aktiviteten — framför allt den privata konsumtionen — knappast kan ha varit fallet med den slutliga förbrukningen av papper. Det som uppenbarligen skett var att en uppbyggnad av lagren av papper och pappersprodukter hos förbrukare och mellanhänder kommit till stånd vilkas lager i förbrukningsexpansionens initialskede bottenskrapats. Vidare torde den osäkerhet som rådde om plastindustrins råvaruförsörjning i början av 1974 skapat en temporär effekt i form av ökad pappersefterfrågan på de pappersprodukter som normalt konkurrerar med plastprodukter. Lagercykeln hos förbrukare och mellanhänder vände till lageravveckling på hösten 1974; ordertillflödet till pappersbruken föll tillbaka och leveransutvecklingen försvagades. Vidare ökade det nordamerikanska pappersutbudet på världsmarknaden kraftigt till följd av svag pappersefterfrågan i Förenta staterna. Den svenska pappersexporten, som fortsatt att stiga större delen av året, sjönk under fjärde kvartalet varigenom ökningen 1973—1974 kom att begränsas till ca 5 %.

Leveranserna av papper och papp exkl. tidningspapper till hemmamarknaden fortsatte att öka 1973—1974 — nu med 5 % — alltså inte lika kraftigt som 1972—1973 då de ökade med 11 %. Ökningen under 1974 koncentrerades till årets första hälft — under senare delen av året var leveranskvantiteterna i avtagande. Detta torde — liksom i övriga Väst-europa — vara en följd av en upphörande lageruppbyggnad

hos förbrukarna och en därpå följande lageravveckling. En motsatt utveckling uppvisar leveranserna inom landet av tidningspapper. Dessa minskade med 3 % under 1974 och minskningen inträffade då särskilt under årets första del.

Produktionen inom pappers- och pappindustrin, som varit i stigande sedan i slutet av 1972, föll tillbaka i slutet av 1974 som en följd av den vikande efterfrågan på papper och papp. Då denna nedgång i produktionen inträffade först mot slutet av 1974 kom dock ökningen för helåret 1974 jämfört med 1973 att bli 5 %.

Den bild av en svag förbrukningsutveckling på papper och papp i Västeuropa som tecknats 1974 är oförändrad i början av 1975. Detta i förening med en inledd avveckling av lagren hos förbrukare och mellanhänder leder till en fallande pappersefterfrågan. När avvecklingen av lagren avstannar — vilket beräknas ske mot slutet av första halvåret — bör situationen förändras. Därtill kommer att den ekonomiska situationen i Västeuropa väntas ljusna under andra halvåret vilket torde leda till ett ökat konsumtionsbehov av papper och papp. Detta skulle sammantaget leda till att pappersbrukens kunder torde erfara ett markerat behov av att höja sina order till pappersbruken. Den förbättrade marknadssituationen i slutet av året till trots beräknas ändå importbehovet av papper och papp i Västeuropa vara lägre under 1975 än under 1974. Sverige kommer troligen att befinna sig i en besvärlig konkurrenssituation under större delen av 1975 i Västeuropa. Visserligen tänks en uppgång i Förenta staternas ekonomi ske mot slutet av året vilket något skulle lätta på konkurrensen från de nordamerikanska papperstillverkarna. Men under större delen av året väntas dock en svag förbrukning i Nordamerika leda till att de nordamerikanska producenterna ytterligare intensifierar sina exportansträngningar på den västeuropeiska marknaden. Även då det gäller marknaderna utanför Europa kommer Sverige att befinna sig i en situation med fortsatt hård konkurrens. Då det gäller de utomeuropeiska marknaderna uppträder för de asiatiska länderna även Japan som en stark konkurrent. Mot bakgrund av det föregående beräknas volymen av exporten från den svenska pappers- och pappindustrin sjunka med 3 % 1974—1975.

Exportpriserna beräknas stiga med 15 % mellan årsgenomsnitten 1974 och 1975. Ökningen mellan helåren till trots innebär detta att prisnivån för exportleveranser helåret 1975 kommer att ligga något under den prisnivå som etablerades under fjärde kvartalet 1974.

Då förbrukningsutvecklingen av papper och papp inom Sverige under 1975 förmodas te sig något gynnsammare än i övriga Västeuropa, beräknas hemmaleveranserna sjunka i något mindre utsträckning än exporten. Hemmaleveranserna antas sålunda sjunka med 2,5 %. Emedan en viss lagerökning sannolikt sker under året beräknas neddragningen av produktionen stanna vid omkring 2 % 1974—1975.

Massaefterfrågan i Västeuropa steg kraftigt under loppet av 1973 till följd av en snabb tillväxt i pappersproduktionen. Samtidigt absorberades en ökande del av det nordamerikanska utbudet av en fortsatt stigande pappersproduktion i Förenta staterna och Japan. Trots en relativt kraftig ökning av världens massaproduktion uppstod därför snart vissa bristtendenser och massapriserna steg snabbt. Den svenska massaexporten blev under dessa marknadsförutsättningar utbudsbestämd och kunde genom en kraftig neddragning av producentlagren samt ett från våren 1973 fullt utnyttjande av produktionskapaciteten höjas hela 28 % 1972—1973. Leveranserna ökade markant inte bara till huvudmarknaderna i Västeuropa utan en avsevärd ökning kunde också ske till de utomeuropeiska marknaderna. Även 1974 blev exportleveranserna i stort sett utbudsbestämda. Då produktionen 1973—1974 vid fullt kapacitetsutnyttjande endast kunde öka knappt 1 % samtidigt som hemmaleveranserna fortsatte att stiga och möjligheterna att ytterligare minska producentlagren var ringa kom emellertid exportleveranserna totalt sett att sjunka ca 4 %. Exporten till Västeuropa fortsatte att stiga medan de utomeuropeiska leveranserna föll tillbaka kraftigt.

Marknadsutsikterna för den svenska massaindustrin förändrades påtagligt mot slutet av 1974 när pappersindustrin på kontinenten och i Storbritannien till följd av en försvagad pappersefterfrågan började dra ner produktionen. Behovet av en ökning av de mycket små massalagren inom pappersindustrin resulterade dock i fortsatt upprätthållna massaleveranser och en lagerökning hos pappersproducenterna kom till stånd under fjärde kvartalet 1974. Produktionsinskränkningarna inom pappersindustrin i Västeuropa har under de första månaderna 1975 blivit mer utbredda. Även om man synes kunna räkna med en starkt produktionsutveckling under andra halvåret torde produktionen mellan årsgenomsnitten 1974 och 1975 komma att inte oväsentligt minska. Detta inte minst genom att pappersutbudet från Nordamerika på europamarknaden kan väntas öka ytterligare mot bakgrund av den förutsedda svaga utvecklingen av Förenta staternas ekonomi. En fortsatt uppdragning av massalagren i Västeuropa kommer dock att ännu en bit in på 1975 verka uppdragande på massaimporten dit. Man torde vidare kunna räkna med att den nordamerikanska industrin fortsätter att öka sitt utbud på världsmarknaden inte bara av papper utan också av massa. Under dessa förutsättningar beräknas den svenska massaexporten komma att minska omkring 10 % 1974—1975. Leveranspriserna förutses försvagas något men till följd av den markanta stegringen under loppet av 1974 beräknas exportpriserna ändå stiga ca 20 % mellan årsgenomsnitten 1974 och 1975.

Produktionen inom massaindustrin har under de första månaderna 1975 i stort sett upprätthållits vilket då leveransutvecklingen varit vi-

kande medfört en ökning av producentlagren. Även om en svag ökning av lagren kom till stånd redan mot slutet av 1974 var de vid utgången av året utomordentligt små. Ett visst behov av lagerpåfyllnad fanns således. Man torde dock kunna räkna med att producenterna i syfte att stödja prisnivån kommer att hålla tillbaka den fortsatta lagerökningen. Detta antagande stöds också av de planer på driftsinskränkningar under andra kvartalet — sannolikt ofta av karaktären semesteruppehåll — som redovisas i konjunkturbarometern i mars 1975. I viss utsträckning torde dock driftsstopp vara föranledda av ett behov av översyn och reparationer då produktionskapaciteten utnyttjats utan avbrott sedan våren 1973.

Mot bakgrund av den ovan skisserade leveransutvecklingen har en minskning av produktionen av avsalumassa på ca 3 % 1974—1975 bedömts som sannolik. Producentlagren beräknas därvid komma att stiga från en storlek motsvarande ca 2 veckors produktion vid utgången av 1974 till det dubbla vid utgången av 1975.

Produktionen inom *petroleumraffinaderier m. m.* minskade med ca 11 % 1973—1974. Att produktionsminskningen blev så omfattande berodde huvudsakligen på en mycket drastisk produktionsneddragning under loppet av 1974 inom smörjmedels-, asfalt- och kolproduktindustrin; mellan 1973 och 1974 minskade produktionsvolymen med närmare 22 %. Inom de egentliga raffinaderierna stannade produktionsneddragningen — efter nedgång mellan halvåret — vid 2 % mellan 1973 och 1974.

Tillförseln till den svenska marknaden av raffinerade produkter under 1974 blev emellertid av i stort sett samma omfattning som under 1973 beroende på en viss uppgång i importen och en samtidig reducering av exporten för dessa produkter. Den för 1974 redovisade förbrukningen inom landet pekar dock på en betydande nedgång jämfört med 1973. Lagerhållningen av dessa produkter ökade därför avsevärt under året, vilket sannolikt till stor del var en följd av åtgärder som vidtagits för att höja beredskapen mot eventuella nya störningar i tillförseln.

Industrins förbrukning av eldningsoljor minskade med ca 4 % 1973—1974, medan förbrukningen vad gäller värmekraftverken blev i stort sett oförändrad mellan 1973 och 1974. Bensinleveranserna minskade med ca 8 % 1973—1974. Den kraftigaste förbrukningsminskningen har emellertid skett på uppvärmningssidan. Leveranserna av tunna eldningsoljor minskade totalt med hela 20 % mellan 1973 och 1974. Utvecklingen av förbrukningen inom landet har påverkats av den kraftigt höjda prisnivån på oljeprodukter samt den sparkampanj och ransonering som företogs årsskiftet 1973/1974 i det akuta skedet av oljekrisen.

Även vad gäller 1975 kan man räkna med en svag förbrukningsutveckling av raffinerade produkter. I synnerhet finns anledning att räkna med en nedgång i förbrukningen vid värmekraftverken. In-

dustrins förbrukning väntas bli i stort sett oförändrad mellan 1974 och 1975. Däremot väntas ökad förbrukning av främst tunna eldningsoljor men även i viss mån bensin jämfört med 1974 års låga nivåer.

Produktionen inom de egentliga raffinaderierna beräknas emellertid öka i hög grad då mycket betydande kapacitetstillskott nu beräknas komma att tas i drift under sensommaren 1975. Även inom kolproduktindustrin kommer ett betydande nytillskott till kapaciteten. Totalt för hela branschen räknas sålunda med produktionsökning 1974—1975 om ca 20 %. Dessa betydande produktionstillskott medför att importbehovet vad gäller petroleumprodukter beräknas reduceras med ca 10 % jämfört med 1974.

Orderingången till de svenska *järn- och stålverken*, som steg mycket snabbt från ingången av 1972 till slutet av 1973, vände nedåt i början av 1974 och mot slutet av året blev fallet mycket drastiskt. Vid årsskiftet 1974/1975 låg orderingången under nivån vid årsskiftet 1970/1971, som utgjorde bottenläget vid närmast föregående konjunkturunedgång. Orderstockarna tillväxte fortfarande in på 1974. Vid halvårsskiftet 1974 började dessa reduceras, men uppgick i slutet av 1974 till hela 1,5 milj. ton.

Produktionsutvecklingen under 1974 blev förvånansvärt svag med hänsyn till de fortfarande under året mycket stora orderstockarna. Efter en snabb produktionsuppdragning under loppet av 1972 och 1973 höjdes produktionsnivån inte ytterligare från nivån för fjärde kvartalet 1973. Produktionskurvan uppvisade en fallande tendens under 1974 främst mot slutet av året. Produktionsökningen 1973—1974 stannade vid ca 6 %, vilket är betydligt mindre än vad produktionskapaciteten gav utrymme för. En besvärande brist på utbildad arbetskraft rådde emellertid under större delen av året och tekniska störningar i produktionen på grund av haverier inträffade också i osedvanligt stor omfattning.

Stålverkens färdigvarulager, som minskade i stor utsträckning under 1973, fortsatte att reduceras under större delen av 1974. Leveranserna ökade därmed snabbare än produktionstillväxten inte blott 1973 utan även 1974.

Exportleveranserna, som steg mycket snabbt under loppet av 1973, fortsatte att öka under 1974, även om takten i uppgången dämpades under året. Den volymmässiga tillväxten 1973—1974 blev närmare 9 %. Den tidigare — under 1972 och 1973 — mycket starka internationella efterfrågan på stål orsakade snabbt stigande priser — främst vad gäller handelsstål. Exportpriserna fortsatte att öka under loppet av 1974 och genomsnittligt blev prisuppgången ca 29 % 1973—1974. En gynnsam exporttillväxt noterades främst till u-länderna, men även till den nordamerikanska marknaden blev uppgången påtagligt snabb. Däremot utvecklades exporten betydligt svagare till öststatsländerna och till de skandinaviska länderna samt till Förbundsrepubliken Tyskland.

Den långsammare tillväxten av exporten 1974 har till en del sin förklaring i vikande efterfrågan, men utbudet torde även ha begränsats av betydande leveransökningar till hemmamarknaden. Leveranserna från de svenska stålverken till hemmamarknaden vände uppåt vid halvårsskiftet 1973 och steg sedan snabbt mot slutet av året. Även under större delen av 1974 ökade leveranserna till hemmamarknaden kraftigt och uppgången 1974 torde — till skillnad från 1972 och 1973 — ha blivit kraftigare än till exportmarknaderna. Den inhemska förbrukningen av järn och stål började också öka snabbt under senare hälften av 1973 som en följd av främst verkstadsindustrins produktionsuppgång. Denna utveckling fortgick under större delen av 1974, då även lagren i förbrukar- och grossistleden byggdes upp efter de omfattande reduceringar som ägt rum såväl 1972 som 1973. Som ett resultat därav ökade också importen av järn och stål med ca 14 % 1973—1974.

För 1975 torde man kunna räkna med ett betydligt sämre avsättningsläge för stålverken än under 1974. Enligt konjunkturbarometern i mars 1975 fortsatte orderingången att minska under första kvartalet 1975 och i betydligt större omfattning än vad företagen förväntat sig. Kapacitetsutnyttjandet drogs ned och den planerade produktionsökningen genomfördes ej. Färdigvarulagren ökade och uppges i slutet av kvartalet inte längre vara för små.

Leveransutvecklingen till hemmamarknaden beräknas bromsas upp påtagligt under 1975, då produktionstillväxten inom främst verkstadsindustrin beräknas bli betydligt långsammare 1975 än 1974. Lagerhållningen inom förbrukarleden väntas fortsätta att öka 1975, men lagerinvesteringarnas tillväxt 1974—1975 beräknas bli klart lägre än 1973—1974. Denna utveckling av den inhemska efterfrågan väntas också leda till en svagare ökning i importen av järn och stål 1975 än 1974.

Enligt den exportenkät som insamlades i mars 1975 räknade de svenska stålverken med en fortsatt relativt kraftig ökning av exporten. Tidigare erfarenheter visar dock att företagen tenderar att överskatta utvecklingen efter perioder med mycket expansiv utveckling. Den betydande försvagning av den internationella stålefterfrågan som redan givit sig tillkänna i kraftiga minskningar i ordertillströmningen gör att exporten snarast kan förväntas utvecklas tämligen svagt. Enkätens prognos har således justerats ned kraftigt till en värdemässig ökning 1974—1975 på drygt 9 %. Den genomsnittliga prisnivån 1975 beräknas ligga ca 7 % högre än 1974, varför den volymmässiga tillväxten av exporten beräknas stanna vid ca 2 % 1974—1975.

Produktionen inom de svenska stålverken beräknas därmed komma att öka ca 2 % 1974—1975, innefattande en betydande lageruppbyggnad i producentledet efter de omfattande reduceringar som ägt rum 1973 och 1974.

Ickejärnmetallverkens produktion minskade 0,4 % 1973—1974 till

följd av fallande efterfrågan under loppet av 1974. Nedgången i efterfrågan torde ha accentuerats av utförsäljningar från spekulationsuppbyggda lager i och med att de internationella noteringspriserna började sjunka drastiskt under andra kvartalet 1974. Efter en dryg fördubbling av noteringspriserna på ickejärnmetaller från ingången av 1973 till andra kvartalet 1974 har prisnivån under de därpå följande tolv månaderna i stort sett halverats. Trots produktionsbegränsningar är den internationella lagerhållningen av allt att döma fortfarande oproportionerligt hög i förhållande till den förväntade låga förbrukningen under 1975. Någon nämnvärd uppåtriktad rekyl i de nedpressade internationella transaktionspriserna under loppet av 1975 synes därför ej sannolik.

I konsekvens med den fallande efterfrågan skars produktionen inom ickejärnmetallverken ned mot slutet av 1974. Exportleveranserna minskade ca 2 % i volym 1973—1974 medan den inhemska efterfrågan syns ha bibehållit sin expansion något längre än exportefterfrågan. Importen ökade drygt 16 % 1973—1974. Mot slutet av 1974 uppkom dock avsättningssvårigheter även på hemmamarknaden och ickejärnmetallverkens färdigvarulager steg då mycket kraftigt.

Efterfrågeutsikterna för 1975 är fortsatt svaga på såväl hemma- som exportmarknaden. Exportleveranserna väntas visa en fortsatt volymmässig nedgång — ca 7 % 1974—1975. Den svenska industrins efterfrågan för löpande förbrukning torde expandera avsevärt svagare än 1973—1974 och lagerpåfyllningen beräknas ej bli av samma omfattning som 1974. Importvolymökningen torde bli blygsam. Efter kraftiga ökningar av såväl import- som exportpriserna 1973—1974 torde fallande priser kunna väntas i både export- och importledet 1974—1975.

Inberäknat en förväntad fortsatt uppbyggnad av ickejärnmetallverkens färdigvarulager torde efterfrågeutvecklingen ej medge en produktionsökning på mer än 1 à 2 % 1974—1975.

Den rådande högkonjunkturen inom *verkstadsindustrin exkl. varv* uppnådde mot slutet av 1974 sin kulmen. Orderingången växte mycket snabbt från slutet av 1972 fram till mitten av 1974; under denna period utvecklades efterfrågan från utlandet väsentligt starkare än efterfrågan från hemmamarknaden. Orderingången upphörde att öka under senare delen av 1974; huvudsakligen beroende på en försvagning i den utländska efterfrågan. Orderstockarna har under 1973 och 1974 byggts upp synnerligen kraftigt, även om tillväxten i det närmaste upphörde mot slutet av 1974.

Leveranserna till hemmamarknaden ökade enligt statistiska centralbyråns order- och leveransstatistik med ca 25 % i löpande priser från 1973 till 1974 att jämföra med 11 % från 1972 till 1973. Volymmässigt innebär detta en väsentligt starkare tillväxt från 1973 till 1974 än från 1972 till 1973. Efterfrågeutvecklingen på hemmamarknaden var sådan,

Tabell 4: 3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exkl. fartyg, 1973—1975
 Milj. kr., 1968 års producentpriser

	1973	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
		1974	1975 prognos
Produktion ¹	26 560	6,7	4,7
Import	12 390	23,4	5,0
Summa tillgång	38 950	12,0	4,8
Offentlig konsumtion	2 100	-7,5	6,4
Privat konsumtion	3 990	14,2	3,7
Investeringar	9 370	5,6	1,6
Export	16 170	12,4	7,3
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	-140	1 270	310
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	-10	310	-260
Varuinsats	7 470	2,2	3,5
industri	2 690	6,2	4,7
byggnadsverksamhet	3 480	-1,4	2,7
övrigt	1 300	3,5	3,0
Summa användning	38 950	12,0	4,8

¹ Produktionen framkommer som saldo i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsökning för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare konstaterade avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

att det framför allt var inköpen av verkstadsprodukter från hushållen som ökade starkt under 1974, både vad gäller personbilar och övriga konsumtionsvaror. Till viss del kan detta förklaras av den tillfälliga momssänkningen. Verkstadsindustrins lager, som minskade under 1972 och 1973, byggdes successivt upp under loppet av 1974. Starkast var lagerökningen av varor i arbete. Importen av verkstadsprodukter steg med drygt 23 % i volym mellan 1973 och 1974, vilket innebar att den ökade efterfrågan från hemmamarknaden till stor del resulterade i höjd import. Särskilt starka var importökningarna av konsumtions- och investeringsvaror. Den starka importökningen av investeringsvaror kan — förutom av hemmaefterfrågans styrka — också förklaras av de i jämförelse med utlandet långa leveranstiderna inom svensk verkstadsindustri.

Verkstadsindustrins exportvolym ökade med drygt 12 % 1973—1974 — endast någon procent lägre än 1972—1973. Att en så pass hög tillväxt kunde bibehållas berodde på att den svagare efterfrågeutvecklingen från Västeuropa och Förenta staterna kompensades av att de svenska verkstadsföretagen lyckades genomföra mycket betydande exportökningar till Östeuropa och till vissa u-länder, däribland OPEC-länderna. Utvecklingen under loppet av året var ojämn med en tämligen blygsam tillväxt under första halvåret och en mycket brant ac-

celeration under andra halvåret. Till denna profil finns en del speciella förklaringar. För det första inverkade oljekrisen under första delen av året negativt på efterfrågan av personbilar; bilexporten sjönk under första halvåret men steg sedan brant under det andra. Vidare kan en förskjutning i exportleveranserna från första till andra halvåret ha ägt rum på grund av den svenska hamnstrejken i maj 1974. Exportprisutvecklingen var mycket snabb under året och den genomsnittliga prisnivån steg med 13 % mellan 1973 och 1974. Därmed kom den värdemässiga ökningen av exporten mellan 1973 och 1974 att uppgå till 27 %.

Produktionen har i samband med den stigande efterfrågan dragits upp kraftigt under 1973 och större delen av 1974. Mot slutet av 1974 började dock tillväxttakten dämpas. Produktionsökningen 1973—1974 uppgick till drygt 12 %.

Enligt senaste konjunkturbarometern föll orderingången under första kvartalet 1975 från såväl hemma- som exportmarknaden. Orderstockarna reducerades något och omdömet om dessa var i mars mindre positivt än i december 1974. Andelen företag med förhållandevis stora orderstockar är dock alltså större än andelen med för små orderstockar. För andra kvartalet förutser företagen ett fortsatt fall i orderingången från hemmamarknaden och en i stort sett oförändrad orderingång från exportmarknaderna.

Bedömningen av verkstadsexportens utveckling under 1975 har gjorts med ledning av en exportenkät till verkstadsindustrin, insamlad i början av mars av statistiska centralbyrån. Företagen räknar enligt denna enkät med att kunna öka sin export med 25 % i löpande priser mellan 1974 och 1975. Liksom under 1974 är det från Östeuropa samt från vissa u-länder, som den starkaste efterfrågan bedöms komma. Erfarenheter från tidigare enkäter visar att företagen har en tendens att överskatta exportutvecklingen då denna bromsas upp efter en snabb uppgångsperiod. Med hänsyn till detta och till bedömningen av den internationella konjunkturutvecklingen under 1975 har enkätens värdemässiga ökning för 1974—1975 justerats ned till närmare 19 %. Prisutvecklingen bedöms bli något lugnare än under 1974, och den genomsnittliga prisnivån beräknas stiga med 10,5 % mellan 1974 och 1975. Exportvolymen beräknas fortsätta öka under första halvåret 1975, vilket de vid årsskiftet alltså stora exportorderstockarna torde borge för. Den mot slutet av 1974 och början av 1975 vikande exportorderingången bedöms emellertid resultera i en nedgång av exportleveranserna mellan halvåren 1975. Därmed skulle exportvolymen komma att öka med drygt 7 % 1974—1975.

Efterfrågan från hemmamarknaden beräknas öka i väsentligt lägre takt 1974—1975 än 1973—1974 (se tabell 4: 4). Framför allt är det den privata konsumtionen av verkstadsprodukter som, efter den starka

Tabell 4: 4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1973—1975

Milj. kr., 1968 års producentpriser

	1973	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
		1974	1975 prognos
Produktion ¹	20 680	4,3	0,0
Import	10 310	11,2	4,7
Summa tillgång	30 990	6,6	1,6
Offentlig konsumtion	2 250	4,2	4,1
Privat konsumtion	9 070	7,3	3,9
Investeringar	610	5,6	1,6
Export	6 070	4,8	0,0
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	170	120	-20
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	-10	290	-240
Varuinsats	12 830	4,2	2,6
industri	4 370	7,8	3,0
byggnadsverksamhet	4 960	-1,4	2,7
övriga sektorer	3 500	7,7	1,2
Summa användning	30 990	6,6	1,6

¹ Produktionen framkommer som saldo i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsförändring för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare konstaterade avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

uppgången under 1974, bedöms öka väsentligt långsammare — avspeglade en förutsedd nedgång i nyinköpen av personbilar. För maskininvesteringarna förutses en betydligt lägre tillväxt 1974—1975 än 1973—1974. Förbrukningen av verkstadsprodukter som insatsvaror beräknas däremot öka snabbare 1974—1975 än 1973—1974, beroende på en förväntad uppgång av byggnadsinvesteringarna.

Den förutsedda försvagningen av verkstadsindustrins efterfrågeläge under 1975 beräknas resultera i snabbt stigande färdigvarulager under detta år. Ökningen av råvarulagren bedöms bli fortsatt stark under första halvåret 1975. Under andra halvåret kan man räkna med en mer begränsad ökning av dessa lager, till stor del beroende på förväntade fortsatta nedskärningar av råvaruinköpen. Lagerökningen av varor i arbete bedöms successivt trappas ned under 1975, efter den snabba uppbyggnaden under 1974. Därmed skulle den sammanlagda lagerökningen av verkstadsprodukter inom industrin bli endast något högre 1975 än 1974.

Ovanstående lager- och efterfrågeprognoser indikerar att importen kommer att stiga med ca 5 % och produktionen med knappt 6 % 1974—1975. Produktionstillväxten beräknas då successivt avta och i det närmaste upphöra mot slutet av 1975.

Varvens orderstockar byggdes upp mycket kraftigt under senare delen av 1972 och under 1973. Den sedan slutet av 1973 vikande order-ingången i förening med de stora leveranser som ägde rum under 1974 drog ned orderstockarna under fjolåret. I statistiska centralbyråns varvsenkät, insamlad i slutet av februari, har de där ingående varven inte uppgivit några annulleringar av ingångna kontrakt. Sker inte några sådana, torde flertalet storvarvs produktion av nybyggen vara täckt av ineliggande order åtminstone för de närmaste två åren.

Den totala fartygsexporten uppgick 1974 till 3,5 miljarder kr. — en värdemässig ökning på 11 % jämfört med 1973. Härvid ökade utförseln av nybyggda fartyg med 23 % medan exporten av begagnade fartyg sjönk med 14 % — efter en mycket stark uppgång mellan 1972 och 1973. Leveranserna skedde till väsentligt högre priser än under 1973 — speciellt vad gäller de begagnade fartygen.

Exporten av nybyggda fartyg under 1975 har beräknats med hjälp av statistiska centralbyråns varvsenkät. Under 1975 beräknas nybyggda fartyg till ett värde av 3,8 miljarder kr. levereras till utlandet — en värdemässig ökning med 37 % jämfört med 1974. Fartygen kommer huvudsakligen att levereras till beställare i Norge, Storbritannien och Liberia. Samtidigt antas emellertid exporten av begagnade fartyg minska även under 1975, varför totala fartygsexporten beräknas öka med 23 % i värde 1974—1975.

Varven genomförde under 1972 och 1973 stora höjningar av produktionsvolymen. Även under 1974 synes produktionen ha dragits upp i snabb takt. Produktionskalkylen för 1975 baseras på de leveranser på export och till svenska rederier som förutses i den ovan nämnda exportprognosen och i investeringsprognosen (se kap. 7, avsnittet om handelsflottan). Enligt denna kalkyl kan man även för 1975 räkna med en beaktansvärd uppgång av produktionsvolymen.

Den övervägande delen av den heterogena *övrigsektorns*¹ produktion går dels till privat konsumtion och dels — i form av insatsvaruleveranser — till byggnadsverksamheten och verkstadsindustrin. Vidare finner en betydande och växande andel av sektorns produktion avsättning på exportmarknaderna.

Den förhållandevis höga och jämna produktionstillväxten inom sektorn under 1960-talet vändes i en produktionsminskning 1970—1971 då efterfrågan för privat konsumtion, lagerinvesteringar och byggnadsverksamhet samtidigt minskade. Återhämtningen åren 1971—1973

¹ Sektorn omfattar textil-, beklädnads-, läder- och lädervaruindustri (SNI 32), trähus och byggnadssnickeriindustri, möbelindustri samt övrig trävaruindustri utom sågverk (SNI 33 exkl. 3311), pappers- och pappförpackningsindustri (SNI 3412), övrig pappers- och pappvaruindustri (SNI 3419), grafisk industri (SNI 342), kemisk industri, gummivaru-, plast- och plastvaruindustri (SNI 351, 352, 355, 356), jord- och stenvaruindustri (SNI 36) samt annan tillverkningsindustri (SNI 39).

grundade sig huvudsakligen på snabbt stigande exportförsäljningar. Under 1973 inträdde också en klart förbättrad efterfrågan på övrigsektorns varor från industrin — både för lageruppbyggnad och löpande förbrukning — vilket tillsammans med en klart förstärkt efterfrågan för privat konsumtion bidrog till att möjliggöra en produktionsökning med drygt 4 % 1972—1973.

Exportefterfrågans betydelse som expensionsfaktor för övrigsektorns del dämpades avsevärt 1973—1974; exportvolymökningen kom att stanna vid 4,8 % mot en ökning på 22,2 % 1972—1973. Till följd av de snabbt stigande priserna på färdigvaror kom den värdemässiga exportökningen att uppgå till 36,5 % 1973—1974. En avsevärt förstärkt inhemsk efterfrågan bidrog dock till att upprätthålla en jämförelsevis god produktionsutveckling inom övrigsektorn under 1974. Det starkast expanderande — och mest betydande — elementet utgjordes av efterfrågan för privat konsumtion. I likhet med 1972—1973 minskade däremot byggnadsverksamhetens behov av övrigvaror även 1973—1974. Industrins efterfrågan för löpande förbrukning syns 1973—1974 ha stigit i nästan samma höga takt som 1972—1973 samtidigt som ett positivt omslag skedde i industrins lager av övrigvaror. Kraftiga positiva lageromslag för övrigvaror registrerades inom både parti- och detaljhandeln.

Den starka inhemska efterfrågan på övrigvaror för såväl privat konsumtion och lagerinvesteringar som varuinsats i industrin under 1974 riktade sig emellertid i breddad omfattning mot utlandet och resulterade i en importvolymökning på drygt 11 % 1973—1974 jämfört med en ökning på 6,1 % 1972—1973. De kraftiga internationella prisstegringarna under 1974 slog igenom i de svenska importpriserna som ökade drygt 29 % 1973—1974.

Den mot övrigsektorn internt riktade efterfrågan 1973—1974 synes under sådana förhållanden sammantaget inte ha expanderat så starkt som 1972—1973 men torde dock ha medgivit en produktionsvolymökning med 2 à 4 % 1973—1974.

Efterfrågetrycket torde för övrigsektorns del väsentligen reduceras 1974—1975 vilket redan kommit till uttryck i form av avtagande orderingång från hemmamarknaden och kraftigt fallande exportordergång. I linje med den förväntat låga tillväxttakten i Västeuropas ekonomier förutses en stagnation av exportleveranserna 1974—1975. Den beräknade värdemässiga exportökningen på drygt 10 % tillskrivs sålunda helt den förväntat långsammare exportprisökningen.

Den fortsatta — om än modererade — expansionen av efterfrågan för privat konsumtion förutses bli den huvudsakliga stödjande faktorn i efterfrågeutvecklingen för övrigsektorns produkter 1974—1975. Leveranserna till byggnadssektorn torde även verka uppdragande på efterfrågan 1974—1975 efter att ha minskat två år i följd. Industrins köp

av övrigvaror för löpande förbrukning förutses öka svagare än 1973—1974 — främst till följd av en beräknad lägre tillväxt av insatsvaruleveranserna till verkstadsindustrin.

Däremot torde efterfrågan på övrigvaror för lageruppbyggnad avtaga markant efter den massiva lageruppbyggnad som synbarligen ägt rum 1974. Sålunda förutses lagerhållningen i handeln bli i stort sett oförändrad medan lageruppbyggnaden inom industrin torde bli av ungefär samma omfattning som 1974. För industrins del räknas med en accelererad ökning av färdigvarulagren medan lagerökningen för insatsvaror förutses bli lägre än 1973—1974.

Den svagare inhemska efterfrågan beräknas medföra en måttlig importökning både vad gäller konsumtionsvaror och industriella insatsvaror. Importen av övrigvaror förutses sålunda öka endast 4,7 % 1974—1975 och prisstegringen på importvarorna kalkyleras till 10,5 % som en följd av den avböjande prisstegringstakten i utlandet.

Sammantaget synes sålunda endast efterfrågan för privat konsumtion och industrins fortsatta — om än dämpade — behov av insatsvaruleveranser samt byggnadssektorns åter ökande efterfrågan utgöra de positiva efterfrågekomponenterna för övrigvaror 1975. En avsaktande produktionsökningstakt är att emotse 1974—1975 och produktionsökningen inom sektorn synes ej komma att överskrida 2 % 1974—1975.

Produktionen inom *livsmedelsindustrin inkl. dryckesvaru- och tobaksindustrin* ökade enligt statistiska centralbyråns produktionsvolymindex 4,3 % 1972—1973 efter en svag utveckling 1970—1972 då livsmedelskonsumtionen inom landet stagnerade. Den helt övervägande delen av sektorns produktion finner avsättning inom landet och går främst till privat konsumtion. Den markanta återhämtning i sektorns produktion som produktionsstatistiken redovisar för 1972—1973, är knappast förenlig med nationalräkenskapernas uppgifter om förbrukning, lagerförändringar och import och export av livsmedelsprodukter. Nationalräkenskapernas efterfrågeutveckling indikerar en mer blygsam produktionsuppslagning 1972—1973 än vad som anges i produktionsvolymindex.

En motsatt diskrepans mellan produktionsberäkningar och efterfrågeutveckling föreligger beträffande utvecklingen 1973—1974. Enligt produktionsvolymindex ökade produktionen inom sektorn endast 0,8 % 1973—1974. Kalkylen över konsumtion, lager och utrikeshandel pekar mot en avsevärt mer expansiv produktionsutveckling 1973—1974. Sannolikt har produktionsökningarna inom sektorn varit mer jämnt fördelade på åren 1972—1974 än vad indexberäkningarna ger vid handen. Troligtvis har produktionen fortsatt att expandera under en stor del av 1974 även om en avsaktning synes ha inträtt mot slutet av året.

Jämfört med 1973—1974 förutses livsmedelskonsumtionen 1974—1975 komma att öka i ett lugnare tempo. För exportens del väntas en

fortsatt volymmässig minskning av ungefär samma storleksordning som 1973—1974 och importen beräknas under loppet av 1975 komma att utvecklas svagt vilket ändå torde ge en volymökning på omkring 5 % mellan helåren 1974 och 1975. Lagerutvecklingen beräknas visa ett starkt negativt omslag 1974—1975 efter den kraftfulla uppbyggnaden 1973—1974.

Den sammantagna efterfrågan på sektorns produkter torde därmed likväl inte begränsas mer än att utrymme medges för en produktionsökning på uppskattningsvis 2,5 % 1974—1975.

4.3 Skogsbruket

Avverkningarna av rundvirke beräknas ha varit i stort sett oförändrade 1973—1974. Kraftig neddragning av massavedslagren trots att massavedsavverkningarna ökat, ökad import och nedskärning av exporten visar på att massa- och pappersindustrins behov av massaved förstärktes under 1974. Förbrukningen av sågtimmer 1974 kom däremot att ligga under föregående års nivå till följd av en kraftig neddragning under loppet av året. Lagren av sågtimmer minskade totalt sett 1974. En ökning av dessa lager kom visserligen till stånd vid sågverken men lagren i skogen minskade. Vidare kan såväl en minskad import som en minskad export av sågtimmer noteras.

För 1975 väntas en minskad förbrukning av massaved inom massa- och pappersindustrin. Därmed är det rimligt att vänta sig en viss upp-

Tabell 4: 5 Försörjningsbalans för rundvirke 1973—1975.

Fast mätt utan bark (barr- och lövträ)

	1 000 kbm	Förändring från föregående år, % resp. 1 000 kbm	
	1973	1974	1975 prognos
Produktion	63 150	—0,2	—0,8
sågtimmer	29 520	—4,0	—20,6
massa- och boardved	29 750	3,6	17,3
övrigt rundvirke	3 880	0,0	0,0
Import	640	98,1	—39,8
Summa tillgång	63 790	0,8	—1,6
Export	2 990	—29,1	7,1
Lagerförändring	—5 540	1 360	6 780
Förbrukning	66 340	0,1	—12,0
sågtimmer	28 870	—1,2	—23,0
massa- och boardved	33 670	1,1	—4,1
övrigt rundvirke	3 800	0,0	0,0
Summa användning	63 790	0,8	—1,6

Källa: Konjunkturinstitutet.

gång i lagren av massaved under året. Den väntade lageruppbyggnaden förefaller desto mera trolig av den anledningen att lagren befann sig på en ovanligt låg nivå vid årets ingång. Importen minskar sannolikt kraftigt till följd av den svaga förbrukningsutvecklingen. Någon nämnvärd förändring av massavedsexporten förutses inte 1974—1975. De avsättningssvårigheter på exportmarknaden som sågverken nu står inför under 1975 beräknas ge upphov till en kraftig nedgång i förbrukningen av sågtimmer 1974—1975. Vad beträffar utrikeshandeln räknas med en kraftig nedgång i importen av sågtimmer men en ökning av exporten förutses inträffa. Totalt sett kan skogsavverkningarna under de förutsättningar som hittills angetts beräknas komma att minska med knappt 1 % 1974—1975. Härvid har dock inte konsekvenserna av en eventuellt långdragen skogsarbetarstrejk kunnat beaktas.

4.4 Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Statistiska centralbyrån har för 1974 gjort preliminära beräkningar av bruttonationalprodukten mätt från produktionssidan. Kalkylerna över den totala produktionens utveckling för 1975 utgår från de beräkningar som utförts av konjunkturinstitutet. I finansdepartementets sammanfattande bedömning i kapitel 1 redovisas emellertid en något större ökning för den privata konsumtionen och investeringarna än vad konjunkturinstitutet förutsatt. Den annorlunda bedömningen av efterfrågan har i första hand förutsatts medföra en högre produktion inom industrin, byggnadssektorn och den privata tjänstesektorn. I nedanstående tablå ges en sammanställning av förändringstalen för de olika näringsgrenarnas produktionsvolym 1973—1974 samt prognoser för 1974—1975.

Jordbrukets produktionsvolym beräknas enligt nationalräkenskapskalkylerna ha ökat med 16,5 % 1973—1974. Den kraftiga ökningen

	Förändring i produktions- volym, %		Bidrag till ökningen i den totala produktionen, %
	1973—1974	1974—1975	
Jordbruk	16,5	—6	—5
Skogsbruk	5,5	0	0
Industri	6,5	3,5	38
Elkraftproduktion m. m.	—3,5	8	6
Byggnadsverksamhet	—2	2	5
Summa varu- och kraftproduktion	4,7	2,9	44
Offentliga tjänster	3,5	3	18
Privata tjänster	5	3	38
Summa tjänstesektorer	4,5	3,1	56
Total produktion	4,5	3,0	100

beror framför allt på det mycket goda skördeutfallet 1974, men även för animalieproduktionen kunde en produktionsökning noteras. Under förutsättning om normalskörd 1975 räknar statens jordbruksnämnd med att vegetabilieproduktionen kommer att minska med ca 15 % från 1974 till 1975, medan animalieproduktionen beräknas bli i stort sett oförändrad. Sammantaget innebär detta att jordbrukets förädlingsvärde skulle minska med 6 % 1974—1975.

Skogsbrukets förädlingsvärde beräknas ha ökat med ca 5,5 % 1973—1974. Från 1974 till 1975 förutses produktionsvolymen enligt konjunkturinstitutets kalkyler bli oförändrad.

Som framgår av avsnitt 1 i detta kapitel ökade *industriproduktionen* med 6,5 % 1973—1974. För 1975 förutses enligt konjunkturinstitutets prognos en ökning av industrins produktionsvolym med 3 %. Den anorlunda bedömning som redovisats ovan rörande utvecklingen av vissa efterfrågekomponenter har bedömts höja tillväxttakten till drygt 3,5 % 1974—1975.

Inom *elsektorn* minskade förädlingsvärdet med nära 3,5 % från 1973 till 1974. Nedgången i elkraftproduktionen förklaras framför allt av en minskad vattenkraftproduktion. Värmekraftproduktionen ökade något i såväl mottrycks- som kondenskraftstationer medan däremot elkraftproduktionen i kärnkraftverken ej kom upp till 1973 års nivå. Volymminskningen i den totala elkraftproduktionen berodde till stor del på de restriktioner och den sparkampanj som inledde 1974 till följd av oljekrisen. Exporten begränsades kraftigt under året medan importen ökade. Av de tre förbrukarkategorierna industri, samfärdsel och hushåll, handel m. m. visar den senare gruppen en minskning med 3 %. Inom industrin och samfärdseln ökade elförbrukningen med 1 resp. 2 %, vilket innebär en markant dämpning jämfört med utvecklingen under tidigare år.

Från 1974 till 1975 bedöms den totala elkraftproduktionen öka med 8 %. Då flera nya kärnkraftaggregat kommer att tas i drift under 1975 väntas ökningen framför allt falla på värmekraften.

Inom *byggnadsverksamheten* beräknas produktionsvolymen ha minskat med ca 2 % 1973—1974. Som framgår av kapitel 7 förutses enligt konjunkturinstitutet en ökning av bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar med ca 0,5 % från 1974 till 1975. Inkluderas reparationer och underhåll blir volymökningen i byggnadsverksamheten ca 1,5 %. Med hänsyn till den i sammanfattningskapitlet antagna något snabbare ökningen i näringslivets investeringar torde ökningen i byggnadssektorns produktion från 1974 till 1975 bli ca 2 %.

Med ovan redovisade förändringstal kan ökningen i *varu- och kraftproduktionen* uppskattas till 4,7 % 1973—1974 och 2,9 % 1974—1975.

Den *offentliga tjänsteproduktionen* beräknas ha stigit med närmare 3,5 % 1973—1974. Till uppgången bidrar främst kommunerna, vilkas

bidrag till bruttonationalprodukten ökade med ca 4 % mot en ökning med knappt 2 % i den statliga sektorn. Från 1974 till 1975 väntas den utveckling inom den offentliga sektorn som redovisas i kapitel 8 leda till att den totala offentliga tjänsteproduktionen ökar med ca 3 %.

Produktionen inom *de privata tjänstesektorerna* ökade med ca 5 % i volym 1973—1974. Inom varuhandeln har en mycket kraftig ökning av omsättningen noterats. Enligt statistiska centralbyråns beräkningar ökade produktionsvolymen med drygt 8 % 1973—1974. Produktionsökningen inom samfärdseln beräknas ha uppgått till ca 6 %. Under 1975 antas den totala privata tjänsteproduktionen öka i något långsammare takt än under 1974, eller med drygt 3 %.

Den *totala tjänsteproduktionen* ökade enligt ovanstående beräkningar med 4,5 % 1973—1974 medan ökningen 1974—1975 förutses bli 3,1 %.

Bruttonationalproduktens volymtillväxt, mätt från produktionssidan, blev enligt statistiska centralbyråns beräkningar 4,5 % 1973—1974. För utvecklingen från 1974 till 1975 ger produktionskalkylerna en tillväxt i totalproduktionen på 3,0 %.

Av kapitel 1 framgår att ökningen av bruttonationalprodukten mätt från användningssidan enligt nationalräkenskapskalkylerna uppgår till 4,2 % 1973—1974. Från 1974 till 1975 ger beräkningarna från användningssidan en volymökning på 2,2 %.

5 Arbetsmarknaden

5.1 Arbetsmarknaden under 1974 och början av 1975

Sammanfattning

Den bild av utvecklingen på arbetsmarknaden som gavs i den preliminära nationalbudgeten har inte i några väsentliga avseenden förändrats under loppet av de senaste månaderna.

Sysselsättningen under 1974 ökade mycket starkt, speciellt kraftigt steg sysselsättningen bland kvinnorna vilket gav i genomsnitt 60 000 fler sysselsatta kvinnor än året innan. Jämför man januari 1975 med motsvarande månad 1974 var det drygt 110 000 fler sysselsatta 1975, för februari ger motsvarande jämförelse 127 000 fler sysselsatta 1975. Arbetslösheten sjönk från i genomsnitt 2,5 till 2 % av den totala arbetskraften.

Till skillnad mot tendenserna under tidigare år ökade även antalet sysselsatta ungdomar. Som en följd av den ökade efterfrågan på arbetskraft kunde inte bara det stegrade utbudet av arbetskraft sugas upp utan även antalet sysselsatta i arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten minskade under 1974. Efterfrågan på arbetskraft ökade särskilt starkt under första hälften av 1974, efter halvårsskiftet verkar utvecklingen ha dämpats något vilket bl. a. visade sig i att anmälningarna av lediga platser till arbetsförmedlingarna avtog under andra halvåret.

Utvecklingen på arbetsmarknaden under första kvartalet 1975 synes god, länsarbetsnämnderna rapporterar fortfarande brist på yrkesutbildad arbetskraft hos många företag. Utvecklingen är dock olika inom olika branscher. Verkstadsindustrin har fortfarande behov av mer arbetskraft, däremot är utvecklingen inom trävaruindustrin fortsatt nedåtriktad. Sågverken har dragit ned produktionen, vilket dock ännu inte haft någon större effekt på sysselsättningen.

Sammanfattningsvis torde utbud och efterfrågan på arbetskraft väl ha balanserat under första kvartalet 1975 — några tecken på en försämring av arbetsmarknadsläget har inte kunnat skönjas utan snarare förstärktes arbetsmarknadsläget under de första månaderna av 1975.

Arbetskraftsutbud

Utbudet av arbetskraft bestäms av befolkningsutvecklingen, nettomigrationen och förvärvsfrekvensen. Förvärvsfrekvensen brukar definieras som den andel av befolkningen i en viss åldersgrupp som står till arbetsmarknadens förfogande.

Befolkningsutvecklingen i Sverige under 1974 visade i likhet med de tre tidigare åren en fortsatt nedgång i födelseöverskottet. Däremot upp-

visade in- och utvandringen en annan bild än de närmast föregående årens utveckling.

Medelfolkmängden ökade från 1973 till 1974 med 23 000 eller 0,3 % jämfört med 14 000 (0,2 %) för perioden 1972 till 1973. Ökningstakten var dock fortfarande mycket måttlig jämfört med tidigare år under hela 1900-talet. Uppgången under 1974 förklaras till största delen av att invandringen steg jämfört med 1973 samtidigt som utvandringen minskade ganska kraftigt. Under såväl 1972 som 1973 noterades utvandringsöverskott på omkring 10 000 vardera året, för 1974 kan däremot konstateras en omsvängning till ett invandringsöverskott på ungefär 9 000. Av det totala invandringsöverskottet kom mer än hälften eller 4 900 av invandrarna från Danmark. Detta innebär en radikal förändring av migrationsströmmarna mellan Sverige och Danmark jämfört med 1973 då ett litet utvandringsöverskott kunde noteras till detta land. Till Finland var utvandringen av finska medborgare från Sverige i likhet med under 1973 större än invandringen. Nettot av ut- och invandringen till Finland minskade dock kraftigt från nästan 7 000 1973 till drygt 1 100 1974. Under de första månaderna av 1975 har noterats ett invandringsöverskott på knappt 5 000, varav drygt 2 500 har kommit från Danmark.

Under 1974 ökade den s. k. aktiva befolkningen, åldersgruppen 16—74 år, med omkring 10 000 eller knappt 0,2 %. I likhet med vad som konstaterats för de närmast föregående åren ökar denna grupp långsammare än vad totalbefolkningen gör. Beräkningen av de aktiva åldrarnas utveckling ligger till grund för kalkyler över arbetskraftsutbudets förändring. Enligt arbetskraftsundersökningarna ökade antalet personer i arbetskraften (dvs. sysselsatta och arbetslösa) med drygt 56 000 eller 1,4 % mellan 1973 och 1974.¹ Av denna ökning svarade kvinnorna för den helt övervägande delen. Den kvinnliga befolkningens relativa arbetskraftstal (dvs. hur stor del av kvinnorna mellan 16—74 år som är eller vill ut på arbetsmarknaden) steg kraftigt under 1974 — med 1,9 procentenheter till 57,1 %. Särskilt stor har ökningen varit för kvinnor med minderåriga barn — förvärvsfrekvensen har för dessa ökat med omkring 3 procentenheter jämfört med 1973. Även männens relativa arbetskraftstal ökade något under 1974, vilket innebär en förändring i den utveckling som noterats tidigare under en följd av år.

¹ Värdena för 1974 är korrigerade för att nå jämförbarhet med 1973. Mätperioderna för juniundersökningarna placerades olika 1973 och 1974, vilket innebär att avsevärt fler ungdomar hunnit få eller börjat söka feriearbete vid undersökningstillfället i juni 1974 jämfört med året innan. Nedjusteringen av 1974 års siffror med hänsyn till detta innebär att helårsvärdena för 1974 reducerats med 9 000 vad gäller antalet personer i arbetskraften och med 8 000 vad gäller antalet sysselsatta. Se Statistiska tabeller (SCB) 1974: 41 för en beskrivning av beräkningarna m. m.

Efterfrågan på arbetskraft

Hur den totala efterfrågan på arbetskraft har utvecklats under en period kan studeras i statistiken över nyanmälda lediga platser. Denna serie visar flödet av de nyanmälda platserna hos arbetsförmedlingarna under loppet av en månad.

Från 1973 till 1974 ökade antalet säsongrensade nyanmälda lediga platser med 8,5 % jämfört med 3,5 % för perioden 1972 till 1973. Ökningen låg dock helt på de två första kvartalen 1974 som visar en uppgång med 11 % jämfört med andra halvåret 1973. Utvecklingen hade då tidigare varit den att uppgången 1973 jämfört med 1972 praktiskt taget helt låg på andra halvåret 1973.

Fr. o. m. juni 1974 noterades en utplaning av antalet nyanmälda lediga platser jämfört med de första fem månaderna samma år. Nivån på totala nyanmälda platser andra halvåret låg ungefär 10 % under första halvåret. Utvecklingen under de första månaderna under 1975 visar dock en uppgång av nyanmälda lediga platser på ungefär 3 % över nivån för sista kvartalet 1974.

För tillverkningsindustrin var utvecklingen under 1974 likartad den för totalen av de nyanmälda platserna. De uppgångar jämfört med 1973 som noterades låg alltså på de två första kvartalen. Tillverkningsindustrin noterade en ökning i antalet nyanmälda platser med drygt 17 % jämfört med 1973. Inom byggnadsverksamheten fortsatte och förstärktes nedgången i nyanmälda platser. Den procentuella nedgången var drygt 4 % jämfört med 1 % 1973.

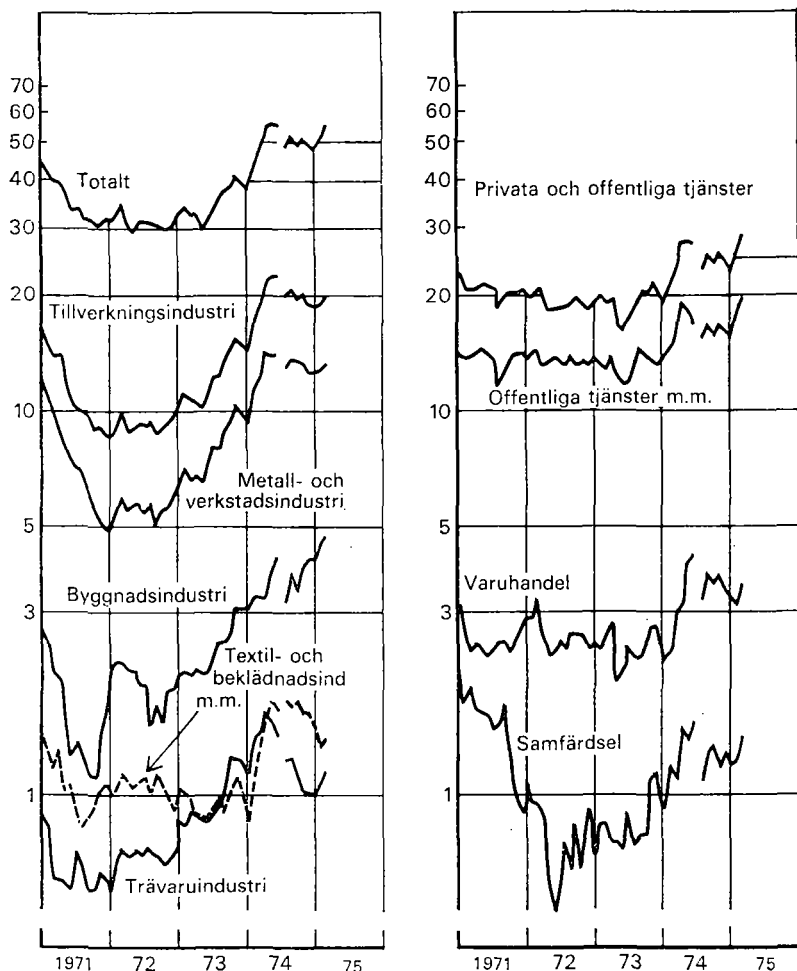
En annan indikator på hur arbetskraftsefterfrågan har utvecklats är serien över obesatta platser vid en viss tidpunkt. Genom denna statistik kan man följa förändringarna i den efterfrågan på arbetskraft som inte har blivit tillgodosedd på marknaden. Emellertid är jämförelser bakåt i tiden av denna serie något osäker på grund av statistikomläggning vid halvårsskiftet 1974. Tidigare avsåg statistiken över obesatta platser läget vid månadens mitt, fr. o. m. juli 1974 mäter man förhållandena vid månadsskiftena. Trots denna förändring torde man ändå kunna göra vissa jämförelser bakåt i tiden.

I diagram 5:1 redovisas några säsongrensade kurvor över utvecklingen dels totalt och dels uppdelad på några viktigare näringsgrenar. Totalt ökade antalet obesatta platser ganska kraftigt under första halvåret 1974 — uppgången från januari till juni var drygt 42 %. Under andra halvåret skedde en stabilisering och en viss nedgång kunde noteras. Utvecklingen under de första månaderna 1975 visar en uppgång i antalet obesatta platser — ungefär 14 % ökning mellan december 1974 t. o. m. februari 1975. Såsom redan påpekades i den preliminära nationalbudgeten 1975 låg de kraftigaste ökningarna under föregående år

Diagram 5: 1 Antal obesatta platser 1971—febr/mars 1975

Säsongrensade månadsdata. Log. skala

1 000-tal

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

inom sektorerna privata tjänster och tillverkningsindustri.¹ Bl. a. inom metall- och verkstadsindustrin och byggnadsindustrin kunde relativt kraftiga ökningar noteras under första halvåret 1974. För byggnadsverksamheten har, samtidigt som antalet obesatta platser ökat, en nedgång i antalet nyanmälda lediga platser noterats under 1974. Dessa motsatta tendenser kan förklaras av att den avgång från byggnadsverksamheten som hittills varit mycket kraftig under 1970-talet gjort det svårt att besätta vissa lediga platser.

Utvecklingen inom de olika näringsgrenar under andra halvåret 1974

¹ Privata tjänster: varuhandel, post- och telekommunikationer, samfärdsel, hotell- och restaurangrörelse, bank- och försäkringsverksamhet.

och de första månaderna 1975 har varit likartad utvecklingen av totala antalet obesatta platser. För de flesta sektorer kan, som framgår av diagrammet, en dämpning av antalet obesatta platser noteras för de två sista kvartalen 1974 jämfört med första halvåret 1974. Utvecklingen under början av 1975 indikerar emellertid en viss uppgång i antalet obesatta platser inom de flesta sektorer. De kraftigaste ökningarna kan noteras för offentliga tjänster, +26 % från december 1974 t. o. m. februari 1975 och samfärdsel (+19 %) samt byggnadsindustrin (+16 %). Avvikande från denna utveckling är textil- och beklädnadsindustrin som noterar en fortsatt nedgång under loppet av december 1974 till februari 1975 med ungefär 9 procentenheter.

Enligt konjunkturinstitutets barometerundersökning i mars 1975 väntar sig industrin totalt sett en fortsatt god sysselsättningsutveckling under de närmast framförliggande kvartalen.

Sysselsättningen

Genom den ökande efterfrågan på arbetskraft under 1974 kom den totala sysselsättningen att stiga kraftigt jämfört med 1973. Enligt arbetskraftsundersökningarna var i december 1974 drygt 100 000 fler sysselsatta än ett år tidigare och ökningen mellan genomsnitten för 1973 och 1974 var ca 75 000.¹ Det motsvarar en procentuell uppgång på 1,9 %, vilket är en lika stor uppgång som konstaterades 1969—1970. Nästan 4 milj. människor var sysselsatta 1974, vilket är det högsta årsmedeltal som någonsin noterats.

Av sysselsättningsökningen under 1974 föll ungefär 2/3 på kvinnorna som nu totalt uppgår till 1,6 milj. sysselsatta, vilket jämfört med 1970 innebär en uppgång med drygt 128 000. Männens sysselsättning som visat stagnationstendenser under början av 1970-talet ökade också mellan 1973 och 1974 med ungefär 20 000 personer. Även ungdomsgrupperna uppvisar en annan utveckling för 1974 än den som konstaterats mot slutet av 1960- och början av 1970-talen. Då kunde man, som en följd av utbildningsexpansionen och minskande ungdomskullar, notera sjunkande sysselsättning bland ungdomen. Under 1974 steg däremot antalet sysselsatta ungdomar med ca 10 000.

Fördelningen av sysselsättningsökningen på olika sektorer i ekonomin visas i tabell 5:1. Denna bygger på nationalräkenskapernas statistik över utvecklingen av antalet sysselsatta och antalet utförda arbetstimmar. Vissa olikheter mellan nationalräkenskapernas registrering och arbetskraftsundersökningarna brukar föreligga på grund av olikheten i statistikbehandlingen. I nationalräkenskaperna tas bl. a. hänsyn till variationer i antalet arbetsdagar resp. år vidare har man en delvis annan åldersavgränsning än arbetskraftsundersökningarna. Av tabellen framgår att de flesta näringsgrenar expanderade 1974. Kontraktionen av sektorerna jordbruk och fiske samt byggnadsverksamheten fortsätter

¹ Korrigering gjord för 1974 enligt not. 1. sid. 117.

Tabell 5: 1 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1972—1974
(avrundade tal)

	Antal syssel- satta 1 000-tal 1974	Procentuell förändring av antalet sysselsatta		Procentuell förändring av antalet utförda arbetstimmar	
		1972— 1973	1973— 1974	1972— 1973	1973— 1974
Jordbruk och fiske	216	-3,7	-1,7	-3,1	-1,5
Skogsbruk	65	-3,8	1,1	-4,1	0,7
Gruvor och tillverkningsindustri	1 055	1,2	3,2	-0,5	2,6
El, gas- och vattenverk	32	2,1	11,9	2,0	5,5
Byggnadsverksamhet	331	-1,3	-2,3	-3,3	-3,1
Privata tjänster	1 321	-1,1	0,8	-1,1	0,5
Staten	272	2,5	1,7	1,4	1,2
Staten exkl. värnpliktiga	224	4,1	0,7	2,6	0,2
Kommunerna	715	4,1	6,7	1,7	4,1
Summa	4 007	0,4	2,2	-0,7	1,2
Korrigeringspost		0	-0,2	0,2	-0,2
Totalt		0,4	2,0	-0,5	1,0

Källa: Statistiska centralbyrån.

dock, i det sistnämnda fallet i ökande takt. Skogsbruk och privata tjänster visar en förändrad utvecklingsbild från tidigare år — nedgången har förbytts till ökningar vad gäller antalet sysselsatta personer. På tjänstesidan kan konstateras att kommunernas väsentligen snabbare tillväxt i antalet sysselsatta jämfört med såväl den statliga som den privata tjänstesektorn fortsätter.

Arbetslösheten

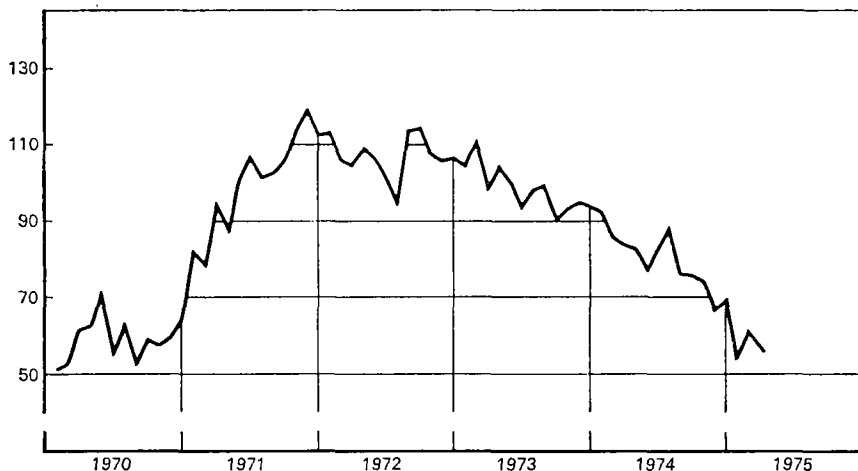
Såsom beskrivits tidigare ökade arbetskraftsefterfrågan relativt starkt under första halvåret 1974. Denna utveckling var en effekt av konjunkturuppgången som startade redan under 1973 och som redan då medförde såväl ökad sysselsättning som minskande arbetslöshet. Jämför man helåren 1973 och 1974 låg arbetslösheten 1974 i genomsnitt 18 000 under 1973 års nivå. Detta motsvarar en nedgång i den relativa arbetslösheten, dvs. andelen arbetslösa av den totala arbetskraften, från 2,5 % till 2 %.

Utvecklingen för olika regioner i landet var relativt likartad under 1974. I såväl skogs- som storstadslänen har arbetslösheten under samtliga kvartal 1974 legat under nivån för motsvarande perioder året innan. Relativa arbetslösheten har i skogslänen sjunkit från 3,9 % till 3 % från 1973 till 1974, motsvarande tal för storstadslänen är 2 resp. 1,6 %.

I diagram 5: 2 kan arbetslöshetens utveckling över en något längre tidsperiod studeras. Kurvan bygger på säsongrensade uppgifter om arbetslösheten från arbetskraftsundersökningarna. Den successiva ned-

Diagram 5: 2 Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna 1970—1975
Säsonggrensade värden

1 000-tal

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

gången i arbetslösheten under loppet av de tre senaste åren illustreras klart i diagrammet. Runt årsskiftet 1974/1975 låg arbetslösheten, trots det väsentligt ökade utbudet, bara obetydligt över nivån för högkonjunkturåret 1970.

Arbetskraftsundersökningarna som kan sägas spegla den totala arbetslöshetens utveckling kan även kompletteras med annan statistik. Vid arbetsförmedlingarna registreras för varje månad de arbetslösa som är medlemmar i någon arbetslöshetskassa. Serien över arbetslösa kassamedlemmar är dock något osäker vid jämförelser bakåt i tiden på grund av statistikomläggning i mitten av 1974. Med denna reservation kan det konstateras att för 1974 andelen arbetslösa av de som var kassamedlemmar låg väsentligt under 1973 års nivå. Andelen arbetslösa sjönk från 1,9 % 1973 till 1,5 % 1974 och nådde därmed samma låga nivå som 1970. Jämför man 1973 och 1974 sjönk arbetslöshetsprocenten i byggnadskassor från 6,2 till 4,4 %, i industrikassorna från 2,1 till 1,7 % för tjänstemännen var nivån ungefär oförändrad eller 0,7 %. Utvecklingen i början av 1975 visar på en fortsatt gynnsam trend. Antalet arbetslösa ligger i flertalet kassor under nivån för motsvarande period 1974.

Genom den kraftiga ökningen i arbetskraftsefterfrågan har marknaden kunnat suga upp det ökande utbudet av arbetskraft. Förutom på nedgången i arbetslösheten märks detta på minskningen av antalet sysselsatta i beredskapsarbeten och i arbetsmarknadsutbildning. I den sistnämnda gruppen var det, räknat i årsgenomsnitt, 6 000 färre 1974 än 1973. Antalet i beredskapsarbeten i januari—februari 1975 låg 14 000

Tabell 5: 2 Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari—mars 1974 och 1975

	Januari	Februari	Mars	1 kv.
<i>Antal arbetslösa 1975</i>				
Hela riket	77 300	76 800	59 700	71 300
Storstadslän	21 700	21 300	19 800	20 900
Skogslän	26 000	25 800	19 900	23 900
Övriga län	29 500	29 700	20 000	26 400
<i>Förändring från 1974</i>				
Hela riket	-37 600	-24 500	-27 900	-30 000
Storstadslän	-12 200	-11 900	-10 700	-11 600
Skogslän	-12 300	- 5 500	- 5 600	- 7 800
Övriga län	-13 200	- 7 200	-11 600	-10 600
<i>Relativa arbetslöshetstal, %</i>				
Hela riket 1975	1,9	1,9	1,5	1,8
1974	2,9	2,6	2,2	2,5
Storstadslän 1975	1,4	1,4	1,3	1,3
1974	2,3	2,2	2,0	2,2
Skogslän 1975	3,2	3,1	2,4	2,9
1974	4,7	3,9	3,2	3,9
Övriga län 1975	1,7	1,8	1,2	1,6
1974	2,5	2,2	1,9	2,2

Källa: Statistiska centralbyrån.

under motsvarande period 1974. Svårigheter att placera äldre och handikappade har dock funnits trots konjunkturläget.

Även varsel om personalinskränkningar har sjunkit — antalet personer berörda av varsel minskade med 6 % från 1973 till 1974. Tolkningen av varselstatistiken är dock svår, det intressanta är hur många varsel som verkställs i form av permitteringar. Genom förändrad lagstiftning på arbetsmarknaden har varseltiderna förlängts avsevärt vilket gör att skillnaden mellan meddelade varsel och effektuerade dito kan förväntas öka.

Arbetslöshetens utveckling under första kvartalet 1975 kan studeras i tabell 5: 2. Antalet arbetslösa ligger för de första månaderna väsentligt under motsvarande nivå föregående år. Även regionalt håller utvecklingen i sig. Såväl den absoluta som den relativa arbetslösheten har sjunkit kraftigt under januari—mars jämfört med samma månader 1974.

5.2. Arbetsmarknaden under 1975

I detta avsnitt behandlas utvecklingen på arbetsmarknaden under 1975 utifrån separata kalkyler över tillgång på resp. behov av arbetskraft.

Utbudskalkylen baseras på en prognos över befolkningsutvecklingen 1975. I denna prognos ingår ett antagande om en nettoinvandring till

Sverige 1975 av ungefär samma storlek som 1974, eller ca 10 000. I kombination med övriga antaganden i befolkningsprognosen resulterar detta i en beräknad befolkningsökning på 0,4 % mellan 1974 och 1975. Ökningen av befolkningen i åldern 16—74 år beräknas bli något mindre eller 0,2 %.

I kalkylen över arbetskraftsutbudets utveckling ingår också vissa antaganden om förändringen i de s. k. relativa arbetskraftstalen, dvs. andelen personer som står till arbetsmarknadens förfogande. Vid bedömningen av förändringar av dessa tal har hänsyn tagits till såväl de långsiktiga tendenserna som den aktuella utvecklingen under första kvartalet 1975. För samtliga åldersgrupper mellan 16 och 74 år tillsammans har i kalkylen antagits en minskning av männens relativa arbetskraftstal med 0,2 procentenheter och en ökning av motsvarande tal för kvinnorna med 0,8 procentenheter. Uttryckt i antal personer i arbetskraften motsvarar detta totalt sett en ökning med i runt tal 30 000 eller 0,7 %. Nära nog hela denna ökning väntas hänföra sig till kvinnorna.

Arbetskraftsutbudet uttryckt i timmar brukar utvecklas något svagare än detta utbud mätt i personer. Detta beror vanligen på bl. a. en fortgående övergång till deltidarbete samt i förekommande fall arbetstidsförkortningar. Någon sådan ökning av andelen deltidsarbetande synes dock inte ha skett 1974. Detta sammanhänger sannolikt till en del med det allmänt goda efterfrågeläget. Förutom en i vanliga fall växande andel deltidsarbetande brukar den ökande andelen kvinnor i arbetskraften verka något sänkande på den sammanvägda medelarbetstiden då kvinnorna vanligen har en något kortare medelarbetstid. Till följd av förändringen av korttidsfrånvaro och overtidsarbete brukar en viss effekt på medelarbetstiden (antingen i höjande eller sänkande riktning) kunna noteras. För 1975 beräknas den samlade inverkan på arbetskraftsutbudet av samtliga ovannämnda faktorer till 0,5 % i reducerande riktning. Medan utbudet mätt i personer väntas öka med 0,7 % skulle således utbudet även uttryckt i timmar öka något från 1974 till 1975.

Av den ovan diskuterade neddragande effekten på arbetskraftsutbudet mätt i timmar beräknas närmare hälften härröra från den ändrade fördelningen mellan män och kvinnor inom arbetskraften. Den återstående delen av denna reduktion sammanhänger till ungefär lika delar med en ökning av omfattningen av deltidarbete och en avtalsenlig arbetstidsförkortning. Denna arbetstidsförkortning avser personal i underjordsarbete och skiftarbete.

Kalkylen över arbetskraftsefterfrågan under 1975 bygger på de prognoser över produktionsutvecklingen som redovisas i avsnitt 4.4. Utifrån dessa prognoser och med vissa antaganden om produktivitetsutvecklingen har beräkningar gjorts över arbetskraftsbehovet inom olika näringsgrenar. Av följande tablå framgår den prognostiserade produktions- och produktivitetsutvecklingen 1974—1975 samt förändringen av arbets-

kraftsbehovet mätt i timmar. Siffrorna för de olika näringsgrenarna är avrundade till hela resp. halva procentenheter.

	Produk- tion	Produk- tivitet	Syssel- sättning i timmar	Andel av samtliga utförda timmar 1974
Jordbruk och fiske	—6,0	0	—6,0	5
Skogsbruk	0	8,0	—7,5	2
Gruvor och tillverkningsindustri	3,5	3,5	0	26
El-, gas- och vattenverk	8,0	8,0	0	1
Byggnadsverksamhet	2,0	2,0	0	8
Privata tjänster	3,0	3,0	0,5	33
Offentliga tjänster	3,0	0	2,5	25
Totalt	3,0	2,7	0,3	100

Det sammanvägda behovet av arbetskraft inom den varuproduce-
rande sektorn skulle enligt kalkylen minska 1975 med 0,8 % mätt i
timmar och 0,3 % mätt i personer. Denna minskning beräknas helt
komma att hänföra sig till ett minskat arbetskraftsbehov inom jordbruk
och skogsbruk, medan en viss ökning räknat i antal personer väntas
ske inom tillverkningsindustrin. För tjänstesektorn förutses en fortsatt
ökning av sysselsättningen. Totala arbetskraftsbehovet inom denna sek-
tor beräknas sålunda komma att öka med 1,3 % mätt i timmar och
1,7 % uttryckt i personer. Denna ökning väntas till ungefär 3/4 falla
inom den offentliga sektorn. Dess andel (inkl. vpl) av totala antalet
sysselsatta skulle därmed öka till drygt 25 % 1975 att jämföra med
knapp 13 % 1960 och drygt 20 % 1970.

Sammantaget indikerar de näringsgrensvisa kalkylerna en viss ökning
av arbetskraftsbehovet mätt i timmar. Uttryckt i personer motsvarar
detta en ökning av antalet sysselsatta 1975 med ca 30 000—40 000. Det-
ta innebär att man i genomsnitt för året skulle kunna räkna med rela-
tivt väl hävdad sysselsättningsläge och en fortsatt tillfredsställande ba-
lans mellan efterfrågan och utbud. Enligt länsarbetsnämndernas rappor-
ter våren 1975 skulle detta tillstånd kunna bestå i varje fall en bit in på
hösten. Den närmare utvecklingen mot slutet av året är dock mot bak-
grund av bl. a. den internationella utvecklingen svår att närmare pre-
cisera. Inom enstaka branscher kan då en fördröjd internationell kon-
junkturuppgång leda till olika påfrestningar och obalanser.

6 De enskilda konsumenternas ekonomi

Hushållens finansiella ställning, som förbättrades relativt kraftigt 1972—1973, beräknas mellan 1973 och 1974 ha förstärkts ytterligare. I löpande priser uppskattas de disponibla inkomsterna ha ökat inte mindre än 17 %. Bidragande till denna starka uppgång var en fortsatt kraftig minskning i hushållens nettoinbetalningar till det offentliga. Denna reducering är ett resultat av de olika ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits för 1974. Dessutom beräknas lönerna, liksom faktorinkomsterna i övrigt, ha ökat väsentligt mer än 1972—1973. Jämfört med vad som redovisades i den preliminära nationalbudgeten har dock löneökningstalet nedreviderats. Detta uppvägs emellertid av att hushållens skatte- och avgiftsinbetalningar också beräknas ha varit mindre än vad som förutsågs vid förra beräkningstillfället. Den justering som därefter behöver göras av den beräknade disponibla inkomsten är negligerbar.

Året 1974 kännetecknades inte blott av stora inkomstökningar utan även av stora prisökningar, vilka huvudsakligen betingades av den kraftiga internationella inflationen. Konsumentprisernas uppgång under loppet av 1974 beräknas sålunda till 10,5 %. I relation till det ökningstal som angavs i den preliminära nationalbudgeten 1975 innebär detta en inte oväsentlig neddragning, vilken förklaras närmare i avsnittet nedan om konsumentpriserna.

Mellan genomsnittslägena 1973 och 1974 ökade konsumentprisindex med 9,8 %, medan ökningen i implicitprisindex för den privata konsumtionen stannade vid 8,9 %. Uppgången i hushållens reala disponibla inkomster blev sålunda 7,5 %, den största ökning som registrerats under efterkrigstiden. Denna avsevärda förstärkning av hushållens köpkraft gav utslag i den privata konsumtionens utveckling. Volymuppgången för helåret 1974 beräknas ha varit 4,4 % — dvs. 0,1 procentenhet lägre än det tal som bedömdes vara sannolikt i den preliminära nationalbudgeten. Avmattningen i konsumtionsbenägenheten från tredje till fjärde kvartalet blev mer påtaglig än vad som då förutsattes. Trots att konsumtionen ökat avsevärt efter fyra år med svag tillväxt, innebär emellertid kalkylerna en fortsatt sparkvotsökning på 2,5 procentenheter.

De inkomstprognoser som framläggs för 1975 bygger på två alternativ beträffande avtalskomponentens storlek som satts till 7 resp. 9 %. Båda alternativen ger, tillsammans med de antaganden som gjorts om löneglidning och sysselsättningsförändring, till resultat en fortsatt hög tillväxt av lönesumman. Även för de sammanlagda faktorinkomsterna förutses fortsättningsvis en hög ökningstakt. Med hänsyn till skattereformen för 1975, som bl. a. innebär ett borttagande av sjukförsäkringsavgiften för löntagare och en sänkning av marginalskatten för de flesta

inkomsttagare, beräknas ökningen i de preliminära A-skatteinbetalningarna bli procentuellt mindre än för lönesumman. Ökningen av hushållens disponibla inkomster i löpande priser beräknas i de båda lönealternativen till 11,6 resp. 12,6 %.

Uppgången i implicitprisindex 1974—1975 har beräknats bli drygt 9 %, vilket är något lägre än den prognos som tidigare presenterats. Hushållens reala disponibla inkomster beräknas bli något högre än vad föregående beräkning angav — ökningen kalkyleras till 2,3 alternativt 2,9 %. Det finns anledning att anta att hushållens anpassning av sin konsumtionsstandard till de kraftiga inkomstillskotten under de senaste åren fortsatt under 1975. Med denna utgångspunkt väntas konsumtionen i de båda alternativen öka med 3,5 % från 1974 till 1975.

6.1 De disponibla inkomsterna

Tabell 6: 1 De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1973—1975¹

	Milj. kr.		Procentuell förändring från föregående år			
	1973	1974	1973	1974	1975	
					alt. 1	alt. 2
<i>Löpande priser</i>						
1 Faktorinkomst ^a	140 397	158 847	7,5	13,1	10,5	12,1
Egentliga löner ^a	115 889	130 517	7,7	12,6	10,6	12,5
Enskilda företagens inkomster	9 620	11 445	9,1	19,0	6,3	6,3
Kapitalinkomster (netto) ^a	1 589	1 830	19,9	15,2	19,1	19,1
Övriga faktorinkomster	13 299	15 055	3,2	13,2	11,7	12,1
2 Inkomstöverföringar till hushåll	31 682	42 112	11,8	32,9	13,1	13,7
3 Direkta skatter, avgifter m.m.	48 608	56 458	2,9	16,1	9,7	12,1
därav: prel. A-skatt	42 180	48 556	4,2	15,1	6,2	9,0
4 Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga (3—2)	16 926	14 346	—10,5	—15,2	—0,2	7,7
5 Disponibla inkomster ^a	123 396	144 493	10,5	17,1	11,6	12,6
6 Privat konsumtion	114 940	130 861	8,5	13,9	12,6	13,0
7 Sparande (5—6) ^a	8 456	13 632	47,5	61,2	1,6	8,3
8 Sparkvot (7: 5)	6,9	9,4	1,8 ⁷	2,5 ⁷	—0,8 ⁷	—0,3 ⁷
<i>1968 års priser</i>						
9 Disponibla inkomster	93 809	100 846	3,9	7,5	2,3	2,9
10 Privat konsumtion	87 310	91 159	1,9	4,4	3,5	3,5

¹ Hushållssektorn inkluderar, förutom hushållen, de s.k. ideella organisationerna som betjänar hushållen och som inte helt eller huvudsakligen finansieras och kontrolleras av offentliga sektorn. Hit räknas fackföreningarna, folkbildningsverksamheten, nykterhetsrörelsen, idrottsorganisationerna, tjänstemannaorganisationerna, Röda korset m.m. samt ej statsbidragsberättigade privata sjukhem, barnhem, barnkolonier, semesterhem. Utöver löntagarhushåll ingår hushåll som äger personliga företag, dvs. som erhåller sin huvudsakliga inkomst från rörelse.

² Arbetsgivaravgifter till socialförsäkring, tillräknade pensionsavgifter för statliga och kommunala myndigheter, för kommunala affärsverk samt för icke-finansiella företag är ej medtagna som löneför-måner i denna post.

³ Inkl. direkt utbetalda pensioner från statliga affärsverk samt från industri och handel.

⁴ Inkl. räntor på privata försäkringsfonder (exkl. skadeförsäkring). Se vidare not 2 sid. 128.

⁵ Inkl. skadeförsäkringsnetto: —75 milj. kr. 1973, —8 milj. kr. 1974 och 40 milj. kr. 1975.

⁶ Inkl. privat försäkringssparande. Detta uppgick 1973 till 3 582 milj. kr. och 1974 till 4 569 milj. kr. Det beräknas 1975 uppgå till 5 144 milj. kr.

⁷ Förändring mätt i procentenheter.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Löner

Reviderade lönesummeberäkningar anger att den totala lönesumman ökade med 12 % från 1973 till 1974. Ökningstalet är 0,5 procentenheter lägre än det som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Bakom nedjusteringen ligger ändrade beräkningar av löneglidningen, som nu uppskattas till 3,2 % mot 3,7 % vid förra beräkningstillfället. Sysselsättningskomponentens positiva bidrag till lönesummeutvecklingen har samtidigt uppreviderats, med 0,1 procentenhet, till 1,3. Den avtalsmässiga löneökningen kalkyleras till 7,4 %.

För industriarbetarnas del visar statistiska centralbyråns förtjänststatistik, korrigerad för retroaktiva löneutbetalningar, en timlöneökning från 1973 till 1974 på 11,8 %. Därav beräknas avtalen ha svarat för 5 procentenheter och löneglidningen för 6,8. Avtalen 1974 innehöll därutöver bestämmelser om införandet av en trygghetsförsäkring vid yrkesskada. Andra nyttillkomna sociala avgifter 1974 var socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen som infördes i samband med slopandet av folkpensionsavgiften och avgiften för arbetslöshetsförsäkringen. Dessutom ökade från 1973 till 1974 kostnaderna för sjukförsäkringen och den särskilda tilläggspensionen inom LO-området. De ökade sociala avgifterna medförde att arbetsgivarnas lönekostnader steg med drygt 5,5 procentenheter utöver kontantlöneökningen från 1973 till 1974.

För 1975 räknas här med två alternativa lönesummecökningar, 10,2 resp. 12,2 %. Skillnaden mellan de båda alternativen hänför sig till avtalskomponentens storlek, som satts till 7 resp. 9 %.¹ Löneglidningen kalkyleras till 3,2 %, medan sysselsättningskomponenten har satts till 0.

Arbetskraftskostnaderna ökar därutöver genom höjningen av avgifterna till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och ATP med ca 3,5 % per timme. Dessutom beräknas för grupperna inom LO- och PTK-områdena och det kommunala området timkostnaderna stiga ytterligare något på grund av avgiftshöjningar för avtalsgruppsjukförsäkringen och trygghetsförsäkringen.

Övriga inkomster

De totala faktorinkomsterna ökade 1974 med 13,1 % (se tabell 6: 1). Lönerna, som utgör mer än 4/5 av posten, ökade med 12,6 %. Enskilda företagares inkomster steg 19 %, främst beroende på det goda skördeutfallet och de höjda virkespriserna. Även för kapitalinkomsterna netto² blev uppgången kraftig, 15 %. Den ökningen förklaras till stor del av de två diskontohöjningarna under året. Övriga faktorinkomster steg 13 %.

¹ Dessa tal skall inte uppfattas som prognoser. I kalkylen har de närmast insatts som utgångsvärden vilka kan justeras i den mån utvecklingen av förhandlingarna ger anledning till detta.

² På kapitalinkomstnettots inkomstsida återfinns framför allt ränteinkomster, huvudsakligen från bankinlåning och livförsäkringsfonder, samt aktieutdelningar. Utgiftssidan består främst av ränteutgifter, där den tyngsta delen är räntekostnader för lån till egna hem.

De totala inkomstöverföringarna till hushållen ökade med 33 % 1974, vilket var ovanligt mycket (se tabell 6: 2). Den stora uppgången beror främst på omläggning till beskattning och därmed högre bruttoutbetalningar av bl. a. sjuk- och arbetslöshetsförsäkringsförmåner. Andra orsaker är exempelvis reformer gällande bostadstillägg, införandet av tandvårdsförsäkringen, det extra barnbidraget i april och de extra tilläggen till folkpensionen i januari och april.

Hushållens inbetalningar av direkta skatter, avgifter m. m. ökade med 16 % 1974. En stor del av denna ökning förklaras med den förut nämnda skattebeläggningen av vissa förmåner. Samtidigt slopades emellertid folkpensionsavgifterna för löntagare. Reformerna medförde att hushållens nettoinbetalningar till det offentliga minskade kraftigt, med 15 %.

Tabell 6: 2 Inkomstöverföringar till hushåll 1973—1975

Milj. kr., löpande priser

	1973	1974	1975	
			alt. 1	alt. 2
Egentliga inkomstöverföringar	10 956	12 902	14 262	14 262
därav: barnbidrag	2 361	3 038	2 700	2 700
bostadstillägg ¹	1 090	1 365	1 690	1 690
studiebidrag	483	496	560	560
arbetsmarknadsutbildning	487	516	578	578
pensioner från stat och kommun	1 961	2 106	2 235	2 235
övrigt	4 574	5 381	6 499	6 499
Socialförsäkringsutfall	20 726	29 210	33 372	33 599
därav: folkpensioner ¹	11 380	13 841	15 656	15 734
ATP	2 943	3 884	5 021	5 048
utbetalningar från försäkringskassor ²	5 577	10 346	11 373	11 495
utbetalningar från arbetslöshetskassor	561	785	926	926
övrigt	265	354	396	396
Inkomstöverföringar till hushåll	31 682	42 112	47 634	47 861

¹ Kommunala bostadstillägg till pensionärer redovisas under posten folkpensioner.

² Inkl. apotekarrabatter.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Den stora ökningen av faktorinkomsterna resulterade tillsammans med minskningen av nettoinbetalningarna till det offentliga i en disponibelinkomstökning för 1974 på inte mindre än 17 % i löpande priser. Prisnivån steg samtidigt med 8,9 % och man fick en mycket kraftig realinkomstökning, 7,5 %.

Som nämndes i avsnittet om löner framläggs för 1975 två alternativ för resultatet av avtalsförhandlingarna. De båda alternativen väntas resultera i att posten Egentliga löner ökar med 10,6 resp. 12,5 %. Enskilda företagares inkomster beräknas stiga betydligt mindre 1975 än 1974, eller med drygt 6 %. Denna prognos innefattar en minskning av jordbrukarinkomsterna jämfört med 1974. För skogsbrukarinkomsterna förutses däremot en ganska kraftig ökning, om än inte av samma storleksordning som 1974. Rörelseinkomsterna väntas stiga i ungefär samma

takt som 1973—1974. Ökningen för kapitalinkomsterna netto beräknas till 19 %, till stor del beroende på ökade ränteinkomster från bankräkningar. För övriga faktorinkomster beräknas ökningen bli ca 12 %.

Ökningen av de totala inkomstöverföringarna till hushållen beräknas bli närmare 14 % 1975 (omkring 11 % för de egentliga inkomstöverföringarna och omkring 15 % för socialförsäkringsutfallet).

Hushållens inbetalningar av direkta skatter, avgifter m. m. beräknas 1975 öka med 9,7 % vid det lägre och 12,1 % vid det högre lönealternativet. Inbetalningarna av preliminär A-skatt under 1975 skulle, om skattesystemet från 1974 hade behållits, ha ökat med 7 200 milj. kr. i det lägre och 8 600 milj. kr. i det högre inkomstalternativet. Härvid har räknats med en genomsnittlig marginalskattekvot på ca 55 %. Den skattereform som trädde i kraft vid årsskiftet 1974/1975 innebar främst att sjukförsäkringsavgiften för löntagare slopades och att marginalskatten sänktes i låg- och mellaninkomsttagarskikten. Sedan hänsyn tagits till effekterna av den höjda kommunala utdebiteringen innebär detta att uttaget av preliminär A-skatt sänks med ca 4 200 milj. kr. — om oförändrade skatteregler utgör jämförelsenorm. Faktiskt väntas därmed de preliminära A-skatterna öka med 3 000 milj. kr. alternativt 4 400 milj. kr. Som framgår av tabell 6: 3 beräknas vidare nettot av fyllnads-, överskjutande- och kvarstående skatt öka betydligt jämfört med 1974—något som främst kan förklaras med att preliminärskatteuttaget 1974 på de socialförsäkringsförmåner som då blev beskattningsbara var lägre än den slutliga skatt som följer av dessa förmåner. Detta bidrar starkt till den totala ökningen av direkta skatter, avgifter m. m., vilken beräknas till 5 500 milj. kr. vid det lägre lönealternativet och 6 900 milj. kr. vid det högre.

Tabell 6: 3 Hushållens direkta skatter och avgifter 1971—1975

Milj. kr., löpande priser

	1971	1972	1973	1974	1975	
					alt. 1	alt. 2
1 Prel. A-skatt	34 954	40 480	42 180	48 556	51 577	52 944
2 Prel. B-skatt	3 644	3 939	3 973	4 349	4 700	4 700
3 Fyllnadsskatt ¹	1 334	1 325	1 369	1 734	2 400	2 400
4 Kvarskatt ^{1,2}	2 023	2 222	1 401	1 562	1 680	1 680
5 Överskjutande skatt ³	-2 836	-4 265	-4 410	-4 266	-3 170	-3 170
6 Slutskattereglering (3+4+5)	521	-718	-1 640	-970	910	910
7 Övriga skatter och avgifter	3 028	3 554	4 095	4 523	4 762	4 762
8 Summa (1+2+6+7)	42 147	47 255	48 608	56 458	61 949	63 316
därav: socialförsäkringspremier	5 400	6 067	6 443	4 142	1 509	1 509

¹ Hushållens andel.

² Influtna delen.

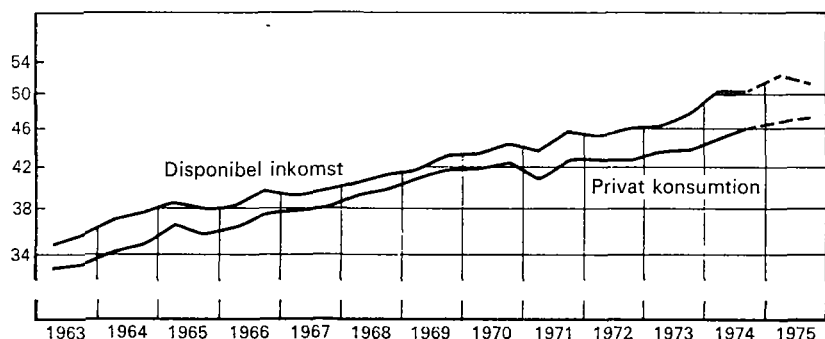
³ Inkl. ränta.

Anm. Kvarskatten avser inkomsten två år tidigare, medan fyllnadsskatten och överskjutande skatten avser inkomsten ett år tidigare.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Diagram 6: 1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1963—1975

Miljarder kr., 1968 års priser. Säsongsrensade halvårsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Ovanstående prognoser resulterar i en disponibelinkomstökning på 11,6 % med det lägre och 12,6 % med det högre lönealternativet. Olika prisantaganden har gjorts för de olika inkomstalternativen, 9 resp. 9,4 % uppgång i prisnivån. Realinkomstökningen 1974—1975 skulle härigenom bli 2,3 % vid det lägre lönealternativet och 2,9 % vid det högre.

6.2 Konsumentpriserna

Från december 1973 till december 1974 steg konsumentprisindex 10,5 % (se tabell 6: 4). Indexökningen blev således betydligt mindre än enligt prognosen i den preliminära nationalbudgeten (12,2 %). Den

Tabell 6: 4 Konsumentprisindex december 1973—december 1974

	Vägnings- tal	Procentuell förändring dec. 1973 — dec. 1974	Inverkan på total- index	Procentuell andel av totala ök- ningen
Totalt	1 000,0	10,5	10,5	100,0
Samtliga varor	674,5	11,5	7,8	73,9
Livsmedel	225,0	8,0	1,8	17,1
Alkoholhaltiga drycker och tobak	86,0	6,7	0,6	5,5
Bränsle och drivmedel ¹	51,0	21,8	1,1	10,6
Kläder och skor	82,5	10,1	0,8	7,9
Övriga icke varaktiga varor	63,5	16,7	1,1	10,1
Varaktiga varor	166,5	14,3	2,4	22,7
Samtliga tjänster	325,5	8,4	2,7	26,1
Bostad	170,0	11,7	2,0	18,9
Övriga privata tjänster	86,0	3,7	0,3	3,0
Offentliga tjänster	69,5	6,3	0,4	4,2

¹ Exkl. kokgas och elström, vilka ingår i offentliga tjänster.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

helt övervägande delen av skillnaden mellan prognos och utfall förklaras dels av övergång till på vissa punkter nya metoder vid beräkningen av indexvärdet för december 1974, dels av ovanligt starka utslag i samband med den årliga revision av vägningstalen som regelbundet företas vid årets utgång. Under det senaste året har nämligen inträffat avsevärda förskjutningar i den privata konsumtionens sammansättning, från grupper med stark prisökning till sådana med svagare prisökning. Exempelvis har gruppen bränsle och drivmedel, vilken liksom under 1973 uppvisat den största prisstegringen, över 20 %, fått lägre vikt än tidigare i indexen för december 1974. Näst efter bränsle och drivmedel noteras den kraftigaste prisuppgången för icke prisreglerade livsmedel medan den svagaste ökningen, endast 1,2 %, redovisas för de reglerade livsmedlen. Detta är en följd av den förda jordbrukspolitiken och har bidragit till att den totala konsumentprisstegringen under 1974 blivit mindre i Sverige än i flertalet andra industriländer. Dessa har nämligen fått vidkännas stora prishöjningar på livsmedel.

Priserna på tjänster steg inte lika mycket som varupriserna, men i jämförelse med 1973 fördubblades ökningstakten. Starkt bidragande till skillnaden i ökningstakt under de båda åren är utvecklingen av egna hemsposten, som 1974 påverkats av diskontohöjningarna i april och augusti. Dessutom torde mer omfattande hyreshöjningar än normalt ha inträffat i början av 1974. Detta är en följd av att hyresavtalen för 1973 något förlängdes, vilket medförde en framflyttning av vissa bostadsprisstegringar.

I tabell 6: 5 har indexhöjningen under 1974 och den prognoserade prisutvecklingen för 1975 delats upp i olika prisstegringskomponenter.

Tabell 6: 5 Konsumentpriserförändringen 1973—1975 uppdelad på komponenter

	Dec. 1973 — dec. 1974	Dec. 1974 — dec. 1975	
		Prognos	
		alt. 1	alt. 2
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång, totalt	10,5	7,5	8,2
därav hänförs till:			
ändring i indirekta skatter	0,3	1,0	1,0
automatiska effekter av indirekta värdeskatte	0,8	0,6	0,7
ändring av internationellt bestämda priser	5,7	0,9	0,9
ändring av jordbrukspriser	-0,4	0,3	0,3
ändring av bostadsprissättning	2,0	1,1	1,1
ändring av diverse taxor	0,2	0,4	0,4
trendavvikelse i priserna på färskvaror	0,3	0,1	0,1
restfaktor	1,6	3,1	3,7

Av den totala ökningen av konsumentpriserna på 10,5 % under loppet av 12-månadersperioden december 1973—december 1974 beräknas de internationellt bestämda priserna ha svarat för drygt hälften, 5,7 procentenheter.

Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1973 och 1974 blev ökningen av konsumentprisindex 9,8 %, medan uppgången i implicitprisindex för den privata konsumtionen stannade vid 8,9 %. I jämförelse med beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten innebär det en nedrevidering av implicitprisindex med 0,6 procentenheter.

Prisutsikter för 1975

Från december 1974 till februari 1975 har konsumentprisindex stigit 1,8 %, varav höjda hyres- och egnahemskostnader svarar för 0,6 procentenheter. Från februari 1974 till februari 1975 har konsumentprisnivån höjts 8,2 %.

Bedömningen av prisutsikterna för 1975 har utgått från tillgängliga prognoser och antaganden angående arbetskraftskostnader och importpriser m m. Med utgångspunkt från lönekalkylen har arbetsgivarnas genomsnittliga kostnader per timme för samtliga anställda antagits öka med 14,1 % i det lägre prognosalternativet och med 16,1 % i det högre alternativet. Lönekostnadernas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade områdena antas få ett normalt värde. Härutöver har emellertid restfaktorn justerats upp 0,8 resp. 0,9 procentenheter i priskalkylen med hänsyn till troliga eftersläpande effekter av tidigare års importpris- och/eller lönekostnadsstegringar. Restfaktorns inverkan på konsumentprisuppgången väntas sålunda bli 3,5 alternativt 4,1 procentenheter varav 0,4 procentenheter antas falla på ändring av diverse taxor.

Vad beträffar de internationellt bestämda priserna, har de senaste årens kraftiga höjningar i mycket stor utsträckning haft sitt ursprung i stora prisstegringar på råvaror. Från omkring mitten av 1974 började emellertid noteringspriserna falla på de flesta råvaror. Denna nedgång har fortsatt in på 1975. En dämpning av de effektiva råvaruprisernas utveckling utgör därmed den väsentliga förklaringen till den avmattning i de internationellt bestämda prisernas stegringstakt som beräknas för 1975. Effekten på konsumentprisindex av fortsatt uppgång i de internationellt bestämda priserna har under sådana omständigheter satts till 0,9 procentenheter.

Jordbruksprisernas utveckling har under 1974 hållits tillbaka genom upprepade insatser av utökade subventioner. Med hänsyn till att dessa i viss utsträckning höjs ytterligare även under 1975 beräknas inverkan på totalindex av höjda jordbrukspriser endast bli 0,3 procentenheter.

Bostadspriserna beräknas bidra till uppgång i konsumentprisnivån med 1,1 procentenhet. I kalkylen har oförändrat diskonto förutsatts.

Den direkta effekten på konsumentprisindex av högre indirekta skatter beräknas till 1 procentenhet. Härvid förutsätts att riksdagen beslutar i enlighet med den överenskommelse, om höjning av punktskatter och elskatt, som träffades mellan tre riksdagspartier den 4 mars 1975. Vidare förutsätts att denna skatthöjning sker redan i år.

Dessa prognoser ger en konsumentprisstegring under loppet av 1975 på 7,5 % alternativt 8,2 % (se tabell 6: 5). Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1974 och 1975 uppskattas förändringen till 8,9 % alternativt 9,3 %. Detta innebär en kraftig nedrevidering i förhållande till prognosen i den preliminära nationalbudgeten. Skillnaden beror främst på att indexvärdet för december 1974, som nämnts i början av detta avsnitt, blev väsentligt lägre än enligt sistnämnda prognos. Med hänsyn till att prisstegringstakten under loppet av 1975 inte väntas bli lika hög som under loppet av 1974 finns det anledning räkna med att förskjutningarna i den privata konsumtionens sammansättning, — från varor och tjänster med hög prisstegringstakt till sådana med lägre, blir mindre omfattande under 1975 än under 1974. Detta är ett av skälen till att differensen mellan den genomsnittliga prisökningen enligt konsumentprisindex och den enligt implicitprisindex för den privata konsumtionen inte beräknas få samma innebörd 1974—1975 som 1973—1974. Till saken hör även att den vid årsskiftet genomförda indexrevisionen inte kan väntas medföra lika starkt neddragande inverkan på utvecklingen mellan årsgenomsnitten vad gäller implicitprisindex. Ökningen av implicitprisindex har under sådana omständigheter i de båda alternativen skattats obetydligt högre än för konsumentprisindex nämligen till 9,0 resp. 9,4 %.

6.3 Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionens volym steg 4,4 % mellan 1973 och 1974, vilket är det högsta ökningstal för konsumtionen som noterats sedan 1965. Den kraftiga ökningen i disponibel inkomst gav även utrymme för ett ökat sparande 1974 och sparkvoten steg med 2,5 procentenheter till 9,4 %.

Främsta bidraget till konsumtionsvolymökningen kom från gruppen varaktiga varor vilken ökade med 14,5 % (tabell 6: 6). Däri ingår bilinköpen, som steg med drygt 12 %. Konsumtionsnivån för delvis varaktiga varor låg knappt 8,5 % över 1973 års nivå. Hushållens konsumtion av livsmedel visade en osedvanligt stor uppgång, 4,1 %. Prisstoppet på viktigare baslivsmedel och prissubventionerna för nöt- och kalvkött, fläsk, konsumtionsmjölk och ost medförde att konsumtionsutgifterna för de olika livsmedelsgrupperna utvecklades mycket olika mellan 1973 och 1974. Kraftiga kvantitetsökningar noterades för kött och köttvaror, och även konsumtionen av mjölk, ost och ägg ökade.

Tabell 6: 6 Hushållens konsumtionsutveckling 1963–1974
1968 års priser

	Milj. kr. 1973	Procentuell årlig förändring			
		1963 – 1968	1968 – 1973	1972 – 1973	1973 – 1974
1 Varaktiga varor	8 746	5,1	3,2	3,0	14,5
1.1 Bilar	2 863	2,4	1,4	–2,6	12,2
1.2 Övriga	5 883	6,8	4,2	6,0	15,7
2 Delvis varaktiga varor	12 790	3,7	1,5	5,0	8,4
3 Icke varaktiga varor	36 109	3,9	1,4	1,3	2,0
3.1 Livsmedel	22 906	2,8	0,6	0,5	4,1
3.2 Övriga	13 203	6,0	2,7	2,6	–1,8
4 Tjänster	27 695	2,6	2,2	2,2	3,9
4.1 Bostäder	15 338	2,8	2,7	2,7	2,8
4.2 Övriga	12 357	2,5	1,7	1,5	5,3
5 Summa inhemsk konsumtion	85 340	3,6	1,9	2,3	4,8
6 Turistnetto	1 970	13,1	8,3	–12,2	–14,5
7 Hushållens totala konsumtion	87 310	3,7	2,0	1,9	4,4
8 Hushållens disponibla inkomster	93 809	3,0	2,8	3,9	7,5

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Bland övriga livsmedelsgrupper är det endast konfektyrerna som hade en markerad ökning.

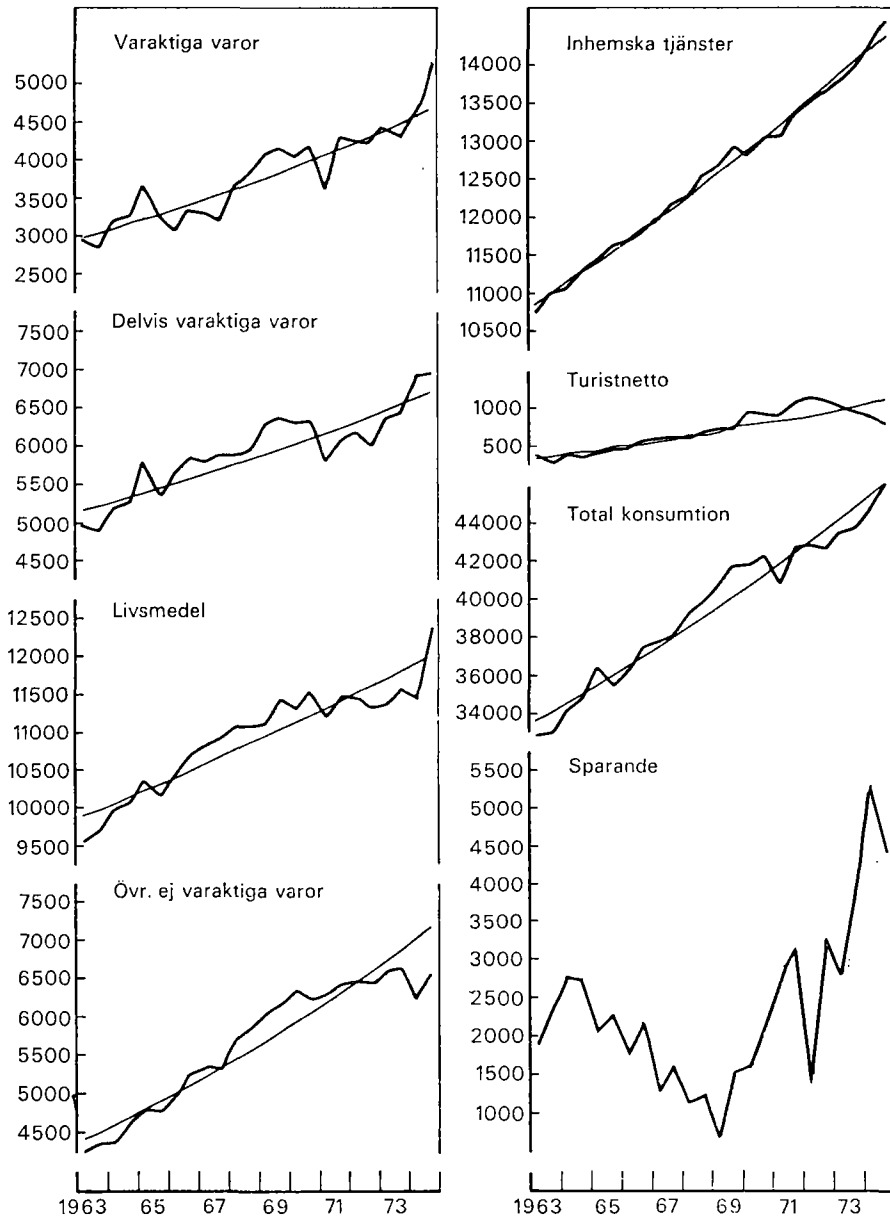
Den inhemska tjänstekonsumtionen steg med närmare 4 %, varav andra tjänster än bostadstjänsterna svarade för 5,3 %. Turistnettot visade en kraftig nedgång 1974 liksom under 1973.

Konsumtionsutvecklingen under de tre första kvartalen 1974 visade i stort sett samma bild som beskrevs i den preliminära nationalbudgeten. Konsumtionsökningen mellan tredje kvartalet 1973 och tredje kvartalet 1974 beräknas mellertid vara drygt en procentenhet högre än tidigare uppskattat. Ökningen för fjärde kvartalet blev däremot lägre än vad som i den preliminära nationalbudgeten bedömdes troligt. Inköp som registrerades som ökad konsumtion under tredje kvartalet kan emellertid i vissa fall ha inneburit leveranser först under efterföljande kvartal.

Konsumtionsprognosen för 1975 får, som framhölls i den preliminära nationalbudgeten, ses mot bakgrund av de kraftiga inkomstillskotten under 1973 och 1974. Det finns anledning att anta att hushållens anpassning av sin konsumtionsstandard till den reala inkomstökningen under dessa år har fortsatt under 1975. Vidare ger prognosen för disponibel inkomst 1975 en något högre realinkomstutveckling än som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten. Under dessa förhållanden synes det rimligt att fortfarande räkna med en tillväxt av den privata konsumtionen på 3,5 % mellan 1974 och 1975 och en nedgång i spar-kvoten.

Diagram 6: 2 Privat konsumtion fördelad på varugrupper. Hushållssparande. 1963—1:a halvåret 1974

Milj. kr., 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata. För konsumtion även trender

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

7 Investeringarna

7.1 Sammanfattning av investeringsprognosen för 1975

De reviderade kalkyler för 1974 års investeringar som nu föreligger innebär en viss uppjustering jämfört med de beräkningar som presenterades i den preliminära nationalbudgeten för 1975. Totalt beräknas investeringarna nu, bl. a. mot bakgrund av nytt enkätmaterial, ha ökat med 1 % i volym 1973—1974, vilket är en upprevidering med två procentenheter sedan föregående beräkningsomgång. Uppjusteringarna ligger på den privata och kommunala sidan medan däremot de statliga investeringarna nedreviderats något. Industrins investeringar beräknas nu ha ökat med 8,5 %, vilket är 2,5 procentenheter mer än i den preliminära nationalbudgeten. Däremot har handelns investeringar dragits ned något och beräknas nu ha ökat med 2,5 %. Nedjusteringarna på den statliga sidan ligger både på affärsverken och myndigheterna.

En fördelning av de totala investeringarna på byggnader resp. maskiner visar att de totala byggnadsinvesteringarna minskade med 3 %, medan maskininvesteringarna ökade med 9 % från 1973 till 1974. På byggnadssidan beräknas bostadsinvesteringarna ha minskat med 10 %, de offentliga byggnadsinvesteringarna med 1,5 % medan de privata byggnadsinvesteringarna — främst till följd av den kraftiga ökningen för industrin — tycks ha ökat med 7 %. Vad gäller maskininvesteringarna kan noteras en ökning med 5 % för industrins maskininvesteringar, betydande ökning för de statliga myndigheternas och kommunernas maskinanskaffning medan däremot de statliga affärsverkens maskininvesteringar beräknas ha minskat med 6 %.

En mycket betydande förändring i kalkylerna för 1975 har inträffat sedan föregående beräkningsomgång vad gäller bostadsbyggandet. Under fjärde kvartalet 1974 igångsattes ett betydande antal småhus, vilket främst synes bero på att den temporära kompensationen för mervärdesskatten endast utgick om arbetena var påbörjade före 1974 års utgång. Totalt kom ca 80 000 lägenheter igång 1974 varav drygt 53 000 var småhus. Den relativt sett kraftiga igångsättningen under senare delen av 1974 gör en bedömning av 1975 års påbörjande vansklig. En stor del av igångsättningen fjärde kvartalet 1974 har sannolikt varit tidigareläggningar från 1975 vilket tillsammans med att stocken av outhyrda lägenheter har fortsatt att stiga, torde ha återhållande effekter på igångsättningen. Det nyinförda lånesystemet med garanterad låneränta kan dock väntas ha en viss stimulerande inverkan på igångsättningen redan under 1975. I kalkylerna har räknats med en igångsättning på 67 000 lägenheter, varav 47 000 småhus, vilket skulle förutsätta en fortsatt minskning

Tabell 7: 1 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1970—1974 samt prognos för 1975
1968 års priser

	1974 i milj. kr. löpande priser	Procentuell förändring från föregående år					
		1970	1971	1972	1973	1974	1975
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
Permanent bostäder	11 192	-3,5	0,5	3,5	-1,5	-10,0	0,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	531	-5,5	7,0	-1,5	0,5	3,0	7,0
Egentlig industri	3 280	1,5	-1,0	-0,5	0,0	19,5	9,0
Handel m. m. ¹	1 857	8,0	-9,5	16,5	0,5	-8,5	-13,0
Statliga affärsverk	1 757	-9,5	-0,5	29,5	1,0	-4,0	18,0
Statliga myndigheter inkl. militära ²	2 206	3,5	-2,0	18,5	1,0	-3,0	-6,0
Kommunala investeringar exkl. bo- städer och industri	9 078	10,5	-7,0	4,5	-11,0	-2,5	-3,0
Övriga investeringar	2 315	7,5	8,0	2,0	8,5	13,5	8,5
Summa	32 216	2,0	-2,5	6,0	-3,5	-3,0	0,5
<i>Maskiner m. m.</i>							
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	1 578	-6,0	13,0	3,0	5,0	1,0	2,5
Egentlig industri	8 915	5,0	2,5	5,0	13,5	5,0	6,0
Handel m. m.	2 138	4,5	-6,5	20,5	-3,5	14,0	-5,0
Statliga affärsverk	1 822	23,0	1,5	-7,5	-3,5	-6,0	4,5
Statliga myndigheter	513	0,5	-4,0	-8,0	4,0	14,5	16,0
Kommunala investeringar exkl. industri	1 509	27,5	-13,5	3,0	0,0	10,0	5,0
Övriga investeringar	5 891	2,0	4,0	18,0	4,5	21,5	-18,5
därav: handelsflottan	2 441	-36,0	131,5	96,5	0,0	52,0	-33,0
Summa	22 366	7,0	1,0	7,0	6,0	8,5	-1,5
Summa exkl. handelsflottan	19 925	8,0	-1,5	3,5	6,5	5,5	1,5
<i>Totalt</i>							
Permanent bostäder	11 192	-3,5	0,5	3,5	-1,5	-10,0	0,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske ³	2 097	-7,0	17,5	7,5	1,0	0,0	4,0
Egentlig industri	12 195	4,0	1,5	3,5	9,5	8,5	6,5
Handel m. m. ¹	3 995	6,5	-8,0	18,5	-1,5	2,5	-8,5
Statliga affärsverk	3 579	7,0	1,0	7,0	-1,5	-5,0	11,5
Statliga myndigheter inkl. militära ²	2 719	3,0	-2,5	13,5	1,0	0,0	-2,0
Kommunala investeringar exkl. bo- städer och industri	10 587	12,0	-8,0	4,0	-10,0	-1,0	-1,5
Övriga investeringar	8 206	3,0	6,0	12,5	5,5	19,0	-10,5
Summa ³	54 570	3,5	-1,0	6,5	0,0	1,0	0,0
Summa exkl. handelsflottan ³	52 129	4,0	-2,0	5,5	0,0	0,0	1,0

¹ Här i innefattas bl. a. flertalet fristående kontorsbyggnader.

² Inkl. statliga väginvesteringar.

³ Här i innefattas investeringar i avelsdjur m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

Anm. Procenttalen är avrundade till hela och halva procenttal. I övriga investeringar ingår förutom privata även vissa offentliga investeringar, nämligen investeringar i statliga kraftaktiebolag och statliga delen av SAS.

Nedan redovisas byggnadsunderhållets procentuella förändring i 1968 års priser.

1969—1970	1970—1971	1971—1972	1972—1973	1973—1974	1974—1975
3,5	-1,5	1,5	4,0	2,0	5,0

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 7: 2 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1970—1974 samt prognos för 1975 för privat, statlig och kommunal sektor
1968 års priser

	1974 i milj. kr. löpande priser	Procentuell förändring från föregående år					
		1970	1971	1972	1973	1974	1975
<i>Byggnader och anläggningar</i>							
Privata							
inkl. bostäder	15 912	-2,5	-2,0	6,0	6,0	0,0	1,0
exkl. bostäder	7 457	4,0	-2,0	3,0	3,5	7,0	3,0
Statliga							
inkl. bostäder	4 485	-1,0	0,5	24,0	-1,0	0,5	4,5
exkl. bostäder	4 485	-1,0	1,0	24,5	-1,0	0,5	4,5
Kommunala							
inkl. bostäder	11 819	8,0	-3,5	1,0	-13,5	-8,5	-1,0
exkl. bostäder	9 082	10,5	-7,0	4,5	-11,0	-2,5	-3,0
Summa							
inkl. bostäder	32 216	2,0	-2,5	6,0	-3,5	-3,0	0,5
exkl. bostäder	21 024	6,0	-4,0	7,5	-4,5	1,5	1,0
<i>Maskiner m. m.</i>							
Privata	17 610	2,5	1,0	9,5	8,5	10,5	-4,5
Statliga	3 238	18,0	7,0	-1,5	-2,5	0,0	10,5
Kommunala	1 518	28,0	-13,5	3,0	-0,5	10,0	5,5
Summa	22 366	7,0	1,0	7,0	6,0	8,5	-1,5
<i>Totalt</i>							
Privata ¹							
inkl. bostäder	33 510	-0,5	0,0	8,0	7,0	5,0	-2,0
exkl. bostäder	25 055	3,0	0,5	8,0	6,5	9,0	-2,0
Statliga							
inkl. bostäder	7 723	7,0	3,5	12,0	-2,0	0,5	7,0
exkl. bostäder	7 723	7,0	3,5	12,5	-2,0	0,5	7,0
Kommunala							
inkl. bostäder	13 337	10,0	-4,5	1,5	-12,5	-6,5	0,0
exkl. bostäder	10 600	12,0	-8,0	4,0	-9,5	-1,0	-1,5
Summa ¹							
inkl. bostäder	54 570	3,5	-1,0	6,5	0,0	1,0	0,0
exkl. bostäder	43 378	6,5	-1,5	7,5	0,0	5,0	-0,5

¹ Här i innefattas investeringar i avelsdjur m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

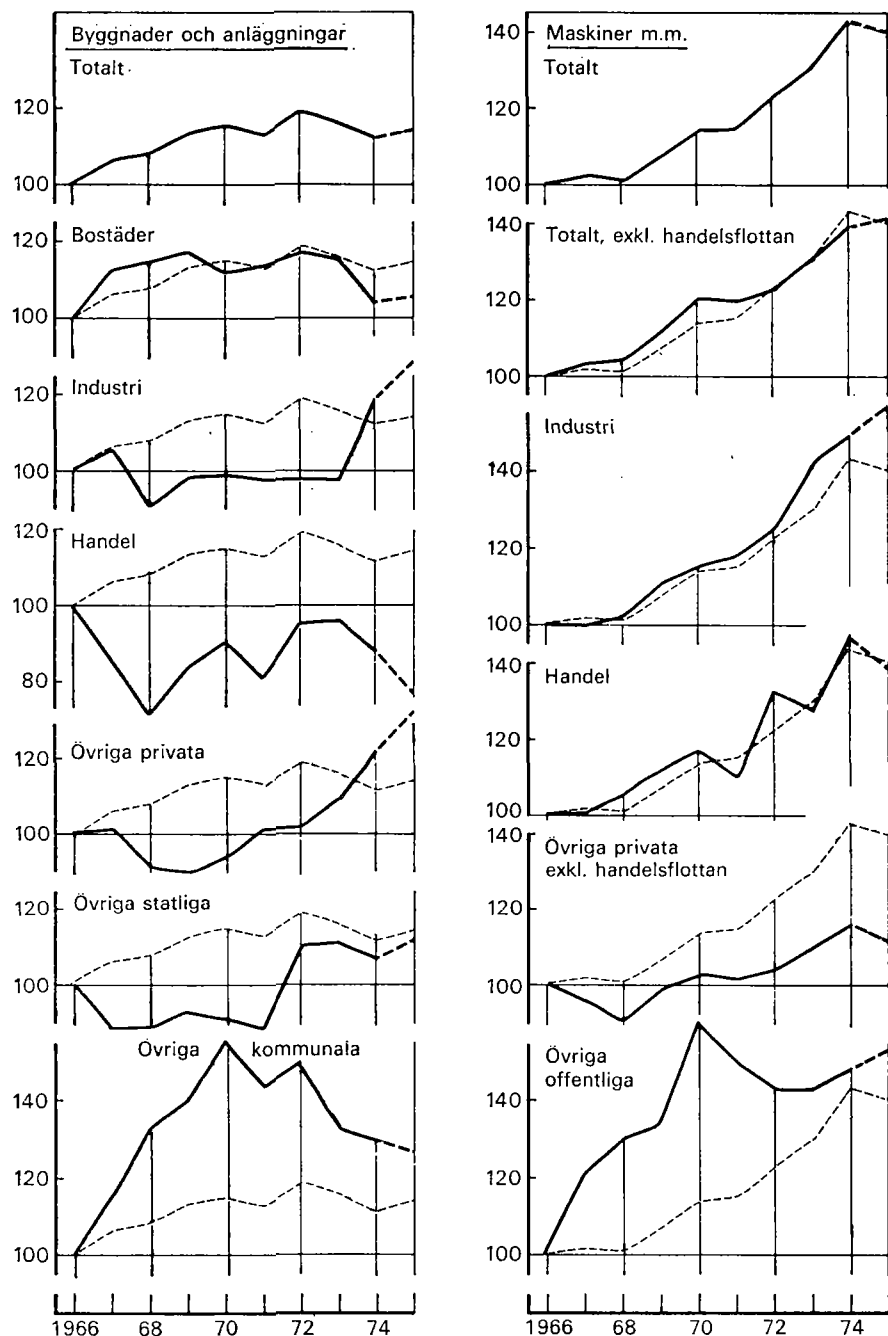
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

av antalet igångsatta flerfamiljshuslägenheter. Genom den kraftiga ansamlingen av igångsättning till fjärde kvartalet 1974, som nästan helt och hållet kan väntas bli upparbetad under 1975, beräknas en ökning av bostadsbyggandet med 0,5 % i volym komma till stånd 1974—1975 — en uppdragning med ca 8 procentenheter jämfört med beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten.

På den privata sidan har för industrins del en enkätundersökning legat till grund för bedömningarna av 1975 års investeringar. Planerna för 1975 hålls på en förhållandevis hög nivå och industrin synes inte ha reagerat negativt på den vikande efterfrågan från framför allt exportmarknaderna som nu kunnat inregistrerats. Den höga plannivån 1975

Diagram 7: 1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1966—1975

Index: 1966 = 100. 1968 års priser

Ann. I varje diagram är resp. total inlagd som en tunt streckad kurva.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

synes i första hand sammanhånga med en ökad investeringsaktivitet inom basvaruindustrierna. Industriinvesteringarna har totalt sett bedömts öka med 6,5 % i volym.

Kommunernas investeringsplaner indikerar en fortsatt svag minskning 1974—1975 bl. a. sammanhängande med en sannolikt ökad anspänning på den finansiella sidan under 1975. På byggnadssidan förutses en minskning med 3 % medan maskininvesteringarna beräknas öka med 5,5 % vilket totalt ger en minskning med 1,5 %.

De totala statliga investeringarna beräknas öka med 7 % från 1974 till 1975 efter en stagnerande utveckling 1973—1974. Uppgången ligger huvudsakligen på affärsverkens investeringar som beräknas öka med 11,5 %, medan myndigheternas investeringar förutses minska med 2 %. Bland affärsverken kan särskilt nämnas betydande ökningar för vattenfallsverket och luftfartsverket. Nedgången för myndigheternas investeringar kan främst hänföras till en minskning av det statliga vägbygget. Det statliga vägbygget som utförs med beredskapsmedel beräknas nämligen komma att minska med drygt 30 % från 1974 till 1975.

Sammantaget beräknas de totala investeringarna bli oförändrade i volym 1975 jämfört med 1974. Byggnadsinvesteringarna förutses öka 0,5 % medan maskininvesteringarna beräknas minska med 1,5 %. Om investeringarna i handelsflottan exkluderas beräknas dock maskininvesteringarna öka med 1,5 %.

7.2 Investeringsutvecklingen inom olika områden

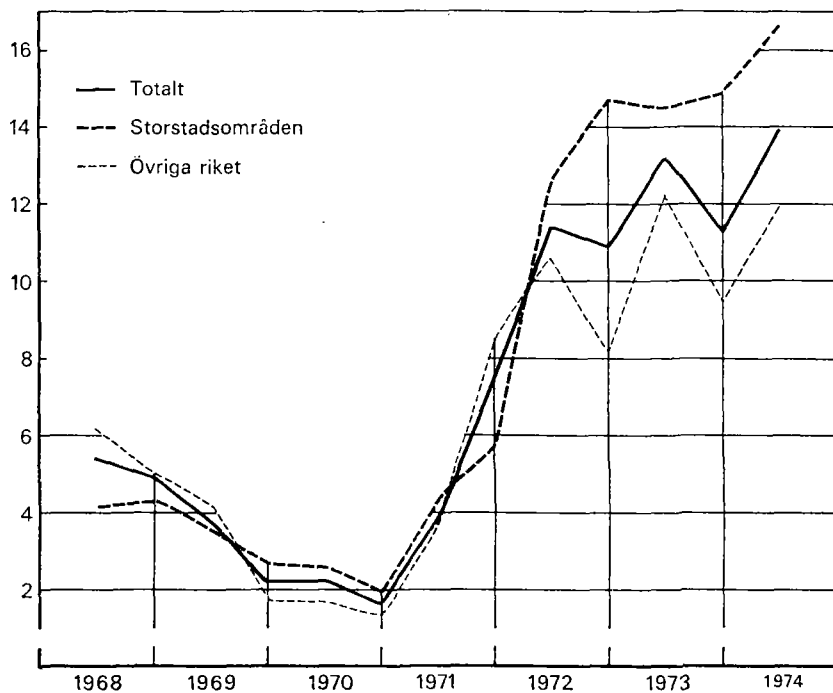
Bostäder

Bostadsinvesteringarna beräknas totalt ha minskat med ca 10 % i volym 1973—1974. Investeringarna i flerfamiljshus uppskattas därvid ha minskat med ca 33,5 % medan investeringarna i småhus beräknas ha varit oförändrade. Ombyggnadsinvesteringarna uppskattas ha ökat med ca 5,5 %.

Jämfört med den preliminära nationalbudgeten 1975 innebär ovanstående beräkningar en uppjustering på totalt en procentenhet. Uppjusteringen förklaras helt av att igångsättningen blev betydligt högre än vad som då antogs. Totalt kom ca 80 100 lägenheter att påbörjas under 1974, varav ca 53 350 i småhus. Den relativt höga igångsättningen under 1974 kan sannolikt återföras på den kompensation för mervärdesskatten som utgår under förutsättning att arbetena påbörjas senast 1974 och avslutas senast 1975. Jämfört med den så sent som i augusti 1974 av bostadsstyrelsen beräknade igångsättningen på ca 72 000 lägenheter ger den faktiska igångsättningen en antydning om att effekten av moms-kompensationen var betydande under fjärde kvartalet. En större del härav torde ha varit tidigareläggningar från 1975 till 1974. Den höga

Diagram 7: 2 Andel outhyrda lägenheter 3 månader efter färdigställandet 1968—1974

Procent

Anm. Gäller endast lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus.

Källa: Statistiska centralbyrån.

småhusandelen 1974, ca 67 %, tyder också på att momskompensationen framför allt kom att stimulera småhusbyggandet.

Beräkningen av 1975 års igångsättning blir mot bakgrund av force- ringen fjärde kvartalet 1974 mer osäker än vanligt. Stocken av outhyrda lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus har fortsatt att öka trots att antalet färdigställda flerfamiljshuslägenheter minskat mycket kraftigt under 1970-talet — från ca 75 250 1970 till ca 38 750 lägenheter 1974. Denna bostadsreserv, som den 1 september 1974 uppgick till 26 650 lägenheter, torde under sådana förhållanden få en viss dämpande effekt på 1975 års igångsättning av i första hand flerfamiljshus. Emellertid innehåller bostadsreserven åtskilliga lägenheter som stått outhyrda i flera år på grund av läge, miljö, kostnad etc. Härigenom torde betydelsen av bostadsreservens storlek som återhållande faktor för igångsättningen minskas något. Paritetslånesystemets avveckling fr. o. m. 1 januari 1975 till förmån för ett system med garanterad ränta (prop. 1974: 150) har antagits medföra att minskningen i flerfamiljshusbyggandet dämpas något. Denna åtgärd beräknas nämligen medföra att hyreshöjningarna i nyproduktionen bromsas upp. Även lånereglerna för de statliga lånen

Tabell 7: 3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadsbyggen 1968–1975

	Totalt		Därav flerfamiljshus		Därav småhus	
	Påbörjade	Inflyttnings- färdiga	Påbörjade	Inflyttnings- färdiga	Påbörjade	Inflyttnings- färdiga
1968	107 400	106 250	77 150	77 600	30 250	28 650
1969	105 500	109 050	71 250	77 350	34 250	31 700
1970	100 100	109 850	69 250	75 250	30 850	34 600
1971 ¹	104 600	107 200	68 900	75 250	35 700	31 950
1972	98 600	104 050	55 800	66 900	42 800	37 150
1973	80 150	97 500	36 950	53 750	43 200	43 750
1974	80 100	85 300	26 750	38 750	53 350	46 550
1975	(67 000)	(76 150)	(20 000)	(26 000)	(47 000)	(50 150)
1972 1 kv.	16 150	26 300	11 550	17 900	4 600	8 400
2 kv.	25 850	27 350	15 200	18 150	10 650	9 200
3 kv.	24 000	20 500	13 050	12 250	10 950	8 250
4 kv.	32 600	29 900	16 000	18 600	16 600	11 300
1973 1 kv.	16 950	24 350	9 950	14 450	7 000	9 900
2 kv.	19 300	28 900	8 650	16 300	10 650	12 600
3 kv.	20 250	19 800	8 450	10 950	11 800	8 850
4 kv.	23 650	24 450	9 900	12 050	13 750	12 400
1974 1 kv.	13 700	22 300	4 800	11 400	8 900	10 900
2 kv.	18 500	23 900	7 250	10 100	11 250	13 800
3 kv.	15 700	16 100	5 000	6 700	10 700	9 400
4 kv.	32 200	23 000	9 700	10 550	22 500	12 450

¹ Med påbörjandemånad avses fr. o. m. 1971 månad för grundbottenbesiktning och/eller de egentliga byggnadsarbetenas påbörjande. Fram t. o. m. 1970 avses den månad då schaktning, sprängning eller utfyllnadsarbetena påbörjas.

Anm. Samtliga inom parentes angivna uppgifter är prognoserade. Alla siffror är avrundade till närmast hela femtiotal.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ändras så att kravet på en egen kapitalinsats vid egnahemsbyggande i princip kan minskas till hälften. Den minskade kapitalinsatsen, vars storlek för många varit ett hinder vid egnahemsbyggande, torde medföra en fortsatt hög efterfrågan på småhus.

Mot bakgrund av ovanstående resonemang har igångsättningen för 1975 antagits uppgå till 67 000 lägenheter varav 47 000 i småhus. Härvid har förutsatts att 5 000 småhuslägenheter tidigarelagts från 1975 till 1974.

Moderniseringen av det äldre fastighetsbeståndet har påskyndats kraftigt under de två senaste åren. Tabell 7: 4 visar antalet lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad meddelats. Av tabellen framgår att antalet preliminära beslut om bostadslån för flerfamiljshus nära fyrdubblats under 1974. Momskompensationen tillsammans med initialstödet för ombyggnad och de särskilda bidragen och lånen för energibesparande åtgärder har bidragit till denna kraftiga ökning. Även under 1975 torde moderniseringen hållas uppe på en hög nivå. Särskilda bidrag och lån för energibesparande åtgärder utgår fort-

Tabell 7: 4 Antal lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad meddelats 1969—1974

	1969	1970	1971	1972	1973	1974
Ombyggnad	4 350	3 800	3 450	3 200	5 600	15 750
därav: flerfamiljshus	2 400	1 900	1 500	1 150	3 100	12 250
småhus	1 950	1 900	1 950	2 050	2 500	3 500
Förbättring	12 600	12 350	10 500	8 400	9 300	6 650
Totalt	16 950	16 150	13 950	11 600	14 900	22 400

Anm. Alla siffror är avrundade till närmast hela femtiotal.

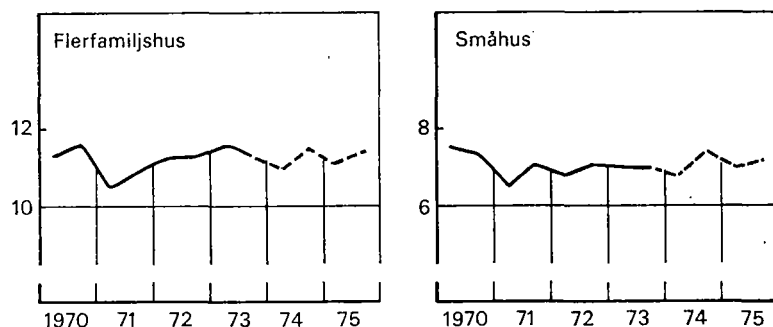
Källa: Bostadsstyrelsen.

farande men förutsättningen är att arbetena påbörjas senast före utgången av 1975. Ombyggnadsinvesteringarna beräknas under sådana förhållanden öka med ca 12 % i volym 1974—1975.

De byggnadstider som investeringsberäkningarna utgår från redovisas i diagram 7: 3. Där anges medianbyggnadstiden i antal månader för lägenheter påbörjade 1970—1975. Som framgår av diagrammet beräknas några större förändringar av byggnadstiderna inte ske från 1974 till 1975.

Under ovan angivna förutsättningar angående igångsättning och byggnadstider beräknas de totala investeringarna öka med ca 0,5 % i volym 1974—1975. Flerfamiljshusinvesteringarna beräknas därvid minska med ca 27,5 % medan investeringarna i småhus beräknas öka med ca 9 %. Den kraftiga ökningen av småhusinvesteringarna jämfört med beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten för 1975 förklaras av den mycket höga igångsättningen mot slutet av 1974. Kostnaderna för dessa byggen faller i huvudsak på 1975.

Diagram 7: 3 Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1970—1975

Anm. Fr. o. m. 1971 avses med påbörjandemånad månad för grundbottenbesiktning och/eller de egentliga byggnadsarbetenas påbörjande.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 7: 5 Preliminärt verkställda investeringar 1974 resp. planerade investeringar 1975 enligt investeringsenkät i februari 1975

Milj. kr.

	Byggnader och anläggningar		Maskiner m. m.	
	Verkställda 1974	Planerade 1975	Verkställda 1974	Planerade 1975
Gruvor och mineralbrott	178	241	305	434
Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksindustri	291	222	606	572
Textil-, beklädnads- och lädervaruindustri	70	71	211	202
Trävaruindustri	291	271	716	590
Massa-, pappers- och pappersvaruindustri, grafisk industri	390	499	1 848	2 150
Kemisk industri, petroleum-, gummi-varu-, plast- och plastvaruindustri	353	347	1 040	1 278
Jord- och stenvaruindustri	121	153	323	483
Järn-, stål- och metallverk	172	352	899	1 367
Verkstadsindustri	1 483	1 783	2 493	2 858
Annan tillverkningsindustri	14	23	26	25
Summa egentlig industri	3 363	3 962	8 467	9 959
El-, gas- och vattenverk	2 564	2 680	1 298	1 565
Totalt	5 927	6 642	9 765	11 524

Anm. Redovisningen inkluderar investeringar i bilar och bostäder.*Källa:* Statistiska centralbyrån.*Egentlig industri*

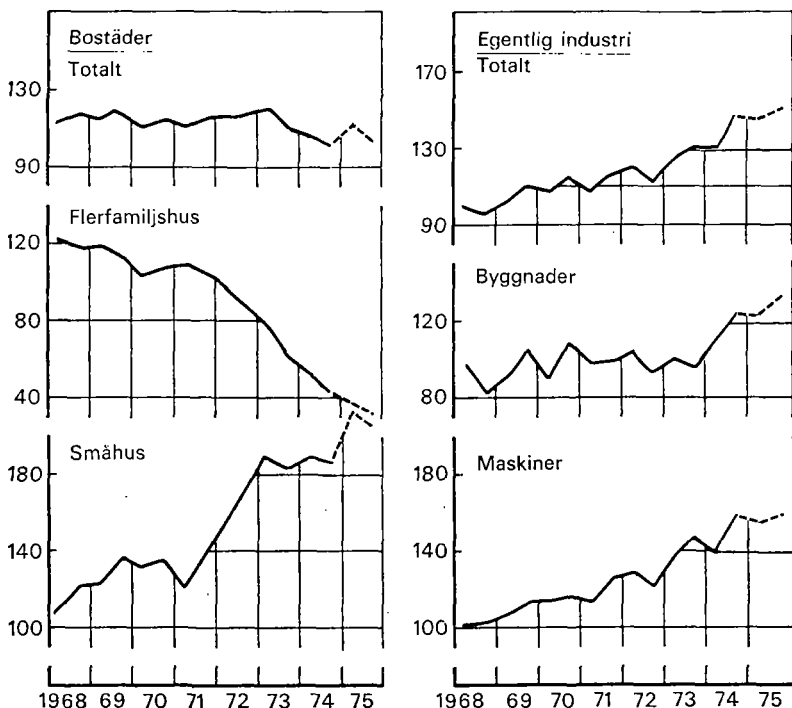
Till grund för de beräkningar över industrins investeringar 1974 och 1975 som här framläggs ligger en av statistiska centralbyrån i februari/mars insamlad enkät. På basis av systematiska skillnader mellan preliminära och definitiva utfall har en viss uppjustering av enkätens angivelser för 1974 vidtagits. Vidare har i jämförelse med beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten en översyn av prisindexutvecklingen för maskiner genomförts av statistiska centralbyrån. Resultatet härav har blivit att prisstegringstakten dragits ned med ett par procentenheter jämfört med de tidigare priskalkylerna.

Dessa nya förutsättningar leder fram till att industrins byggnadsinvesteringar beräknas ha ökat med 19,5 % och maskininvesteringarna med 5 % i volym från 1973 till 1974. Sammantaget skulle därmed uppgången för de totala industriinvesteringarna uppgå till 8,5 %.

Investeringsplanerna för 1975 redovisas i tabellerna 7: 5—6. Som framgår av tabell 7: 5 uppgår industrins planer för 1975 till närmare 14 miljarder kr. — en uppjustering sedan i november 1974 med ca 1,5 miljarder kr. Dylika uppjusteringar mellan på varandra följande enkäter äger normalt rum men storleken synes samvariera med konjunktursituationen. Uppjusteringarna har varit relativt stora under år som karakteriserats av en stigande efterfrågan medan motsatsen gällt under år med en vikande efterfrågan. Uppjusteringen mellan november- och februarien-

Diagram 7: 4 Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1968—1975

Index: 1966 = 100. 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

käten ligger vid genomsnittet för de senaste tio åren. Detta tyder på att industrin inte har reagerat negativt på den efterfrågeutveckling som nu kan förutses.

Skälen härför kan vara flerfaldiga och det är bl. a. möjligt att företagen i sina planer inkalkylerat vissa projekt som är hänförliga till ett frisläppande av medel från de särskilda investeringsfonderna resp. miljövårdsfonderna. Vidare kan det uppskov på ett kvartal som medgivits för hälften av de totala inbetalningarna till dessa fonder ha lindrat de likviditetsmässiga påfrestningarna och därför medverkat till att hålla investeringsplanerna uppe. Därutöver torde det höga kapacitetsutnyttjandet inom flera av basvaruindustrierna under 1974 samt förbättrade utsikter om lönsamheten på längre sikt ha initierat en utbyggnad av produktionskapaciteten.

Konjunkturinstitutet har vid sin bedömning utgått från att företagens investeringsplaner varit samstämda med deras dåvarande syn på kreditmarknadsläget. En annan utgångspunkt har varit att möjligheterna att utnyttja medel ur arbetsmiljöfonderna och de särskilda investeringsfonderna för investeringar redan under 1975 inte till fullo beaktats.

I tabell 7: 6 återges industrins investeringsplaner omräknade till pro-

Tabell 7: 6 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1967–1975
 Procentuell förändring från föregående år. 1968 års priser

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
<i>Byggnader och anläggningar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	-24	-29	-12	6	0	-7	-1	10	12
Faktiskt inträffad förändring	7	-15	8	1	-1	0	0	20	(9)
Differens	31	14	20	-5	-1	7	1	10	(-3)
<i>Maskiner m. m.</i>									
Planerat i februari samma år ¹	-10	-6	16	9	5	-3	2	-1	5
Faktiskt inträffad förändring	0	2	8	6	3	5	14	5	(6)
Differens	10	8	-8	-3	-2	8	12	6	(1)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och föregående års utfall. För planförändringen 1974–1975 har använts det preliminära utfallet för 1974.

Anm. Redovisningen innefattar på maskinsidan investeringar i bilar. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

centuella förändringstal i fasta priser tillsammans med planer och definitiva utfall för några tidigare år. Den i tabellen redovisade plansiffran för industrins byggnadsinvesteringar uppgår till 12 %. Detta tyder på ett fortsatt starkt industribyggande 1975 efter den mycket kraftiga ökningen under 1974. Mönstret från tidigare år mellan planer och utfall har bedömts kräva en nedjustering av planerna på byggnadssidan. Byggnadsinvesteringarna har sålunda beräknats öka med 9 % i volym 1974–1975. En motsvarande bedömning av industrins maskininvesteringar har lett till att plansiffran på 5 % uppjusterats till 6 %. Sammantaget prognoserar industrins investeringar öka med 6,5 % i volym 1974–1975.

I diagram 7: 5 redovisas investeringsutvecklingen för de ur investeringshänseende tyngst vägande branscherna. Branschuppgifterna för 1974 och 1975 har schablonmässigt korrigerats på samma sätt som ovan angivits för industrin som helhet. Investeringarna inom järn- och stålindustrin minskade under 1974 medan en kraftig uppgång nu planeras för 1975. Inom verkstadsindustrin ökade investeringarna betydligt 1974 och en fortsatt om än måttligare ökning förutses nu för 1975. Även inom massa- och pappersindustrin ägde en betydande ökning av investeringarna rum 1974 och de förefaller att öka betydligt även 1975. För industrin i övrigt steg investeringarna något 1974 men den nu aktuella enkäten indikerar en stagnerande utveckling från 1974 till 1975.

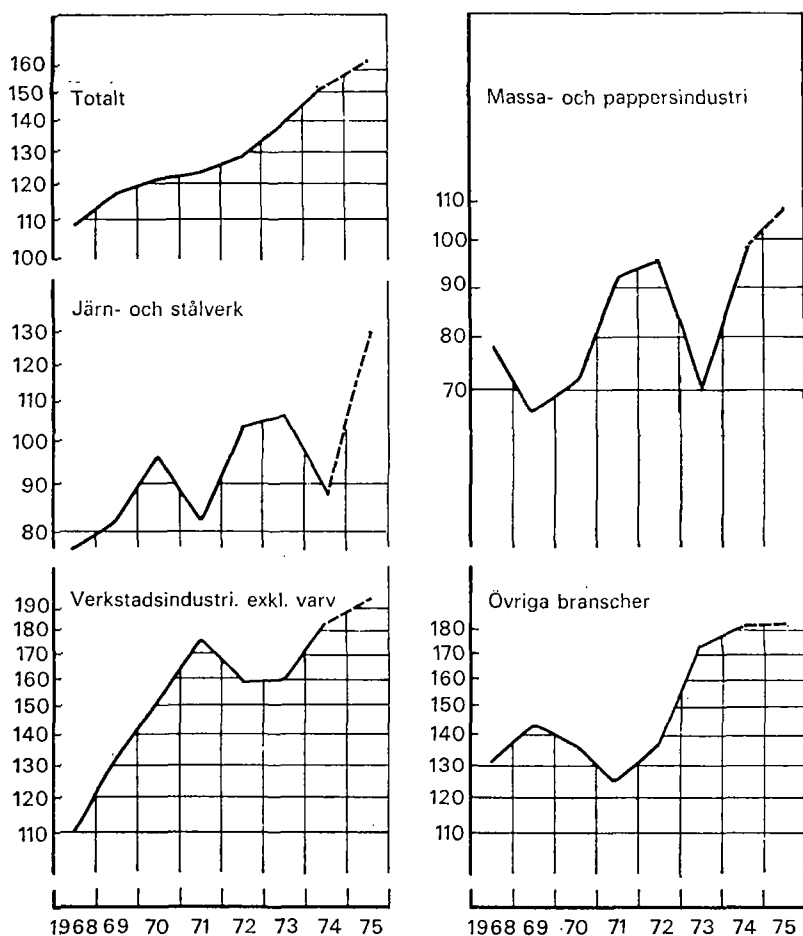
Handel m. m.

De totala investeringarna inom gruppen handel m. m. ökade enligt ännu preliminära beräkningar med ca 2,5 % i volym 1973–1974. Byggnadsinvesteringarna¹ sjönk med ca 8,5 % medan maskininvesteringarna

¹ Med investeringar inom gruppen handel m. m. avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teatrar, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning.

Diagram 7: 5 Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1968—1975

Index: 1962 = 100. 1968 års priser. Log. skala

Anm. De branschvisa prognoserna är något osäkrare än prognosen för totala industrin. Investeringarna i bilar är inkluderade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ökade med ca 14 %. Vid beräkningen av investeringar i fristående lokaler har utnyttjats en konstruktion baserad på uppgifter över totala kostnader och byggnadstider för påbörjade byggnadsprojekt. Till grund för övriga kalkyler och prognoser som redovisas i det följande har lagts den enkätundersökning avseende investeringar inom handels-, bank- och försäkringsföretag som statistiska centralbyrån genomförde i februari 1975.

Den uppgång med 14 % i volym för handelns maskininvesteringar, som nu redovisas, innebär en kraftig uppjustering sedan föregående enkätundersökning i november 1974. Denna kraftiga upprevidering torde

framför allt bero på att företagen inte inrapporterade de fulla kostnaderna för sina maskininköp till följd av de kraftiga prisstegringarna under 1974. Detta antagande styrks även därav att samtliga företag som ingår i enkätundersökningen har angett en högre investeringskostnad för 1974 nu jämfört med november 1974. Även investeringarna i fristående lokaler har uppreviderats något sedan föregående enkätundersökning. Ökningen kan förklaras av en betydligt högre igångsättning mot slutet av året. Totalt kom igångsättningen att öka med ca 2,5 % i volym 1973—1974. Ökningen ligger i detta fall helt på mindre projekt medan de stora projekten, t. ex. stora affärslokaler, fortsatt att minska.

Vid bedömning av 1975 års igångsättning har den av statistiska centralbyrån i februari 1975 genomförda byggnadsinventeringen över planerade och pågående projekt inom handelssektorn utnyttjats. Dessutom har den statistik som arbetsmarknadsstyrelsen för över antalet beviljade projekt samt projektreservens storlek (dvs. summa byggnadskostnader för inneliggande ej avgjorda ärenden) använts. Projektreserven, som minskade fortlöpande under 1974, uppgår nu till ca 1 250 milj. kr. En förhållandevis stor del av de nu i projektreserven ingående projekten bedöms vara startberedda under 1975. Enligt byggnadsinventeringen beräknas kända projekt för omkring 850 milj. kr. påbörjas under 1975. I relation till den faktiska igångsättningen 1974 skulle detta innebära en kraftig minskning av igångsättningen under 1975. Emellertid tillkommer alltid nya projekt varför nedgången med all sannolikhet blir mera måttlig. I kalkylerna av 1975 års igångsättning har därför antagits en nedgång på totalt 5 % i volym jämfört med 1974. De stora projekten av typ stora affärslokaler och banker har antagits minska mycket kraftigt efter den föregående starka ansvällning som skett av igångsättningen av dylika byggnadsföretag. Med detta antagande som grund leder beräkningarna till en minskning av byggnadsinvesteringarna inom handelssektorn med ca 13 % i volym. Den enkät-täckta delen, som uppgår till ca 50 %, anger för bank- och försäkringsverksamheten en betydligt större minskning medan planerna för varuhandeln anger en ökning.

På maskinsidan redovisar handelsenkäten planer som i sig tyder på en betydande minskning av maskininköpen. Sett mot tidigare erfarenheter synes emellertid en kraftig uppkorrigering av planerna vara befogad. Efter uppkorrigeringen beräknas dock maskininköpen minska med ca 5 % i volym 1974—1975. Tillsammans taget skulle därmed de totala investeringarna inom gruppen handel m. m. minska med ca 8,5 % i volym 1974—1975.

Handelsflottan

De totala investeringarna i handelsflottan, dvs. inköp av nybyggda fartyg minus nettoutförsel av begagnade fartyg uppgick 1974 till 1 411 milj. kr. i 1968 års priser — en volymökning på 52 %, jämfört med 1973. Denna mycket kraftiga uppgång förklaras till stor del av den starkt minskade nettoutförseln av begagnade fartyg — denna utförsel var mycket hög under 1973. Investeringarna i nybyggda fartyg steg relativt kraftigt mellan 1973 och 1974 — en stark uppgång av fartygsimporten motvägdes emellertid i viss mån av minskade leveranser av svenskbyggda fartyg.

Beräkningarna över investeringarna i nybyggda fartyg under 1975 baseras på två i februari insamlade enkäter: en från svenska redare angående deras beställning av nybyggda fartyg i utlandet och en från de svenska varven. Med ledning av dessa enkäter beräknas investeringarna i nybyggda fartyg 1975 minska starkt i jämförelse med 1974. Nedgången ligger helt på de importerade fartygen — leveranserna av svenskbyggda fartyg beräknas åter öka. Nettoutförseln av begagnade fartyg har antagits minska ytterligare under 1975. De totala investeringarna i handelsflottan har beräknats minska med ca 33 % i volym jämfört med 1974.

Statliga investeringar

Beräkningarna av den statliga investeringsverksamheten 1974 och 1975 har till största delen baserats på enkätuppgifter från affärsverk, myndigheter och företag insamlade under februari/mars 1975 av statistiska centralbyrån.

Enligt ännu preliminära beräkningar ökade de totala statliga investeringarna med 0,5 % i volym 1973—1974. Byggnadsinvesteringarna beräknas därvid ha ökat med 0,5 % medan maskininvesteringarna tycks ha legat kvar på en oförändrad nivå jämfört med 1973.

Ökningen på byggnadssidan kan helt återföras på de statliga företagen medan de statliga myndigheterna resp. affärsverken minskade sina byggnadsinvesteringar med 4 resp. 3 %. Beträffande myndighetsinvesteringarna kan noteras en viss minskning av väginvesteringarna medan byggandet inom ramen för den allmänna fastighetsfonden ökade betydligt från 1973 till 1974. Bland affärsverkens byggnadsinvesteringar noterades ökning för bl. a. vattenfallsverkets och luftfartsverkets byggande.

För de statliga maskininvesteringarna kan observeras en nedgång av affärsverkens maskininvesteringar. Däremot tycks såväl myndigheternas som aktiebolagens maskinanskaffning ha ökat.

De statliga byggnadsinvesteringarna förutses öka med 4,5 % från 1974 till 1975. Uppgången ligger till största delen på affärsverken men en viss ökning förefaller också trolig för aktiebolagens del. Däremot beräknas de statliga myndigheternas byggnadsinvesteringar fortsätta att minska.

Det kraftigt ökande byggandet bland affärsverken kan främst hänföras till vattenfallsverket och luftfartsverket. Enligt uppgifter från arbetsmarknadsstyrelsen räknas kalkylmässigt med en viss minskning av vägbyggandet med beredskapsmedel.

De statliga maskininvesteringarna beräknas öka med 10,5 % i volym 1974—1975. Ökningar kan emotses för såväl myndigheter, affärsverk som aktiebolag. För affärsverkens del är ökningen dock relativt måttlig och ligger främst hos vattenfallsverket och statens järnvägar. För myndigheter och aktiebolag förutses dock betydande ökningar.

Totalt betyder detta att de statliga investeringarna beräknas öka med 7 % i volym 1974—1975 efter en i stort sett stagnerande utveckling från 1972 till 1974.

Kommunala investeringar

Beräkningarna av de kommunala investeringarna 1974—1975 har i huvudsak baserats på den enkätundersökning bland primärkommuner och landsting som statistiska centralbyrån genomförde i februari/mars 1975. Dessa uppgifter har för 1974 uppjusterats med ett par procentenheter då tidigare erfarenheter tyder på att kommunerna tenderar att underskatta det definitiva utfallet i februari. Med hänsyn tagen till denna justering av enkätuppgifterna beräknas primärkommunernas och landstingens byggnadsinvesteringar ha minskat med 3 % i volym 1973—1974. Inkluderas dessutom de kommunägda bolagens byggnadsinvesteringar kan de totala kommunala byggnadsinvesteringarna beräknas ha minskat med 2,5 %. För investeringar i maskiner, transportmedel m. m. skedde däremot en ökning med 13 % för primärkommuner och landsting vilket inkl. de kommunala bolagens maskininvesteringar innebär en ökning med 10 %. Totalt för de kommunala investeringarna uppgick minskningen till 1 % i volym 1973—1974.

I tabell 7: 7 redovisas primärkommunernas samt landstingens investeringsplaner för 1975 omräknade till procentuella förändringstal i fasta priser. Kommunernas planer på byggnadssidan anger en minskning med 3 % under de förutsättningar om prisutvecklingen som konjunkturinstitutet räknar med. Enligt februarienkäten har emellertid kommunerna i genomsnitt kalkylerat med ett par procentenheter lägre prisökning varför ett realiserande av planerna kan komma att medföra en större anspänning på likviditeten än vad kommunerna själva räknat

Tabell 7: 7 Planerade och faktiska förändringar av de borgerliga primärkommunernas och landstingens investeringar 1967—1975

Procentuell förändring från föregående år. 1968 års priser

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
<i>Byggnadsinvesteringar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	14	8	8	9	—	-4	-8	-4	-3
Faktiskt inträffad förändring	16	12	4	5	-6	0	-10	-3	(-2)
Differens	2	4	-4	-4	—	4	-2	1	(1)
<i>Maskininvesteringar</i>									
Planerat i februari samma år ¹	11	6	12	21	—	8	0	17	6
Faktiskt inträffad förändring	16	13	-1	27	-19	0	-10	13	(1)
Differens	5	7	-13	6	—	-8	-10	-4	(-5)

¹ Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1973—1974 har använts det preliminära utfallet för 1973.

Anm. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

med. Enligt samma enkätundersökning utgår kommunerna även från en relativt liten lönesummeförändring. Det är således inte uteslutet att driftsutgifterna kommer att kräva ett förhållandevis stort utrymme av tillgängliga finansiella reserver vilket kan få begränsade effekter på investeringsvolymen.

Det har därför bedömts rimligt att justera upp kommunernas byggnadsplaner relativt måttligt till en prognoserad minskning med 2 %. På motsvarande sätt har kommunernas investeringsplaner på maskinsidan på en ökning med 6 % bedömts försiktigt och därför nedjusterats till en ökning med 1 %.

De totala kommunala investeringarna inkl. de kommunägda företagen, om vilkas planer endast ofullständig information finns, beräknas minska med 1,5 %, i volym 1974—1975. På byggnadssidan förutses en minskning med 3 % medan en ökning med 5,5 % prognoseras på maskinsidan.

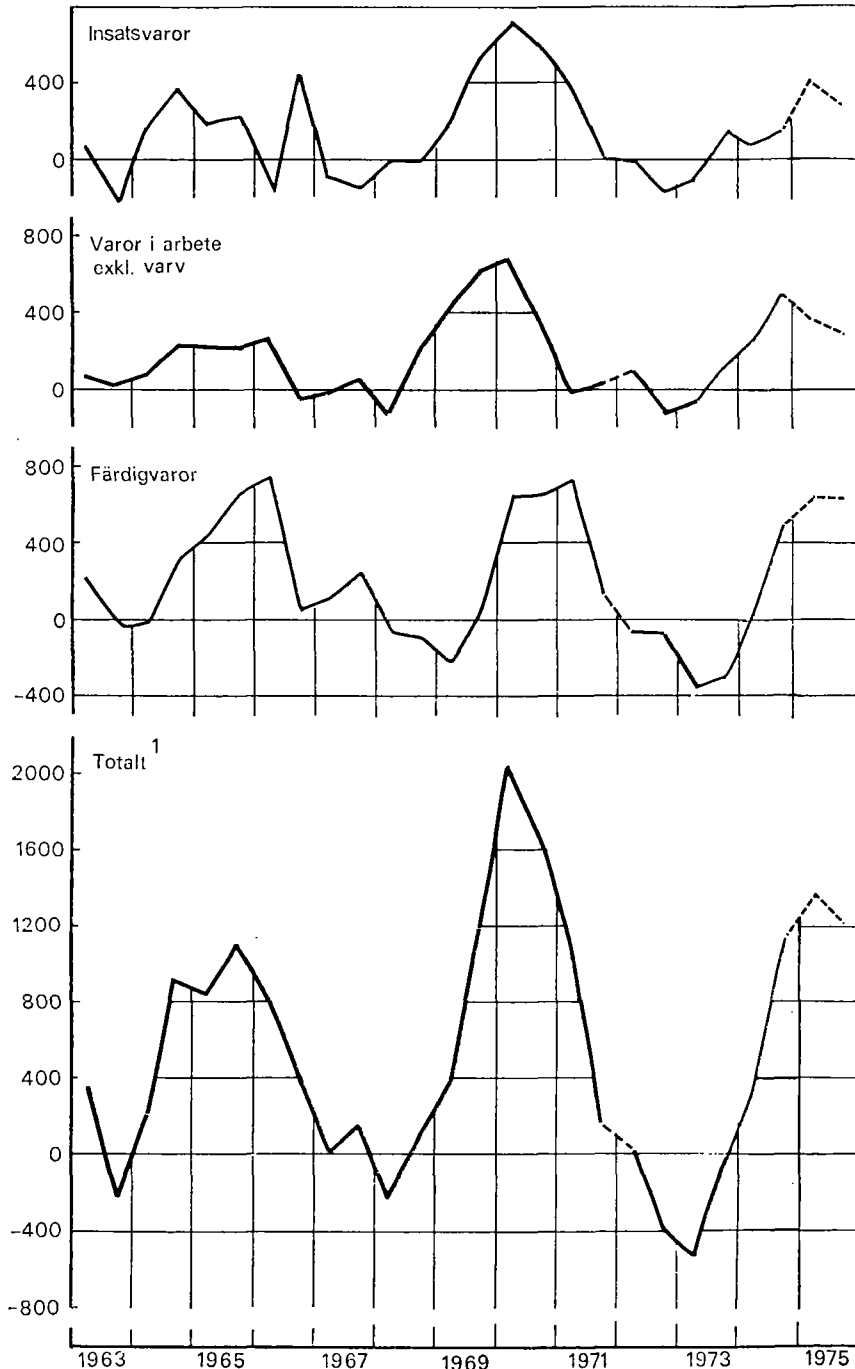
7.3 Lagerinvesteringarna

Enligt nu föreliggande beräkningar uppgick den sammanlagda lagerökningen 1974 till 3,6 miljarder kr. i 1968 års priser. Under 1973 minskade lagren med drygt 600 milj. kr. Därmed gav lagerutvecklingen 1973—1974 ett mycket betydande tillskott till den totala inhemska efterfrågans tillväxt. I löpande priser uppgick lagerökningen 1974 till 5,7 miljarder kr. att jämföra med en lagerminskning på 1,2 miljarder kr. 1973.

Den starka lageruppbyggnaden under 1974 var hänförlig till såväl industrins som handelns lager.

Diagram 7: 6 Totala industrins lagervolymförändringar 1963—1:a halvåret 1975¹

Milj. kr., 1968 års priser. Säsongrensade halvårsdata

¹ Exkl. varvens lagervolymförändringar av varor i arbete.

Anm. Fr. o. m. första kvartalet 1972 redovisas lagerinvesteringarna enligt en ny metod, vilket stör jämförelser med tidigare perioder i obestämd omfattning.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Den sammanlagda lagerökningen inom industrin uppgick till 2,2 miljarder kr. (1968 års priser). Industrilagren började åter öka under första halvåret 1974 och under andra halvåret blev lageruppbyggnaden stark (se diagram 7: 6). I jämförelse med föregående lagercykel inleddes lageruppbyggnaden i ett senare skede av konjunkturuppgången — först sedan ett påtagligt uppsving i såväl orderingången till industrin som industriproduktionen pågått i ungefär ett år.

Färdigvarulagren upphörde att minska under första halvåret 1974 och under andra halvåret sköt dessa lager snabbt i höjden. Den förutsedda försvagningen i industrins efterfrågeläge 1975 beräknas medföra att färdigvarulagren fortsätter att byggas upp i snabb takt under loppet av 1975.

Lagren av *varor i arbete* (exkl. varv) började öka under andra halvåret 1973 och lageruppbyggnaden fortgick sedan i ökande takt under 1974. För 1975 förutses en fortsatt uppbyggnad av dessa lager, men i avtagande takt jämfört med 1974.

Varvens lager av varor i arbete ökade starkt under 1974. För 1975 förutses en uppgång av mindre omfattning än under 1974.

Insatsvarulagren ökade endast obetydligt under första halvåret 1974, men drogs sedan upp i något snabbare takt under andra halvåret. Enligt den senaste konjunkturbarometern bedömde en stor del av företagen i mars 1975 dessa lager som för stora. Företagen minskade under första kvartalet 1975 sina råvaruinköp och planerar att dra ner dem ytterligare under andra kvartalet. Redan utlagda beställningar förutses emellertid leda till att lageruppbyggnaden av insatsvaror kulminerar under första halvåret 1975 och bromsas upp först under andra halvåret.

För de sammanlagda lagerinvesteringarna inom *industrin* innebär detta att lageruppbyggnaden når sin höjdpunkt under första halvåret 1975 — dock på en nivå klart understigande första halvåret 1970 — då föregående lagercykel kulminerade. Under andra halvåret 1975 bedöms en uppbromsning av lagerökningen komma till stånd. Sammantaget skulle lagerökningen för hela industrin därmed uppgå till 2,9 miljarder kr. 1975, dvs. en högre lageruppbyggnad än under 1974.

Lagren i *detaljhandeln* ökade kraftigt under 1974. Lageruppbyggnaden är helt hänförlig till andra halvåret och avsåg till betydande del bilhandeln. Inom övriga delar av detaljhandeln skedde en viss uppbyggnad redan första halvåret. För 1975 förutses en måttlig uppgång inom denna del av detaljhandeln.

Partihandelslagren steg markant under 1974 — nära 1 miljard kr. i 1968 års priser. Den starkaste tillväxten skedde inom handeln med jordbruksvaror (250 milj. kr.), där merparten utgjordes av ökning av spannmålslagren, samt inom bränslehandeln (225 milj. kr.) Med hänsyn till att åtminstone en del av denna lagertillväxt torde ha varit av extraordinär natur förutses en viss avtappning inom dessa branscher ske under

Tabell 7: 8 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1971–1975
 Milj. kr., 1968 års priser

	1971	1972	1973	1974	1975 prognos
Industri (inkl. el-, gas-, värme- och vattenverk)	1 255	—155	—512	2 299	2 905
därav: verkstadsindustri exkl. varv	433	—284	—160	1 199	1 645
Detaljhandel (inkl. bilar)	—195	238	—2	310	100
Partihandel	—43	—118	—35	972	—300
Jord- och skogsbruk	156	16	—91	—29	185
Summa	1 173	—19	—640	3 552	2 890

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

1975. Lageruppbyggnaden inom övriga delar av partihandeln kom under 1974 att praktiskt taget helt koncentreras till första halvåret. För 1975 beräknas lagren inom övrig partihandel bli i stort sett oförändrade.

Lagerförändringen i *skogsbruket* beräknas som skillnaden mellan normal skogstillväxt och faktisk avverkning vartill läggs förändringen av i skogen lagrad massaved. Under 1974 minskade dessa lager till följd av en neddragning av massavedslagren. Lagren i skogsbruket beräknas öka kraftigt under 1975 som en följd av en förutsedd neddragning av avverkningarna och en ökning av massavedslagren.

Totalt beräknas lagren därmed öka med 2,9 miljarder kr. 1975, dvs. en minskning på 700 milj. kr. från lagerinvesteringsnivån 1974.

8 Den offentliga verksamheten

8.1 Allmänt

Den ekonomiska verksamheten inom den offentliga sektorn diskuteras i detta kapitel med utgångspunkt från inkomst- och utgiftsöversikter för de tre delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn, samt för sektorn i dess helhet. Detta ger samtidigt en viss, om än partiell, belysning av den offentliga sektorns inverkan på samhällsekonomin. Den totala efterfrågeutvecklingen i ekonomin påverkas således direkt av de offentliga utgiftsförändringar som avser konsumtion och investeringar. Dessa utgör ju komponenter i den totala efterfrågan. Vidare gäller att varje förändring i den offentliga sektorns inkomster och utgifter ger upphov till en motsvarande förändring av inkomsterna i den privata sektorn. En utgiftsökning för det offentliga innebär med andra ord en inkomstökning för den privata sektorn, medan en ökning i de offentliga inkomsterna representerar en åtstramning av inkomsterna inom hushåll och/eller företag. Via dessa effekter på inkomstbildningen har den offentliga verksamheten även stor betydelse för efterfrågeutvecklingen inom den privata delen av ekonomin.

Den offentliga sektorn har också ett inflytande på ekonomin via kreditmarknaden.¹ De samband som här gäller är emellertid svåra att klarlägga och kan inte heller analyseras fristående från förhållandena på kreditmarknaden i stort. Effekterna via kreditmarknaden kommer därför endast att beröras resonemangsvis i det följande. Framställningen har i stället sin tyngdpunkt i en beskrivning och ett försök till analys av de finanspolitiska variablernas utveckling, dvs. förändringarna i olika typer av offentliga inkomster och utgifter.

Slutligen presenteras i kapitlet även vissa beräkningar av finanspolitikens effekter på samhällsekonomin under 1974 och 1975. Dessa beräkningar är baserade på den modell som presenterades och tillämpades första gången i nationalbudgeten våren 1974.

De redovisningsprinciper som ligger till grund för presentationen av de tre delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn är oförändrade jämfört med den preliminära nationalbudgeten för 1975. För en genomgång av dessa redovisningsprinciper hänvisas till kapitel 8 s. 150—151, 156—157 och 160—161 i 1975 års preliminära nationalbudget.

8.2 Staten

I förhållande till den bedömning av utvecklingen inom den statliga sektorn 1974 och 1975, som presenterades i den preliminära national-

¹ Härmed avses dock inte riksbankens åtgärder. Riksbanken ingår inte i begreppet offentlig sektor.

budgeten för 1975, föreligger numera vissa nya fakta som ger underlag för en något reviderad bedömning. Utfallssiffror föreligger nu även för andra halvåret 1974, varför uppgifterna för kalenderåret 1974 inte längre innehåller något prognoselement. Riksrevisionsverket har vidare publicerat ytterligare ett antal budgetprognoser för budgetåret 1974/75, vilka i viss utsträckning har påverkat bilden av första halvåret 1975. Dessutom har nu tilläggsstat II och III för budgetåret 1974/75 kunnat

Tabell 8: 1 Statens inkomster och utgifter 1973–1975

Exkl. statens affärsverk och aktiebolag

		Milj. kr.			Förändring, %	
		1973	1974	1975	1973 – 1974	1974 – 1975
<i>Löpande priser</i>						
1	Inkomster	51 902	61 900	70 800	19,5	14,5
1.1	Direkta skatter	15 783	23 320	26 740	48,0	14,5
1.2	Indirekta skatter	31 186	33 240	37 770	6,5	13,5
1.3	Övriga inkomster	4 933	5 340	6 290	8,5	18,0
2	Utgifter	54 513	68 090	78 970	25,0	16,0
2.1	Transfereringar	34 370	46 110	53 060	34,0	15,0
2.1.1	Till hushåll m. m.	6 058	7 110	7 360	17,5	3,5
2.1.2	Till socialförsäkrings- sektorn	7 938	13 620	13 740	71,5	1,0
2.1.3	Till kommuner	14 059	16 160	18 270	15,0	13,0
2.1.4	Till företag inkl. livs- medels- och bostadssub- ventioner	3 033	4 600	7 590	51,5	65,0
2.1.5	Till internationell verk- samhet	957	1 470	2 050	53,5	39,5
2.1.6	Ränteutgifter	2 325	3 150	4 050	35,5	28,5
2.2	Konsumtion	17 451	19 660	23 040	12,5	17,0
2.3	Realinvesteringar	2 471	2 720	2 870	10,0	5,5
2.4	Korrigeringspost	221	–400	–	.	.
3	Finansiellt sparande (1–2)	–2 611	–6 190	–8 170	.	.
4	Utlåning och andra fi- nansiella transaktioner	3 524	4 210	4 520	.	.
5	Totalsaldo (3–4)	–6 135	–10 400	–12 690	.	.
6	Netto av transaktioner vid sidan av riksstaten (ut- giftsöverskott: –)	–15	–320	..	.	.
7	Av riksgäldskontoret redovisat budgetutfall	–6 150	–10 720	..	.	.
<i>1973 års priser</i>						
	Konsumtion	17 451	17 660	18 330	1,0	4,0
	Realinvestering	2 471	2 470	2 420	0,0	–2,0

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Anm. 2 Beloppen för skatter avser normalt uppbörd av skatt och inte som i nationalräkenskaperna upplupen skatt.

Anm. 3 Investeringsuppgifterna avser endast statliga myndigheter; investeringar i statliga affärsverk och aktiebolag ingår ej.

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

beaktas i full utsträckning. Därtill kommer att hänsyn även har tagits till budgeteffekterna andra halvåret 1975 av de propositioner, utöver budgetproposition och tilläggsstater, som regeringen har förelagt riksdagen under 1975 års första månader.

Den statliga *totalbudgetens underskott* låg under åren 1969—1971 på en nivå om ca 3 miljarder kr. 1972 ökade detta underskott till drygt 6 miljarder kr. och budgetsaldot låg i stort sett kvar på denna nivå 1973. Utfallet för 1974 visade ett negativt totalbudgetsaldo om ca 10,5 miljarder kr. och detta underskott beräknas under 1975 öka ytterligare till drygt 12,5 miljarder kr. Totalbudgetens underskott har således ökat mycket snabbt under senare år med en särskilt stor ökning från 1973 till 1974. Underskottet kan 1975 beräknas bli fyra gånger så stort som 1971 och mer än dubbelt så stort som 1973.

Den stora ökningen av budgetunderskottet 1974 förklaras främst av att de statliga *utgifterna* ökade osedvanligt snabbt eller med 25 %. Den omfattande statliga reformverksamheten 1974 ökade framför allt de statliga transfereringarna mycket kraftigt. Ett flertal socialförsäkringsförmåner — sjukförsäkring, föräldraförsäkring och arbetslöshetsförsäkring — beskattas fr. o. m. 1974, vilket tillsammans med beslutade reella förbättringar av olika sociala förmåner ökade de statliga transfereringarna till socialförsäkringssektorn med mer än 70 %. Vidare förbättrades bl. a. barnbidrag, studiebidrag och bostadstillägg 1974 och i stimulanssyfte beslutades om tillfälliga extra utbetalningar av folkpension, barnbidrag och studiebidrag. Därtill ökade subventioneringen över statsbudgeten av livsmedelspriserna och även det svenska biståndet till u-länderna visade en hög ökningstakt.

Av naturliga skäl blir ökningstakten 1975 för de statliga transfereringarna betydligt lägre än 1974 bl. a. beroende på att de ovan nämnda extra utbetalningarna av folkpension, barnbidrag m. m. under 1974 var av engångsnatur. Vidare innebär den ändrade finansieringen av sjukförsäkringen fr. o. m. 1975 att transfereringarna till socialförsäkringssektorn kan beräknas bli i stort sett oförändrade jämfört med föregående år. Den statliga prissubventionen av viktiga livsmedel över statsbudgeten beräknas öka snabbt även 1975. Den av riksdagen under 1974 beslutade extra utbetalningarna av folkpension, barnbidrag m. m. under 1974 var reformeringen av bostadspolitiken innebär bl. a. att räntebidrag till räntekostnaderna på olika bostadslån ingår bland de statliga transfereringarna fr. o. m. budgetåret 1975/76. I den bostadspolitiska reformen ingick även en förbättring av reglerna för bostadstillägg fr. o. m. 1975. Regeringen har vidare i en proposition till riksdagen 1975 om energipolitiken bl. a. föreslagit reformer som innebär stora ökningar av transfereringarna till företag fr. o. m. budgetåret 1975/76. Även transfereeringarna till internationell verksamhet beräknas öka mycket kraftigt 1975, vilket sammanhänger med att anslagen till u-landsbiståndet når upp till enprocentsmålet budgetåret 1975/76.

Den statliga *konsumtionen* ökade relativt måttligt 1974, eller med drygt 1 % i volym. Denna utveckling förklaras huvudsakligen av den kraftiga negativa volymutvecklingen för försvarets inköp av varaktiga varor, vilka klassificeras som konsumtionsutgifter. För konsumtionen exkl. försvarets inköp blev volymökningen drygt 3 %. Den statliga sysselsättningen ökade 1974 med 1,5 %. Konsumtionens volymökning 1975 exkl. försvarets inköp beräknas bli av samma storleksordning som 1974, dvs. ca 3 %. Inberäknat inköpen av försvarsmateriel, som åter väntas öka i volym 1975, kan den totala volymökningen för konsumtionen beräknas uppgå till närmare 4 %. Den statliga sysselsättningen beräknas öka något snabbare 1975 än 1974, eller med drygt 2,5 %.

De statliga myndigheternas totala *investeringar* låg 1974 kvar på 1973 års nivå volymmässigt. Därvid minskade byggnadsinvesteringarna något medan maskininvesteringarna ökade med närmare 15 % i volym. För 1975 beräknas en volymnedgång för myndigheternas investeringar med 2 %. För maskininvesteringarna väntas en fortsatt snabb ökning medan byggnadsinvesteringarna beräknas minska i volym med närmare 6 %. Den lägre investeringsvolymen för byggnader och anläggningar 1975 sammanhänger med den relativt begränsade omfattningen av beredskapsarbeten bl. a. för vägbyggande som hittills beviljats under 1975. Detta beror självfallet på det förbättrade arbetsmarknadsläget. I motsats till myndighetsinvesteringarna ökar de statliga affärsverkens investeringar kraftigt 1975. Till den del affärsverksinvesteringarna finansieras över statsbudgeten redovisas de emellertid i tabell 8: 1 som transfereringar till företag.

Utvecklingen av statens *inkomster* 1974 präglades av en mycket snabb ökning av de direkta skatterna samt en påtagligt långsam utveckling av de indirekta skatterna. De direkta skatterna ökade kraftigt främst till följd av skattebeläggningen av vissa sociala förmåner. Vidare ökade den totala lönesumman med ca 12 % 1974, vilket är en jämförelsevis hög ökningstakt. De indirekta skatternas utveckling begränsades i första hand av den temporära sänkningen av mervärdeskatten under en stor del av 1974.

De statliga inkomsterna beräknas 1975 öka något långsammare än 1974. Den beslutade skatteomläggningen 1975 innebär att grundavdragens avtrappning slopats, ett extra skatteavdrag för låginkomsttagare införts samt att skatteskalen ändrats. Detta ger sänkta marginalskatter för låg- och mellaninkomsttagarna, vilket begränsar de direkta skatternas ökning. Ökningen av de indirekta skatterna bedöms bli betydligt snabbare 1975 än 1974, då mervärdeskatten temporärt var nedsatt. Vidare påverkas statsinkomsterna 1975 av det framlagda förslaget om höjda punktskatter fr. o. m. maj resp. juli 1975 för att finansiera en del av 1976 års skatteomläggning samt 1975 års energipolitiska reform. Enligt förslaget skall skatterna på tobak, sprit, vin, malt- och läskedrycker, förpackningar samt elkraft, bensin och olja höjas.

8.3 Kommunerna

Sedan den preliminära nationalbudgeten för 1975 presenterades har statistiska centralbyrån genomfört två enkäter till kommunerna som ger underlag för en förnyad bedömning av den kommunala utvecklingen. Enkäterna berör dels löne- och investeringsutvecklingen för 1974 och 1975, dels kommunernas tillgångar och skulder andra halvåret 1974.

Tabell 8: 2 Kommunernas inkomster och utgifter 1973–1975

Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

	Milj. kr.			Förändring, %	
	1973	1974	1975	1973— 1974	1974— 1975
<i>Löpande priser</i>					
1 Inkomster	50 984	57 350	65 100	12,5	13,5
1.1 Skatter	27 356	30 430	34 660	11,0	14,0
1.2 Statsbidrag	14 059	16 160	18 270	15,0	13,0
1.2.1 Skattebortfallsbidrag	1 263	1 220	1 170	—3,0	—4,0
1.2.2 Skatteutjämningsbidrag	2 076	2 590	2 670	25,0	3,0
1.2.3 Övriga statsbidrag	10 720	12 350	14 430	15,0	17,0
1.3 Övriga inkomster	9 569	10 760	12 170	12,0	13,0
2 Utgifter	49 730	57 580	66 490	16,0	15,0
2.1 Transfereringar	8 919	10 310	12 180	16,0	18,0
2.1.1 Till hushåll m. m.	4 523	5 380	6 450	19,0	20,0
2.1.2 Till socialförsäkrings-					
sektorn	1 069	1 160	1 370	8,5	18,0
2.1.3 Till företag	673	790	970	17,0	23,0
2.1.4 Ofördelat	2 654	2 980	3 390	12,5	14,0
2.2 Konsumtion	32 149	37 940	44 290	18,0	17,0
2.3 Realinvesteringar	8 662	9 330	10 020	7,5	7,5
3 Saldo (1—2)	1 254	— 230	—1 400	.	.
4 Netto av mark- och fast- tighetsköp	—15	300	100	.	.
5 Finansiellt sparande enligt nationalräkenska- perna (3—4)	1 269	— 530	—1 500	.	.
6 Finansiellt sparande enligt kreditmarknadsstatistiska uppgifter	758	—1 696	..	.	.
7 Likviditetsförändring	2 373	— 987			
8 Utlåning	308	517			
9 Upplåning	1 923	1 226			
<i>1973 års priser</i>					
Konsumtion	32 149	33 820	34 770	5,0	3,0
Realinvestering	8 662	8 480	8 340	—2,0	—1,5

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Anm. 2 Investeringsuppgifterna avser kommunala myndigheter och affärsverk (inkl. affärsverkens bostadsinvesteringar); investeringar i kommunala bolag och stiftelser ingår ej.

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

I stora drag överensstämmer den nuvarande bilden av den kommunala sektorns utveckling 1974 med de bedömningar som presenterades i den preliminära nationalbudgeten för 1975. Den största skillnaden synes vara att de kommunala utgifterna och då främst den kommunala konsumtionen kom att öka i något snabbare takt än vad som tidigare antagits. Som en följd härav beräknas kommunernas *finansiella sparande* enligt nationalräkenskaperna, dvs. nettot av de kommunala inkomsterna och utgifterna, ha försvagats med ca 1,8 miljarder kr. från 1973 till 1974. Ett utgiftsöverskott om ca 0,5 miljarder kr. uppkom därmed 1974. Det finansiella sparandet enligt den kommunala kreditmarknadsstatistiken, som beräknas utifrån förändringar i kommunernas totala tillgångar och skulder, visar emellertid ett underskott på ca 1,7 miljarder kr. för samma år. Differensen mellan de två statistikserierna finansiella sparande är osedvanligt stor även om skillnaderna också tidigare varit betydande. Uppgifterna bör därför tolkas med försiktighet och någon helt entydig slutsats om det faktiska utfallet kan ej dras. Utgiftsöverskottet väntas 1975 bli i storleksordningen 1,5 miljarder kr.

Kommunernas *inkomster* består till drygt hälften av skatteintäkter. Knappt 30 % utgörs av statsbidrag och övriga inkomster svarar för ca 20 %. I övriga inkomster ingår bl. a. inkomster från försäljning av vissa avgiftsbelagda tjänster och inkomster från rörelse och kapital. Kommunernas totala inkomster beräknas ha ökat med 12,5 % under 1974 medan motsvarande ökningstal för 1975 förväntas bli 13,5 %.

Skatteinkomsterna beräknas ha ökat med 11 % 1974. Efter två år med mycket begränsade kommunala skattehöjningar, som bör ses mot bakgrund av den överenskommelse om en begränsning av utdebiteringshöjningar som träffades våren 1972 mellan regeringen och representanter för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet, har den genomsnittliga utdebiteringen 1975 höjts till 25,23 kr. Detta medför en ökning av de kommunala skattesatserna med 1,20 kr. eller ca 5 %. Denna höjning tillsammans med skatteunderlagets tillväxt ökar skatteinkomsterna med 14 % 1975.

Statsbidragen till den kommunala verksamheten beräknas ha ökat med 15 % under 1974, vilket är 2 procentenheter högre än enligt prognosen i den preliminära nationalbudgeten. Skillnaden hänför sig till att posten övriga statsbidrag ökat kraftigt under 1974. De finanspolitiska stimulansåtgärder som vidtogs under 1974 för att stärka den kommunala ekonomin torde ha bidragit till denna utveckling. Under 1975 förutses statsbidragen öka med 13 %. Efter den kraftiga uppgången 1974 får skatteutjämningsbidraget en lugnare utveckling. Ökningen 1974 sammanhänger med att skatteutjämningsystemet reformerades detta år vilket totalt sett innebar en 25-procentig uppräknings av bidragen i förhållande till 1973. Skattebortfallsbidraget som infördes i samband med skattereformen den 1 januari 1971, trappas ned i enlighet med tidigare

planer. Övriga statsbidrag förväntas öka med hela 17 %, vilket är 2 procentenheter högre än under 1974 och bör ses mot bakgrund av en fortsatt hög kommunal aktivitet. Investeringsbidragen som under 1974 ökade med 5 % förväntas under 1975 öka med hela 19 %. Denna utveckling beror bl. a. på utbyggnaden av den för kommunerna obligatoriska förskolan och av barnstugeverksamheten.

Mot den beräknade ökningen 1974 av de totala inkomsterna på 12,5 % står en beräknad ökning av *utgifterna* på 16 %. På utgiftssidan dominerar konsumtionsutgifterna där den övervägande delen utgörs av löne-kostnader.

Den kommunala *konsumtionen* beräknas i löpande priser ha ökat med 18 % 1974. I volym uppskattas detta motsvara en ökning med 5 %. Detta innebar en upprevidering från den preliminära nationalbudgeten med väl 1 procentenhet. Denna snabba konsumtionsutveckling i kommunerna hänger framför allt samman med en expansiv sysselsättningsutveckling, ca 4 %. För 1975 förutses en fortsatt kraftig tillväxt i konsumtionen med 17 %. Volymökningen antas dock bli något svagare än under 1974 och stanna vid 3 %. Även sysselsättningsökningen förväntas bli något svagare för 1975, ca 2,5 %.

Transfereringsutgifterna beräknas ha haft samma utvecklingstakt 1974 som de totala kommunala utgifterna. Transfereringarna till hushåll m. m. som svarar för närmare 55 % av transfereringarna har dock ökat något snabbare, eller med 19 %. I denna post ingår bl. a. utbetalningarna av de statskommunala bostadstilläggen som reformerades från årsskiftet 1973/1974. För 1975 beräknas transfereringarna öka med hela 18 %. Detta förklaras bl. a. av att transfereringar till hushållen förväntas ha en fortsatt hög ökningstakt samt att transfereringarna till socialförsäkringssektorn, dvs. de kommunala bostadstilläggen för folkpensionärer, förväntas öka kraftigt på grund av de förbättringar som införts från årsskiftet 1974/1975.

De kommunala myndigheterna och affärsverkens *investeringar* beräknas under 1974 ha ökat med 7,5 % i löpande priser. Även 1975 beräknas en uppgång av motsvarande storleksordning. Detta förväntas motsvara en volymminskning med 2 % 1974 och 1,5 % 1975, vilket är en betydligt lägre neddragning av investeringsvolymen under resp. år än vad som inträffade 1973.

8.4 Socialförsäkringssektorn

Fr. o. m. 1974 trädde ett flertal stora reformer inom socialförsäkringssystemet i kraft. Sjukpenningreformen har medfört kraftigt ökade utbetalningar till hushållen. Utbetalningar av s. k. sjuklön utgör i och med reformen ATP-grundande och skattepliktig inkomst. Även utbetalningarna från den nya föräldraförsäkringen som har ersatt moder-

skapsförsäkringen samt den utvidgade arbetslöshetsförsäkringen är numera föremål för beskattning. Vid kalenderårsskiftet 1973/1974 infördes också ett kontant arbetsmarknadsstöd som ett komplement till arbetslöshetsförsäkringen. Vidare genomfördes den nya tandvårdsförsäkringen. Dessa reformer har inneburit väsentliga förbättringar av förmånsbeloppen. Skatteomläggningen 1974 innebar ett slopande av hushållens folkpensionsavgift som ersattes med en socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen på 3,3 % som debiteras arbetsgivarna. Vidare höjdes 1974 socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkring med 0,6 % till 3,8 %. En ny arbetsgivaravgift avseende arbetslöshetsstödet på 0,4 % infördes även detta år.

Riksdagen beslutade 1974 om förbättrade folkpensionsförmåner. Folkpensionens grundbelopp höjdes från 90 till 95 % av basbeloppet för ensam pensionär och från 140 till 155 % av basbeloppet för pensionärspär fr. o. m. den 1 januari 1975. Folkpensionsförmåner för handikappade i form av handikappersättning och vårdbidrag förbättras den 1 juli 1975. Som en del av 1975 års skatteomläggning ingår att hushållens sjukförsäkringsavgift slopas. Reformerna på pensions- och skatteområdena finansieras genom höjningar av arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter till folkpensionering och sjukförsäkring. Folkpensionsavgiften har höjts 1975 med 0,9 % till 4,2 % och sjukförsäkringsavgiften med 3,2 % till 7 %. Även ATP-avgiften har höjts från 10,5 till 10,75 %.

Finansieringen av de olika sjukförsäkringsförmånerna har ändrats i betydande utsträckning under perioden 1973—1975. De grunder för finansieringen av sjukförsäkringen som gällde 1973 var relativt invecklade med olika regler för skilda delar av försäkringen. I och med att sjukpenningförmånerna beskattas fr. o. m. 1974 tillförs staten ökade skatteinkomster. I samband med denna omläggning höjdes statsbidraget till sjukförsäkringen väsentligt 1974 och täckte detta år 1/3 av den obligatoriska sjukförsäkringens samtliga kostnader. Arbetsgivarnas avgifter svarade 1974 för ca 40 % och de försäkrade själva för återstående del av sjukförsäkringens kostnader. Fr. o. m. 1975 har statsbidragsandelen reducerats till 25 % och arbetsgivarna täcker resterande 75 % av sjukförsäkringens kostnader.

Den ökade arbetsgivarfinansieringen av socialförsäkringarna framgår tydligt vid en uppdelning av avgiftsinkomsterna på avgifter från hushåll resp. från arbetsgivare. Från att 1973 ha utgjort 65 % av de totala avgiftsinkomsterna har arbetsgivaravgifternas andel 1974 ökat till 80 % och 1975 beräknas denna andel uppgå till närmare 95 % av de totala avgifterna.

Socialförsäkringssektorns utveckling 1974 innebar ovanligt kraftiga ökningar främst på utgiftssidan men även av inkomsterna. Det är naturligtvis den livliga reformverksamheten detta år som förklarar dessa ökningstal. Skattebeläggningen av vissa sociala förmåner kombinerat

Tabell 8: 3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1973—1975

Löpande priser

	Milj. kr.			Förändring, %	
	1973	1974	1975	1973— 1974	1974— 1975
1 Inkomster	31 993	40 750	46 390	27,5	14,0
1.1 Avgifter	18 637	21 180	25 550	13,5	20,5
1.2 Bidrag från stat och kommun	9 007	14 690	14 210	64,0	2,5
1.3 Förskott från statsbudgeten avseende sjukförsäkring	—	80	900		
1.4 Ränteinkomster m. m.	4 349	4 800	5 730		
2 Utgifter	21 871	30 710	35 110	40,5	14,5
2.1 Transfereringar till hushåll	20 726	29 210	33 370	41,0	14,0
2.2 Övriga transfereringar	436	560	650	28,5	16,0
2.3 Konsumtion	709	940	1 090	32,5	16,0
3 Finansiellt sparande	10 122	10 040	11 280	.	.
4 Allmänna pensionsfondens utlåning	9 644	9 853	..	.	.
4.1 Till staten och kommunerna	2 435	2 070	..	.	.
4.2 Till övriga sektorer	7 209	7 783	..	.	.

Anm. Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Källor: Allmänna pensionsfonden, finansdepartementet, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

med väsentliga reala förbättringar av förmånerna gav en drygt 40-procentig ökning av sektorns utbetalningar till hushållen. Dessa transfereeringar påverkas även av de extra utbetalningarna av folkpension i januari och april 1974. Under 1975 väntas både inkomster och utgifter öka i en betydligt lugnare takt.

Socialförsäkringssektorns finansiella sparande, dvs. skillnaden mellan inkomster och utgifter, har stadigt ökat år från år. 1974 kom dock det finansiella sparandet att i stort sett ligga kvar på 1973 års nivå. En ökning av inkomstöverskottet i sektorn väntas däremot åter 1975, bl. a. till följd av ATP-avgiftens höjning. Inkomstöverskottet består till en helt dominerande del av allmänna pensionsfondens ökade fondering. De övriga fonder som är berörda är mycket små.

Socialförsäkringssektorns finansiella sparande kan även ses som sektorns *nettoutlåningsmöjligheter*. Fondökningen inom allmänna pensionsfonden utbjuds till allra största delen på kreditmarknaden. Av tabell 8: 3 framgår att under 1973 och 1974 gick mellan 20 och 25 % av utlåningen till staten och kommunerna. Övriga 75—80 % av fondens utlåning placerades i bostadssektorn och näringslivssektorn med i stort sett jämn fördelning mellan dessa sektorer. Det är således en mycket stor del av socialförsäkringssektorns inkomstöverskott som använts för utlåning till sektorer vid sidan av den offentliga sektorn.

8.5 Den konsoliderade offentliga sektorn

Som en sammanfattning av vad som tidigare sagts om de offentliga delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn, presenteras i detta avsnitt uppgifter för de tre sektorerna sammantagna. Tabell 8: 4 visar den beräknade utvecklingen av den offentliga sektorns direkta efterfrågan, dvs. konsumtion och investeringar, under 1974 och 1975.

Den totala direkta efterfrågan på reala resurser för offentlig konsumtion och investering¹ beräknas ha ökat med ca 3 % 1974 och ökningstakten beräknas bli endast 0,5 % lägre 1975. Det är främst den offentliga konsumtionen som bidrar till denna utveckling. 1974 ökade den totala offentliga konsumtionen med 4 % i volym och 1975 beräknas ökningstakten till 3 %. Den kommunala konsumtionen beräknas ha ökat klart snabbare än den statliga 1974, medan konsumtionen både för staten och kommunerna väntas öka relativt kraftigt 1975 med 4 resp. 3 %. De offentliga investeringarna beräknas ha minskat svagt under 1974 och denna volymnedgång beräknas fortsätta i samma takt

¹ Det investeringsbegrepp som här används baseras på nationalräkenskaper-
nas institutionella sektorindelning och inkluderar därför *inte* investeringar i
statliga affärsverk och aktiebolag samt kommunala aktiebolag och stiftelser.
Dessa ingår däremot i de offentliga investeringarna sådana de vanligen pre-
senteras i försörjningsbalansen. Vidare gäller att begreppet statlig konsum-
tion i försörjningsbalansen även inkluderar socialförsäkringssektorns konsum-
tion, vilken i detta kapitel särredovisas.

Tabell 8: 4 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1973–1975

	Milj. kr. 1975	Volymförändring, %		Värdeförändring, %	
		1973— 1974	1974— 1975	1973— 1974	1974— 1975
Statlig konsumtion	23 040	1,0	4,0	12,5	17,0
Statlig investering	2 870	0,0	-2,0	10,0	5,5
Totalt staten	25 910	1,0	3,0	12,5	16,0
Kommunal konsumtion	44 290	5,0	3,0	18,0	17,0
Kommunal investering	10 020	-2,0	-1,5	7,5	7,5
Totalt kommunerna	54 310	3,5	2,0	16,0	15,0
Socialförsäkringssektorns konsumtion	1 090	14,0	5,0	32,5	16,0
Summa offentlig sektor	81 310	3,0	2,5	15,0	15,0
Summa offentlig konsumtion	68 420	4,0	3,0	16,5	17,0
Summa offentlig investering	12 890	-1,5	-1,5	8,0	7,0

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Anm. 2 Sektoravgränsningarna överensstämmer med dem som tillämpas i tabell 8: 1–3.

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

1975. Denna svaga volymutveckling på investeringssidan beräknas vara relativt likartad för staten och kommunerna under de aktuella åren.

I syfte att ge en samlad bild av den offentliga sektorns inverkan på inkomstbildningen i ekonomin presenteras i tabell 8: 5 uppgifter för inkomsterna och utgifterna i den konsoliderade offentliga sektorn. Konsolideringen innebär att alla transaktioner mellan de tre delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn har eliminerats. Tabellen uttrycker sålunda transaktionerna mellan den offentliga sektorn som helhet och den övriga delen av ekonomin. Vidare redovisas i tabellen utlåningen från de tre offentliga delsektorerna till sektorer utanför den offentliga sektorn.

Under 1974 beräknas de offentliga utgifterna ha ökat i betydligt snabbare takt än inkomsterna medan ökningstakten 1975 beräknas bli endast något högre på utgifts- än inkomstsidan. Utvecklingen under 1974 präglades av den mycket livliga reformverksamheten detta år inom socialförsäkringssektorn, inkl. skattebeläggningen av sjukpenning m. fl. förmåner. Såväl de offentliga skatteinkomsterna som transfereringarna

Tabell 8: 5 Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1973—1975

Löpande priser

		Milj. kr.			Förändring, %	
		1973	1974	1975	1973— 1974	1974— 1975
1	Inkomster	111 449	128 590	148 360	15,5	15,5
1.1	Skatter	74 325	86 990	99 170	17,0	14,0
1.2	Socialförsäkringsavgifter	18 637	21 180	25 550	13,5	20,5
1.3	Övriga inkomster	18 487	20 420	23 640	10,5	16,0
2	Utgifter	102 669	125 270	146 750	22,0	17,0
2.1	Transfereringar	41 021	54 780	65 340	33,5	19,5
2.1.1	Till hushåll m. m.	31 307	41 700	47 180	33,0	13,0
2.1.2	Till företag inkl. livs- medels- och bostadssub- ventioner	3 706	5 390	8 560	45,5	59,0
2.1.3	Till internationell verk- samhet	957	1 470	2 050	53,5	39,5
2.1.4	Ofördelat	5 051	6 220	7 550	23,0	21,5
2.2	Konsumtion	50 309	58 540	68 420	16,5	17,0
2.3	Realinvestering	11 133	12 050	12 890	8,0	7,0
2.4	Korrigeringspost m. m.	206	—100	100	.	.
3	Finansiellt sparande	8 780	3 320	1 610	.	.
4	Utlåning	11 041	12 510	..	.	.
4.1	Över statsbudgeten	3 524	4 210	4 520	.	.
4.2	Från allmänna pen- sionsfonden	7 209	7 783	..	.	.
4.3	Övrigt	308	517	..	.	.

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Anm. 2 Korrigeringspost m. m. innefattar korrigeringsposten i tabell 8: 1 samt kommunernas nettoköp av mark och fastigheter.

Källa: Finansdepartementet.

till hushållen påverkades i stor utsträckning av denna omläggning. På skattesidan bestämdes utvecklingen 1974 även av den temporära sänkningen av mervärdeskatten under en del av året. 1975 tillkommer nu skatteinkomster med anledning av förslagen om höjningar av vissa punktskatter. Den offentliga sektorns inkomster i form av socialförsäkringsavgifter påverkas av att reformverksamheten till vissa delar har finansierats med höjda arbetsgivaravgifter. Detta gäller bl. a. skatteomläggningarna 1974 och 1975 samt folkpensionsreformen 1975.

Förutom av skattebeläggningen av vissa socialförsäkringsförmåner förklaras ökningstakten för hushållstransfereringarna 1974 av stora förbättringar vad gäller utgående förmåner till hushållen, bl. a. höjningar av barnbidrag, bostadstillägg, studiebidrag m. m. Därtill kom extra utbetalningar av folkpension, barnbidrag m. m. under 1974. 1975 väntas transfereringarna till hushållen, som är den klart tyngsta transfereringsposten, återta en lugnare utveckling. Reformverksamheten fortsätter dock med förbättringar av folkpensionsförmåner, bostadstillägg m. m.

Transfereringarna till företag beräknas ha ökat mycket kraftigt 1974 och förhållandet väntas bli likartat även 1975. Till stor del förklaras dessa ökningsar av den successivt ökade subventioneringen över statsbudgeten av priserna på vissa viktigare baslivsmedel. Från budgetåret 1975/76 tillkommer dessutom effekterna av den beslutade bostadspolitiska reformen samt den föreslagna energipolitiska reformen. Transfereringarna till internationell verksamhet bestäms 1975 liksom under 1974 av de snabbt växande åtagandena vad gäller u-landsbiståndet.

Den mycket kraftiga ökningen av de offentliga utgifterna, som präglade 1974, medförde stora förändringar vad gäller den offentliga sektorns finansiella ställning. Under 1970—1973 ökade det finansiella sparandet, dvs. nettot mellan inkomster och utgifter exkl. utlåningsverksamhet m. m., från drygt 5 miljarder kr. till närmare 9 miljarder kr. Från 1973 till 1974 minskade detta inkomstöverskott med hela 5,5 miljarder kr. Denna försvagning av det finansiella sparandet väntas fortsätta 1975 och detta år skulle därmed inkomstöverskottet uppgå till endast drygt 1,5 miljarder kr. Från 1973 till 1975 skulle således den offentliga sektorns finansiella sparande minska med drygt 7 miljarder kr.

Det bör observeras att ett positivt eller negativt finansiellt sparande (inkomstöverskott resp. utgiftsoverskott) av en viss storlek inte i och för sig säger något om effekterna av den ekonomiska politiken. Det är *förändringarna* i det finansiella sparandet — eller snarare förändringar i de olika delposter på inkomst- och utgiftssidan vars netto utgör det finansiella sparandet — som är av intresse i detta sammanhang. Förändringar i dessa delposter har effekter på inkomsterna inom den privata delen av ekonomin och därmed på hushållens och företagens efterfrågan. Förändringar i det finansiella sparandet har även betydelse

för läget på kreditmarknaden och förutsättningarna för kreditpolitiken. Därigenom kan förändringar i den offentliga sektorns finansiella sparande dessutom få andra effekter för den privata sektorn. I den mån öknings av det statliga utgiftsoverskottet tillåts verka likviditetsskapande kan således en expansion underlättas för de delar av den privata efterfrågan som är beroende av kreditmarknaden som finansieringskälla.

I detta avsnitt har ovan endast de realekonomiska utgifterna i de tre offentliga delsektorerna behandlats. Vid en bedömning av den offentliga sektorns upplåningsbehov måste emellertid även utlåningen från staten, kommunerna och allmänna pensionsfonden till den privata sektorn tas med i diskussionen. Det offentliga upplåningsbehovet påverkas nämligen på i princip samma sätt av en utlåningsökning som av en försämring av det finansiella sparandet. I tabell 8:5 redovisas därför även utlåningen från den offentliga sektorn till låntagargrupper i den privata delen av ekonomin inkl. bostadssektorn. I utlåningen från allmänna pensionsfonden har i detta sammanhang de medel som ställts till den statliga och kommunala sektorns förfogande således exkluderats. Av tabellen framgår att den offentliga sektorns samlade utlåning till den privata sektorn klart överstiger inkomstöverskottet i den offentliga sektorn. 1971 uppgick denna differens till drygt 5 miljarder kr. 1973 hade det offentliga upplåningsbehovet minskat till endast drygt 2 miljarder kr. En dramatisk omsvängning skedde 1974. Den offentliga utlåningen översteg detta år det finansiella sparandet med drygt 9 miljarder kr. och denna differens kan beräknas bli ännu något större 1975. Detta innebär att det offentliga upplåningsbehovet ökade med ca 7 miljarder kr. från 1973 till 1974.

Den samlade offentliga upplåningen, och därvid främst den statliga upplåningen, kommer således 1975 i likhet med 1974 att uppgå till mycket stora tal. Visserligen kommer denna upplåning att äga rum på en kreditmarknad, där det finansiella utrymmet är relativt flexibelt, men trots detta kan återverkningar på den reala ekonomin uppstå. Sambanden är emellertid i detta hänseende mycket svåröverskådliga. Att tillgången på finansiella resurser kan utgöra en restriktion för den ekonomiska politiken sammanhänger med institutionella förhållanden på marknaden för långfristiga krediter. Vidare finns gränser för penningpolitikens möjligheter att utan selektiva åtgärder styra likviditeten på andra marknader. Ett stort statligt budgetunderskott kan, vid bl. a. givet behov av långfristig bostadsfinansiering, i och för sig leda till sådana balansbrister mellan olika lånemarknader att i vissa lägen icke önskvärda konsekvenser i valutapolitiskt och konjunkturpolitiskt hänseende uppkommer.

Att bestämma de *totala* effekter på ekonomin, inkl. effekterna via kreditmarknaden, som följer av förändringar i det offentliga inkomster och utgifter torde därför inte låta sig göras, eftersom man vet för lite

om hur kreditmarknadseffekterna återverkar på den reala ekonomin. De finanspolitiska effekter, som följer av att förändringar i den offentliga sektorns inkomster och utgifter direkt påverkar efterfrågan på olika varor och tjänster, skall däremot i det följande belysas med hjälp av en enkel analysmodell.

8.6 Beräkning av finanspolitiska effekter

Under de senaste åren har i nationalbudgetarbetet använts en förenklad modell med vars hjälp man kan belysa de samlade finanspolitiska effekterna inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i den totala offentliga sektorn, dvs. även inkl. kommunerna och socialförsäkringssektorn. Fr. o. m. nationalbudgeten 1974 beräknas de finanspolitiska effekterna med hjälp av en i förhållande till tidigare år något modifierad modell.¹ Analysen tar sin utgångspunkt i *förändringarna* från föregående år i konsumtion, investeringar, transfereringar, skatter samt övriga inkomster i de tre delsektorer som ingår i den totala offentliga sektorn. Beräkningarna visar dessa förändringars effekter på bruttonationalprodukten. I kalkylerna tas endast hänsyn till de effekter som kommer till uttryck under prognosåret. Kvarstående effekter av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet under föregående år beaktas inte heller.

Modellen är en real modell i den meningen att utgångspunkten utgörs av förändringar uttryckta i fasta priser, vilka ställs i relation till bruttonationalprodukten i fasta priser. Modellen kan således inte användas vid exempelvis en bedömning av de effekter på bruttonationalprodukten som de nominella förändringarna i den offentliga sektorns verksamhet kan ha via kreditmarknaden. Vad gäller deflateringsmetodiken beräknas förändringar i den offentliga sektorns direkta efterfrågan, dvs. förändringar i konsumtion och investeringar, utifrån uppgifter i 1968 års priser. Det innebär att deflateringen i detta avseende sker med hänsyn till innehållet i den direkta efterfrågan. Vid beräkningen av de indirekta effekterna på den privata sektorn, som förändringar i de olika delposterna i den offentliga sektorns inkomster och utgifter leder till, används implicitprisindex för den privata konsumtionen vid deflateringen.

De sektoravgränsningar som har valts för modellberäkningarna skiljer sig något från redovisningen i tidigare avsnitt i detta kapitel. Investeringar i statliga affärsverk samt i statliga och kommunala bolag och stiftelser betraktas nämligen i detta sammanhang som ingående i den offentliga sektorns utgifter. Däremot inräknas inte bostadsbyggan-

¹ Modellen är statisk och liknar i sina huvuddrag den som redovisats av Bent Hansen i *Fiscal Policy in Seven Countries 1955—1965* (OECD).

det i den offentliga sektorn, eftersom bostadsinvesteringarna inte längre kan sägas utgöra ett styrmedel i den ekonomiska politiken på samma sätt som var fallet under 1960-talet. Även investeringsfonderna har hållits utanför modellen. Inte heller ingår andra ekonomisk-politiska åtgärder, som direkt inriktas mot den privata sektorns konsumtion och investeringar, förutom i den utsträckning åtgärderna indirekt påverkar den offentliga sektorns inkomster och utgifter.

Genom olika antaganden om bl. a. de marginella konsumtions- och importbenägenheterna tas i modellen viss hänsyn till att förändringar i skilda typer av konsumtion, investeringar, transfereringar, skatter m. m. har olika effekter på samhällsekonomin. Till grund för effektberäkningarna ligger således bedömningar av dels importbenägenheten för olika användningskomponenter, dels hushållens konsumtionsbenägenhet för olika inkomstslag. Det aktuella konjunkturläget liksom även efterfrågeökningarnas sammansättning påverkar storleken på de marginella importbenägenheterna. För 1974 har det ansetts rimligt att i detta sammanhang räkna med en marginell importbenägenhet för privat konsumtion på 0,4. Osäkerheten om den marginella importbenägenhetens storlek 1975 är betydande. Importbenägenheten har därför förutsatts ligga kvar på samma värde som 1974, även om en rad olika faktorer pekar på att värdet bör vara lägre 1975. Importbenägenheten för övriga användningskomponenter — med undantag för maskininvesteringar — har uppskattats till lägre tal än för den privata konsumtionen. Hushållens marginella konsumtionsbenägenhet har för både 1974 och 1975 uppskattats till 0,7. Det har emellertid ansetts befogat att räkna med en lägre marginell konsumtionsbenägenhet (0,6) för inkomster som härrör från tillfälliga transfereringar och en något högre (0,8) för inkomster från permanenta transfereringar. De marginella konsumtionsbenägenheter hos hushållen som ingår i modellen avser, som tidigare framhållits, endast att avspegla den konsumtionsökning som inträffar under prognosåret.

Med de bedömningar av import- och konsumtionsbenägenhet som redovisas ovan erhålls ur modellen värden på ett antal multiplikatorer. Med tillämpning av dessa multiplikatorer kan den totala effekten på bruttonationalprodukten av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet räknas fram. För några av de viktigaste realekonomiska variablerna redovisas multiplikatorerna nedan.

Byggnadsinvesteringar	1,4
Maskininvesteringar	1,1
Offentliga löner	1,6
Övrig offentlig konsumtion	1,3
Permanent transfereringar till hushåll	0,8
Tillfälliga transfereringar till hushåll	0,6
Direkta skatter	-0,7
Indirekta skatter	-0,8

Resultat

Resultaten av de modellberäkningar som utförts enligt den ovan beskrivna metodiken redovisas i tabell 8:6. Effekterna har därvid uttryckts som procent av bruttonationalprodukten i fasta priser. I tabellen presenteras de beräknade effekterna av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet 1974 och 1975.

Som framgår av tabellen framkommer nu en något annorlunda bild jämfört med den som presenterades i den preliminära nationalbudgeten för 1975. Den totala offentliga sektorns finanspolitiska effekt är något mindre 1974 medan däremot effekterna 1975 blivit betydligt kraftigare.

För 1974 gäller förändringarna främst staten men även kommunerna berörs. Det statliga totalbudgetunderskottet blev drygt en miljard kr. mindre än vad som tidigare med utgångspunkt från riksrevisionsverkets budgetprognoser kunde förväntas. Verkets beräkning av utfallet 1974 understiger även den av riksgäldskontoret redovisade upplåningen. Även om effekterna av den statliga sektorns verksamhet med nu föreliggande material beräknas till ett något lägre tal än tidigare, är storleksordningen ändå betydande. Denna kraftiga inverkan på samhällsekonomin 1974 kan helt hänföras till den statliga politikens indirekta effekter. Dessa effekter förklaras av de mycket kraftiga stimulansåtgärder som vidtogs under 1974 och som innebar stora ökningar av de statliga transfereringarna samt en tidsbegränsad sänkning av mervärdeskatten.

Här bör påpekas att en betydande del av de statliga transfereringarna är avsedda för andra offentliga delsektorer, vilket i beräkningarna för dessa sektorer registreras som en negativ effekt av samma storlek. Den negativa multiplikatorn för t. ex. erhållna statsbidrag i socialförsäkringssektorn är dock mindre än den positiva multiplikator som åsatts de slutliga utgifter inom denna sektor som bidragen avser. Den positiva effekt som därigenom uppkommer tillgodoförs sålunda socialförsäkringssektorn.

En särskild undersökning av verkningarna av 1974 års temporära mervärdeskattesänkning pågår f. n. inom finansdepartementets ekonomiska avdelning i samarbete med riksrevisionsverket. Det har inte varit möjligt att redan till den reviderade nationalbudgeten 1975 lämna en redovisning av resultaten av denna utvärdering. Det statistiska underlag som hittills föreligger är inte tillräckligt detaljerat för att tillåta några mer preciserade slutsatser. Ytterligare statistiskt material bl. a. om importens fördelning på enskilda varugrupper samt mervärdeskattens fördelning på detaljerade branscher måste först bearbetas. Undersökningen fortsätter således och en slutlig utvärdering kan beräknas föreligga inför den preliminära nationalbudgeten 1976.

I avvaktan på undersökningens resultat skall här endast några allmänna synpunkter och observationer redovisas. Nu tillgänglig konsumtionsstatistik ger en tydlig bild av en nedgång i konsumtionen under första kvartalet 1974 under intryck av oljekrisen och en betydande återhämtning och uppgång under andra och tredje kvartalen. Därefter minskade konsumtionen åter under fjärde kvartalet. Denna beskrivning av förändringar i konsumtionen 1974 är giltig både vid en jämförelse med föregående kvartal och vid en jämförelse med motsvarande kvartal föregående år. Det är främst de varaktiga varorna som har utsatts för kraftiga svängningar i konsumtionen. Allra tydligast var inslaget av köprush andra och tredje kvartalen 1974 inom bilhandeln.

Konsumtionsutvecklingen 1974 påverkades av flera olika faktorer. Oljekrisen under första kvartalet hade säkert en dämpande effekt på konsumtionen. Uppgången andra kvartalet kan delvis förklaras som en återhämtning från första kvartalets exceptionella förhållanden. Vidare kan en spontan konsumtionsuppgång beräknas ha varit på väg att slå igenom. Därtill kommer de mycket kraftiga statliga stimulansåtgärderna som beslutades i december 1973 och mars 1974. Förutom den temporära sänkningen av mervärdeskatten ingick i dessa stimulanspaket både tillfälliga och permanenta transfereringsökningar av betydande omfattning. Det föreligger således stora svårigheter att skilja ut den konsumtionsstimulerande effekt som kan tillskrivas sänkningen av mervärdeskatten från den spontana konsumtionsuppgången och från de övriga stimulansåtgärdernas konsumtionseffekter. Konsumtionsstatistiken tyder dock på en kraftig omfördelning av konsumtionen under 1974 till andra och tredje kvartalen.

Importstatistiken tyder på att konsumtionen fick en sådan omfattning att en kraftig importökning blev nödvändig för att möta den ökade efterfrågan. Det gäller speciellt bilar där en fördubbling av importen ägde rum tredje kvartalet.

En mycket enkel teoretisk kalkyl av mervärdeskattesänkningens verkningar skulle kunna ta sin utgångspunkt i de bedömningar av konsumtions- och importbenägenhet som tillämpas i effektmodellen. Den temporära mervärdeskattesänkningen kan beräknas ge en ökning av hushållens disponibla inkomster om 1,2—1,3 miljarder kr. Med tillämpning av den marginella konsumtionsbenägenhet som används i effektmodellen kan konsumtionsökningen till följd av denna disponibelinkomstökning beräknas till i storleksordningen 900 milj. kr. Den marginella importbenägenheten bedöms ligga något högre för de varaktiga varor, bl. a. bilar, som främst påverkades av skattesänkningen, än de 0,4 som antogs ovan i metodikavsnittet. Det kan således antas att nära hälften av den konsumtionsuppgång som kan sättas i samband med den sänkta mervärdeskatten motsvarades av en ökad import.

Som har framgått av avsnittet om kommunerna beräknas den kom-

Tabell 8: 6 Finanspolitiska effekter 1974 och 1975

Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1974		1975	
Staten: Direkt efterfrågan	0,0		0,4	
Indirekt effekt	1,5	1,5	0,7	1,1
Kommunerna: Direkt efterfrågan	0,4		0,3	
Indirekt effekt	0,6	1,0	0,3	0,6
Socialförsäkringssektorn		0,7		0,1
Totalt		3,2		1,8

Källa: Finansdepartementet.

munala aktiviteten ha varit intensivare 1974 än enligt tidigare bedömningar. Detta avspeglas också i beräkningen av kommunernas finanspolitiska effekter 1974 som nu uppgår till ca 1 % av bruttonationalprodukten. Sammantaget visar de nya beräkningarna att den totala offentliga sektorns stimulerande inverkan på ekonomin 1974 uppgår till drygt 3 % av bruttonationalprodukten.

För 1975 visar de nya beräkningarna en klart positivare inverkan på samhälls ekonomin från både statens och kommunernas verksamhet än de redovisade kalkylerna i den preliminära nationalbudgeten 1975. Förändringen är särskilt påtaglig vad gäller den statliga sektorn.

Det finns ett flertal förklaringar till denna reviderade bild av statens finanspolitiska effekter 1975. För det första visade utfallet 1974 som nämnts ett mindre utgiftsoverskott än enligt tidigare bedömningar. En del av de utgifter som väntades falla på andra halvåret 1974 har flyttats fram till första halvåret 1975. Vidare blir förändringarna på utgiftssidan från 1974 till 1975 genom det reviderade utfallet betydligt större även vid en oförändrad utgiftsnivå 1975. Tilläggsstat II och III för budgetåret 1974/75 kan beräknas höja de statliga utgifterna 1975 liksom flera av de propositioner som regeringen lagt fram till riksdagen under 1975, framför allt energipropositionen. Även på inkomstsidan föreligger nya bedömningar. Den totala lönesumman 1974 ökade med 12 %, dvs. 0,5 % lägre än enligt tidigare prognoser. Detta påverkar lönesummans absoluta nivå även 1975 och därmed minskar också inbetalningarna av direkta skatter detta år. Den minskning av de direkta skatterna motverkas dock av höjningar av de indirekta skatterna, främst med anledning av förslagen om höjda punktskatter. Den totala positiva effekten av den statliga sektorns verksamhet 1975 beräknas således till drygt 1 % av bruttonationalprodukten. Statens direkta efterfrågan, dvs. de direkta effekterna av ökad statlig konsumtion och investering, svarar därvid för drygt 1/3 av sektorns totala effekter. Det är dock främst de kraftiga ökningarna av de stat-

liga livsmedels- och bostadssubventionerna som beräknas bidra till statens betydande stimulanseffekt på samhällsekonomin 1975.

Kommunerna bidrog som nämnts med en mycket positiv inverkan på den svenska ekonomin 1974 och även 1975 beräknas 1/3 av den offentliga sektorns totala effekter härröra från den kommunala verksamheten. Socialförsäkringssektorn uppvisade 1974 en ovanligt stor stimulanseffekt på ekonomin, vilket förklaras av den långsamma utvecklingen av fonduppbyggnaden inom sektorn, vilken i stort sett låg kvar på 1973 års nivå. Däremot beräknas socialförsäkringssektorns finanspolitiska inverkan vara i det närmaste neutral 1975. Den samlade stimulanseffekt som utgår från den offentliga sektorn 1975 beräknas nu till nära 2 % av bruttonationalprodukten. Jämfört med 1974 är således effekten något lägre. I det rådande kapacitetsläget är det emellertid inte motiverat att gå längre än så.

Vid bedömningen av den offentliga sektorns totala effekter 1975 bör observeras att investeringsfonderna som ovan nämnts inte ingår i de här presenterade beräkningarna. Vid sidan av de allmänna investeringsfonderna fattades 1974 beslut om avsättningar till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond. En beaktansvärd del av dessa avsättningar kan beräknas bli utnyttjade redan under innevarande år, vilket tillsammans med beslutet om att förlänga möjligheterna att utnyttja investeringsfonderna bör ha en klart stimulerande inverkan på investeringsaktiviteten. Effekterna härav är emellertid inte medräknade i de resultat som presenterats i tabell 8: 6.

9 Kreditmarknaden

Kreditpolitiken kunde under de första månaderna 1974 fortfarande anpassas efter det inhemska efterfrågeläget och hölls sålunda fortsatt lätt. Ett ökat internationellt beroende blev därefter avgörande för att kreditpolitiken lades om i restriktiv riktning under våren 1974. Av stabiliseringspolitiska skäl hade bl. a. räntorna utomlands successivt höjts under 1972 och 1973 och låg på en fortsatt hög nivå i början av 1974, medan Sveriges diskonto hölls oförändrat på 5 % (tabell 9: 1). De sålunda uppkomna räntedifferenserna bidrog till förskjutningar i import- och exportbetalningarna samt tilltagande placeringar på valutakonto, vilka senare speglades i utvecklingen av valutabankernas tidsposition (diagram 9: 1). Samtidigt växte affärsbankernas utestående krediter till övriga ändamål exkl. bostadsbyggnads- och mellankrediter, den s. k. övriga utlåningen, i snabb takt i synnerhet i början av 1974 (diagram 9: 2). Till följd av de stigande oljepriserna försämrades samtidigt bytesbalansen. Dessa faktorer, förstärkta av valutaspekulationen, låg bakom det mycket kraftiga valutautflöde, som inträffade under senare delen av mars och de första dagarna i april 1974.

Tabell 9: 1 Vissa centralbankers diskonto samt 3-månaders eurodollarränta 31 december 1970—28 februari 1975
Procent

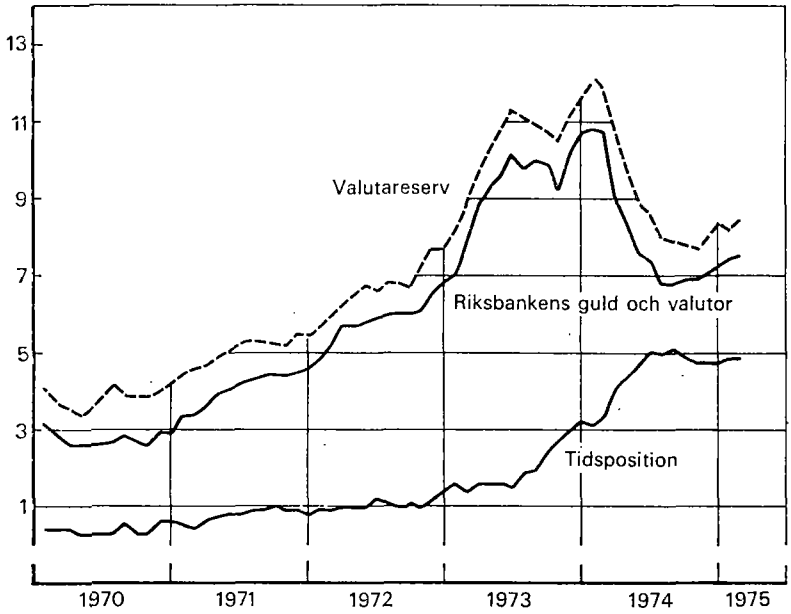
	1970	1971		1972		1973		1974		1975
	31 dec.	30 juni	31 dec.	30 juni	31 dec.	30 juni	31 dec.	30 juni	31 dec.	28 febr.
Storbritannien	7	6	5	6	9	7,50	13	11,75	11,50	10,50
Frankrike	7	6,75	6,50	5,75	7,50	7,50	11	13	13	11
Förbundsrepubliken Tyskland	6	5	4	3	4,50	7	7	7	6	5,50
Sverige	7	6	5	5	5	5	5	6	7	7
Italien	5,50	5	4,50	4	4	4	6,50	9	8	8
Danmark	9	7,50	7,50	8	7	7	9	10	10	9
Förenta staterna	5,50	4,75	4,50	4,50	4,50	6,50	7,50	8	7,75	6,75
Eurodollar	7,35	7,25	6,42	5,10	6,10	8,80	10,62	12,14	10,34	7,40

Källa: Nationell statistik.

I detta läge höjde riksbanken fr. o. m. den 3 april 1974 diskontot från 5 till 6 %. De kassakvoter, som affärsbankerna är skyldiga att hålla i riksbanken höjdes från 1 till 5 %. Samtidigt höjdes räntesatserna på vissa kortfristiga placeringar betydligt mer än diskontot. Räntan på den korta marknaden i Sverige kom att ligga vid ungefär 8 %. Vidare uppmanades bankerna att dämpa ökningstakten i utestående övrig utlåning. Kreditgivningen skulle dessutom ges en selektiv inriktning för

Diagram 9:1 Riksbankens guld och valutor, valutabankernas tidsposition samt valutareserven 1970—1975

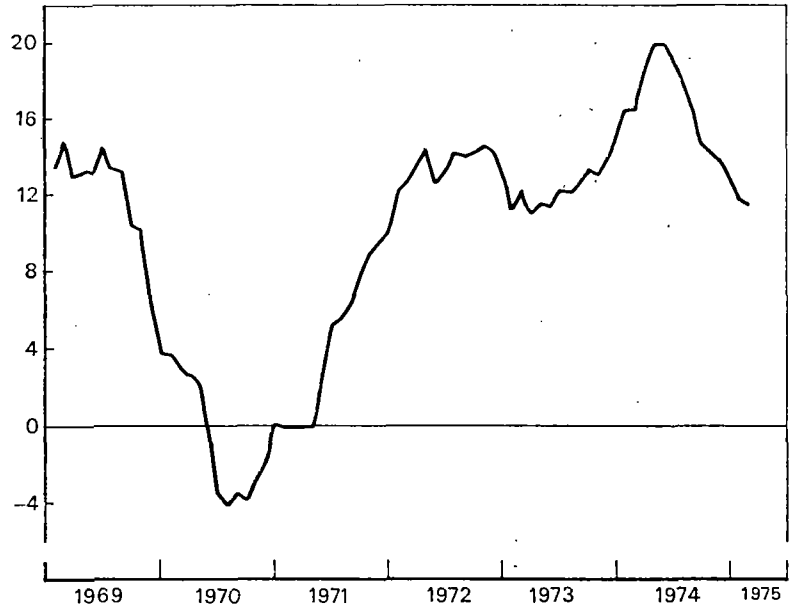
Miljarder kr. Stockuppgifter vid slutet av varje månad

Källa: Riksbanken.

Diagram 9:2 Affärsbankernas utestående krediter till övriga ändamål exkl. bostadsbyggnadskrediter 1969—1975

Procentuella 12-månadersförändringar

Källa: Riksbanken.

att upplåningen härigenom i ökad utsträckning skulle styras över till utlandet.

Avsikten med åtgärderna var bl. a. att minska de uppkomna räntedifferenserna, vilket skulle göra den privata sektorn mer benägen att utnyttja de utländska kreditmöjligheterna vid i första hand finansieringen av sin utrikeshandel. Dessutom syftade åtgärderna till att begränsa bankernas utlåningsförmåga, varigenom tillgången på fortfarande relativt billiga krediter i Sverige skulle minskas.

Åtgärderna tycktes dock ej få någon omedelbar inverkan på kreditexpansionen och kapitalrörelserna. Detta sammanhänge med att räntenivån i utlandet ännu låg högt över den svenska samt att företagets inhemska likviditetssituation fortfarande var god. Härtill kom förväntningar om kursstegringar på vissa utländska valutor. En ytterligare nedgång i valutareserven kunde konstateras (diagram 9: 1). Detta föranledde utvidgade åtgärder från riksbankens sida. I linje med strävan att underlätta kapitalimport till Sverige modifierades sålunda tillämpningen av valutaregleringen. I syfte att framkalla en överflyttning från valutakonto till den centrala valutareserven skulle vidare efter den 18 juni 1974 ingen ränta utgå på nyinsatta medel på valutakonto. Insättningarna på dessa konton har sedan dess minskat. Valutareserven avtappades dock trots vidtagna åtgärder i stor omfattning under juli månad 1974. Därefter höjdes diskontot i mitten av augusti 1974 till 7 %. I anslutning härtill uppjusterades straffräntan samt räntesatserna på bankernas in- och utlåning. Vidare skulle varje affärsbanks övriga utestående utlåning få växa med högst 15 % under 1974. Vid bedömningen av ökningstakten för affärsbankernas övriga utestående krediter skulle de utlandsfinansierade krediterna exkluderas. I samband med åtgärderna i augusti upphävde riksbanken vissa begränsningar i svenska företags möjligheter att låna utomlands.

Efter åtgärderna i augusti stabiliserades läget. Kreditexpansionen mattades, valutautflödet upphörde och ett visst inflöde kunde konstateras mot slutet av 1974. Härtill torde även räntesänkningar i utlandet under senare delen av 1974 ha bidragit (tabell 9: 1). För Sveriges del är särskilt räntesänkningarna på Eurodollarmarknaden av stor vikt. Dessa tendenser tillsammans med de under året vidtagna kredit- och valutapolitiska åtgärderna ledde till en mycket gynnsam utveckling av kapitalbalansen under fjärde kvartalet 1974 — ett nettokapitalinflöde inkl. restposten på drygt 1,9 miljarder kr. Detta täckte mer än väl bytesbalansunderskottet för detta kvartal på 1,6 miljarder kr. Det var framför allt betalningsförskjutningarna och utlandsfinansieringen av export och import som påverkades. Under fjärde kvartalet 1974 uppgick dock även övriga nya privata svenska långfristiga lån i utlandet till ett icke oväsentligt belopp eller 900 milj. kr. Samtidigt stannade de svenska direkta investeringarna i utlandet på 620 milj. kr.

Under 1974 ägde en omkastning i bytesbalansen med närmare 10 miljarder kr. rum från ett överskott på 5,3 miljarder kr. 1973 till ett underskott på 4,4 miljarder kr. 1974. Det uppkomna bytesbalansunderskottet 1974 slog ej helt igenom på valutareserven. Sålunda representerade kapitalbalansen och restposten kapitalinflöden på 1,4 resp. 1,2 miljarder kr. Samtidigt växte emellertid bankernas tidsbundna fordringar med 1,5 miljarder kr., varigenom valutareserven ändock kom att minska med 3,3 miljarder kr.

Kapitalimporten tycktes ha kommit igång först under fjärde kvartalet 1974. Mot bakgrund av förväntade fortsatta bytesbalansunderskott har det bedömts av stor vikt, att kapitalimporten ej kommer av sig utan fortsätter i snabb takt. Med denna förutsättning beslöt riksbanken i slutet av november 1974 att till utgången av första halvåret 1975 förnya tidigare rekommendationer rörande begränsad ökning av affärsbankernas utestående övriga utlåning. Affärsbankerna rekommenderades sålunda att begränsa denna ökning så att den ultimo juni 1975 inte skulle överstiga 20 % räknat från den 31 december 1973. Från denna tidpunkt till slutet av mars 1975 hade stocken av sådana krediter exkl. de utlandsrefinansierade vuxit med 14 %.

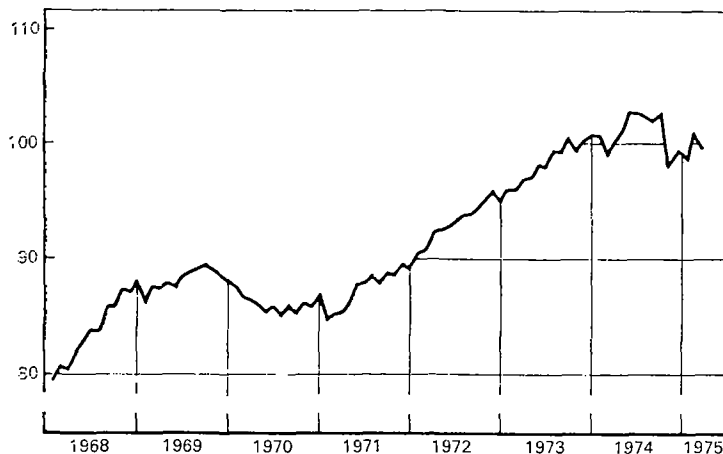
9.1 Likviditetsutvecklingen

Penningmängden

Den sedan årsskiftet 1970/1971 mycket snabba stegringen i samhälls-ekonomins totala likviditet omräknat i fasta priser bröts under våren 1974 och följdes under hösten av en viss reducering. Denna nedgångstendens bromsades upp i slutet av året varefter en förnyad ökning i penningmängden kunde skönjas (diagram 9: 3). Även i penningmängdens värdemässiga utveckling framträdde en uppbromsning under 1974. För detta år anges sålunda i tabell 9: 2 penningmängdens tillväxt till 13,8 miljarder kr., vilket var 4 miljarder kr. lägre än 1973. Den avtagande stegringstakten i penningmängden 1974 härrörde i huvudsak från den exceptionella omkastningen i valutareservens utveckling detta år — ett omslag i negativ riktning på 7,2 miljarder kr. till en minskning på 3,3 miljarder kr. 1974. Expansivt verkade däremot bankernas nettoförvärv av hypoteksobligationer som var 800 milj. kr. större 1974 än 1973 eller 3,7 miljarder kr. Dessutom gav 1974 bankernas utlåning till allmänheten ett 2 miljarder kr. större tillskott till penningmängdsökningen än 1973. Framför allt statens transaktioner kom 1974 att få en positiv inverkan på penningmängdens utvecklingstakt detta år. Det statliga utgiftsoverskottet var nämligen 4,6 miljarder kr. större 1974 än 1973 samtidigt som dess upplåning utanför banksystemet endast var obetydligt större.

Diagram 9: 3 Penningmängden hos allmänheten 1968—1975

Miljarder kr. Stockuppgifter vid slutet av varje månad i fasta priser. Säsongsrensade data. Medelpriser 1968 = 100.

Anm. Penningmängden definieras som allmänhetens sedelinnehav plus samtliga inlåningsräkningar i affärsbankerna, de större sparbankerna, postbanken samt föreningsbanker.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 9: 2 Penningmängden hos allmänheten 1972—1974

Milj. kr.

	1972	1973	1974
Penningmängden hos allmänheten, ökning	14 425	17 783	13 777
Tillskott genom:			
Valutareservens förändring	2 251	3 884	-3 292
Statens utgiftsöverskott	6 345	6 150	10 721
Statens upplåning utanför bankerna (-) ¹	-2 749	-4 729	-4 862
Bankernas utlåning till allmänheten	9 054	10 003	11 928
Bankernas nettoförvärv av hypoteksobligationer och mellankrediter	1 923	3 899	3 178
Diverse	-2 399	-1 424	-3 896
Summa	14 425	17 783	13 777

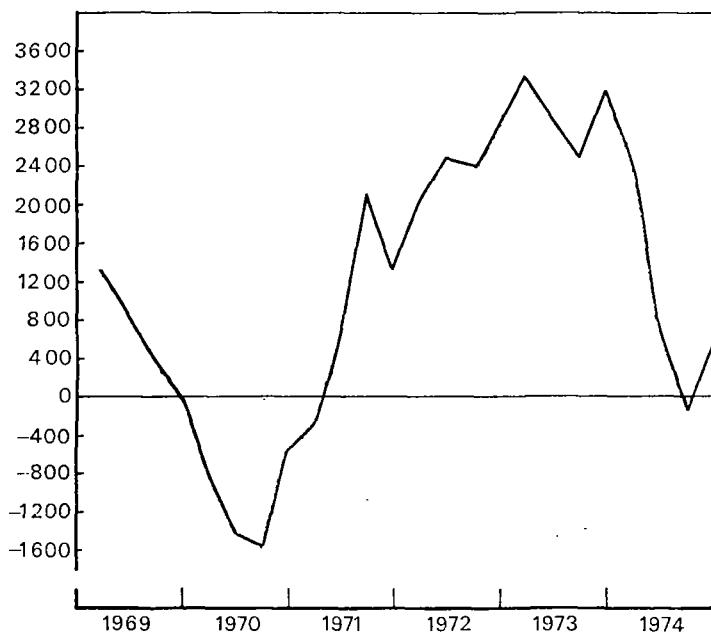
¹ Tecknet (-) innebär att förändringen i posten ifråga har erhållit omvänt tecken.

Källa: Riksbanken.

Likviditetsutvecklingen inom vissa sektorer

Tendensen i samhällsekonomins totala likviditetsutveckling 1974 speglades även i de större sektorerna. Både kommunernas och företagens bankinlåning torde ha försvagats med ansevärliga belopp under 1974. För kommunernas del synes detta t. o. m. ha inneburit en absolut nedgång i deras banktillgodohavanden. Nedgången i företagens inlåning 1974 kunde även i viss mån skönjas i utvecklingstakten av industrins likvida

Diagram 9: 4 Industrins likviditetsutveckling 1969—1974
Milj. kr. 12-månadersflöde

Anm. Med likvida medel menas kassa-, bank-, postgirotillgodohavanden, kortfristiga penningplaceringar samt icke-utnyttjad checkräkningskredit. Uppgifterna avser industriföretag med fler än 200 anställda.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

medel. Dessa steg med 570 milj. kr. Under 1973 hade industrins likvida medel ökat med 3,1 miljarder kr. (diagram 9: 4). Enligt tillgängliga uppgifter fortsatte däremot hushållens inlåning att växa 1974. Takten synes dock ha varit avtagande.

Bankernas likviditet

Affärsbankernas likviditetssituation försämrades väsentligt under 1974. En omsvängning i dessa bankers likviditetsutveckling inträffade i samband med kreditåtstramningen i april 1974. Affärsbankerna ålades att öka sina kassakvotsmedel i riksbanken påtagligt 1974. Dessa växte med 3,8 miljarder kr. 1974 att jämföra med en obetydlig ökning under 1973 (tabell 9: 3). Härigenom framtvängades parallellt även en kraftig ökning av affärsbankernas upplåning i riksbanken, vilket för helåret 1974 resulterade i en ökning av tillväxten i affärsbankernas korta nettoskuld till riksbanken med 2,6 miljarder kr. Till den ansträngda likviditetssituationen bidrog givetvis den omfattande valutaavtappningen 1974 på 3,3 miljarder kr. mot en valutaförstärkning om 3,9 miljarder kr. 1973. Affärsbankernas kassasituation förbättrades dock i slutet av året i samband med ett mycket stort statligt budgetunderskott. Sta-

Tabell 9: 3 Bankernas likvida tillgångar 1972—1974

Milj. kr., nettobelopp

	1972	1973	1974
<i>Påverkande faktorer</i>			
Total valutareserv	2 251	3 884	— 3 292
Statens utgiftsöverskott	6 345	6 150	10 721
Statens upplåning utanför bankerna (—) ¹	— 2 749	— 4 729	— 4 862
Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (—) ¹	— 1 332	— 1 227	— 1 939
Medel på investeringskonto i riksbanken (—) ¹	4	— 194	— 214
Medel på arbetsmiljökonto i riksbanken (—) ¹			— 826
Kassakvotsmedel i riksbanken (—) ¹	— 79	— 106	— 3 795
Övriga riksbankstransaktioner	— 624	— 705	— 670
Summa (1)+(2)	3 816	3 073	— 4 877
<i>Affärsbankernas likvida tillgångar</i>			
Korta nettofordringar på riksbanken	39	— 62	— 2 640
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	2 838	— 850	— 3 515
Korta nettofordringar på utländska banker	105	79	192
Statsobligationer	764	3 661	638
Summa (1)	3 746	2 828	— 5 325
Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	— 1 304	— 3 481	376
Hypoteksobligationer och mellankrediter	360	3 033	1 773
Summa affärsbankernas likvida tillgångar	2 802	2 380	— 3 176
<i>Sparbankernas och föreningsbankernas likvida tillgångar</i>			
Korta nettofordringar på riksbanken	— 25	98	63
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	6	— 8	212
Statsobligationer	89	155	173
Summa (2)	70	245	448
Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	616	925	— 246
Hypoteksobligationer	1 563	866	1 405
Summa sparbankernas och föreningsbankernas likvida tillgångar	2 249	2 036	1 607

¹ Tecknet (—) innebär, att förändringarna i posten ifråga har erhållit omvänt tecken.

Anm. Affärsbankernas kassakvotsmedel är ej medräknade i deras likvida tillgångar.

Källa: Riksbanken.

tens transaktioner kom för helåret 1974 att få en ca 4,4 miljarder kr. större positiv inverkan än 1973 på bankernas likviditetsutveckling.

Avtappningen av affärsbankernas likvida tillgångar framför allt på grund av kassakvotshöjningen och valutaavtappningen 1974 kom till uttryck i väsentliga neddragningar av i första hand deras dagslån i riks-

Tabell 9: 4 Affärsbankernas likviditetskvoter 1970—1975

Likvida tillgångar i procent av skulder vid slutet av varje månad. Genomsnitt för samtliga banker.

	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Januari	34,1	38,6	37,0	36,8	41,2	37,3
Februari	34,3	38,3	35,7	35,0	39,1	34,9
Mars	31,9	38,3	36,3	36,6	37,5	
April	32,4	38,9	35,4	34,9	34,6	
Maj	29,7	36,0	34,7	35,4	33,1	
Juni	32,0	35,0	33,5	34,8	32,1	
Juli	34,5	37,7	35,5	37,6	33,9	
Augusti	34,2	37,2	34,9	36,2	32,6	
September	34,5	37,0	34,2	36,1	34,6	
Oktober	35,9	38,2	35,4	35,9	34,5	
November	35,6	38,3	35,4	38,2	35,9	
December	37,8	38,2	37,3	39,9	38,4	

Källa: Riksbanken.

gäldskontoret och innehavet av skattkammarväxlar. Som synes i tabell 9: 3 minskade affärsbankernas nettofordringar i riksgäldskontoret med 2,7 miljarder kr. mer 1974 än 1973. Även affärsbankernas nettoförvärv av statsobligationer var betydligt mindre omfattande 1974 jämfört med 1973. Den ogynnsamma utvecklingen av affärsbankernas nettofordran på riksbanken, staten samt utländska banker fick en negativ inverkan på deras likviditetskvoter. För att ej underskrida sina likviditetskvotskrav fick affärsbankerna under sådana omständigheter företa relativt stora nettoförvärv av hypoteksobligationer 1974, vilka uppgick till 2,3 miljarder kr. Affärsbankernas likviditetskvoter kom ändå för samtliga månader efter april att ligga under motsvarande månaders värde 1973 (tabell 9: 4).

9.2 Utvecklingen på kreditmarknaden

Som framgår av tabell 9: 5 växte de organiserade kreditströmmarna med 8 miljarder kr. 1974 till 38,2 miljarder kr. Under 1973 uppgick motsvarande tillväxt till 3,2 miljarder kr. Till den högre ökningstakten i den totala kreditgivningen på marknaden 1974 bidrog i hög grad statens omfattande upplåning i riksbanken, som svängde från — 1,5 miljarder kr. 1973 till 8,3 miljarder kr. 1974. Å andra sidan skedde en motsatt, ehuru ca 4 miljarder kr. svagare omsvängning i affärsbankernas kreditgivning till staten 1974. Sammanlagt ökade härigenom den statliga upplåningen med 4,6 miljarder kr., vilket utgjorde drygt hälften av det ökade kreditflödet detta år. Även till näringslivet och bostadssektorn registrerades 1974 en växande kreditgivning, nämligen med 2,5 miljarder kr. resp. 1,3 miljarder kr. Däremot synes kommunerna ta tagit i anspråk en mindre kreditvolym 1974 jämfört med föregående år. Den halvårsvisa utvecklingen av det totala flödet på den organiserade

Tabell 9: 5 Kreditmarknaden 1973 och 1974

Milj. kr., nettobelopp

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
1973					
Riksbanken	-1 538	5	—	22	-1 511
Affärsbanker	2 811	536	2 994	5 892	12 233
Sparbanker och föreningsbanker	147	-125	1 764	2 397	4 183
Enskilda försäkringsinrättningar	832	147	1 699	1 370	4 048
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	1 868	686	3 598	3 130	9 282
Allmänheten ²	2 030	88	-254	128	1 992
Summa	6 150	1 337	9 801	12 939	30 227
1974					
Riksbanken	8 341	6	—	71	8 418
Affärsbanker	-2 880	260	2 750	5 935	6 065
Sparbanker och föreningsbanker	385	-111	2 438	3 272	5 984
Enskilda försäkringsinrättningar	1 176	47	2 172	2 046	5 441
Offentliga försäkringsinrättningar ¹	1 525	645	3 594	3 050	8 814
Allmänheten ²	2 174	91	188	1 084	3 537
Summa	10 721	938	11 142	15 458	38 259

¹ Exkl. återlån samt exkl. förvärv av utländska obligationer och bankers förlagsbevis.

² Inkl. investeringsbankens kortfristiga placeringar.

Källa: Riksbanken.

de kreditmarknaden var påtagligt ojämn 1974. Den under året i restriktiv riktning omlagda kreditpolitiken gav nämligen markerade utslag på kreditmarknaden. Mest dramatisk framstår den kraftiga omkastningen mellan de båda halvåren 1974 i kreditgivningen till näringslivet. Under första halvåret 1974 uppgick den till 10,3 miljarder kr. att jämföra med 6,5 miljarder kr. ett år tidigare. Under andra halvåret uppgick den till 5,1 miljarder kr. att jämföra med 6,4 miljarder kr. ett år tidigare.

Kreditinstitutens utlåning

Affärsbankernas kreditgivning halverades 1974 till drygt 6 miljarder kr. Nedgången berörde så gott som alla sektorerna. Endast kreditgivningen till näringslivet uppvisade en ökning, som dock var högst obetydlig sett över hela året. Däremot utvecklades denna dramatiskt under året, vilket kan skönjas i en påtaglig svängning i affärsbankernas övriga utlåning, dvs. total utlåning till allmänheten exkl. bostadsbyggnads- och mellankrediter. Som framgår av diagram 9: 2 uppgick den procentuella 12-månaderstillväxten i utestående stocken av dessa krediter till

Tabell 9: 6 Affärsbankernas övrigutlåning fördelad på sektorer och branscher 1973—1974

Procentuell förändring i stocken utestående krediter. Inom parentes anges den absoluta förändringen i milj. kr.

	Nov. 1973 — maj 1974		Maj 1974 — nov. 1974	
Näringsliv	15,3	(3 427)	0,7	(168)
Industri	20,2	(1 790)	6,5	(691)
Handel	12,5	(956)	—1,0	(—88)
Byggnads- och anläggnings- verksamhet	5,0	(154)	—17,0	(—555)
Statliga företag m.m.	—11,7	(—46)	67,3	(233)
Privatpersoner m. m.	7,3	(1 564)	2,9	(669)
Långa bostadskrediter	4,1	(625)	2,1	(331)
Konsumtionskrediter m. m.	15,2	(939)	4,7	(338)
Total övrig utlåning	10,4	(5 078)	2,1	(1 139)

Anm. Exkl. Sparbankernas bank och Föreningsbankernas bank inkl. PK-banken.

Källor: Konjunkturinstitutet och Svenska bankföreningen.

15,1 % vid ingången av 1974 för att snabbt accelerera till 19,9 % i slutet av april. Först under juli månad inleddes en mer markerad nedgång i ökningstakten, vilket resulterade i att den i slutet av 1974 uppgick till 12,8 %. I absoluta tal uppgick affärsbankernas övriga utlåning till 6,5 miljarder kr. 1974.

Bankföreningens kreditanalys ger en viss uppfattning om fördelningen av affärsbankernas övrig utlåning på sektorer. Denna utlåning omfattar lån till företag, konsumtions- och långa bostadskrediter till privatpersoner, rörelsekrediter till personliga företagare samt en mindre del lån till kommuner. Som framgår av tabell 9: 6 återfanns den halvårsvisa svängningen i affärsbankernas övrig utlåning även på huvudsektorerna samt inom de flesta branscherna. Sålunda skedde en nedgång i utlåningen till näringslivet från 15,3 % i tillväxt under 6-månadersperioden t. o. m. 9 maj 1974 till 0,7 % under motsvarande period t. o. m. 9 november 1974. Styrkan i den avtagande utlåningen var dock skiftande mellan de olika branscherna. Inom några branscher och särskilt byggnads- och anläggningsverksamheten ägde under senare delen

Tabell 9: 7 Affärsbankernas kreditgivning till bostadssektorn 1973—1974

Milj. kr., nettobelopp

	Bostadsbyggnadskrediter			Mellankrediter			Direkta lån	Obliga- tioner	Total kreditgiv- ning
	Utbe- talda	Avlyft	Förändring	Utbe- talda	Avlyft	Förändring			
1973	8 711	8 604	107	1 087	63	1 024	1 131	1 863	2 994
1974	9 663	8 426	1 237	554	1 140	—586	651	2 099	2 750

Källor: Konjunkturinstitutet och riksbanken.

av året en absolut minskning rum i stocken utestående krediter. Denna ökade däremot för industrin och de statliga företagen. Utlåningen till industrin var dock väsentligt lägre under andra halvåret 1974 jämfört med första halvåret. Även utlåningen till privatpersoner sjönk under andra halvåret 1974 jämfört med första halvåret.

Affärsbankernas kreditgivning till bostadssektorn sjönk 1974 med ca 250 milj. kr. till 2,7 miljarder kr. (tabell 9: 7). Detta skedde trots betydande förvärv av hypoteksobligationer samt en kraftig ökning av de utestående bostadsbyggnadskrediterna. Under 1974 minskade nämligen den utestående stocken mellankrediter med knappt 600 milj. kr. jämfört med en ökning på 1 miljard kr. under 1973. Affärsbankernas direktlånggivning till bostadssektorn kom härigenom att avta från 1,1 miljard kr. 1973 till 650 milj. kr. 1974. Däremot växte deras nettointnehav av bostadsobligationer i snabbare takt 1974 än 1973.

I samband med kreditåtstramningen och den därmed tilltagande affärsbanksupplåningen i riksbanken fr. o. m. april 1974 började affärsbankerna avveckla i första hand sina dagslån till riksgäldskontoret och sitt skattkammarväxclinnhav. Samtidigt avtog även deras nettoförvärv av statsobligationer. Ett kraftigt omslag i utvecklingen av affärsbankernas nettofordringar på staten framträdde sålunda, från en ökning med 2,8 miljarder kr. 1973 till en ungefär lika stor minskning 1974.

Sparbankernas totala kreditgivning ökade 1974 till 4,8 miljarder kr., vilket var 1,4 miljarder kr. mer än 1973. Av denna tillväxt gick ca en halv miljard till bostadssektorn. Något mer gick till andra ändamål inom den privata sektorn. Även sparbankernas kreditgivning till staten i form av främst skattkammarväxlar tilltog under 1974. Vad gäller *föreningsbankerna* kan nämnas att särskilt deras kreditgivning till näringslivet och bostadssektorn ökade 1974.

Tabell 9: 8 Statens upplåning 1972—1974

Fördelning på finansobjekt, milj. kr., nettobelopp

	1972	1973	1974
<i>Budgetutfallet (nettoutgift —)</i>	— 6 345	— 6 150	— 10 721
<i>Upplåning (ökning +)</i>			
Skattkammarväxlar och kortfristig upplåning	1 778	— 3 411	3 969
Korta obligationslån	2 025	3 989	950
Långa obligationslån	2 037	3 162	3 645
Premielån	500	800	1 450
Sparlån	149	671	469
Övrigt	— 144	939	238
Summa	6 345	6 150	10 721

Anm. För att få överensstämmelse mellan budgetutfallet och förändringen i statsskulden har statsverkets och riksgäldskontorets kassamässiga förändringar dragits bort från skattkammarväxlar och kortfristig upplåning.

Källor: Riksbanken och riksgäldskontoret.

Även för försäkringsbolagen kunde 1974 en tilltagande kreditgivning till bostadssektorn och näringslivet samt i viss mån dessutom till staten konstateras. Däremot avtog den till kommunerna. Försäkringsbolagens totala kreditgivning belöpte sig till 5,4 miljarder kr. jämfört med 4 miljarder kr. 1973. Detta var en fördubbling av kreditgivningens tillväxttakt jämfört med 1973. Även i förhållande till ännu tidigare år var den hög. Så gott som hela ökningen i kreditgivningen eller 1,2 miljarder kr. låg på sista kvartalet 1974. Bakgrunden härtill var ett accentuerat placeringsbehov hos försäkringsbolagen till följd av starkt stigande premieintäkter i slutet av 1974. De påfallande omfattande avgiftsinbetalningarna i slutet av 1974 torde ha orsakats av förväntningar om skattemässigt försämrade villkor vid tecknande av pensionsförsäkringar.

Fondtillväxten hos *allmänna pensionsfondens* tre första fondstyrelser kom att kännetecknas av en påtagligt försvagad utveckling 1974. Härtill bidrog både en dämpning i ökningen av de influtna avgifterna samt en acceleration i tillväxttakten i pensionsutbetalningarna. Den relativt långsamma ökningen av avgiftsuppbörden 1974, med 476 milj. kr. till 9 465 milj. kr. var en följd av framför allt oförändrat avgiftsuttag. Detta uppgick 1974 för tredje året i rad till 10,5 %. Den snabba tillväxten av pensionsutbetalningarna 1974 sammanhängde främst med den under året relativt höga inflationstakten, som medförde en kraftig höjning av basbeloppet 1974. Pensionsutbetalningarna steg detta år med 937 milj. kr. till 3 881 milj. kr. Visserligen tilltog samtidigt intäktsräntornas ökningstakt men expansionen i fondökningen bromsades ändå upp. Fondtillväxten uppgick 1974 till 10,3 miljarder kr., vilket var en ökning på 300 milj. kr. jämfört med 1973. Samtidigt reducerades kreditutbudet från de tre första fondstyrelserna med 640 milj. kr. 1974 och stannade på 8,5 miljarder kr. Denna differens mellan fondökningens och kreditgivningens utvecklingstakt förklaras bl. a. av bankernas ökade krav på refinansiering genom återlån under speciellt våren och sommaren 1974. Under helåret 1974 uppgick återlånen till 767 milj. kr. mot 454 milj. kr. 1973. Under 1974 förvärvade fjärde fondstyrelsen aktier för 232 milj. kr., varigenom den totala kreditgivningen från allmänna pensionsfonden 1974 uppgick till 8,7 miljarder kr.

Nedgången i fondens kreditgivning 1974 hänförde sig i allt väsentligt till staten. De tre första fondstyrelsernas begränsade placeringskapacitet 1974 i kombination med stora krav från bostadssektorn medförde inskränkningar i möjligheterna att tillgodose övriga låntagarsektorer ökade kreditbehov. Sålunda var tillväxten i de tre första fondstyrelsernas nettoinnehav av statsobligationer och obligationer emitterade av näringslivet lägre 1974 än 1973. Nettoplaceringarna i prioriterade tillgångar kom 1974 också att bli lägre än förutsatt eller 62 %.

Den sektorvisa upplåningen

Statens budgetunderskott ökade med 4,6 miljarder kr. under 1974 till 10,7 miljarder kr. Då statens upplåning på marknaden utanför banksystemet samtidigt var av ungefär samma storleksordning 1974 som 1973 kom således så gott som hela tillväxten i budgetunderskottet att täckas i banksystemet. Parallellt härmed försämrades affärsbankernas nettoställning gentemot riksbanken, vilket ledde till en strävan hos denna bankgrupp att minska sitt innehav av statspapper. Sålunda skedde 1974 en omsvängning i utvecklingen av detta innehav med 5,7 miljarder kr. nämligen från en ökning på 2,8 miljarder kr. 1973 till en ungefär lika stor nedgång 1974. Detta innebär, att statens nettoupplåning i riksbanken blev större än i banksystemet i dess helhet.

Den starkt förändrade inriktningen av kreditströmmarna från banksektorn till staten fick även påtagliga återverkningar på frekvensen av vissa upplåningsformer. Statens nettoupplåning mot kortfristiga obligationer minskade sålunda från närmare 4 miljarder kr. 1973 till 950 milj. kr. 1974. Samtidigt skedde en omsvängning med 7,4 miljarder kr. i utvecklingen av statens skattkamarväxelskuld samt stock av kortfristiga lån, från en nedgång 1973 på 3,4 miljarder kr. till en uppgång 1974 på ca 4 miljarder kr.

Kommunernas finansiella situation, som hade förbättrats 1972 och 1973, försämrades påtagligt 1974 (tabell 9: 9). En omkastning på ca 2,5 miljarder kr. ägde rum i deras finansiella sparande. Denna kraftiga omsvängning för kommunernas inkomster och utgifter 1974 motsvarades mer än väl av en försvagning av likviditeten. Kommunernas likvida tillgångar drogs ned med en miljard kr. 1974 jämfört med en uppbyggnad på närmare 2,4 miljarder kr. 1973. Samtidigt minskade såväl kommunernas upplåning på som utanför den organiserade kreditmarknaden detta år. Så gott som alla kreditinstituts kreditgivning till kommunerna var lägre 1974 än 1973.

Tabell 9: 9 Kommunernas upplåning, utlåning, förändring av likvida tillgångar samt finansiella sparande 1972 – 1974

Milj. kr.

	1972	1973	1974
Likviditetsförändring	2 085	2 374	— 987
Utlåning	505	309	516
Upplåning totalt	2 486	1 925	1 224
På kreditmarknaden	1 950	1 527	1 192
Utanför kreditmarknaden	536	398	32
Finansiellt sparande	104	758	—1 695
Upplåning på kreditmarknaden enl. riksbanken	1 900	1 337	938

Källa: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Tabell 9: 10 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1973—1974
Milj. kr., nettobelopp

	1973	1974
Obligationer	7 280	8 871
Direkta lån i affärsbankerna	1 131	651
därav: bostadsbyggnadskrediter	107	1 237
mellankrediter	1 024	—586
Bostadslån hos andra kreditinstitut	1 390	1 620
Summa	9 801	11 142

Källa: Riksbanken.

Bostadsinvesteringarna beräknas ha minskat med ca 10 % i volym under 1974, medan den värdemässiga nedgången uppskattas till 600 milj. kr. Samtidigt dämpades nettoutbetalningarna av de statliga bostadslånen, som kom att uppgå till en dryg miljard kr. 1974 mot 1,4 miljarder kr. 1973. Däremot växte bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1974 med 1,3 miljarder kr. till 11,1 miljarder kr. (tabell 9: 10).

Som framgår av tabell 9: 10 var det speciellt bostadssektorns netto-upplåning på obligationsmarknaden, som ökade 1974 eller med 1,6 miljarder kr. till 8,9 miljarder kr. Sparbankerna och försäkringsbolagen svarade vardera för ca 450 milj. kr. av ökningen samt affärsbankerna för ca 240 milj. kr. Bakom kreditinstitutens större efterfrågan på hypoteksobligationer låg bl. a. den överenskommelse, som slöts i maj 1974 mellan delegationen för bostadsfinansiering och bankinstitutet, försäkringsbolagen samt allmänna pensionsfonden rörande den långfristiga bostadsfinansieringen 1974.

Näringslivets investeringar i byggnader och maskiner ökade med 7,7 % i volym under 1974. Motsvarande värdemässiga ökning uppgick till 6 miljarder kr. Samtidigt ägde ett lageromslag på 6,8 miljarder kr. rum, från en lagerneddragning på 1,1 miljarder kr. 1973 till en lageruppbbyggnad på 5,7 miljarder kr. 1974. Totalt beräknas näringslivets investeringar ha vuxit med närmare 13 miljarder kr. 1974. Detta täcktes till en del med egna medel. En residualkalkyl över de olika sektorernas finansiella sparande enligt nationalräkenskaperna ger en ökning av företagens bruttosparande på ca 3 miljarder kr. 1974. Nu föreliggande preliminära uppgifter över rörelseresultatet för industriföretagen med fler än 500 anställda pekar på en ökning av detta med 48 % under 1974 — en i förhållande till 1973 i stort sett oförändrad ökningstakt. Detta rörelseresultat korrigerat för skatter, utdelningar och finansiellt netto, kan emellertid ej utan vidare jämföras med bruttosparandet enligt nationalräkenskaperna. Rörelseresultatet enligt finansstatistiken påverkas av bokföringsmässiga lagervärden, medan nationalräkenskaperna i princip inte skall influeras av ändrade värderingar av behållna lagerstockar. En

Tabell 9: 11 Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1973—1974
Milj. kr., nettobelopp

	1973	1974
Obligationer och förlagslån	2 273	2 195
Aktier	537	1 492
Upplåning hos affärsbankerna	5 594	5 704
Upplåning hos andra kreditinstitut	4 535	6 067
Summa	12 939	15 458

Källa: Riksbanken.

försämrning av näringslivets finansiella sparande av storleksordningen 10 miljarder kr. 1974 verkar emellertid ej orimligt enligt någon av de båda tillvägagångssätten. Detta måste i och för sig ha inneburit en kraftig likviditetspåfrestning för företagen 1974, vilken ytterligare förstärktes i samband med frivilliga nettoavsättningar i förväg om ca 800 milj. kr. till investerings- och arbetsmiljökonto i riksbanken. Påfrestningen på likviditeten neutraliserades emellertid i hög grad genom en icke oväsentlig total upplåning av företagssektorn 1974.

Som framgår av tabell 9: 11 växte näringslivets upplåning på kreditmarknaden med 2,5 miljarder kr. till 15,4 miljarder kr. 1974. Denna ökning bestod till övervägande delen eller 1,6 miljarder kr. av lån från bankerna och försäkringsinrättningarna. Särskilt sparbankernas och försäkringsbolagens utlåning till näringslivet tilltog 1974 eller med runt 600 milj. kr. vardera. Vidare ökade företagens kapitalanskaffning genom aktieemissioner relativt kraftigt 1974 eller med ca 950 milj. kr. Däremot var deras obligationsupplåning av ungefär samma storleksordning 1974 som 1973.

Näringslivets upplåning utanför den organiserade kreditmarknaden torde ha ökat i snabb takt 1974. Utvecklingen av bankernas garantiförbindelser pekar i denna riktning. Dessa ökade med 3,3 miljarder kr. 1974 mot 140 milj. kr. 1973. Accelerationen inträffade under senare delen av 1974, då effekten av kreditåtstramningen blev mer påtaglig. Av ökningen på 3,3 miljarder kr. ägde 3 miljarder kr. rum under andra halvåret 1974. Samma mönster återfanns under den förra kreditåtstramningen 1969—1970, då stocken garantiförbindelser växte med 970 milj. kr. resp. 1,4 miljarder kr.

Näringslivets upplåning utomlands, som den kommer till uttryck i betalningsbalansens privata kapitaltransaktioner samt troligen även i restposten var väsentligt större 1974 än 1973 — en ökning med 2,5 miljarder kr., varav ca hälften var registrerad. Det var inte bara finansieringen i anslutning till utrikeshandeln som ökade utan även övriga privata långfristiga lån. Samtidigt var finansieringen via emission av värdepapper lägre 1974 än 1973. Den ökade upplåningen utomlands hade för övrigt ett visst samband med omfattningen av de direkta in-

vesteringarna utomlands, eftersom riksbanken skärpt kraven på utrikes finansiering av sådana investeringar. Dessa brukar till ca 25 % finansieras med övriga privata långfristiga lån utomlands. Under 1974 torde denna del ha ökat väsentligt.

Tack vare en relativt kraftig ökning i företagens totala nettoupplåning 1974 torde en stor del av det tilltagande finansieringsunderskottet ha blivit täckt — emellertid ej i sådan utsträckning att en försvagning av likviditetsutvecklingen kunnat undvikas. Detta innebär i och för sig ej en absolut nedgång i de likvida medlen utan en fortsatt uppbyggnad torde ha ägt rum (diagram 9: 4).

9.3 Utblick

Bytesbalansen väntas 1975 försvagas något och visa ett underskott runt 4,7 miljarder kr. En fortsatt neddragning av valutareserven måste enligt de ansvariga myndigheternas uppfattning i möjligaste mån undvikas. Detta innebär att en omfattande kapitalimport måste ske 1975. Härvidlag torde förutom inflöde via förskjutningar i handelskrediterna även en ökad långfristig utlandsupplåning i form av både värdepapper och lån bli aktuell. En sådan förefaller också ha kommit igång. Under januari och februari 1975 har valutatillstånd meddelats för obligations- och banklån för 2 miljarder kr. Man kan alltså förutsätta, att posterna värdepapper och övriga privata långfristiga lån i betalningsbalansen kommer att bli icke oväsentliga under 1975.

I slutet av februari 1975 utfärdade riksbanken nya tillämpningsföreskrifter av beräkningsteknisk natur för affärsbankernas likviditetskrav. Syftet härmed var att ge likviditetskraven en mer ändamålsenlig och smidig utformning. Detta innebär bl. a. att bankernas innehav av stats- och bostadsobligationer skall värderas till nominellt värde i stället för marknadsvärde. Vidare har avgränsningen av bankernas fordringar och skulder gentemot utlandet justerats något. Tidigare har bankernas likviditetskrav avsett likviditetsläget vid varje månadsskifte. Bland föreskrifterna ingick nu också införande av en s. k. utjämningsregel, som innebär likviditetskrav avseende 12-månadsperioder. De aktuella kvoterna sattes fr. o. m. 1 mars 1975 för Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank till 40 %, Post- och Kreditbanken, Skandinaviska Enskilda Banken och Svenska Handelsbanken 32 %, Götabanken 30 % och övriga affärsbanker 26 %.

Utifrån inkomst- och utgiftsprognoserna för de olika sektorerna, som presenteras i de övriga kapitlen, har i detta kapitel vissa skattningar för dessa sektorers finansiella variabler gjorts för 1975. Enligt de beräkningar, som presenteras i kapitel 8, kommer *statens* anspråk på kreditmarknaden 1975 att uppgå till 12,7 miljarder kr.

De beräkningar, som gjorts av den *kommunala* inkomst- och utgifts-

utvecklingen för 1975 indikerar en ytterligare försämring av sektorns finansiella sparande detta år med ca 1 miljard kr. Detta torde innebära ett väsentligt ökat kommunalt upplåningsbehov 1975. Det växande utgiftsoverskottet kan även i viss mån tänkas bli finansierat med egna likvida medel. Under 1974 drogs dessa emellertid ned relativt kraftigt, varför den huvudsakliga finansieringskällan torde bli lånade medel, varav en viss del från utlandet.

Bostadsinvesteringarna uppskattas under 1975 öka med 0,5 % i volym, vilket värdemässigt motsvaras av 1,5 miljarder kr. Nettoutbetalningarna av de statliga bostadslånen beräknas bli ca 600 milj. kr. större 1975 än 1974. Dessa utvecklingstendenser implicerar för bostadssektorn i och för sig ett ökat upplåningsbehov på kreditmarknaden 1975 med knappt 900 milj. kr.

I volym väntas *näringslivets* fasta investeringar öka obetydligt 1975, medan de värdemässigt beräknas stiga med 2,8 miljarder kr. Samtidigt torde näringslivets lagerinvesteringar minska med några hundra milj. kr. 1975. Investeringarna torde sålunda komma att ge upphov till ett ökat finansieringsbehov hos näringslivet på drygt 2 miljarder kr. Säkra indikationer på någon omfattande förändring, vare sig det blir i positiv eller negativ riktning i deras finansiella sparande 1975 föreligger ännu inte. Nettoavsättningarna till arbetsmiljö- och särskilda investeringskonton i riksbanken kan dock komma att bidra till en viss försvagning av näringslivets likviditetsutveckling 1975. En mera deciderad inverkan i samma riktning föranleds troligen av utvecklingen av sektorns upplåning på den svenska kreditmarknaden. Denna var extremt stor 1974. Under första halvåret 1975 är bankerna rekommenderade att iakttaga återhållsamhet i sin utlåning. En viss återhållsamhet i utlåningen andra halvåret torde också bli erforderlig för att förmå företagen till upplåning utomlands. Den privata upplåningen utomlands förutses således öka avsevärt 1975. Vad gäller upplåningen utanför kreditmarknaden inom landet torde visserligen den som sker med ställda kreditgarantier i bank bli begränsad 1975. Vid sidan härav förekommer emellertid "grå" upplåning, som man ej kan ha någon direkt uppfattning om. Nuvarande kreditpolitiska läge talar dock för att företagens icke-organiserade upplåning i alla fall inte torde bli lägre 1975 än 1974. För företagen skulle detta sammanlagt kunna innebära en i det närmaste oförändrad likviditetsutveckling.

BIHANG

Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade nationalbudgeten 1975

Av inledningen framgår vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom finansdepartementets ekonomiska avdelning (EA) resp. konjunkturinstitutet (KI). Nedan redovisas detta i tablåform. Härutöver framgår EA:s och KI:s bedömningar av utvecklingen inom olika delsektorer.

Sektor	Avsnittet utformat inom	Prognos, %	
		EA	KI
Privat konsumtion	KI	4	3,5
Offentlig konsumtion	EA	3	—
Bruttoinvesteringar	KI	1	0
Lagerinvesteringar	KI	3 100 ¹	2 900 ¹
Export av varor och tjänster	KI	1	1
Import av varor och tjänster	KI	2,5	2
Bruttonationalprodukt	EA	2,2	—
Internationell bedömning	EA		
Produktion inom gruvor, mineralbrott, tillverkningsindustri och skogsbruk	KI		
Övrig produktion	EA		
Arbetsmarknad	EA		
De enskilda konsumenternas ekonomi	KI		
Kreditmarknad	KI		
Sammanfattning	EA		

¹ Milj. kr. i 1968 års priser.

Innehåll

1	<i>Sammanfattning av den reviderade nationalbudgeten 1975</i>	2
1.1	Sammanfattande bedömning	2
1.2	Utvecklingen inom olika områden	8
2	<i>Det internationella läget</i>	35
2.1	Sammanfattande översikt	35
2.2	Länderöversikter	47
3	<i>Utrikeshandeln</i>	72
3.1	Exporten	72
3.2	Importen	82
3.3	Bytes- och betalningsbalansen	88
4	<i>Produktionen</i>	94
4.1	Sammanfattning av industriproduktionens utveckling	94
4.2	Gruvor och mineralbrott samt tillverkningsindustrin	94
4.3	Skogsbruket	112
4.4	Övriga näringsgrenar och den totala produktionen	113
5	<i>Arbetsmarknaden</i>	116
5.1	Arbetsmarknaden under 1974 och början av 1975	116
5.2	Arbetsmarknaden under 1975	123
6	<i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	126
6.1	De disponibla inkomsterna	127
6.2	Konsumentpriserna	131
6.3	Den privata konsumtionen	134
7	<i>Investeringarna</i>	137
7.1	Sammanfattning av investeringsprognosen för 1975	137
7.2	Investeringsutvecklingen inom olika områden	141
7.3	Lagerinvesteringarna	152
8	<i>Den offentliga verksamheten</i>	156
8.1	Allmänt	156
8.2	Staten	156
8.3	Kommunerna	160
8.4	Socialförsäkringssektorn	162
13	<i>Riksdagen 1975. 1 saml. Nr 100. Bilaga 1.</i>	

Prop. 1975: 100	194
8.5 Den konsoliderade offentliga sektorn	165
8.6 Beräkning av finanspolitiska effekter	169
9 <i>Kreditmarknaden</i>	175
9.1 Likviditetsutvecklingen	178
9.2 Utvecklingen på kreditmarknaden	182
9.3 Utblick	190
<i>Bihang</i>	
Delprognoser och arbetsfördelning	192

Tabellförteckning

1: 1 Förändring i BNP-komponenterna i procent av BNP föregående år 1971—1975	3
2 Reviderad försörjningsbalans 1974—1975	6
3 Bytesbalans 1973—1975	18
4 De enskilda konsumenternas ekonomi 1973—1975	23
5 Konsumentprisförändringen 1973—1975 uppdelad på komponenter	24
6 Den offentliga sektorns finansiella sparande samt utlåning 1973—1975	31
7 Finanspolitiska effekter 1974 och 1975	32
2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1973—1975	35
2 Konsumentpriser 1962—1975	37
3 Arbetslösheten i vissa OECD-länder 1962—1975	39
3: 1 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg) till OECD-området 1971—1975	73
2 Sveriges export av färdigvaror (exkl. fartyg) 1968—1975	74
3 Prisutvecklingen för färdigvaror 1960—1975	74
4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1973—1975	77
5 Importutveckling för olika varugrupper 1973—1975	84
6 Bytes- och betalningsbalans 1971—1975	92
4: 1 Industriproduktionens utveckling 1972—1975	95
2 Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1973—1975	97
3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exkl. fartyg, 1973—1975	106
4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1973—1975	108
5 Försörjningsbalans för rundvirke 1973—1975	112
5: 1 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1972—1974	121
2 Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari—mars 1974 och 1975	123
6: 1 De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1973—1975	127
2 Inkomstöverföringar till hushåll 1973—1975	129
3 Hushållens direkta skatter och avgifter 1971—1975	130
4 Konsumentprisindex december 1973—december 1974	131

5 Konsumentprisförändringen 1973—1975 uppdelad på komponenter	132
6 Hushållens konsumtionsutveckling 1963—1974	135
7: 1 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1970—1974 samt prognos för 1975	138
2 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1970—1974 samt prognos för 1975 för privat, statlig och kommunal sektor	139
3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadsbyggen 1968—1975	143
4 Antal lägenheter för vilka preliminära beslut om bostadslån till ombyggnad meddelats 1969—1974	144
5 Preliminärt verkställda investeringar 1974 resp. planerade investeringar 1975 enligt investeringsenkät i februari 1975	145
6 Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1967—1975	147
7 Planerade och faktiska förändringar av de borgerliga primärkommunernas och landstingens investeringar 1967—1975	152
8 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1971—1975	155
8: 1 Statens inkomster och utgifter 1973—1975	157
2 Kommunernas inkomster och utgifter 1973—1975	160
3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1973—1975	164
4 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1973—1975	165
5 Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1973—1975	166
6 Finanspolitiska effekter 1974 och 1975	173
9: 1 Vissa centralbankers diskonto samt 3-månaders eurodollar-ränta 31 december 1970—28 februari 1975	175
2 Penningmängden hos allmänheten 1972—1974	179
3 Bankernas likvida tillgångar 1972—1974	181
4 Affärsbankernas likviditetskvoter 1970—1975	182
5 Kreditmarknaden 1973 och 1974	183
6 Affärsbankernas övrigutlåning fördelad på sektorer och branscher 1973—1974	184
7 Affärsbankernas kreditgivning till bostadssektorn 1973—1974	184
8 Statens upplåning 1972—1974	185
9 Kommunernas upplåning, utlåning, förändring av likvida tillgångar samt finansiella sparande 1972—1974	187
10 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1973—1974	188
11 Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1973—1974	189

Diagramförteckning

1: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länder- områden 1965—1974	10
2 Råvaruprisernas utveckling 1972—1975	12
3 Arbetslöshet och obesatta platser 1970—1975	22
4 Sparkvotens utveckling 1963—1974	26
5 Industrins investeringar 1968—1974	27
6 Lagerförändring 1950—1975	29
2: 1 Industriproduktionen i vissa länder 1972—1974	36
2 Bytesbalansutveckling i vissa länder 1972—1974	40
3: 1 Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1968— 1975	80
5: 1 Antal obesatta platser 1971—febr/mars 1975	119
2 Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna 1970— 1975	122
6: 1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1963 —1975	131
2 Privat konsumtion fördelad på varugrupper. Hushållssparan- de. 1963—1:a halvåret 1974	136
7: 1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sek- torer 1966—1975	140
2 Andel outhyrda lägenheter 3 månader efter färdigställandet 1968—1974	142
3 Medianbyggnadstid i antal månader för påbörjade lägenheter 1970—1975	144
4 Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1968— 1975	146
5 Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1968—1975	148
6 Totala industrins lagervolymförändringar 1963—1:a halvåret 1975	153
9: 1 Riksbankens guld och valutor, valutabankernas tidsposition samt valutareserven 1970—1975	176
2 Affärsbankernas utestående krediter till övriga ändamål exkl. bostadsbyggnadskrediter 1969—1975	176
3 Penningmängden hos allmänheten 1968—1975	179
4 Industrins likviditetsutveckling 1969—1974	180

Långtidsbudget för perioden 1975/76—1979/80

LÅNGTIDSBUDGET FÖR PERIODEN 1975/76—1979/80

1 Inledning

1.1 Långtidsbudgetens syfte och allmänna uppläggning

Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. Den har utarbetats inom finansdepartementets budgetavdelning.

På *utgiftssidan* utgör långtidsbudgeten en kalkyl över omfattningen av de finansiella och reala resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda mål skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. På *inkomstsidan* där tidsperspektivet är kortare än på utgiftssidan förutsätts beslutade skatteregler bestå. Härvid har beaktats uppgörelsen om skatter m. m. fr. o. m. år 1976.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. Långtidsbudgeten är således varken en plan eller ett program för den önskvärda utvecklingen och ej heller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Långtidsbudgetens syfte är att ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut. Mot denna bakgrund kan förslag om nya aktiviteter bedömas och omprövningar av redan gällande program aktualiseras.

1.2 Principerna för utgiftsbedömningarna

De beräkningar av den framtida utgiftsutvecklingen som redovisas i det följande syftar endast till att ange *konsekvenserna* av redan fattade beslut. Beroende på beslutets eller åtagandets karaktär och utformning kan dessa konsekvensberäkningar göras på olika sätt. Följande typfall belyser hur beräkningarna utformats i några olika situationer.

1. I vissa fall har statsmakterna *beloppsmässigt kvantifierat* en utgiftsnorm. Detta gäller i allmänhet utgifter av transfereringskaraktär. De på så sätt kvantifierade programmen kan vara av olika slag:

a) För vissa aktiviteter föreligger mål som gäller t. v. och som inte innefattar standardhöjningar. Detta gäller t. ex. de allmänna barnbidragen som utgår med fastställt belopp för alla barn under 16 år. Här kommer den beräknade anslagsutvecklingen att helt styras av antagandena om befolkningsutvecklingen.

b) För vissa verksamheter innefattar det kvantifierade målet även *standardhöjningar* under hela eller en del av den tid som omfattas av långtidsbudgeten. Vid beräkningarna har hänsyn tagits till detta genom att utgifterna successivt höjts i enlighet med det beslutade åtagandet. Ett exempel härpå är anslaget till folkpensioner där utgifterna för den årliga standardstegringen i form av pensionstillskott medtagits i kalkylerna.

c) Slutligen finns på några områden *tidsbegränsade* program. I dessa fall har i allmänhet utgifterna antagits falla bort i och med att programmet upphör. Exempel på detta är programmet för långivningen till Norrbottens järnverk i samband med investeringarna i Stålverk 80.

I den mån det är klart orealistiskt att räkna med att anslagen kommer att falla bort efter programperiodens slut underskattas givetvis omfattningen av de framtida resursanspråken. I en del fall har statsmakterna även låtit förstå att tidsbegränsade program avses bli förlängda i en eller annan form utan att formella beslut ännu fattats härom. Utgifterna för program av denna karaktär förutsätts ligga kvar på oförändrad nivå. Likaså har i fråga om vissa avtal vilka löper ut under långtidsbudgetperioden men avses bli förnyade schablonmässigt antagits oförändrad anslagsnivå. Detta gäller t. ex. avtalen med landstingskommunerna avseende mentalsjukvården.

2. I andra fall har statsmakterna *kvantifierat målen* men inte preciserat de finansiella konsekvenserna härav. Sådana kvantifieringar återfinns exempelvis på den spärrade utbildningens område. I dessa fall har i långtidsbudgeten tagits upp de resurser som beräknats nödvändiga för att uppnå de fastställda målen. Eftersom beräkningarna avser de erforderliga resursinsatserna utgår de från vissa antaganden om rationalisering och produktivitetsutveckling.

3. I de fall statsmakterna fattat principbeslut eller gjort principuttalanden i viss fråga utan att ställning ännu tagits till närmare regler eller tidpunkten för ikraftträdandet m. m. har utgifter för detta inte medräknats i långtidsbudgeten.

4. För de flesta anslag *saknas* av statsmakterna *kvantifierade mål* för den framtida verksamheten. I dessa fall har konsekvensbedömningen gjorts från andra och i allmänhet mer skönsmässiga utgångspunkter.

a) En i vissa fall användbar metod är att utgå från oförändrad kvalitet hos den statliga tjänsteproduktionen. Detta innebär att produktionen får anpassas till förändringar i efterfrågan. Insatsen av resurser påverkas emellertid av produktivitetsutvecklingen, som i allmänhet måste förutsättas vara sådan att en över tiden oförändrad efterfrågan kan tillgodoses med successivt minskade resursinsatser. Det bör understrykas att stora svårigheter föreligger att rätt bedöma efterfråge- och produktivitetsutvecklingen. Antagandena måste göras mycket schablonartade.

b) För de statliga verksamhetsgrenar som ~~förek~~ kommer på statsbudge-

tens utgiftssida i huvudsak som *investering*, bl. a. kommunikationsverken och vägbyggandet, föreligger särskilda svårigheter att avgöra vilken anslagsutveckling som på längre sikt krävs för att anpassa produktionen till förändringar i efterfrågan. Detta sammanhänger främst med svårigheterna att precisera sambandet mellan investeringar och efterfrågan. Principen i beräkningarna har här varit att investeringarna antagits öka i takt med efterfrågan sedan hänsyn tagits till en förväntad produktivitetens utveckling. För de närmast framförliggande åren domineras dock investeringsverksamheten ofta av att redan fattade investeringsbeslut genomförs.

c) Inom vissa områden saknas kontinuerlig investeringsverksamhet av större omfattning. Däremot aktualiseras punktvis vissa större projekt utan att dessa i och för sig innebär höjd ambitionsnivå för verksamheten. I den mån en utbyggnad inte följer av fastlagda program har en allmän skälighetsbedömning fått göras.

1.3 Beräkningsunderlag

Långtidsbudgeten omfattar endast i statsbudgeten ingående utgifter och inkomster. Härav följer att affärsverkens driftutgifter och andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår i beräkningarna. Detsamma gäller en stor del av socialförsäkringssystemet, bl. a. AP-fondens utgifter och inkomster.

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av långtidsbedömningar som utförts av myndigheterna. Den slutliga bedömningen av anslagsutvecklingen har gjorts inom finansdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande fackdepartement.

Vid en diskussion av den statliga utgiftsutvecklingen under de framförliggande budgetåren är det naturligt att göra jämförelser med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser kan visa bl. a. i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i utvecklingen på skilda delområden gör sig gällande.

Som jämförelsematerial kommer i det följande att användas statistiken över budgetutfallen för budgetåren 1969/70—1973/74. För budgetåret 1974/75 föreligger slutredovisning först hösten 1975. Detta budgetår har därför inte tagits med i kalkylerna.

Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppen för budgetåret 1975/76 enligt 1975 års reviderade finansplan. Två olika beräkningar har utförts, dels en i fasta priser och löner för perioden t. o. m. budgetåret 1979/80, dels en i löpande priser och löner avseende perioden t. o. m. budgetåret 1977/78.

Även för den historiska perioden redovisas en beräkning av utgiftsförändringarna i fasta priser. Omräkningen av utgifterna från löpande priser till fasta priser har gjorts med hjälp av olika indexserier. För vis-

sa utgiftsgrupper finns direkt användbara indextal. Detta gäller t. ex. de kvantitativt viktiga direkta inkomstöverföringarna. Dessa har omräknats efter konsumentprisindex. För andra grupper saknas direkt tillämpbara indexserier. Detta gäller t. ex. de anslag som innehåller omkostnader. För dessa komponenter har använts konsumentprisindex sedan denna rensats från varugrupper som inte är relevanta för den statliga konsumtionen.

Den angivna metoden för volymberäkning innebär således att för de utgiftsgrupper som består av transfereringar (inkomstöverföringar) och finansiella transaktioner (utlåning) anges den nytta i reala termer som resursöverföringen representerar för mottagaren. För de utgifter som innebär statlig konsumtion eller investering anger volymberäkningarna statens efterfrågan på reala resurser.

2 Samhällsekonomisk bakgrund

2.1 Inledning

De offentliga utgifterna spelar en betydelsefull roll i samhällsekonomin. I en analys av dessa utgifters utveckling är det därför viktigt att sambanden med de övriga delarna av ekonomin beaktas. Dessa samband utgör emellertid ett komplicerat mönster: både behovet av och möjligheterna för det offentliga insatser påverkas bl. a. av vad som händer i övriga delar av ekonomin. För dessa möjligheter är det totala resursutrymmet av avgörande betydelse samtidigt som detta utrymme i sin tur påverkas av de offentliga utgifternas omfattning och inriktning. Den statliga budgetplaneringens uppgift är bl. a. att göra avvägningarna så att den offentliga sektorns efterfrågan på varor och tjänster och övrig påverkan av samhällsekonomin — t. ex. skattepolitiken — utvecklas på sådant sätt att balans upprätthålls mellan totala anspråk och tillgängliga resurser.

Statens och kommunernas sammanlagda utgifter för konsumtion och investeringar beräknas år 1974 ha uppgått till närmare 80 miljarder kr., vilket utgör knappt 1/3 av de totala ekonomiska resurserna (bruttonationalprodukten). Inkomstöverföringar till övriga delar av ekonomin beräknas till ca 55 miljarder kr., varav 3/4 gick till hushållen och således var av stor betydelse för den privata konsumtionens utveckling. I ovan nämnda belopp för inkomstöverföringar har alla transaktioner mellan staten och kommunerna eliminerats. Det kan nämnas att av statens totala inkomstöverföringar år 1974 utgjordes närmare hälften (16 miljarder kr.) av statsbidrag till kommunerna.

Den offentliga sektorns totala efterfrågan på reala resurser för konsumtion och investering ökade med i genomsnitt drygt 6 % per år 1965—1970 (räknat i fasta priser). Ökningen var avsevärt snabbare för

kommuner (9 % per år) än för staten (2 % per år). Under samma period steg bruttonationalprodukten med genomsnittligt 3,8 % per år.

Denna utvecklingstrend bröts i början av 1970-talet. Totalproduktionsens ökningstakt dämpades påtagligt och beräknas för perioden 1970—1974 ha blivit genomsnittligt 2 1/2 % per år. Det var framför allt det svaga produktionsresultatet år 1971 samt arbetstidsförkortningen år 1972 som bidrog till detta lägre genomsnittstal. Men också under de därpå följande åren hade produktionen svårt att nå upp till tidigare noterade ökningstal. Medan den offentliga konsumtionen och investeringarna sammantagna ökat i snabbare takt än bruttonationalprodukten under praktiskt taget hela efterkrigstiden kom nu särskilt investeringssidan att uppvisa en långsammare ökningstakt. Den offentliga konsumtionen steg under denna period med 2 1/2 % per år, medan de offentliga investeringarna minskade med genomsnittligt 2 % per år 1970—1974. Det var framför allt den kommunala verksamheten som visade en avsevärd avmattning, bl. a. som en följd av de vikande bostadsinvesteringarna. De kommunala bruttoinvesteringarna var drygt 20 % lägre år 1974 än år 1970.

Det är emellertid ännu för tidigt att ha någon bestämd uppfattning i frågan om denna utvecklingsbild präglats av tillfälliga förhållanden under 1970-talets första år eller om man får räkna med att denna bild blir bestående. Utsikterna för senare hälften av 1970-talet utreds f. n. inom finansdepartementets ekonomiska avdelning som kommer att lägga fram en ny långtidsutredning mot slutet av år 1975. I denna utredning kommer utvecklingstendenserna i den svenska ekonomin fram till år 1980 att analyseras. Innan dess resultat föreligger är det svårt att på ett konsistent sätt diskutera förutsättningarna för det framtida resursutrymmet. Genomgången i det följande måste därför begränsas till en diskussion av några tendenser. Mera underbyggda siffermässiga preciseringar kan inte göras nu.

2.2 Resursutveckling och anspråk

Produktionskapaciteten bestäms av utbudet på arbetskraft och av hur produktionen per arbetstimme — produktivitet — utvecklas. Vad gäller arbetskraften är ett flertal faktorer av betydelse: befolkningsutvecklingen, frekvensen för förvärvsarbete, arbetstidens längd osv. Speciella svårigheter föreligger i fråga om att prognostisera den framtida nettovandringsen och utvecklingen av kvinnornas förvärvsfrekvenser.

Sveriges befolkningsutveckling kännetecknas f. n. av relativt måttliga förändringar i antalet personer i yrkesverksam ålder medan antalet personer i de högre åldrarna stiger snabbt. För männens del har en svag minskning i förvärvsfrekvenserna inträffat som en följd av bl. a. ökat utbildningsdeltagande, ökade utbildningstider samt tidigare pensionsålder.

En tendens i samma riktning förutses göra sig gällande också under andra hälften av 1970-talet. Däremot räknar man för kvinnornas del, framför allt för kvinnor med minderåriga barn, med en fortsatt kraftig ökning av förvärvsfrekvenserna. Nettoökningen i utbudet av arbetskraft väntas helt bestå av kvinnor. De förutsedda minskningarna i arbetstiden medför emellertid att det totala utbudet, mätt i antal arbetstimmar, förutses sjunka något under perioden 1975—1980.

Beträffande produktivitetens tillväxt har en viss dämpning gjort sig gällande under senare år. Det finns tecken på att denna avsaktning inte enbart får betraktas som ett konjunkturfenomen. Vissa restriktioner för tillväxttakten synes vara av mera bestående natur. Hit hör att man får räkna med något lägre strukturvinster jämfört med tidigare. Detta gäller i första hand de produktivitetsstegringar som uppstår när arbetskraft flyttar från näringsgrenar med lägre produktivitet till andra näringar med högre produktivitet. Men en viss avsaktning förutses också beträffande strukturrationaliseringar inom näringarna. Något sammanfattande omdöme kan dock inte ges innan utvecklingsbilden i ekonomins olika sektorer sammanvägts i långtidsutredningens kalkyler.

De tendenser som f. n. kan spåras tyder dock på att det kan finnas anledning räkna med något långsammare kapacitetstillväxt i vår ekonomi för perioden 1975—1980 än den som ägt rum under tidigare perioder. I avvaktan på långtidsutredningens resultat kan denna dämpning markeras med att man i denna långtidsbudget utgår från en kapacitetstillväxt av storleksordningen 3 % per år. Självfallet kan de slutliga bedömningarna komma att avvika härifrån.

Inte heller rörande de anspråk som kan väntas på detta resursutrymme kan någon kartläggning ännu redovisas. Man kan endast peka på några restriktioner. En sådan fördes fram av 1970 års långtidsutredning och gällde de resurskrav som måste tillgodoses för att uppnå balans i de utrikes betalningarna. Genom en svag importutveckling tillsammans med en fortsatt tillväxt av exporten under åren 1971—1973 förstärktes handelsbalansen successivt.

Genom de starka prisstegringarna på olja och oljeprodukter från slutet av år 1973 har bytesbalansfrågorna fått förnyad aktualitet. Oljeräkningen måste på sikt betalas med svensk export. Vilka resurskrav upprätthållandet av extern balans för den svenska ekonomin ställer beror bl.a. av den fortsatta utvecklingen av export- och importpriserna. Under alla omständigheter får man dock förutse krav på relativt betydande investeringar i våra exportindustrier och importkonkurrerande industrier. En hög investeringsaktivitet är också förutsättningen för att fortsatta produktivitetsförbättringar skall kunna komma till stånd. Det kan också nämnas att på ett annat betydande investeringsområde — bostadsbygandet — torde man förutse att den sedan en tid pågående nedgången

avbryts och ersätts av en något ökande aktivitet. Även investeringarna på energiområdet kommer sannolikt att öka.

Vilket utrymme som kvarstår för privata och olika offentliga konsumtionsändamål kan ännu inte bedömas. De avvägningsproblem som aktualiseras i detta sammanhang avses bli redovisade i anslutning till den kommande långtidsutredningen.

3 Utgiftsutvecklingen

I detta avsnitt redovisas statsutgifternas utveckling i fasta priser under perioden t. o. m. budgetåret 1979/80. Redovisningen omfattar de totala utgifterna över statsbudgeten. Dessa redovisas grupperade efter ändamål. De tolv största ändamålsgrupperna särredovisas. De svarar tillsammans för i runt tal 90 % av utgifterna under budgetåret 1975/76. En redovisning av de totala utgifternas utveckling lämnas i tabell 18. Beräkningarna utgår från de anslagsbelopp för budgetåret 1975/76 som redovisas i den reviderade finansplanen. För vissa anslag som är direkt knutna till prisindex redovisas också utgifternas utveckling i löpande priser för perioden fram t. o. m. budgetåret 1977/78. Till grund för dessa beräkningar ligger ett antagande om att priserna skall stiga med 5 % år 1976 och därefter med 4 % per år för åren 1977 och 1978.

Beräkningarna i 1975 års långtidsbudget styrs i hög grad av de omfattande reformer som beslutats av 1974 års riksdag eller föreslagits 1975 års riksmöte. Dessa reformer föranleder betydande utgiftsökningar inom sina resp. utgiftsområden och svarar därigenom för en stor del av budgetens ökande utgifter. Mest märkbara är utgiftsökningarna budgetåret 1976/77 men även fortsättningsvis ställer reformerna krav på ökande reala resurser. Exempel på sådana reformer är höjningen av barnbidragen, sänkningen av pensionsåldern, förbättringarna av folkpensionsförmånerna, subventionerna av bostadslåneräntorna och energipolitiken, samt investeringen i Stålverk 80. Samtliga dessa reformer påverkar budgetens utgiftssida. Exempel på reformer som påverkar budgetens inkomstsida — men i sig representerar betydande utgiftsåtaganden — är reformeringen av vuxen- och arbetsmarknadsutbildningen, det förbättrade socialförsäkringssystemet och omläggningen av den direkta statliga inkomstskatten fr. o. m. år 1976.

3.1 Folkpensioner, sjukförsäkring m.m.

Ändamålsgruppen domineras av utgifterna för folkpensioneringen och statens bidrag till sjukförsäkringen. Med undantag för vissa administrationskostnader utgörs hela ändamålsgruppen av transfereringar till hushållen.

Tabell 1. Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter därav</i>	+10,2	17 877	+1 881	+671	+571	+581	+10,5	+4,8
<i>folkpensioneringen</i>	+ 7,7	15 310	+2 190	+600	+500	+510	+14,3	+5,7
<i>sjukförsäkringen</i>	+32,3	2 450	— 310	+ 70	+ 70	+ 70	—12,7	—1,0

Utgifterna för *folkpensionerna* har under perioden 1969/70—1973/74 stigit med i genomsnitt 7,7 % per år räknat i fasta priser. Ökningen beror dels på att antalet pensionärer stigit under denna tid, dels på att standardförbättringar genomförts. Antalet folkpensionärer uppgick i början av år 1975 till ca 1 575 000 varav ca 1 060 000 ålderspensionärer.

Den 1 januari 1975 höjdes folkpensionens grundbelopp för ensam pensionär från 90 till 95 % av basbeloppet och för pensionärspär från 140 till 155 % av basbeloppet.

År 1974 fattade riksdagen beslut om en lagstadgad sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år fr. o. m. den 1 juli 1976.

I prop. 1975: 97 föreslås att pensionsåldersreformen skall fullföljas genom förslag om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder. Avsikten är att de nya reglerna om rörlig pensionsålder skall träda i kraft samtidigt som den allmänna pensionsåldern sänks.

Riksdagen fattade år 1974 även beslut om förändringar i det system för en successiv standardhöjning av folkpensionen vilket infördes år 1969. Enligt systemet utgår s. k. pensionstillskott till de folkpensionärer som inte uppbär ATP eller har låg ATP. Pensionstillskottet utgjorde under budgetåret 1969/70 3 % av basbeloppet och har därefter ökat med 3 procentenheter årligen för att den 1 juli 1975 uppgå till 21 % av basbeloppet. Enligt 1974 års riksdagsbeslut utgör fr. o. m. den 1 juli 1976 den årliga ökningen 4 % av basbeloppet för att pensionstillskottet i det fullt utbyggda systemet den 1 juli 1981 skall utgöra 45 % av basbeloppet. Inkl. pensionstillskott kommer därmed folkpensionen år 1981 att för ensamstående pensionär utgöra 140 % av basbeloppet och för makar 245 % av basbeloppet. Motsvarande andelar var den 1 juli 1968 90 % resp. 140 %.

Den 1 juli 1975 förbättras handikappförmånerna inom folkpensioneringen. De nuvarande invaliditetsersättningarna och invaliditetstilläggen förs samman till en ny förmånsform kallad handikappersättning. Från samma tidpunkt införs också gynsammare prövningsregler för vårdbidrag till förälder som vårdar handikappade barn. ~~Th~~emmet.

De förtidspensionärer som saknar ATP eller har låga ATP-belopp får en kraftig pensionshöjning genom att pensionstillskotten fr. o. m. den 1 juli 1976 kommer att utgå med fördubblade belopp.

Antalet personer med förtidspension har ökat kraftigt de senaste åren. Ökningen beror till stor del på de ändrade regler som trädde i kraft år 1970 och som innebär ökade möjligheter för äldre förvärvsarbete med tungt eller pressande arbete att få pension före 67 års ålder. Möjligheterna att få sådan förtidspension har sedan dess utökats ytterligare för äldre förvärvsarbete som blir utförsäkrade från arbetslöshetsförsäkringen och inte kan få nytt arbete. Detsamma gäller för personer som uppburit omställningsbidrag eller kontant arbetsmarknadsstöd under en viss tid.

Det totala antalet pensionärer beräknas bl. a. till följd av förändringar i befolkningens ålderssammansättning under långtidsbudgetperioden årligen öka med i genomsnitt 30 000. Däremot antas antalet förtidspensionärer minska något under samma period. I samband med pensionsålderssänkningen den 1 juli 1976 beräknas antalet pensionärer öka med omkring 115 000 personer. Antalet ålderspensionärer med pensionstillskott beräknas f. n. uppgå till ca 750 000.

Beräkningen av folkpensionsanslaget i *fasta priser* fram t. o. m. budgetåret 1979/80 har gjorts med utgångspunkt i beräknade basbelopp under år 1975. Beräkningarna omfattar därefter endast sådana utgiftshöjningar som följer av ett ökat antal folkpensionärer och de lagstadgade förändringarna av pensionsförmånerna.

I fasta priser ökar utgifterna för folkpensioneringen med ca 2 190 milj. kr. budgetåret 1976/77. Däri ingår ca 340 milj. kr. som följer av tidigare basbeloppshöjningar. Effekterna av andra utgiftspåverkande faktorer framgår av nedanstående tabell.

Tabell 2. Folkpensioner, utgiftspåverkande faktorer
(Milj. kr., fasta priser)

	Utgiftsförändring till			
	1976/77	1977/78	1978/79	1979/80
Ökat antal pensionärer	+ 280	+270	+245	+250
Pensionsålderssänkningen m. m.	+1 570	+330	+255	+260
<i>Summa</i>	+1 850	+600	+500	+510

Kompensation för prisstegringar följer utvecklingen av basbeloppet, vilket i sin tur följer förändringarna i konsumentprisindex. Folkpensionens årsbelopp var den 1 juli 1967 4 931 kr. för ensamstående och 7 696 kr. för makar. Motsvarande belopp inkl. pensionstillskott var den 1 juli 1974 9 180 kr. resp. 14 960 kr. och uppgår i början av år 1975 till 10 170 kr. för ensamstående och 17 190 kr. för ett pensionärspar.

Med en antagen prisstegring om 5 % år 1976 och därefter 4 % årligen skulle utvecklingen av folkpensionsanslaget i *löpande priser* bli följande.

Tabell 3. Folkpensioner
(Milj. kr., löpande priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till		Procentuell förändring	
		1976/77	1977/78	1975/76—1976/77	1976/77—1977/78
+13,5	15 310	+2 466	+1 326	+16,1	+7,5

Vid sidan av statens utbetalningar av folkpensioner utgår till pensionärerna stora belopp i form av dels ATP, dels kommunala bostadstillägg. Under budgetåret 1975/76 beräknas de sammanlagda ATP-beloppen uppgå till ca 5,6 miljarder kr. och de kommunala bostadstilläggen till drygt 1,5 miljarder kr.

Inom den allmänna *sjukförsäkringen* höjdes sjukpenningen kraftigt fr. o. m. den 1 januari 1974 och blev samtidigt beskattad och pensionsgrundande för ATP. Ersättningen till den försäkrade vid sjukdom utgår med 90 % av den ersättningsgrundande inkomsten upp till 7 1/2 basbelopp (f. n. 67 500 kr.). Sjukpenningen är genom de nya reglerna jämförbar med sjuklön från arbetsgivaren. Vidare omvandlades moderskapsförsäkringen vid samma tidpunkt till en föräldraförsäkring. Samtidigt infördes rätt till sjukpenning vid vård av sjukt barn. Statens utgifter för föräldraförsäkringen redovisas under ändamålsgruppen stöd till barnfamiljer. Vidare infördes den 1 januari 1974 den allmänna tandvårdsförsäkringen som ger ersättning med i regel 50 % av tandvårdskostnaderna för alla personer över 19 års ålder. I ett inledningsskede gäller detta även åldersgruppen 17—19 år. Barn och ungdom under 17 år skall ges kostnadsfri tandvård genom landstingens folktandvård. Försäkringen gäller både för folktandvårdens vuxentandvård och för de privatpraktiserande tandläkare som anslutits till försäkringen.

Fr. o. m. den 1 januari 1975 gäller nya ersättningsregler för läkarvård som lämnas av privatpraktiserande läkare. Ersättningen från sjukförsäkringen utgår nu direkt till läkaren och patienten betalar endast ett enhetligt belopp på normalt 20 kr. eller vissa fall 25—30 kr. per besök. Patientavgiften berättigar också till de röntgen- och laboratorieundersökningar som kan behövas. De privatpraktiserande läkare som är anslutna till försäkringssystemet är genom taxebindning skyldiga att hålla sig inom ramen för den av regeringen fastställda läkarvårdstaxan.

Regeringen har lagt fram förslag om ändring av den allmänna försäk-

ringens ersättningsregler för läkarvård och sjukvårdande behandlingar inom den offentliga öppna sjukvården fr. o. m. den 1 januari 1976. Ersättningsreglerna innebär höjda ersättningar till sjukvårdshuvudmännen för läkarvård från 48 kr. till 70 kr. per läkarbesök och en höjning av patientavgiften från 12 kr. till 15 kr. Förslaget innebär vidare bl. a. att huvudmännen får ersättning även för behandlingar som utförs av annan personal än läkare och höjd ersättning för sjukhusvård m. m. Vidare övertar huvudmännen ansvaret för tillhandahållande av hjälpmedel till handikappade, varvid hjälpmedelsersättning utgår från försäkringen till huvudmännen. Sjukförsäkringens läkemedelsrabatt ändras så att maxibeloppet som den enskilde får betala vid inköp av medicin på recept höjs från 15 kr. till 20 kr. Reglerna om höjd ersättning beräknas totalt medföra en kostnadsökning för sjukförsäkringen uppgående till 634 milj. kr.

I prop. 1975: 92 har lagts fram förslag om nya finansieringsregler fr. o. m. år 1976 för hela den obligatoriska sjukförsäkringen. Förslaget innebär att statsbidrag utgår med 15 % av sjukförsäkringens totala kostnader i stället för nu gällande en tredjedel av kostnaderna. Resterande del täcks av arbetsgivaravgifter.

Anslagsberäkningen för perioden t. o. m. budgetåret 1979/80 utgår från gällande bestämmelser, taxor och statsbidragsregler. Dock har beaktats effekterna av förslagen i prop. 1975: 36 om ändrade ersättningsregler inom sjukförsäkringen m. m. samt prop. 1975: 92 med förslag till skatteomläggning m. m. Till följd av förändringar i folkmängden och förskjutningar i åldersstrukturen beräknas sjukförsäkringsutgifterna öka under samtliga budgetår. Vid beräkningarna har förutsatts att sjukfrekvensen utöver den mellan åren 1973 och 1974 konstaterade ökningen om ca 10 % blir oförändrad.

3.2 Utbildning och forskning

Denna ändamålsgrupp omfattar de statliga utgifterna för utbildningsväsendet och för den civila forskning som bedrivs av staten eller med statligt stöd. Ändamålsgruppen omfattar bl. a. grundskolan, gymnasiala skolor, högre utbildning och forskning samt studiesociala ändamål. Till högre utbildning och forskning har vidare förts bl. a. anslagen till universitet och högskolor, undervisningssjukhusen samt de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I gruppen ingår även de statliga utgifterna för forsknings- och utvecklingsverksamhet på energiområdet. Studiesociala ändamål omfattar det statliga studiestödet till samtliga kategorier av studerande.

Tabell 4. Utbildning och forskning
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell förändring 1969/70— 1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1975/76— 1976/77	Genom- snittlig procen- tuell förändring 1975/76— 1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter</i>	−0,3	13 319	+266	+83	+53	+61	+ 2,1	+0,9
därav								
grundskolan	−0,3	5 104	— 9	+46	+63	+48	− 0,2	+0,7
gymnasiala skolor	−0,9	1 989	+ 5	+16	+16	+16	+ 0,3	+0,7
högre utbildning och forskning	+2,8	3 537	+108	+26	−25	+ 1	+ 3,1	+0,8
studiesociala ändamål m. m.	−8,2	1 105	+140	−27	−25	−29	+12,7	+1,3

Av tabell 4 framgår att utgifterna under den framförliggande perioden beräknas öka endast långsamt, vilket är naturligt med hänsyn till långtidsbudgetens beräkningsprinciper. Huvuddelen av de resurskrävande utbildningspolitiska reformer som beslutades under 1960-talet är nu genomförda. För perioden 1969/70—1973/74 har ändamålsgruppens anslag minskat räknat i fasta priser. Denna minskning beror, vad gäller grundskolan och gymnasieskolan, bl. a. på att den av 1960-talets skolreformer föranledda byggnadsverksamheten avtog i volym under perioden samt på tekniska orsaker.

Utgiftsutvecklingen för *grundskolans* del styrs i betydande utsträckning av befolkningsutvecklingen. Elevantalet i grundskolan beräknas läsåret 1975/76 uppgå till ca 1 026 000 och antas läsåret 1979/80 ha ökat till ca 1 035 000.

Anslagsutvecklingen styrs förutom av elevutvecklingen även av klassstorlekarna. På låg- och högstadierna ligger klasstorlekarna väl i nivå med de beräkningar som låg till grund för 1962 års grundskolebeslut, medan de på mellanstadiet fortfarande ligger under denna nivå. Anslagsutvecklingen påverkas dessutom av det särskilda systemet för utbetalningar av statsbidrag till kommunerna.

I enlighet med beslut av 1968 års riksdag ersattes fr. o. m. läsåret 1971/72 gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan med en ny skolform, *gymnasieskolan*. Samtidigt infördes tvååriga yrkesinriktade linjer med en bredare inriktning än förutvarande yrkesutbildning.

Läsåret 1975/76 beräknas antalet intagningsplatser i den direkt grundskoleanknutna delen av gymnasieskolan motsvara ca 95 % av årskullen 16-åringar. Andelen elever som omedelbart efter grundskolan fortsätter till gymnasieskolan är dock lägre. Antalet sökande till de mer utpräglade yrkesinriktade linjerna har ökat. Däremot har intresset för de tvååriga sociala och tekniska linjerna minskat.

Den snabba utbyggnaden av skolväsendet under 1960-talet ledde till

ett stort behov av nya lärare. Den tidigare bristen på lärare är dock numera till största delen hävd och antalet intagningsplatser för bl. a. klasslärare och ämneslärare har dragits ned under flera budgetår. Detta innebär att resursbehovet för lärarutbildningen kommer att minska. De organisatoriska konsekvenserna m. m. av minskningen av antalet intagningsplatser övervägs av en särskild arbetsgrupp.

Reformeringen av *vuxenutbildningen* år 1967 innebar en kraftig förstärkning av resurserna för såväl utbildningen i studieförbundens regi som de kommunala skolorna för vuxna och de riksrekryterande statliga vuxenskolorna i Norrköping och Härnösand. Under de senaste åren har därefter nya betydelsefulla steg tagits i utbyggnaden av vuxenutbildningen. I en särskild proposition till riksdagen våren 1975 har förslag lagts fram om bl. a. ett särskilt vuxenstudiestöd för längre studier. Det ansluter till det föreslagna stödet för arbetsmarknadsutbildning men består till skillnad från detta till en del av återbetalningspliktiga medel. Dessutom införs ett särskilt stöd för kortare kurser. De statliga bidragen till studieförbund och studiecirklar förbättras. Vidare föreslås statligt stöd åt studierekryterande åtgärder, bl. a. uppsökande verksamhet på arbetsplatser. Utgifterna för vuxenutbildning väntas härigenom öka under hela femårsperioden. De direkta kostnaderna för 1975 års vuxenutbildningsreform föreslås emellertid bli arbetsgivaravgiftsfinansierade och belastar således inte hithörande anslag.

På grundval av förslag från bl. a. 1968 års utbildningsutredning har regeringen år 1975 förelagt riksdagen en proposition om reformering av *högskoleutbildningen*. Förslagen innebär i huvudsak följande. All eftergymnasial utbildning — högskoleutbildning — sammanförs i en ny högskoleorganisation. Reglerna för behörighet och urval förändras så att rekryteringen kan breddas till andra studerandegrupper än de traditionella. Återkommande utbildning främjas. Nyttillkommande utbildning förläggs i första hand till vissa orter utanför nuvarande universitetsorter. En generell antagningsbegränsning införs som medel för en total dimensionering av den grundläggande högskoleutbildningen. Ett ökat lokalt och regionalt ansvar för högskolan liksom nya former för samspel mellan högskolan och samhället i övrigt skall ge grunden för en fortlöpande förnyelse av högskoleutbildningen. Högskolereformen föreslås i sina huvuddelar träda i kraft budgetåret 1977/78. De nu framlagda principförslagen beräknas i och för sig inte medföra några nämnvärda kostnadsökningar under femårsperioden.

Uppskattningen av anslagsutvecklingen inom undergruppen högre utbildning utgår från nuvarande system och bygger i vad avser universiteten och högskolorna i huvudsak på den beräknade närvaron. Medelsbehovet för de nu spärrade fakulteterna har beräknats med utgångspunkt i de beslutade förändringarna i intagningskapaciteten. För övriga fakulteter har t. v. förutsatts att närvaron i stort sett kommer att ligga kvar på

den nivå som prognostiserats för budgetåret 1975/76. Sammantaget innebär detta att kostnaderna för den högre utbildningen fortsätter att stiga under perioden.

Det statliga stödet till *forskning och utveckling* utgår dels genom de statliga forskningsråden, styrelsen för teknisk utveckling m. fl., dels genom universiteten och högskolorna. Ökningen av anslagen till direkta forsknings- och utvecklingsändamål har under de senaste åren varit betydande och för femårsperioden förutses en fortsatt ökning. Till denna ändamålsgrupp har förts utgifterna för regeringens förslag om ett program för ökad satsning på energiforskning som lagts fram i prop. 1975: 30. Programmet omfattar olika forskningsåtgärder med syfte att minska energikonsumtionen och omvandlingsförlusterna i energiproduktionen samt en satsning på forskningen kring alternativa energikällor. Under en treårsperiod beräknas satsningen rymmas inom en total utgiftsram av 360 milj. kr. Ett fortsatt deltagande i det europeiska forskningssamarbetet, bl. a. inom europeiska rymdforskningsorganisationen (ESRO) och europeiska kärnforskningsorganisationen (CERN), har förutsatts vid anslagsberäkningarna.

Anslagen till *studiesociala ändamål* omfattar såväl bidrag som återbetalningspliktiga studiemedel till studerande. Fr. o. m. budgetåret 1973/74 har alla elever över 20 år i gymnasieskolan, den kommunala och statliga vuxenutbildningen samt folkhögskolan överförts till studiemedelssystemet. Studiekredit till elever under 20 år i dessa skolformer utgår fr. o. m. samma budgetår i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

Antalet studiemedelstagare har bedömts förbli i stort sett oförändrat. Samtidigt väntas återbetalningarna av studiemedel och studielån stiga successivt under perioden, vilket totalt beräknas innebära anslagsminskningar under de tre sista åren i perioden. Hänsyn har därvid tagits till de nya regler för återbetalning av studiemedel som påverkar återbetalningarnas storlek fr. o. m. år 1975. Förändringssiffran till budgetåret 1976/77 för studiesociala ändamål i tabell 4 beror till största delen på att anslaget kunnat begränsas budgetåret 1975/76 då en förbrukning av reserverade medel beräknas ske.

3.3 Totalförsvar

Utgifterna inom ändamålsgruppen totalförsvar avser till helt övervägande del det militära försvaret. Därutöver ingår civilt försvaret, det ekonomiska försvaret samt övriga delar av totalförsvaret. Utgifterna för totalförvarsändamål uppgår budgetåret 1975/76 till ca 11 % av de beräknade totala statsutgifterna. Deras andel av de sammanlagda statliga konsumtions- och investeringsutgifterna är däremot avsevärt högre och uppgår till nästan 31 %.

Genom 1972 års försvarsbeslut har statsmakterna mot bakgrund av en säkerhetspolitisk bedömning tagit ståndpunkt till inriktningen av det mi-

litära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt totalförsvaret i övrigt.

Tabell 5. Totalförsvaret
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter därav</i>	+0,2	10 276	+129	+369	+32	—517	+1,3	0
militärt försvar	+0,1	9 574	—4	0	0	0	0	0
civilförsvaret	0	178	—3	0	+50	0	—1,7	+6,0
ekonomiskt försvar	+3,0	322	+131	+326	—32	—485	+40,7	—5,0

Beträffande det *militära försvaret* har fastslagits att resurserna skall användas på sådant sätt att en framtida styrketillväxt underlättas även om detta medför en lägre operativ styrka under de närmaste åren än vad som annars vore möjligt. Försvaret skall bygga på den allmänna värnpliktens grund. För att begränsa kostnaderna för de värnpliktigas utbildning har grundutbildningen försöksvis förkortats något. Om valet står mellan olika vapensystem skall hellre anskaffas ett större antal tekniskt mindre kvalificerade vapensystem än ett fåtal kvalificerade. Fjärrstridsförbanden, vilka bl. a. innehåller attackflyg och ubåtar, ges på sikt en lägre prioritet än andra system.

I syfte att inom den givna ramen skapa så stort utrymme som möjligt för sådan materielanskaffning och utbildning, som ger direkt effekt i krigsorganisationen, har överbefälhavaren fått i uppdrag minska antalet anställda inom försvaret med 3 900 under perioden september 1972—september 1979.

För budgetåret 1972/73 bestämdes genom försvarsbeslutet år 1972 en utgiftsram grundad på ett s. k. basbelopp om 6 470 milj. kr. uttryckt i prisläget februari 1971. För budgetåret 1975/76 har i statsverkspropositionen föreslagits militära försvarsutgifter om 9 574,3 milj. kr. Härav utgörs 1 420 milj. kr. av priskompensation enligt nettoprisindex, räknat från prisläget februari 1974. Basbeloppet är, bortsett från tekniska justeringar, oförändrat i förhållande till försvarsbeslutet.

Enligt det nya planeringssystemet för försvaret skall riksdagen inte besluta om en flerårig utgiftsram. Planeringen för de närmaste fem åren måste dock ske med utgångspunkt i en viss planeringsram.

I budgetpropositionen år 1975 har föreslagits att denna planeringsram skall utgå horisontellt från det nämnda basbeloppet. Härtill kommer kompensation för prisstegringar enligt nettoprisindex.

För att belysa utvecklingen av de militära försvarsutgifterna även i löpande priser har beräkningar gjorts på grundval av de prisantaganden som tillämpas vid beräkningar i långtidsbudgeten i övrigt (tabell 6).

Tabell 6. Utveckling av de militära försvarsutgifterna 1975/76—1977/78 (Milj. kr., löpande priser)

	1975/76	1976/77	1977/78
Militära försvarsutgifter	9 574	10 090	10 457
varav priskompensation	(1 420)	(1 940)	(2 307)
Förändring från föregående budgetår		+516	+367

Planeringsramen uttryckt i löpande priser medger att ca 3 500 milj. kr. årligen kan användas för forskning och materielanskaffning. Till de större anskaffningsprogrammen hör infanterikanonvagnar, terrängbilar och luftvärnsrobotar för armén, ubåtar, patrullbåtar och kustartilleribatterier för marinen samt anskaffning av attack- och jaktversionen av flygplanet Viggen för flygvapnet.

Beträffande *civildförsvaret* innebär försvarsbeslutet att planeringen bl. a. skall utgå från att befolkningen kan komma att beröras av biverkningar vid anfall mot militära mål i samband med en invasion eller vid markstrid varvid i första hand konventionella stridsmedel används. Liksom i fråga om det militära försvaret bör civilförsvarsåtgärderna ges långsiktig inriktning. Vissa begränsningar i den operativa styrkan kan godtas under de närmaste åren. Exempel härpå är att manskapsutbildningen något begränsas. Civilförsvarets utbildnings- och övningssystem förändras f. n. varvid planeringen inriktas mot en regionalt centraliserad utbildnings- och förrådsverksamhet.

För budgetåret 1972/73 bestämdes genom försvarsbeslutet 1972 en utgiftsram grundad på ett s. k. basbelopp om 118 milj. kr., uttryckt i prisläget februari 1971. I budgetpropositionen har för budgetåret 1975/76 föreslagits utgifter för civilförsvaret om 177,8 milj. kr. Härav utgörs 26,3 milj. kr av priskompensation enligt nettoprisindex, räknat från prisläget februari 1974. Basbeloppet är oförändrat i förhållande till försvarsbeslutet. Planeringen de närmaste fem åren bör enligt budgetpropositionen 1975 utgå horisontellt från det nämnda basbeloppet. Härtill kommer kompensation för prisstegringar enligt nettoprisindex. Denna planeringsram medger bl. a. att skyddsmasker kan anskaffas fortlöpande. Det bör observeras att planeringsramen endast avser de civilförsvarsåtgärder som finansieras över fjärde huvudtiteln. Andra åtgärder såsom byggande av skyddsrum, verkskydd m. m. finansieras på annat sätt. Regeringen har nyligen i en proposition föreslagit att ett nytt system för planering och finansiering av skyddsrum byggandet skall införas. Systemet innebär bl. a. att staten kommer att svara för kostna-

derna för skyddsrum i bostadsfastigheter. De härav föranledda utgifterna har beaktats.

Det ekonomiska försvaret omfattar beredskapsåtgärder inom bl. a. industriproduktionen, livsmedelsförsörjningen, energiförsörjningen och kommunikationerna. För att skydda samhället mot skadeverkningar som beror på avbrott i oljetillförseln sker en betydande beredskapslagring hos säljare och storförbrukare av oljeprodukter. Investeringskostnaderna för denna beredskapslagring av oljeprodukter enligt beslutat program för perioden 1970—1976 beräknas i 1969 års priser till 760 milj. kr., varav staten bidrar med ca 80 milj. kr. och återstoden täcks genom pris-sättningen på oljeprodukter. För att begränsa sårbarhet vid bl. a. s. k. fredskriser pågår en betydande utökning av beredskapslagringen utöver lagringsprogrammet genom en statlig lagring av 3 milj. m³ råolja. Utgifterna härför kommer att till övervägande del falla på budgetåren 1977/78 och 1978/79. Härutöver har en möjlighet öppnats att tillförsäkra överstyrelsen för ekonomiskt försvar vissa lagringsutrymmen för eldningsolja. F. n. pågår utbyggnad av tre sådana anläggningar och avtal har nyligen slutits om en fjärde. Regeringen har dessutom föreslagit riksdagen att pågående utbyggnad av beredskapslager för främst fredskrisbehov senast till år 1985 skall ytterligare utökas med en lagring av råolja och oljeprodukter motsvarande 3 milj. m³ råolja i den mån detta är praktiskt möjligt och ekonomiskt rimligt. Under perioden 1976/77—1979/80 har vidare medel beräknats för en beslutad utökad statlig lagring av gasol och flygdrivmedel till en kostnad av ca 70 milj. kr.

För att en tillfredsställande beredskap beträffande försörjningen med bekädnadsvaror skall kunna upprätthållas beviljas ränte- och amorteringsfria avskrivningslån till investeringar inom teko-, sko- och garveriindustrierna. En investeringsram av 120 milj. kr. för detta ändamål har beslutats.

Övrigt totalförsvar omfattar åtgärder inom en rad skilda funktioner. Aktiviteterna inom hälso- och sjukvården, polisverksamheten och det psykologiska försvaret förutsätts fortlöpa på ungefär oförändrad nivå. Verksamheten inom övrigt totalförsvar bygger i krig och krigssituationer i stor utsträckning på den bas som det fredstida samhället utgör. Behovet av beredskapsåtgärder blir därför beroende av samhällets utveckling i övrigt.

3.4 Kommunikationer och energiförsörjning

Denna ändamålsgrupp omfattar huvudsakligen utgifterna för vägväsendet, kommunikationsverken — dvs. postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket — vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio samt vattenfallsverket.

I tabell 7 anges den anslagsutveckling som förutses för perioden fram-

t. o. m. 1979/80. Dessa anslagsbelopp avser att jämte tidigare behållningar täcka den förutsedda medelsförbrukningen och därutöver ge en marginal om ca 10 % för att möjliggöra ökade investeringsramar om det skulle påkallas av konjunkturmässiga eller andra skäl. Beloppen i den följande framställningen avser den beräknade medelsförbrukningen.

Vid bedömningen av den framtida utvecklingen har hänsyn i första hand tagits till den väntade efterfrågeutvecklingen. Som nämnts i avsnitt 1.2 föreligger vissa svårigheter att avgöra vilken investeringsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till efterfrågan. För att få en praktiskt användbar beräkningsmetod har investeringarna, efter reduktion med väntad produktivitetstegring, förändrats i takt med den beräknade efterfrågeökningen. Vidare har vissa beslutade program och engångsprojekt beaktats.

Tabell 7. Kommunikationer och energiförsörjning

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter därav</i>	+ 2,7	7 986	+ 158	— 1	— 140	— 16	+ 2,0	0
<i>vägenslag, trafiksäkerhet m. m.</i>	— 0,9	3 202	+ 14	+ 15	+ 23	+ 24	+ 0,4	+ 0,6
<i>kommunikationsverken</i>	+ 1,4	2 499	+ 7	— 220	— 172	— 52	+ 0,3	— 4,7
<i>energiförsörjning</i>	+ 16,6	1 756	+ 93	+ 194	— 2	0	+ 5,3	+ 3,8

Inom *vägväsendet* beräknas trafikvolymen öka i långsammare takt än vad som varit fallet under 1960-talet. Det även vid en oförändrad nivå av vägbyggnadsanslagen stigande vägkapitalet kräver emellertid en viss uppräknings av driftanslagen för att det ökade underhållsbehovet skall kunna tillgodoses.

Televerkets investeringar omfattar dels telenätet, dels rundradioanläggningar för distribution av radio- och TV-programmen. Medelsförbrukningen för dessa ändamål beräknas uppgå till ca 838 milj. kr. under budgetåret 1975/76, varav drygt 40 milj. kr. för rundradioanläggningar. Investeringarna i telenätet har bedömts mot bakgrund av den väntade teletrafikutvecklingen. Medelsförbrukningen för *statens järnvägars* investeringar beräknas uppgå till 480 milj. kr. under budgetåret 1975/76. Investeringarna har räknats upp med hänsyn till den förväntade trafik- och produktivitetstutvecklingen.

Utvecklingen av *luftfartsverkets* investeringar domineras av ett fåtal stora projekt. Medel har beräknats för färdigställandet av en ny utrikes-

terminal på Arlanda flygplats och anläggandet av Göteborg-Landvetter flygplats. Övriga investeringsbehov har bedömts mot bakgrund av den förväntade trafikutvecklingen.

Medelsbehovet för *postverkets* investeringar har beräknats med utgångspunkt i att den totala postvolymen kommer att ligga på i stort sett oförändrad nivå under perioden. Hänsyn har tagits till vissa större pågående byggnadsprojekt, bl. a. postgirohuset i Stockholm.

I fråga om *sjöfarten* förutses under den framförliggande perioden en fortsatt rationalisering av lots- och fyrväsendet. Under budgetåret 1975/76 beräknas två statsisbrytare av större och maskinstarkare typ vara i operativ verksamhet. Vidare har beaktats att ytterligare en kapacitetsstark isbrytare skall levereras under perioden för att möta de behov som väntas uppkomma i samband med Stålverk 80.

En utgångspunkt för långtidsbudgetens beräkningar avseende *energiförsörjning* har varit den föresats som ställts upp i prop. 1975: 30 om energihushållning. Denna föresats innebär en i genomsnitt tvåprocentig årlig tillväxt av energikonsumtionen för perioden fram till år 1985. I detta syfte föreslås i fråga om energikonsumtionen insatser för att spara energi i bostäder och inom näringslivet. På produktionssidan redovisas åtgärder för att förstärka elkraftproduktionssystemet, bl. a. med ytterligare två kärnkraftaggregat utöver de redan beslutade. Vidare föreslås åtgärder för att trygga vår tillgång till olja. I propositionen redovisas också det oljelagringsprogram som byggs upp för att möta olika typer av fredskriser. Utgifterna för de ökade insatserna redovisas inom de ändamålsgrupper som svarar mot åtgärderna. Under ändamålsgruppen kommunikationer och energiförsörjning har sålunda medel beräknats för utbyggnad av produktions- och distributionsanläggningar för elkraft.

I avsnittet bostäder har förslagen om bidrag till förbättrad energihushållning inom bostadssektorn beaktats.

Utgiftskonsekvenserna av förslaget om ett stödprogram för förbättrad energihushållning inom industrin tas upp under ändamålsgruppen näringsars främjande.

3.5 Stöd till barnfamiljer

Utgifterna under denna ändamålsgrupp avser huvudsakligen inkomstöverföringar till hushållen i form av allmänna barnbidrag, föräldrapenning och bostadstillägg för barnfamiljer. Statsbidrag till kommunernas barnomsorg utgör en växande del av ändamålsgruppen. Vidare ingår statens utgifter för bidragsförskott (utgifterna för underhållsbidrag till barn för vilka ersättning inte kan tas ut av den underhållsskyldige) och den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Tabell 8. Stöd till barnfamiljer m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter därav</i>	+10,5	5 534	+374	+152	+133	+133	+ 6,8	+ 3,4
allmänna barnbidrag	+ 9,0	2 975	+265	0	0	0	+ 8,9	+ 2,2
bostadstillägg m. m.	+ 4,8	1 009	+ 15	+ 15	+ 15	+ 15	+ 1,5	+ 1,4
bidrag till barnomsorg	+43,7	855	+186	+110	+100	+100	+21,8	+12,1

Utgiftsutvecklingen för *barnbidragen* bestäms av bidragsnivån och befolkningsutvecklingen. Enligt riksdagens beslut höjs barnbidragsbeloppet fr. o. m. den 1 januari 1976 från 1 500 till 1 800 kr. per barn och år. Bidragen utgår till omkring 1 miljon barnfamiljer med ca 1,8 miljoner barn. Antalet barn i bidragsberättigad ålder beräknas i stort sett bli oförändrat under den aktuella perioden.

Den tidigare moderskapsförsäkringen omvandlades fr. o. m. den 1 januari 1974 till en *föräldraförsäkring* i anslutning till barns födelse. Ersättningstiden har fr. o. m. den 1 januari 1975 förlängts till sju månader. Föräldrapenning, som är ATP-grundande, utgår med en garantinivå på 25 kr./dag. För dem som har sjukpenning över garantinivån utgår föräldrapenningen med samma belopp som sjukpenningen, dvs. med 90 % av inkomsten. Föräldrapenningen utgår till den av föräldrarna — modern eller fadern — som stannar hemma och vårdar barnet. Fr. o. m. år 1974 har förvärvsarbetande föräldrar med barn under 10 år rätt att under tio dagar per år och familj vara hemma och ta hand om sina barn när de är sjuka i hemmet och i vissa fall då barnen vistas på sjukhus. Föräldraförsäkringen finansieras enligt de regler som gäller för sjukförsäkringen.

De statliga och statskommunala *bostadstilläggen* till barnfamiljer utgår till ca en halv miljon familjer med omkring en miljon barn. I samband med de av 1974 års riksdag beslutade reformerna på det bostadspolitiska området genomfördes vissa förbättringar av bostadstilläggen. Sålunda höjs inkomstgränserna för oreducerade tillägg under både år 1975 och 1976. De statskommunala bostadstilläggen omfattar fr. o. m. den 1 januari 1974 även låginkomsttagare utan barn. Stödet till låginkomsttagare utan barn har i långtidsbudgeten förts till ändamålsgruppen bostäder.

De barn under 18 år vars föräldrar lever åtskilda är genom *bidrags-*

förskotten garanterade ett särskilt ekonomiskt grundskydd. Bidragsförskottens årsbelopp är sedan den 1 januari 1971 40 % av basbeloppet eller f. n. 3 600 kr./år. I budgetpropositionen år 1975 föreslås att bidragsförskott fr. o. m. den 1 juli 1976 skall kunna utgå även till invandrabarn enligt liknande grunder som gäller för barnbidrag. Kommunerna erhåller statsbidrag med 75 % av nettokostnaderna för bidragsförskotten för varje kalenderår i efterskott.

Fr. o. m. år 1974 har vårdbidraget till förälder med svårt handikappade barn i hemmet höjts till samma nivå som förtidspension inkl. pensionstillskott. Fr. o. m. den 1 juli 1975 kommer enligt riksdagsbeslut möjligheterna att få vårdbidrag att utvidgas. Vidare kommer vårdbidragens nivå att höjas kraftigt den 1 juli 1976 i anslutning till att förtidspensionerna höjs. Utgifterna för vårdbidrag har inräknats i ändamålsgruppen folkpensioner, sjukförsäkring m. m.

Barnomsorgen blir av allt större betydelse när det gäller samhällets service till barnfamiljerna. Under en följd av år har statens bidrag till anordnande och drift av barnstugor höjts kraftigt. Antalet platser i daghem och fritidshem uppgick år 1974 till 75 000. Anordningsbidraget höjdes den 1 januari 1975 från 6 000 kr. till 7 500 kr. per plats. Driftbidraget till daghem och fritidshem höjs fr. o. m. 1 juli 1975 till 7 500 kr. resp. 3 750 kr. per plats och år.

Den 1 januari 1969 infördes statsbidrag till kommunala familjedaghem. Genom beslut av riksdagen hösten 1974 kommer statsbidrag fr. o. m. den 1 januari 1975 att utgå med 35 % av kommunernas bruttokostnader för verksamheten inkl. omkostnadsersättning.

Allmän förskola för 6-åringar införs under år 1975. Statsbidragen till denna verksamhet beräknas till ca 60 milj. kr. per år.

Enligt förskolelagen är varje kommun fr. o. m. år 1975 skyldig att upprätta en plan för utbyggnaden av förskoleverksamheten. Planen skall avse en femårsperiod och innefatta en redovisning av behovet av förskoleverksamhet och på vilket sätt och i vilken utsträckning kommunen avser att tillgodose detta behov.

3.6 Arbetsmarknad och regionalpolitik

Denna ändamålsgrupp omfattar statens utgifter för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder såsom arbetsförmedling, sysselsättningsskapande åtgärder, arbetsmarknadsutbildning, kontant stöd vid arbetslöshet och arbetarskydd. Vidare redovisas här utgifterna för regionalpolitiska stödåtgärder i form av bidragsverksamhet, transportstöd, lokaliseringsslån osv.

Sedan 1960-talets början har utgifterna för arbetsmarknads- och regionalpolitiken ökat mycket kraftigt. Under de senaste fyra budgetåren har utgifterna i fasta priser inom denna ändamålsgrupp stigit med i ge-

nomsnitt 11 % per år. De snabbt ökande anslagen är ett uttryck för en höjning av ambitionsnivån, bl. a. i form av ökade insatser i anslutning till näringslivets strukturomvandling. Det kan i sammanhanget nämnas att arbetsmarknadsverkets personalökning hittills under 1970-talet uppgår till ca 760 nya tjänster. Till dessa kommer ytterligare 290 tjänster som tillförs verket efter beslut av riksdagen år 1975.

Den reformering av arbetsmarknadsutbildningen som föreslagits i prop. 1975: 45 kommer att utgöra en viktig utgångspunkt för de närmaste årens arbetsmarknadspolitik. I övrigt torde arbetsmarknadspolitiken — liksom hittills under 1970-talet — i första hand komma att inriktas på åtgärder för de grupper som har särskilda problem att få eller behålla ett arbete. För att uppfylla målet om en jämnare fördelning av sysselsättningsmöjligheterna mellan olika regioner krävs även fortsättningsvis insatser såväl i fråga om åtgärder som syftar till ökad yrkesmässig och geografisk rörlighet som i fråga om regionalpolitiskt stöd i de delar av landet som har svårt att uppnå en tillfredsställande sysselsättningsnivå. Långtidsbedömningarna för denna ändamålsgrupp inkluderar inte kostnader för eventuella stabiliseringspolitiskt motiverade insatser.

Tabell 9. Arbetsmarknad och regionalpolitik
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70 — 1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76 — 1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76 — 1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter</i>	+11,1	5 322	+192	+57	+65	+44	+3,7	+1,8
därav								
arbetsmarknads-								
politik	+ 8,7	4 280	+171	+55	+45	+40	+4,0	+1,8
regionalpolitik	+25,9	858	+ 8	+ 2	+20	+ 4	+0,9	+1,0

Riksdagen har år 1975 förelagts förslag om reformerad *arbetsmarknadsutbildning*. Reformen som avser såväl bidragen som utbildningens omfattning, finansieras huvudsakligen via en särskild arbetsgivaravgift. Bidragssystemet anknyter till arbetslöshetsförsäkringen. För elever som tillhör erkända arbetslöshetskassor utgår en skattepliktig dagpenning på 90—130 kr. (inkl. stimulansbidrag). Oförsäkrade erhåller en dagpenning på 90 kr./dag. Statens bidrag förs tillsammans med arbetsgivaravgifterna till en särskild arbetsmarknadsutbildningsfond. Utbetalningarna från denna fond redovisas inte på budgetens utgiftssida. De i tabeln under arbetsmarknadspolitik angivna utgiftsförändringarna återspeglar därför endast till en begränsad del omfattningen av denna reform.

De sysselsättningsskapande åtgärderna i form av *beredskapsarbeten* har beräknats få en i huvudsak oförändrad omfattning jämfört med den väntade utvecklingen för budgetåret 1975/76.

Anslagen till *kontant stöd vid arbetslöshet* beräknas öka under hela femårsperioden till följd av ett växande antal medlemmar i de erkända arbetslöshetskassorna.

I arbetsmarknadspolitiken ingår vidare strävanden att med hjälp av anpassningsgrupperna bereda arbete på den reguljära arbetsmarknaden för personer med nedsatt arbetsförmåga. Likväl krävs en forstätt utbyggnad i första hand av den *halvskyddade men också av den skyddade sysselsättningen*.

I fråga om *regional utveckling* beslutade 1973 års riksdag om en femårig ram på 2 500 milj. kr. för regionalpolitiskt stöd. Femårsprogrammet upphör budgetåret 1977/78, men verksamheten har i långtidsbudgeten antagits ligga kvar på oförändrad nivå även budgetåren 1978/79 och 1979/80.

I ändamålsgrupperna ingår slutligen kostnader för arbetarskydd. Sedan budgetåret 1971/72 har arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen erhållit sammanlagt ca 350 nya tjänster, inkl. de 78 tjänster som anvisats för budgetåret 1975/76. De nya lagreglerna om arbetarskyddet innebär att skyddsorganisationen på arbetsplatserna fått betydligt ökade befogenheter.

3.7 Bostäder

Denna ändamålsgrupp domineras av räntebidrag och långivningen till bostadsbyggandet som för budgetåret 1975/76 föreslagits uppgå till drygt 3,8 miljarder kr. Bland övriga anslag märks lånefonden för kommunala markförvärv, vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. samt bostadstillägg för låginkomsttagare.

Tabell 10. Bostäder
(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till					Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
		1976/77	1977/78	1978/79	1979/80			
—2,0	4 995	+348	+148	—526	+25	+7,0		—0,1

Väsentliga bostadspolitiska reformer med angivande av vissa riktlinjer för den framtida bostadspolitiken beslöts under år 1974. I fråga om *bostadsfinansieringen* innebär reformerna direkta subventioner vilka un-

danröjer problemen med skuldökning inom lånesystemet. Genom de ändrade finansieringsreglerna uppnås en bättre likställighet i fråga om boendekostnader för olika besittningsformer och bättre förutsättningar för en i förhållande till de boendes betalningsförmåga rimlig hyresnivå i senare årgångar av hus.

Nyproducerade hyres- och bostadsrättslägenheter får genom det nya finansieringssystemet en garanterad låneränta på 3,9 % under det första året av lånetiden. För nyproducerade småhus som bebos av låntagaren blir motsvarande ränta 6 %. För statsbelånade hus gäller således att räntekostnader över de garanterade nivåerna subventioneras bort och alltså betalas av staten. De garanterade räntenivåerna skall för följande år av lånetiden höjas på visst sätt. Systemet med garanterade räntenivåer berör även stora delar av beståndet av fastigheter finansierade med statliga lån. Reformerna inom finansieringssystemet innebär vidare bl. a. en ökning av statslånets storlek för småhus som bebos av låntagaren och bostadsrättshus varigenom kontantinsatsen i princip kan minskas till hälften av vad den tidigare har varit.

Med utgången av år 1974 infriades det långsiktiga *bostadsbyggnadsprogrammet* på en miljon färdigställda lägenheter för perioden 1965—1974 som riksdagen uttalat sig för att följa. Med utgångspunkt i att bostadspolitiken måste få den omfattning och inriktning som krävs för att trångboddheten skall kunna avskaffas har riksdagen förutsatt ett fortsatt högt bostadsbyggande. Man har därvid uppskattat det erforderliga resursutrymmet till 70 000—80 000 lägenheter per år som ett genomsnitt för de kommande åren. Antalet nyproducerade statsbelånade lägenheter som ryms inom de av statsmakterna angivna ramarna för bostadsbyggandet uppgår till 72 500 lägenheter såväl för innevarande år som för åren 1976 och 1977. I långtidsbudgeten har samma antagande om nyproduktionens omfattning fått gälla även för de återstående åren under perioden. Härtill kommer visst privatfinansierat byggande.

Det mycket höga bostadsbyggandet i början av 1970-talet har i för-
ening med en dämpning av efterfrågan lett till en ökning av antalet uthyrda lägenheter på vissa orter i landet. Detta har medfört ekonomiska problem för vissa bostadsföretag. För att underlätta den finansiella situationen för sådana företag har statsmakterna beviljat särskilda lån för täckande av *hyresförluster*. Lånemöjligheterna har av 1975 års riksdag utsträckts till att omfatta förluster t. o. m. år 1976. Hänsyn härtil har tagits i långtidsbudgeten liksom till att delar av lånen i vissa fall kan efterges. I avsikt att motverka hyresförluster skall vidare enligt beslut av 1974 års riksdag särskilda bidrag kunna utgå fr. o. m. den 1 juli 1975 för förbättring av befintliga boendemiljöer.

Den jämfört med början av 1970-talet relativa nedgången i nyproduktionen frigör resurser som möjliggör en ökad ombyggnads- och förbättringsverksamhet. Under senare år har betydande förbättringar genom-

förts vad gäller såväl stöd till upprustningsverksamhet som ökade beslutsramar. Även för de närmaste åren förutses en hög aktivitet inom detta område.

Sammanfattningsvis beräknas anslagsbehovet vara ungefär oförändrat som genomsnitt för perioden 1975/76—1979/80. Hänsyn har därvid ej tagits till höjningen av obligationsräntan. För budgetåret 1976/77 förutses en ökning av medelsförbrukningen om ca 350 milj. kr. eller 7 %. Huvudparten härav beror på gjorda antaganden om bostadslångivningen. Det förhållandet att anslagsbeloppen under periodens senare år minskar sammanhänger bl. a. med att vissa tidsbegränsade utgiftsåtaganden bortfaller och att amorteringar i stigande utsträckning flyter in på bostadslånefonden. Som exempel på tidsbegränsade åtaganden kan nämnas lånemöjligheterna för hyresförluster som antagits upphöra vid utgången av år 1976. Förutsättningarna om fasta priser och därmed oförändrade byggkostnader bidrar också till det i fasta priser vikande anslagsbehovet för periodens senare del.

3.8 Skattebidrag till kommuner

I denna ändamålsgrupp ingår skatteutjämningsbidrag, skattebortfallsbidrag i anledning av 1970 års skattereform, särskilt bidrag till kommunerna i samband med den statteomläggning som trädde i kraft den 1 januari 1973 samt det extra bidrag som utgår i enlighet med överenskomsten om begränsning av den kommunala utdebiteringen under åren 1976 och 1977. Vidare tillkommer kompensation till kommunerna för minskat skatteunderlag i anledning av den skattereform som trädde i kraft den 1 januari 1975.

Tabell 11. Skattebidrag till kommuner
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter</i>	+14,1	4 324	+937	+117	—351	+188	+21,7	+4,8
därav								
skatteutjämningsbidrag	+ 1,9	2 800	+163	+ 41	+ 58	+ 77	+ 5,8	+2,9

Skatteutjämningsbidragen, som utgör huvuddelen av ändamålsgruppen, syftar huvudsakligen till att stödja kommuner, landstingskommuner och kyrkliga kommuner med svag skattekraft. Enligt de ändrade bidragsbestämmelser som gäller fr. o. m. år 1974 utgår bidrag till kommuner och landstingskommuner för att tillförsäkra dessa ett visst skatteun-

derlag som relateras till medelskattkraften i landet. Skattekraftsgarantin varierar med det geografiska läget. De kyrkliga kommunerna får samma skatteutjämningsbidrag som år 1973 med en årlig femprocentig uppräknings av föregående års bidragsbelopp.

I särskilda fall utgår extra skatteutjämningsbidrag till kommuner som befinner sig i en besvärlig ekonomisk situation. Vidare utgår en under åren 1975—80 successivt minskande övergångskompensation till sådana kommuner och landstingskommuner som till följd av de nya bestämmelserna skulle ha fått sänkt bidrag år 1974 jämfört med bidraget för år 1973.

Skatteutjämningsbidragen svarar för en betydande del av kommunernas samlade inkomster. Bidragen betyder mest för Gotland och norrlandslänen. De lägsta bidragen per invånare får storstadslänen.

Anslagsbehovet påverkas främst av skatteunderlaget och utdebiteringen. Utvecklingen av dessa faktorer har medfört att statens utgifter för skatteutjämningsbidrag ökat kraftigt under de senaste åren. Härutöver medförde övergången till de nya bidragsbestämmelserna den 1 januari 1974 ett ökat utgiftsbehov om ca 370 milj. kr.

Skattebortfallsbidragen är avsedda att kompensera kommunerna för det inkomstbortfall som uppstår till följd av 1970 års skattereform. Detta bortfall har beräknats till 1 250 milj. kr. för år 1971. Bidragsgivningen minskar härefter i takt med att den skattekraft som kommunerna förlorade i anledning av 1970 års skattereform återvinns genom att skatteunderlaget per inkomsttagare ökar.

Det särskilda bidraget till kommunerna utgår med 122 milj. kr. per år. Bidraget ger kommuner och landstingskommuner kompensation för den skatteomläggning som trädde i kraft den 1 januari 1973.

Såsom en följd av den överenskommelse mellan företrädare för regeringen samt Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet i februari 1975 rörande begränsning av kommunalskatternas höjning under åren 1976 och 1977 har riksdagen föreslagits att anvisa medel till ett *extra bidrag* till kommuner och landstingskommuner (prop. 1975: 51). Bidraget utgår med 600 milj. kr. under vart och ett av åren 1976 och 1977.

Genom den skattereform som beslutades vid 1974 års riksdag får kommuner och landstingskommuner ett minskat skatteunderlag på grund av ändrade avdragsregler och vissa ökade kostnader för bostadstillägg. Riksdagens beslut innebär att *kompensation* skall utgå till följd härav. I långtidsbudgeten har beräknats statens kostnader för denna kompensation, som börjar utbetalas under budgetåret 1976/77.

3.9 Hälso-, sjuk- och socialvård

Denna ändamålsgrupp omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Huvudparten av här redovisade utgifter avser

statsbidrag till vårdområden under kommunalt huvudmannaskap, varav statsbidrag till den psykiatriska sjukvården utgör den största posten. Betydande statsbidrag utgår också till annan hälso- och sjukvård, åldringsvård och för samhällets åtgärder för handikappade. I direkt statlig regi drivs dock bl. a. vissa sjukhus, ungdomsvårdsskolor samt vissa vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Tabell 12. Hälso-, sjuk- och socialvård
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter</i>	+0,8	3 837	—147	+23	+4	+24	—3,9	—0,6
därav								
psykiatrisk sjukvård m. m.	+0,9	1 794	—35	—3	—3	0	—2,0	—0,6
kroppssjukvård och allmän hälsovård	—1,9	550	+4	+3	—10	0	+0,7	—0,1
åldringsvård	—5,4	281	+17	+17	+17	+17	+6,0	+5,6

Överenskommelser om ändrade bidragsregler för den *psykiatriska sjukvården* och regler för finansieringen av vissa provinsialläkares pensionering godkändes av riksdagen år 1972. Genom avtal har parterna träffat överenskommelse om driftbidragen för tiden t. o. m. år 1974. För perioden därefter har driftbidragen schablonmässigt tagits upp med samma belopp som för budgetåret 1975/76. Avtal angående bidrag till anordnande av vissa kliniker upphör vilket leder till en smärre anslagsminskning 1976/77.

De statliga utgifterna för *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser en rad myndigheter på detta område, statliga sjukhus, statsbidrag till olika former av hälso- och sjukvård samt en viss del av kostnaderna för de kommunala undervisningssjukhusen. Beräkningarna av statens utgifter för sjukhus har skett med utgångspunkt i nuvarande grunder för samarbetet med övriga finansärer. Vidareutbildningen av läkare beräknas bli ytterligare utbyggd.

Den öppna *åldringsvården* har fått allt större betydelse. Bl. a. har den sociala hemhjälpen, som främst är inriktad på äldre, handikappade och barnfamiljer, expanderat mycket kraftigt. Fr. o. m. år 1975 kommer statsbidrag enligt beslut av riksdagen att utgå med 35 % av kommunernas bruttokostnader för färdtjänst för handikappade. Samtidigt ändras tidigare bidragsregler för social hemhjälp till att omfatta 35 % av kommunernas bruttokostnader för hemhjälpen, varvid statsbidrag inte lämnas bara för hemvårdare och hemsamariter utan även för kostnader avseende hårvård och fotvård, badservice, matdistribution, snöröjning och

hemhjälpssledare. Ungefär 335 000 åldringar och handikappade beräknas få social hemhjälp år 1975. Utgiftsökningen under budgetåren 1976/77—1979/80 beror bl. a. på fortsatt relativt snabb ökning av antalet ålderspensionärer.

I ändamålsgruppen redovisas även bl. a. utgifterna för nykerhetsvård, ungdomsvård och åtgärder för handikappade.

Nykerhetsvårdens utveckling kännetecknas av att de frivilliga och öppna vårdformerna ökat kraftigt under senare år medan antalet tvångsintagningar minskat. Platsbehovet vid nykerhetsvårdens anstalter förutses fortsätta minska. De kommunala nykerhetsnämndernas verksamhet med frivilliga och öppna vårdformer för alkohol- och narkotikamissbrukare ges fortsatt stöd.

Anslagen till *ungdomsvården* avser främst de statliga ungdomsvårdsskolorna. Under femårsperioden förutses ett vikande behov av platser i den institutionella vården vid ungdomsvårdsskolorna.

Samhällets *åtgärder för handikappade* spänner över en rad områden. Den större delen av utgifterna — t. ex. förtidspensioner och invaliditetsersättningar inom folkpensioneringen — redovisas under andra ändamålsgrupper. Här redovisas utgifterna för bidrag till särskolor, till tekniska hjälpmedel m. m.

Enligt förslag i prop. 1975: 36 övertar landstingen hjälpverksamheten fr. o. m. den 1 januari 1976. Enhetligt bidrag för landstingens kostnader kommer att utgå ur sjukförsäkringen, varvid det särskilda statsbidraget upphör. Anslagsminskningen 1976/77 beror på detta. Ersättningen från sjukförsäkringen omfattar även förhöjd ersättning till de sjukvårdshuvudmän som medverkar vid anskaffning av kostnadsfria eller prisnedsatta glasögon till barn och ungdom.

3.10 Rättsväsende

Till ändamålsgruppen hör polisväsendet, åklagarväsendet, domstolsväsendet, kriminalvården samt exekutionsväsendet.

Tabell 13. Rättsväsende

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter därav</i>	+6,7	3 613	+15	+13	+12	+17	+0,4	+0,4
polisväsendet	+7,0	1 861	— 5	+ 9	+ 9	+13	—0,3	+0,4
domstolar m. m.	+7,5	566	+23	+ 3	+ 4	+ 4	+4,1	+1,5
kriminalvård	+7,0	544	— 4	+ 5	+ 2	— 1	—0,7	0

Över hälften av utgifterna för rättsväsendet hänför sig till *polisväsendet* som också svarar för ca 60 % av personalen. Polisväsendet har under budgetåren 1973/74—1975/76 tillförts drygt 1 700 tjänster i huvudsak till följd av riksdagens beslut med anledning av brottskommissionens förslag.

Den så kallade kriminalitetsgruppen har försökt bedöma utvecklingen av brott som kan komma till polisens kännedom under åren 1975—1979. Gruppens bedömning är intagen i brottsförebyggande rådets rapport 1974: 2. Gruppen har framhållit att dess bedömning är mycket osäker. Prognoserna är därför inte ägnade att ligga till grund för bedömningar av resursbehovet inom rättsväsendet. Den förväntade ökningen av biltrafiken kommer i viss utsträckning att medföra ett ökat övervakningsarbete för polisens del. Bl. a. mot denna bakgrund förutses vissa resursökningar under perioden.

Investeringarna i nya polishus har legat på en mycket hög nivå under senare år. De beräknas minska under perioden medan statens inlösen av i kommunal regi uppförda polishus väntas fortgå i oförändrad takt.

Domstolsväsendet svarar för ca 15 % av antalet sysselsatta inom sektorn. Vissa smärre personalökningar förutses. Rättshjälpkostnaderna och kostnaderna under anslaget till ersättning åt vittnen m. m. förväntas öka påtagligt under periodens första år.

Kriminalvården svarar för ca 15 % av antalet anställda inom rättsväsendet. Beläggningen vid anstalterna har sjunkit under senare år och förväntas sjunka ytterligare. Den sjunkande beläggningen gör det nödvändigt att reducera platsantalet vid anstalterna. Beslut har fattats om att antalet platser successivt skall minska med omkring 290 fram till den 30 juni 1976. Ytterligare minskningar väntas därefter komma till stånd. Resursberäkningarna i övrigt har skett utifrån den plan för reformering av kriminalvårdens organisation och verksamhet som redovisades i 1973 års statsverksproposition. Planen innebär bl. a. en ny regional indelning, ett nytt anstaltssystem och en ökad satsning på frivård.

Inom *exekutionsväsendet* förutses rationalisering medföra en viss personalminskning.

3.11 Internationellt utvecklingsbistånd m. m.

Denna utgiftsgrupp innefattar anslag till internationellt utvecklingssamarbete, bidrag till internationella organisationer och anslag till andra internationella ändamål. Anslagsgruppen domineras av utgifterna för utvecklingssamarbetet.

I tabell 15 presenteras utvecklingen av biståndsanslagen i löpande priser.

Tabell 14. Utvecklingsbistånd m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1969/70— 1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1975/76— 1976/77	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1975/76— 1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
<i>Totala utgifter</i>	+20,6	3 000	+37	+87	+86	+93	+1,2	+2,4
därav utvecklings- bistånd	+21,9	2 860	+36	+87	+90	+92	+1,3	+2,6

I och med den för budgetåret 1975/76 föreslagna ökningen av biståndsanslagen med 760 milj. kr. beräknas dessa anslag uppgå till ett be-
lopp som motsvarar det av riksdagen fastställda målet om 1 % av brut-
tonationalprodukten till marknadspris. Fr. o. m. budgetåret 1976/77 för-
utsätts beräkningen av anslagen i enlighet med vad som sägs i 1975 års
budgetproposition baseras på den BNP-prognos som görs i finansplanen
för det kalenderår under vilket förslagen framläggs. Biståndsanslagen
beräknas härefter öka i samma takt som den förväntade ökningen i
bruttonationalprodukten, dvs. med ca 7 % per år i löpande priser.

Tabell 15. Utvecklingsbistånd
(Milj. kr., löpande priser)

	1975/76	1976/77	1977/78
Utvecklingsbistånd	2 860	3 041	3 258
Förändring från föregående budgetår	+760	+181	+217

3.12 Statsskuldräntor

Posten *statsskuldräntor* bestäms av förändringarna i statsskulden samt
av räntenivån på den statliga upplåningen. Ökningar av ränteutgifterna
ett visst budgetår beror i huvudsak på statens upplåningsbehov under
närmast föregående budgetår. För perioden 1975/76—1979/80 har hän-
syn till höjningen av obligationsräntan den 17 april 1975 tagits en-
dast vad avser den höjning av anslaget till riksgäldsfonden för budget-
året 1975/76 som föreslås i den reviderade finansplanen. De upplå-
ningsbehov som följer av de i långtidsbudgeten gjorda beräkningarna
av statens inkomster och utgifter vid oförändrad prisnivå t. o. m. bud-
getåret 1977/78 medför en markant ökning av de statliga ränteutgif-
terna t. o. m. budgetåret 1978/79. För budgetåret 1979/80 har ök-
ningen schablonmässigt antagits bli lika stor som närmast föregående
budgetår.

Tabell 16. Statsskuldräntor
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
Ränteutgifter	+5,1	4 600	+760	+880	+760	+760	+16,5	+13,9

3.13 Övrigt

Under denna rubrik har sammanförts utgifter som inte har hänförs till någon av de tidigare behandlade ändamålsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslag för att främja utvecklingen inom näringslivet, miljövård, kyrkliga och kulturella ändamål, idrotts- och fritidsverksamhet, central och regional förvaltning. Vidare har här beaktats förändringar i reservationsmedelsbehållningar och utnyttjande av rörliga krediter.

Tabell 17. Övrigt
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1975/76—1976/77	Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80		
Totala utgifter	+ 7,6	10 733	—10	—157	—534	—808	—0,1	—3,7
därav								
näringsars								
främjande	+ 6,1	3 913	+ 8	— 39	—108	— 3	+0,2	—0,9
miljövård, m. m.	+26,4	391	— 4	— 3	— 6	— 4	—1,0	—1,1
central förvaltning	+ 7,2	934	+15	— 9	— 5	+ 21	+1,6	+0,6

Inom gruppen *näringsars främjande* utgör stödet till jordbruksnäringen den tillsammans med industristödet största utgiftsposten. Beloppet om 2,6 miljarder kr. för subvention av livsmedelspriserna m. m. har förutsetts ligga oförändrat under hela femårsperioden.

Riksdagen har våren 1974 beslutat att ett nytt stålverk — Stålverk 80 — skall byggas i Luleå. Finansieringen härav kommer delvis att ske över budgeten i form av aktieteckning och lån motsvarande lokaliseringsslån. Dessa lån samt den antagna reservationsmedelsförbrukningen dominerar utgiftsutvecklingen för hela ändamålsgruppen.

I ändamålsgruppen ingår även utgifterna för bidrag till energibesparande åtgärder inom industrin m. m.

Under utgiftsgruppen *miljövård m. m.* svarar bidragen till kommuner för investeringar i reningsanläggningar för en stor del. I takt med att projekten färdigställs väntas utbetalningarna till kommunerna minska under perioden. Stödet till idrotten som ingår i denna ändamålsgrupp väntas däremot uppvisa en viss ökning.

Utgiftsposten *central förvaltning* omfattar anslag till bl. a. departementen utom försvarsdepartementet, riksdagen och dess verk samt vissa centrala ämbetsverk.

3.14 Totala utgifter

I tabell 18 sammanfattas utgiftsutvecklingen för samtliga utgiftsgrupper som behandlats i det föregående. Enligt de redovisade beräkningarna skulle utgifterna i fasta priser under den framförliggande fyraårsperioden öka med i genomsnitt 2,1 % per år att jämföra med en ökning på 5,1 % per år under perioden 1969/70—1973/74. Den lägre ökningstakten åren framöver beror framför allt på att beräkningarna har beaktat endast sådana utgiftskrav som följer av redan gjorda åtaganden. Ökningstalen under den gångna perioden avser däremot verkställda utgifter. Eftersom bedömningen av utgiftsutvecklingen blir allt mer osäker under femårsperiodens lopp är det av särskilt intresse att jämföra den beräknade förändringen till budgetåret 1976/77 med den genomsnittliga årliga ökningen 1969/70—1973/74. Vid en sådan jämförelse framgår att utgiftsökningen till budgetåret 1976/77 till följd av redan fattade beslut beräknas till inte mindre än 5,2 %. Detta innebär att redan gjorda åtaganden kräver en utgiftsökning som ligger över den genomsnittliga ökningen under jämförelseperioden. Tillväxten av statsutgifterna visar till följd av beräkningsmetodiken i allmänhet en fallande tendens. Till budgetåret 1978/79 ökar anslagen med endast ca 150 milj. kr. Detta är en följd av att vissa utgiftskrävande verksamheter och program upphör.

I absoluta tal förutses en speciellt kraftig ökning budgetåret 1976/77 för ändamålsgruppen folkpensioner, sjukförsäkring m. m. Det är framför allt anslaget till folkpensioner, vilket dominerar denna grupp, som till följd av fattade reformbeslut ökar kraftigt.

Även ändamålsgruppen skatteutjämningsbidrag m. m. ökar kraftigt, bl. a. som en följd av överenskommelsen om ekonomisk kompensation till kommunerna 1976 och 1977 för att möjliggöra en begränsning av de kommunala skattehöjningarna dessa år. Dessutom börjar ett nytt skattebortfallsbidrag att utgå med början budgetåret 1976/77. Detta införs för att kompensera kommunerna för skatteomläggningen år 1975.

Tabell 18. Utgiftsutvecklingen 1969/70–1979/80

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70–1973/74	1975/76 Ny ber.	Förändring från föregående budgetår till				Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76–1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80	
Folkpensioner, sjukförsäkring m. m.	+10,2	17 877	+1 881	+ 671	+571	+581	+ 4,8
Utbildning och forskning	– 0,3	13 319	+ 266	+ 83	+ 53	+ 61	+ 0,9
Totalförsvar	+ 0,2	10 276	+ 129	+ 369	+ 32	–517	0
Kommunikationer och energiförsörjning	+ 2,7	7 986	+ 158	– 1	–140	– 16	0
Stöd till barnfamiljer	+10,5	5 534	+ 374	+ 152	+133	+133	+ 3,4
Arbetsmarknad och regionalpolitik	+11,1	5 322	+ 192	+ 57	+ 65	+ 44	+ 1,8
Bostäder	– 2,0	4 995	+ 348	+ 148	–526	+ 25	– 0,1
Skattebidrag till kommuner m. m.	+14,1	4 324	+ 937	+ 117	–351	+188	+ 4,8
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 0,8	3 837	– 147	+ 23	+ 4	+ 24	– 0,6
Rätts- och polisväsende	+ 6,7	3 613	+ 15	+ 13	+ 12	+ 17	+ 0,4
Internationellt utvecklingsbistånd m. m.	+20,6	3 000	+ 37	+ 87	+ 86	+ 93	+ 2,4
Ränta på statsskulden m. m.	+ 5,1	4 615	+ 760	+ 880	+760	+760	+13,9
Övrigt	+ 7,6	10 733	– 10	– 157	–534	–808	– 3,7
Totalt	+ 5,1	95 431	+4 940	+2 442	+165	+585	+ 2,1

4 Statsutgifternas realekonomiska utveckling

4.1 Inledning

Tidigare har redovisats en bedömning av statsutgifternas utveckling fördelade på olika ändamål. För att ytterligare belysa utgiftsutvecklingen i ett samhällsekonomiskt perspektiv krävs en uppdelning av statsutgifterna i realekonomiska termer. Med realekonomiska termer avses en uppdelning i konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner.

Vid en analys av den statliga utgiftsutvecklingen i dessa termer är det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten direkt efterfrågar produktionsresurser i form av varor och tjänster och å andra sidan sådana utgifter som påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen indirekt genom sina effekter på de disponibla inkomsterna inom andra sektorer av ekonomin.

Den redovisning av anslagsbeloppens utveckling i realekonomiska kategorier som lämnas i det följande bygger i huvudsak på det inom natio-

nalräkenskaperna tillämpade SNA-systemet (System of National Accounts). Dock räknas här affärsverkens investeringar som direkta statliga investeringar.

De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna anger statens direkta efterfrågan på reala resurser. Som *konsumtionsutgifter* betraktas utgifter för statliga myndigheters produktion av tjänster inom t. ex. undervisningssektorn, rättsväsendet och försvaret. Av konsumtionsutgifterna består nära 60 % av löner och pensionskostnader. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten, hyror, försvarets materielinköp samt reparationer och underhåll.

I princip skiljer sig inte det investeringsbegrepp som används i beräkningarna för den statliga sektorn från det som används för den privata sektorn. Som statliga *investeringar* betraktas här utgifter för byggnader och anläggningar samt materielinköp för civila ändamål. Till skillnad mot vad som följer vid en strikt tillämpning av SNA-systemet räknas dock som nyss nämnts även affärsverkens investeringar som direkta statliga investeringar.

Det bör understrykas att avgränsningen mellan konsumtion och investering från vissa synpunkter kan te sig missvisande. Det kan sålunda hävdas att delar av konsumtionsutgifterna för t. ex. utbildning och forskning utgör produktiva investeringar i lika hög grad som exempelvis inköp av maskiner. Det bör också erinras om att utgifterna för försvarsmateriel och militära befästningar i nationalräkenskapssystemet betraktas som konsumtion och inte som investeringar.

Den del av statens utgifter som endast indirekt påverkar samhällsekonomin indelas i transfereringar och finansiella transaktioner.

Transfereringarna indelas i undergrupper med utgångspunkt i olika mottagare av inkomstöverföringen. Den dominerande gruppen är transfereringar till hushållen. I denna grupp ingår de från fördelningssynpunkt viktiga utgifterna för folkpensioner, bostadstillägg, barnbidrag, m. m. Som transfereringar räknas också statens bidrag till kommuner, företag och organisationer samt utgifter för utvecklingsbistånd och för statsskuldräntor.

Till gruppen *finansiella transaktioner* hänförs utgifter för utlåning, aktieteckning, markinköp, m. m. Denna utgiftskategori kan närmast uppfattas som en del av kreditmarknaden.

4.2 Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabell 19 redovisas statens utgifter för konsumtion och investeringar tillsammans med bidrag till kommuner för motsvarande ändamål. Effekterna på den totala efterfrågan kan sägas vara i stort sett desamma, oavsett om staten svarar för verksamheten eller kommunerna driver den med statsbidrag.

Tabell 19. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling
(Milj. kr., fasta priser)

	Genom- snittlig procentu- ell för- ändring 1969/70— 1973/74	Anslag 1975/76	Procentuell förändring till				Genom- snittlig procentu- ell för- ändring 1975/76— 1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80	
<i>Konsumtionsutgifter</i>	÷2,6	37 257	÷1,1	+0,7	÷0,9	÷1,0	÷0,9
Statliga	—2,5	26 707	÷0,7	÷0,2	—0,5	÷0,7	÷0,5
Driftbidrag till kommunerna	÷2,7	10 550	÷2,2	—1,9	÷1,9	÷1,8	÷1,9
<i>Investeringsutgifter</i>	÷3,3	8 173	÷3,9	+3,6	—3,2	—8,8	—1,2
Statliga	÷4,0	6 615	÷5,0	÷4,5	—3,8	—10,6	—1,4
Investeringsbidrag till kommunerna	+0,6	1 558	—0,7	—0,3	—0,3	—0,4	—0,4
<i>Summa konsumtions- och investeringsutgifter</i>	÷2,7	45 430	÷1,6	+1,2	÷0,1	—0,8	÷0,5

Dessa utgifter för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens och den statsunderstödda verksamhetens direkta efterfrågan på varor och tjänster, utgör knappt 50 % av de totala statsutgifterna. Utgifterna beräknas stiga med 0,5 % per år under den framförliggande femårsperioden, vilket är en avsevärt lägre ökningstakt än för jämförelseperioden 1969/70—1973/74. Detta beror framför allt på att utgifterna under den förflutna perioden inbegriper reformer medan beräkningarna för perioden framåt enbart avser konsekvenserna av redan fattade beslut.

Driftbidragen till kommunerna ökar något snabbare än den statliga konsumtionen och samtidigt något svagare än under jämförelseperioden.

Investeringarna visar en nedgång med drygt 1 % sett över hela perioden. Detta torde i första hand sammanhånga med att investeringsutvecklingen mer än konsumtionsutvecklingen påverkas av långtidsbudgetens karaktär.

För periodens första år, dvs. budgetåret 1976/77, förutses konsumtionen växa något snabbare än under de påföljande åren, vilket beror på bindningar till föregående års utgiftsbeslut. Detta gäller framför allt utvecklingen av driftbidragen till kommunerna.

För investeringar förutses en relativt kraftig utgiftsökning på den statliga sidan under budgetåren 1976/77 och 1977/78. I absoluta tal är ökningen 333 milj. kr. resp. 313 milj. kr. Det är framför allt anslagen till oljelagringsprogrammen samt kraftverksutbyggnaden som ökar kraftigt. Under de därpå följande budgetåren 1978/79 och 1979/80 minskar utgifterna för statliga investeringar genom att nu beslutade investeringar avslutas.

Investeringsbidragen till kommunerna minskar något.

Sammantaget ökar konsumtion och investeringar genomsnittligt under perioden 1975/76—1979/80 med 0,5 %.

4.3 Övriga realgrupper

Utvecklingen av transfereringar och finansiella transaktioner m. m. framgår av tabell 20. Dessa utgiftskategorier beräknas visa en betydligt snabbare tillväxttakt än konsumtions- och investeringsutgifterna, något som har varit ett genomgående drag även under den historiska jämförelseperioden. Sammantaget beräknas transfereringarna öka med i genomsnitt ca 4,5 % per år. Till skillnad från tidigare långtidsbudgetar beräknas de internationella transfereringarna utvecklas i förhållandevis måttlig takt. Detta beror på att enprocentmålet beräknas bli uppnått under budgetåret 1975/76.

Tabell 20. Utvecklingen av transfereringar m. m.
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Procentuell förändring till				Genomsnittlig procentuell förändring 1975/76—1979/80
			1976/77	1977/78	1978/79	1979/80	
<i>Transfereringar</i>	+10,1	45 489	+ 8,1	+4,0	+ 2,1	+ 3,4	+4,4
Till hushållen (inkl. socialförsäkringar)	+ 9,4	26 259	+ 7,7	+2,6	+ 2,2	+ 2,2	+3,6
Internationella	+11,8	2 493	+ 1,3	+2,9	+ 2,8	+ 3,0	+2,5
Skattebidrag till kommuner m. m.	+14,1	4 324	+21,7	+2,2	— 6,5	+ 3,7	+4,8
Övrigt	+10,4	12 413	+ 5,8	+7,8	+ 5,0	+ 5,8	+6,1
<i>Finansiella transaktioner</i>	— 4,5	4 512	+10,9	—1,5	—19,1	—20,0	—8,3

Transfereringarna till hushållen beräknas växa med i genomsnitt nära 4 % per år. Folkpensionerna, som beloppsmässigt dominerar denna realgrupp, ökar med ca 6 % per år. Utöver folkpensioner ingår i denna utgiftsgrupp bidragen till sjukförsäkringen och det kontanta stödet vid arbetslöshet. Skattebidrag till kommuner m. m. ökar kraftigt framför allt mellan budgetåren 1975/76—1976/77 bl. a. beroende på den kompensations som kommuner och landsting får till följd av den träffade överenskommelsen om skattestopp åren 1976 och 1977. Dessutom får kommunerna med början år 1977 ett nytt skattebortfallsbidrag med anledning av 1975 års skattereform. Gruppen övriga transfereringar i tabell 20 beräknas också öka tämligen kraftigt. Häri ingår bl. a. ränteutgifterna för den statliga upplåningen liksom transfereringar till statliga och privata företag.

I posten finansiella transaktioner ingår förutom den statliga utlåningen till bostadsbyggande, studiesociala ändamål m. m. även förändringarna i reservationsmedelsförbrukningen och de rörliga krediterna. För framförliggande perioden förutses för hela utgiftsposten en relativt kraftig minskning med drygt 8 % om året. Om utvecklingen av de reserverade medlen och de rörliga krediterna exkluderas, blir minskningen

endast ca 2,5 % i genomsnitt per år. Den beloppsmässigt mest expansiva komponenten utgör utlåningen till bostadsändamål. Norrbottens järnverk erhåller under budgetåren 1976/77—1978/79 stora lån till sin utbyggnad. Det sista budgetåret under perioden upphör denna långivning.

5 Personalutvecklingen

Redovisningen avser personal inom statlig verksamhet samt inom det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Redovisningen avser inte bara personal som avlönas från myndighetsanslag utan även anställda som avlönas t. ex. av forskningsråden och personal sysselsatt i uppdragsverksamhet. Statliga bolag ingår inte i redovisningen. AB Atomenergipersonal har dock inräknats, eftersom bolagets utgifter i stort sett bestrids genom anslag över budgeten. De statliga affärsverken ingår inte i långtidsbudgetens personalkalkyl men redovisas separat i det följande. Personalredovisningen avser den personalorganisation som myndigheterna beräknas ha enligt anvisade anslag, varför även vakanta tjänster ingår. Redovisningen sker i hela årstjänster. Det bör framhållas att statistiken har många svagheter och uppgifterna får betraktas som osäkra.

5.1 Långtidsbudgetens personalkalkyl

Den personalutveckling som följer av redovisade utgiftsberäkningar framgår av tabell 21. En uppdelning har skett på de områden som personalmässigt väger tungt.

Under långtidsbudgetperioden innebär det första året att personalen beräknas öka med drygt 800. Till de därpå följande budgetåren beräknas ökningstakten avtaga för att bli negativ det sista budgetåret under perioden. Till de ändamålsområden som ökar hör framför allt skolväsendet och vuxenutbildningen.

Tabell 21. Personalutvecklingen 1971/72—1979/80

	Genomsnittlig förändring 1971/72—1974/75	Förändring 1974/75—1975/76	Totalt 1975/76	Förändring till			
				1976/77	1977/78	1978/79	1979/80
Rättsväsende	+ 629	+ 621	33 703	+214	+149	+ 92	+167
Totalförsvär	+ 67	— 494	49 014	—536	—603	—601	—405
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 149	+ 57	6 813	+ 5	+ 17	+ 2	+ 17
Utbildning och forskning (exkl. skolväsendet och vuxenutbildningen)	+ 113	— 83	24 068	+193	+106	+ 97	+ 59
Arbetsmarknadspolitik	+ 563	+ 329	9 774	+105	+ 55	+ 55	+ 55
Kommunikationer och energiförsörjning	— 492	— 118	13 373	—175	— 53	— 10	0
Skolväsendet och vuxenutbildningen	+1 025	+1 002	101 084	+600	+600	+600	0
Övrigt	+1 621	+1 377	44 474	+417	+ 59	+ 77	— 37
Summa	+3 675	+2 691	282 303	+823	+330	+312	—144

Inom *rättsväsendet* väntas personalökningen bli mindre än under tidigare långtidsbudgetperioder. Ökningen avser främst polisväsendet och domstolsväsendet.

Nedskärningen av personalbehovet inom *totalförsvaret* fortsätter under långtidsbudgetperioden. Personalstyrkan inom försvarsmakten beräknas minska med 3 900 personer under perioden september 1972—september 1979.

Inom ändamålsgruppen *högre utbildning och forskning* väntas en viss personalökning. Denna ökning sammanhänger med gjorda antaganden rörande antalet närvarande studerande. Personalbehovet vid lärarhögskolorna förväntas successivt minska.

Även inom ändamålsgruppen *arbetsmarknadspolitik* förutses en viss ökning av personalbehovet framför allt för arbetsförmedlingen och för arbetarskyddet.

Inom *kommunikationsväsendet* förutses fortsatta minskningar främst inom vägväsendet. Här inräknas som tidigare nämnts inte affärsverken. En viss personalminskning väntas vidare på grund av den fortsatta rationaliseringen inom lots- och fyrväsendet.

Till följd av elevutvecklingen inom grundskolans område förutses vissa personalökningar inom *skolväsendet och vuxenutbildningen*. Behovet av lärare beräknas öka med ca 600 om året de tre första budgetåren. Inom gymnasieskolan beräknas däremot antalet lärare bli i stort sett oförändrat.

Som en följd av beräkningsmetodiken förutses personalökningarna, liksom utgiftsökningarna, under den framförliggande perioden bli väsentligt lägre än under jämförelseperioden. Det bör vidare understrykas att långtidsbudgetens personalredovisning inte återspeglar den statliga totala efterfrågan på arbetskraft.

5.2 Affärsverken

Personalutvecklingen inom affärsverken framgår av tabell 22. Affärsverkens efterfrågan på personal väntas fortsätta att minska.

Tabell 22. Personalutvecklingen vid affärsverken 1971/72—1979/80

	Genomsnittlig förändring 1971/72—1974/75	Förändring 1974/75—1975/76	Totalt 1975/76	Förändring till			
				1976/77	1977/78	1978/79	1979/80
Postverket	— 410	+ 600	41 700	0	+ 250	+ 350	+ 400
Televerket	— 545	— 320	40 800	— 350	— 500	— 500	— 500
Statens järnvägar	— 1 425	— 700	39 600	— 1 000	— 1 000	— 1 100	— 1 100
Luftfartsverket	+ 101	+ 141	1 857	+ 60	+ 60	+ 56	+ 74
Förenade fabriksverken	— 125	0	7 967	— 100	— 100	— 100	— 100
Statens vattenfallsverk	+ 624	+ 250	11 123	— 150	— 550	— 350	+ 300
Domänverket	— 358	— 336	5 178	— 315	— 315	— 310	— 275
<i>Summa</i>	— 2 138	— 365	148 255	— 1 855	— 2 155	— 1 954	— 1 201

Inom *postverket* bedrivs sedan flera år en omfattande rationaliseringsverksamhet med bl. a. ökad användning av ADB. Personalökningen har därför kunnat begränsas.

Det minskade personalbehovet hos *televerket* och *statens järnvägar* beror i stor utsträckning på rationaliseringar. Den kraftiga nedgången i personalantalet hos SJ bör också ses mot bakgrund av den snabba tillväxten i pensionsavgångarna under senare delen av 1970-talet.

Den något ökade efterfrågan på personal inom *luftfartsverket* motiveras bl. a. av behovet av driftpersonal vid nybyggda flygplatser. Vidare sker en viss personalöverföring från flygvapnet.

För *statens vattenfallsverk* förutses en viss personalminskning, vilken bl. a. beror på en minskad utbyggnadstakt av vattenkraftverken.

Även för *domänverket* förutses en minskning av personalbehovet till följd av skogsbrukets mekanisering.

6 Sammanfattande analys

6.1 Inledning

Som inledningsvis framhölls är syftet med långtidsbudgeten att ange konsekvenserna för den statliga budgetutvecklingen av de beslut statsmakterna redan fattat och de åtaganden som gjorts för framtiden. Långtidsbudgeten innefattar en beräkning av de resurser som krävs för att den statliga och statsunderstödda verksamheten skall kunna bedrivas i enlighet med dessa beslut och åtaganden. Här görs alltså inga försök att förutse beslut som statsmakterna kan komma att fatta under perioden. Den får därför inte uppfattas som en prognos över statsutgifternas sannolika förändringar. Däremot kan långtidsbudgeten genom att ange de inteckningar i resursutrymmet som redan gjorts utgöra en del av statsmakternas beslutsunderlag. På grundval av långtidsbudgeten kan en bedömning göras av utrymmet för nya aktiviteter och behovet av omprövning av existerande program. Utgiftsutvecklingen i 1975 års långtidsbudget påverkas i hög grad av de omfattande reformer som beslutats åren 1974 och 1975.

Beräkningarna utgår från anslagsbeloppen enligt kompletteringspropositionen för budgetåret 1975/76 och omfattar perioden t. o. m. budgetåret 1979/80.

6.2 Realekonomisk utveckling

De *totala statsutgifterna* ökade med i genomsnitt drygt 5 % om året i fasta priser under perioden 1969/70—1973/74. Enligt de beräkningar som redovisats i avsnitt 3 skulle utgifternas stegringstakt bli lägre under de kommande budgetåren. Den genomsnittliga tillväxten beräknas till

drygt 2 %. En sådan lägre utgiftsexpansion är emellertid en naturlig följd av de förutsättningar som gäller för långtidsbudgetarbetet. Med den utgångspunkt som gäller för kalkylerna, nämligen att endast effekterna av redan fattade beslut skall beaktas, blir följden att utgifterna för tidsbegränsade program som utlöper under perioden faller bort och att resursinsatserna i övrigt begränsas till vad som krävs för att infria och vidmakthålla gjorda åtaganden. Hänsyn har däremot inte tagits till eventuella kommande beslut av statsmakterna. Den utgiftsutveckling som faktiskt kommer till stånd avviker därför normalt från långtidsbudgetens beräkningar, såväl inom olika delområden som för de totala utgifterna. Särskilt för de senare åren i perioden understiger långtidsbudgetarnas utgiftsberäkningar regelmässigt den faktiska utvecklingen med stora belopp.

De relativt sett mest expansiva utgiftsområdena under jämförelseperioden var skatteutjämningsbidragen till kommunerna och det internationella utvecklingsbiståndet. Under långtidsbudgetperioden förutses statsskuldräntorna bli den utgiftspost som relativt sett växer snabbast. En snabb ökningstakt förutses även för folkpensioner, sjukförsäkring m. m., skatteutjämningsbidrag till kommunerna, stöd till barnfamiljer och internationellt utvecklingsbistånd. Dessa ändamålsgrupper svarar för den övervägande delen av budgetens expansion under långtidsbudgetperioden.

För att belysa på vilka olika sätt som de statliga utgifterna kommer att ställa *anspråk på samhällets reala resurser* är det av intresse att studera utgiftsutvecklingen av de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna. Dessa innebär nämligen en direkt efterfrågan på resurser. Effekten av transfereringarna på den totala efterfrågans utveckling är däremot indirekt på så sätt att dessa påverkar de disponibla inkomsterna hos mottagarna.

Utgifterna för konsumtion och investeringar, inkl. bidragen till kommunerna för dessa ändamål, ökade i fasta priser med 2,7 % per år under perioden 1969/70—1973/74 medan den årliga ökningen under långtidsbudgetperioden begränsas till 0,5 %. För såväl den förflutna som den framförliggande perioden utgör driftbidragen till kommunal konsumtion den mest expansiva komponenten.

Enligt kalkylerna skulle ökningstakten för de totala konsumtionsutgifterna sjunka från 2,6 % per år under jämförelseperioden till 0,9 % per år under långtidsbudgetperioden.

För investeringsutgifter förutses en kraftig ökning under långtidsbudgetperiodens två första år. Denna utveckling återspeglar bl. a. utbyggnaden av kraftverk och genomförandet av oljelagringsprogram. Bland andra stora investeringsprojekt av engångskaraktär som belastar långtidsbudgetens första år kan nämnas anläggandet av Landvetters flygplats och anskaffningen av isbrytare. För periodens senare år utvisar beräk-

ningarna en minskning av investeringarna. Sjunkande investeringsutgifter vid periodens slut är ett naturligt resultat av den beräkningsteknik som utnyttjas i långtidsbudgeten.

De utgifter som innebär transfereringar beräknas växa betydligt snabbare än utgifterna för konsumtion och investeringar. Detta gäller i synnerhet för periodens första år och sammanhänger bl. a. med ökningen av skattebidragen till kommunerna och med sänkningen av pensionsåldern.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de utgiftsbindningar som långtidsbudgeten redovisar i första hand avser inkomstöverföringar från den offentliga sektorn till andra sektorer, dvs. sådana utgifter som har en indirekt effekt på ekonomin via dessa andra sektorer efterfrågan. Detta förhållande accentueras om man hänför alla bidragen till kommunerna till denna utgiftsgrupp. Däremot är bindningarna till utgiftsökningar klart lägre i fråga om den statliga sektorns egen efterfrågan på varor och tjänster.

6.3 Budgetkalkyl i löpande priser

Den hittills redovisade analysen har belyst de inteckningar i det framtida resursutrymmet som följer av fattade beslut och gjorda åtaganden. Som ett underlag för budgetpolitiska beslut och budgetpolitisk planering är det emellertid av intresse att söka få en helhetsbild över budgetutvecklingen. Denna helhetsbild måste omfatta såväl utgifter som inkomster. Om ett krav på realism i kalkylerna skall kunna upprätthållas måste därvid tidsperspektivet begränsas. För de första åren i femårsperioden kan någorlunda väl grundade antaganden göras beträffande pris- och inkomstutvecklingen. Eventuella felaktigheter i antagandena om prisutvecklingen påverkar inte heller på något avgörande sätt kalkylerna i det kortare perspektivet men kan däremot allvarligt snedvrida bilden av utvecklingen på lång sikt.

Av detta skäl har redovisningen av budgetutvecklingen i det följande begränsats till att avse budgetåren 1975/76—1977/78. Härvid har förutsatts en prisstegring om 8 % år 1975, 5 % 1976 och 4 % under vart och ett av åren 1977 och 1978. Inkomst av tjänst har på basis av det löneavtal som träffats mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden beräknats öka med 12 % år 1975, 8 % år 1976 och därefter schablonmässigt med 7 % per år. Dessa antaganden överensstämmer för aktuella år med dem som redovisas i den reviderade finansplanen.

För *statsutgifternas* utveckling innebär en tillämpning av de gjorda antagandena helt naturligt en kraftigare ökning än i fastprisalternativet (jfr tabell 18). Detta gäller framför allt i de fall där utgifternas storlek är direkt knuten till prisindex, t. ex. försvarsutgifterna och folkpensionerna. Stigande priser medför också omkostnadsökningar m. m. i den

statliga verksamheten. Vidare har förutsatts att utgifterna för löner åt statsanställda och personal i statsunderstödd verksamhet i stort kommer att utvecklas enligt antagandena om förändringar i totalproduktion och priser. En beräkning av statsutgifternas utveckling i löpande priser redovisas i tabell 23.

Tabell 23. Utgiftsutvecklingen 1969/70—1977/78
(Milj. kr., löpande priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	Anslag 1975/76	Anslagsförändring till		Procentuell förändring	
			1976/77	1977/78	1975/76—1976/77	1976/77—1977/78
Totala utgifter i fasta priser	+ 5,1	95 431	+ 4 940	+ 2 442	+ 5,2	+ 2,4
<i>Tillkommande utgifter</i>						
Löneökningar	—	—	+ 2 420	+ 1 730	—	—
Försvaret	—	—	+ 529	+ 373	—	—
Folkpensioner och sjukförsäkr.	—	—	+ 386	+ 836	—	—
Utvecklingsbistånd	—	—	+ 145	+ 130	—	—
Skatteutjämningsbidrag m. m.	—	—	+ 166	+ 261	—	—
Omkostnader m. m.	—	—	+ 2 080	+ 1 170	—	—
<i>Summa löne- och pris-effekter</i>	—	—	+ 5 726	+ 4 500	—	—
Totala utgifter i löpande priser	+ 12,5	95 431	+ 10 666	+ 6 942	+ 11,2	+ 6,5

Enligt kalkylen skulle statsutgifterna öka med drygt 11 % till budgetåret 1976/77 och med drygt 6 % till budgetåret 1977/78. Det förtjänar att påpekas att beräkningen kan innebära en viss underskattning be-
tingad av att hänsyn inte fullt ut kunnat tas till den relativa kostnadsstegring som äger rum inom den offentliga tjänsteproduktionen. Detta sammanhänger bl. a. med att produktiviteten på detta område stiger långsammare än inom varuproduktionen. Löneökningar och andra prisökningar inom offentlig verksamhet får härigenom ett mera direkt genomslag på kostnaderna. En i stort sett enhetligt lönestegring i alla sektorer medför för områden med oförmånligare produktivitetens utveckling en relativt sett större kostnadsstegring än för andra sektorer. Löne- och prisantagandenas effekt på utgiftsutvecklingen blir härigenom större.

Den utveckling av *statsinkomsterna*, som följer av tidigare angivna antaganden, redovisas i tabell 24.

Tabell 24. Statsinkomsternas utveckling 1969/70—1977/78
(Milj. kr., löpande priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1973/74	1975/76	Inkomstförändring till		Procentuell förändring	
			1976/77	1977/78	1975/76—1976/77	1976/77—1977/78
Inkomstskatt m. m.	+ 5,3	32 925	+4 075	+4 800	+12,4	+13,0
Mervärdesskatt	+19,9	18 500	+2 450	+1 450	+13,2	+ 6,9
Allmän arbetsgivaravgift	+59,9	5 985	+ 295	+ 470	+ 4,9	+ 7,5
Övriga inkomster	+ 8,5	26 674	+1 458	+ 671	+ 5,5	+ 2,4
Summa	+11,1	84 084	+8 278	+7 391	+ 9,8	+ 8,0

Den antagna tillväxten av inkomst av tjänst ligger till grund för beräkningarna av inkomstskatt och mervärdesskatt. Övriga statsinkomster har i flertalet fall framskrivits med hjälp av andra metoder. Till följd av att löneavtal för år 1975 så pass sent under året träffats mellan parterna på arbetsmarknaden kommer preliminärskattebetalningarna på retroaktiva löner ej att inflyta till statskassan förrän andra halvåret 1975. Bokföringsmässigt innebär detta en överflyttning av ca 900 milj. kr. i skatteinkomster från budgetåret 1974/75 till budgetåret 1975/76. I nedanstående tabell har dock ej hänsyn tagits till detta. Under jämförelseperioden ökade de totala statsinkomsterna med drygt 11 % per år. För budgetåren 1976/77 och 1977/78 beräknas ökningen något måttligare eller ca 10 % resp. 8 %. Ökningen av inkomsterna på inkomstskatttiteln under perioden 1969/70—1973/74 begränsades till stor del genom de två skatteomläggningarna år 1971 och år 1973. Sammantaget innebär de två skatteomläggningarna en skattesänkning per helår om ca 5 miljarder kr.

Inkomsten av mervärdesskatt beror på utvecklingen av konsumtionen av mervärdesskattepliktiga varor, vilken i sin tur främst sammanhänger med förändringarna av den totala lönesumman. Med hänsyn till bl. a. den statliga skatteskalans progressivitet förutses den totala köpkraften, och därmed inkomsten från mervärdesskatten, öka i något långsammare takt än hushållens nominella inkomster.

Inkomsterna från den allmänna arbetsgivaravgiften beräknas öka med ca 5 % till budgetåret 1976/77.

6.4 Budgetsaldot

De överslagsmässiga budgetkalkyler, som nu redovisats, tecknar en utvecklingsbild, som sammanfattas i tabell 25. Här har justerats för effekterna på statsinkomsterna av förskjutningen i utbetalning av retroaktiva löner.

Tabell 25. Budgetsaldots utveckling 1974/75—1977/78
(Milj. kr., löpande priser)

	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78	Förändring från föregående år till					
					Absoluta tal			%		
					1975/76	1976/77	1977/78	1975/76	1976/77	1977/78
Inkomster	72 945	84 084	92 362	99 753	+ 11 139	+ 8 278	+ 7 391	+ 15,3	+ 9,8	+ 8,0
Utgifter	84 273	95 431	106 097	113 039	+ 11 158	+ 10 666	+ 6 942	+ 13,2	+ 11,2	+ 6,5
Saldo	-11 328	-11 347	-13 735	-13 286	- 19	- 2 388	+ 449	-	-	-
Förskjutning av skatteuppbörd på retroak- tiva löner år 1975	-	900	+ 900	..	..	..	..	..	..	..
Redovisat saldo	-12 228	-10 447	-13 735	-13 286	+ 1 781	- 3 288	+ 449	-	-	-

För budgetåret 1975/76 beräknas budgetunderskottet i den reviderade finansplanen uppgå till 11,3 miljarder kr. om ej hänsyn tas till förskjutning av skatteuppbörd till följd av retroaktiva löner år 1975. För budgetåret 1976/77 förutses en markant försämring. Enligt kalkylen kommer underskottet detta budgetår att uppgå till 13,7 miljarder kr. Härigenom har de statliga budgetunderskotten kommit upp på en i förhållande till hela bruttonationalprodukten (BNP) mycket hög nivå, vilket framgår av tabell 26.

Tabell 26. Det statliga budgetunderskottet i procent av BNP i löpande priser

1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78
4,0	4,4	4,0	4,5	4,1

Till följd av de reformer som beslutats åren 1974 och 1975 visar långtidsbudgeten en anmärkningsvärt stor utgiftsstegring till budgetåret 1976/77. Utgifterna ökar med 11,2 %, vilket är i stort sett lika mycket som stegringen under jämförelseperioden. Samtidigt stiger inkomsterna med ca 10 %. Detta innebär att infriandet av gjorda åtaganden ökar budgetens underskott med ca 2,4 miljarder kr. För budgetåret 1977/78 visar kalkylen, trots effekterna av långtidsbudgettekniken ett fortsatt stort underskott.

Riksrevisionsverkets approxi- mativa beräkning av budget- utfallet för budgetåret 1974/75

Bilaga 3

RIKSREVISIONSVERKET

1975-03-25

Till REGERINGEN

Beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1974/75

Enligt instruktion får riksrevisionsverket (RRV) härmed lämna beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1974/75.

1 Riksdagen 1975. I saml. Nr 100. Bilaga 3.

I beräkningarna ingår de av riksdagen beviljade anslagen på tilläggsstat I (FiU 1974: 42) till riksstaten för 1974/75 samt begärda anslag på tilläggsstat II och III (1975: 2, 7, 53 och 85). Sammanlagt uppgår de medräknade anslagen på tilläggsstaterna till 1 363 milj. kr.

Beräkningarna grundar sig i huvudsak på månatliga prognos- och utfallsuppgifter från större myndigheter. Inkomstittlarna har beräknats i samband med RRVs reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1975/76 varvid vissa titlar beräknats av RRV medan andra i första hand beräknats av de myndigheter som redovisar inkomsterna.

Totalbudgetens inkomster beräknas nu uppgå till 72 032 milj. kr. vilket är 40 milj. kr. mer än beräkningen i riksstaten. Utgifterna beräknas bli 83 433 milj. kr. dvs. 451 milj. kr. mer än beräkningen i riksstat och tilläggsstater. Totalbudgetens underskott beräknas därmed bli 11 401 milj. kr.

Totalbudgeten för budgetåret 1974/75 (milj. kr.)

	Riksstat (inkl. till- läggsstater)	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och riksstat (inkl. till- läggsstater)
INKOMSTER			
A Skatter, avgifter m. m.	65 883	65 470	-413
B Inkomster av statens kapital- fonder	4 013	4 205	+192
C Beräknad övrig finansiering	2 097	2 357	+260
Summa	71 992	72 032	+ 40
UTGIFTER			
Förslags- och obetecknade anslag	62 646	63 637	+991
Reservationsanslag	9 999	9 938	- 61
Investeringsanslag	10 137	9 626	-511
Rörliga krediter (+ = ökad disposition, - = minskad disposition)	+200	+232	+ 32
Summa	82 982	83 433	+451
TOTALBUDGETENS SALDO (inkomster-utgifter)	-10 990	-11 401	+411

I bilaga 1 redovisas totalbudgetens inkomster och utgifter fördelade på huvudtitlar. Utfallet av driftbudgetens inkomster framgår av bilaga 2. Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag anges i bilaga 3. Bilaga 4 och 5 visar förändringar i reservationerna för reservationsanslag respektive investeringsanslag. Beräknad förändring i disposition av rörliga krediter redovisas i bilaga 6.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen

Sanell, avdelningsdirektören Nilsson, varjämte byrådirektören Hansson varit föredragande.

G RUNE BERGGREN

Jörgen Hansson

Totalbudgeten för 1974/75 (milj. kr.)

Inkomster

	Riksstat	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och riksstat
A Skatter, avgifter, m. m.			
I Skatter	63 810	63 294	— 516
II Uppbörd i statens verksamhet	1 321	1 345	+ 24
III Diverse inkomster	751	831	+ 80
Summa	65 883	65 470	— 413
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I Statens affärsverksfonder	810	904	+ 94
II Riksbanksfonden	250	350	+ 100
III Statens allmänna fastighetsfond	433	433	—
IV Försvarets fastighetsfond	129	129	—
V Statens utlåningsfonder	1 965	1 960	— 5
VI Fonden för låneunderstöd	71	91	+ 20
VII Fonden för statens aktier	111	96	— 15
VIII Fonden för beredskapslagring	79	81	+ 2
IX Statens pensionsfonder	96	97	+ 1
X Diverse kapitalfonder	69	64	— 5
Summa	4 013	4 205	+ 192
C Beräknad övrig finansiering			
I Avskrivning och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna			
Statens affärsverksfonder	1 693	1 934	+ 241
Övriga kapitalfonder	377	398	+ 21
II Övrig kapitalåterbetalning	27	25	— 2
Summa	2 097	2 357	+ 260
Summa	71 992	72 032	+ 40
Underskott	10 990	11 401	+ 411
Summa	82 982	83 433	+ 451

Utgifter

	Riksstat (inkl. till- läggsstater)	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och riksstat (inkl. tilläggs- stater)
A Utgiftsanslag			
I Kungl. hov- och slottsstaterna	10	10	—
II Justitiedepartementet	2 942	3 125	+ 183
III Utrikesdepartementet	2 379	2 387	+ 8
IV Försvarsdepartementet	8 453	9 186	+ 733
V Socialdepartementet	23 485	24 209	+ 724
VI Kommunikationsdepartementet	5 599	5 638	+ 39
VII Finansdepartementet	6 976	5 609	— 1 367
VIII Utbildningsdepartementet	10 933	11 390	+ 457
IX Jordbruksdepartementet	3 502	3 701	+ 199
X Handelsdepartementet	445	453	+ 8
XI Arbetsmarknadsdepartementet	4 905	4 506	— 399
XII Bostadsdepartementet	4 909	5 034	+ 125
XIII Industridepartementet	2 503	2 505	+ 2
XIV Kommundepartementet	1 057	1 130	+ 73
XV Oförutsedda utgifter	1	1	—
XVI Riksdagen och dess verk m. m.	110	114	+ 4
XVII Underskott på riksgäldsfonden	3 475	3 675	+ 200
Summa	81 682	82 673	+ 991
B Beräknad övrig medelförbrukning			
I Minskning av anslagsbehållningar	1 100	+ 528	— 572
II Ökad disposition av rörliga krediter	200	+ 232	+ 32
Summa	1 300	+ 760	— 540
Summa	82 982	83 433	+ 451

Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida under budgetåret 1974/75 (milj. kr.)

	Riksstat	Beräknat utfall	Merinkomst (+) Brist (—)
A Skatter, avgifter, m. m.			
I Skatter:			
1 Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter:			
a Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m., <i>bevillning</i>	29 800	27 600	—2 200
b Kupongskatt, <i>bevillning</i>	26	29	+ 3
c Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i>	1	1	—
d Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	12	12	—
e Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	3	3	—
f Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	300	300	—
g Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	145	162	+ 17
h Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	407	409	+ 2
2 Automobilskattemedel:			
a Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	1 800	1 770	— 30
b Vägtrafikskatt, <i>bevillning</i>	1 745	1 800	+ 55
3 Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>	5 190	5 370	+ 180
4 Tullar och acciser:			
a Tullmedel, <i>bevillning</i>	1 090	1 205	+ 115
b Mervärdeskatt, <i>bevillning</i>	14 030	14 950	+ 920
c Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	406	406	—
d Omsättningsskatt på motorfordon, <i>bevillning</i>	616	682	+ 66
e Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 847	2 100	+ 253
f Rusdrycksförsäljningsmedel av parti- handelsbolag, <i>bevillning</i>	35	20	— 15
g Rusdrycksförsäljningsmedel av detalj- handelsbolag, <i>bevillning</i>	51	50	— 1
h Skatt på sprit, <i>bevillning</i>	2 805	2 900	+ 95
i Skatt på vin, <i>bevillning</i>	430	430	—
j Skatt på malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	695	665	— 30
k Energiskatt, <i>bevillning</i>	1 945	1 959	+ 14
l Särskild skatt på motorbränslen, <i>bevillning</i>	1	—	— 1
m Oljelagringsavgift, <i>bevillning</i>	115	122	+ 7
n Särskild vägtrafikskatt, <i>bevillning</i>	166	170	+ 4
o Skatt på annonser och reklam, <i>bevillning</i>	90	110	+ 20
p Skatt på spel, <i>bevillning</i>	60	70	+ 10
Säger för skatter	63 810	63 294	— 516
II Uppbörd i statens verksamhet:			
1 Expeditionsavgifter	108	105	— 3
2 Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	75	75	—
8 Inkomster vid karolinska sjukhuset	216	230	+ 14
15 Körkortsavgifter	44	44	—
16 Avgifter för registrering av motorfordon	55	65	+ 10
18 Fyravgifter	89	93	+ 4
19 Lotsavgifter	25	25	—
25 Pensionsmedel m. m.	293	285	— 8
26 Inkomst av myntning m. m.	50	32	— 18
44 Inkomster av statens gruvegendom	33	34	+ 1

	Riksstat	Beräknat utfall	Merinkomst (+) Brist (-)
45 Inkomster vid patent- och registrerings- väsendet	45	47	+ 2
48 Restavgifter	55	54	- 1
Övriga	233	256	+ 23
Säger för uppbörd i statens verksamhet	1 321	1 345	+ 24
III Diverse inkomster:			
1 Bötesmedel	95	108	+ 13
2 Totalisatormedel	95	115	+ 20
3 Tipsmedel	295	301	+ 6
4 Lotterimedel	181	217	+ 36
5 Övriga diverse inkomster	85	90	+ 5
Säger för diverse inkomster	751	831	+ 80
Säger för skatter, avgifter, m. m.	65 883	65 470	- 413
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I Statens affärsverksfonder:			
1 Postverket	3	22	+ 19
2 Televerket	159	175	+ 16
3 Statens järnvägar	35	95	+ 60
4 Luftfartsverket	19	28	+ 9
5 Förenade fabriksverken	1	1	—
6 Statens vattenfallsverk	570	560	- 10
7 Domänverket	23	23	—
Säger för statens affärsverksfonder	810	904	+ 94
II Riksbanksfonden	250	350	+ 100
III Statens allmänna fastighetsfond	433	433	—
IV Försvarets fastighetsfond	129	129	—
V Statens utlåningsfonder	1 965	1 960	- 5
VI Fonden för låneunderstöd	71	91	+ 20
VII Fonden för statens aktier	111	96	- 15
VIII Fonden för beredskapslagring	79	81	+ 2
IX Statens pensionsfonder	96	97	+ 1
X Diverse kapitalfonder:			
1 Fonden för kreditgivning till utlandet	3	3	—
2 Övriga diverse kapitalfonder	66	61	- 5
Säger för diverse kapitalfonder	69	64	- 5
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	4 013	4 205	+ 192
Summa	69 896	69 675	- 221

Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag under budgetåret 1974/75. (milj. kr.)

			Riksstat (inkl. tillägs- stater)	Beräknat utfall	Merutgift (+) Besparing (-)
II	B	6 Lokala polisorganisationen:			
		Förvaltningskostnader, f	1 331	1 407	+ 76
	F	2 Fångvårdsanstalterna, f	356	382	+ 26
	F	8 Kriminalvårdsenheter med särskild budget, f	0	47	+ 47
IV	A	5 Reglering av prisstegringar för det militära försvaret, f	970	0	- 970
	A	6 Reglering av prisstegringar för civilförsvaret, f	18	0	- 18
	B	1 Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet, f	1 824	2 218	+ 394
	B	2 Arméförband: Materielanskaffning, f	599	809	+ 210
	B	4 Arméförband: Forskning och utveckling, f	50	62	+ 12
	C	1 Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet, f	593	731	+ 138
	C	2 Marinförband: Materielanskaffning, f	327	408	+ 81
	D	1 Flygförband: Ledning och förbandsverksamhet, f	1 011	1 230	+ 219
	D	2 Flygförband: Materielanskaffning, f	985	1 265	+ 280
	D	4 Flygförband: Forskning och utveckling, f	399	560	+ 161
	E	5 Militärömrådestaber m. m., f	128	146	+ 18
	F	3 Fortifikationsförvaltningen, f	39	49	+ 10
	F	4 Försvarets materielverk, f	255	307	+ 52
	F	5 Gemensam försvarsforskning, f	127	148	+ 21
	F	6 Försvarets radioanstalt, f	62	76	+ 14
	G	1 Civilförsvar, f	127	160	+ 33
V	B	4 Folkpensioner, f	12 470	12 982	+ 512
	B	6 Bidrag till sjukförsäkringen, f	3 290	3 100	- 190
	C	1 Allmänna barnbidrag, f	2 720	2 685	- 35
	C	3 Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen, f	355	309	- 46
	C	4 Ersättning för bidragsförskott, f	250	264	+ 14
	G	1 Karolinska sjukhuset: Driftkostnader, f	397	447	+ 50
	G	3 Akademiska sjukhuset, i Uppsala: Avlöningar till läkare, f	47	57	+ 10
	G	6 Bidrag till kommunala undervisnings-sjukhus, f	190	290	+ 100
V	H	4 Bidrag till driften av kliniker för psykiiskt sjuka m. m., f	1 382	1 649	+ 267
	I	1 Ungdomsvårdsskolorna: Driftkostnader, f	103	113	+ 10
	K	5 Bidrag till driften av särskolor m. m., f	143	160	+ 17
VI	F	2 Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser, f	203	229	+ 26
VII	C	1 Tullverket: Förvaltningskostnader, f	275	285	+ 10
	D	2 Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m., f	2 650	2 617	- 33
	E	17 Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m., f	1 420	50	-1 370
VIII	D	9 Bidrag till driften av grundskolor, f	4 260	4 500	+ 240
	D	18 Bidrag till driften av gymnasieskolor, f	1 438	1 480	+ 42
	D	35 Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m., f	168	235	+ 67

			Riksstat (inkl. tilläggs- stater)	Beräknat utfall	Merutgift (+) Besparing (-)	
E	11	Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal, f	85	98	+	13
E	13	Medicinska fakulteterna m. m.: Avlö- ningar till lärarpersonal, f	120	132	+	12
E	20	Matematisk-naturvetenskapliga fakul- teterna m. m.: Avlöningar till lärar- personal, f	106	116	+	10
E	22	Tekniska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal, f	95	106	+	11
E	39	Lokalkostnader vid universiteten m. m., f	271	286	+	15
F	1	Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m., f	171	182	+	11
G	5	Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna, f	165	140	-	25
G	6	Bidrag till studiecirkelverksamhet, f	259	289	+	30
IX	C 3	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, f	2 125	2 212	+	87
	H 11	Bidrag till kommunala avloppsrenings- verk m. m., f	155	252	+	97
XI	B 1	Arbetsmarknadsservice, f	1 473	1 410	-	63
	B 4	Kontant stöd vid arbetslöshet, f	975	578	-	397
	D 2	Åtgärder för flyktingar, f	18	30	+	12
	E 1	Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksam- het, f	188	235	+	47
XII	B 4	Bostadstillägg m. m., f	1 095	1 270	+	175
XII	B 6	Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m., f	195	140	-	55
XIV	B 1	Länsstyrelserna, f	659	714	+	55
	B 2	Lokala skattemyndigheterna, f	194	205	+	11
XVII	Underskott på riksgäldsfonden		3 475	3 675	+	200
	Övriga		9 860	10 110	+	322
Summa			62 646	63 637	+	991

Beräknade reservationsmedelsförändringar under budgetåret 1974/75 (milj. kr.)

			Reservation 1974-07-01	Reservation 1975-06-30	Ökning (+) Minskning (—)
III	C	1 Bidrag till internationella bistånds- program	521	603	+ 82
	C	2 Bilateralt utvecklingssamarbete	784	732	— 52
V	D	2 Bidrag till anordnande av förskolor och fritidshem	52	0	— 52
	D	7 Särskilda insatser för en barnvänlig boendemiljö	29	11	— 18
	H	3 Bidrag till anordnande av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	54	40	— 14
VI	B	3 Byggande av statliga vägar	494	379	—115
	B	4 Särskilda byggnads- och förbättrings- åtgärder avseende statliga vägar		130	+130
	B	6 Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator	198	187	— 11
IX	H	12 Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin	346	314	— 32
XI	B	2 Sysselsättningsskapande åtgärder för arbetslösa	635	281	—354
	C	4 Särskilda åtgärder för arbetsanpassning	51	0	— 51
XII	B	10 Vissa energibesparande åtgärder	248	258	+ 10
XIII	E	1 Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling	70	93	+ 23
		Övriga	1 079	1 044	— 30
		Summa	4 561	4 072	—489

Bilaga 5

Beräknade förändringar av outnyttjat belopp på investeringsanslag under budgetåret 1974/75 (milj. kr.)

	Reservation 1974-07-01	Reservation 1975-06-30	Ökning (+) Minskning (-)
Statens affärsverksfonder	280	368	+ 88
Statens allmänna fastighetsfond	242	77	-165
Försvarets fastighetsfond	24	15	- 9
Statens utlåningsfonder	1 229	1 426	+197
Därav:			
Studiemedelsfonden	167	74	- 93
Lånefonden för bostadsbyggande	834	1 089	+255
Fonden för låneunderstöd	322	243	- 79
Fonden för statens aktier	24	24	—
Fonden för förslag till statsverket	34	62	+ 28
Fonden för beredskapslagring	59	0	- 59
Diverse kapitalfonder	158	119	- 39
Summa	2 372	2 333	- 39

Bilaga 6

Beräknad disposition av rörliga krediter

Myndighet/aktiebolag	Utestående belopp 1974-06-30	Beräknat utestående belopp 1975-06-30	Beräknad förändring 1974/75
Statens järnvägar	—	100	+100
Vattenfallsverket	250	390	+140
Luftfartsverket	20	20	—
Förenade fabriksverken	—	6	+ 6
Statens jordbruksnämnd:			
Prisreglering av sockernäringsen	15	—	- 15
Prisreglering på jordbruksområdet	80	90	+ 10
Norrbottnens järnverk AB	18	—	- 18
Statliga myndigheter med uppdragsverksamhet	21	30	+ 9
Summa	404	636	+232

Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1975/76

Bilaga 4

RIKSREVISIONSVERKET

1975-04-01

Till REGERINGEN
(Finansdepartementet)

Reviderad inkomstberäkning för budgetåret 1975/76

Enligt den för riksrevisionsverket (RRV) gällande instruktionen åligger det verket att varje år till regeringen avlämna en reviderad beräkning av statsverkets inkomster för nästkommande budgetår avsedd som

underlag för kompletteringspropositionen. För fullgörande av detta uppdrag har RRV från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1975/76 på de större inkomsttitlarna samt vissa speciellt konjunktürkänsliga inkomsttitlar. Det förslag till skatteomläggning 1976, innebärande sänkt statlig inkomstskatt finansierad genom höjda arbetsgivaravgifter, energi- och punktskatter, som framlagts i regeringens proposition 1975: 92 om sänkning av statliga inkomstskatten m. m. har överslagsmässigt beaktats i de nu framlagda beräkningarna.

Utvecklingen av skatteunderlaget för fysiska personer

Arbetsmarknaden under 1974 präglades av en mycket stark och växande efterfrågan, särskilt på yrkesutbildad arbetskraft. Arbetslösheten minskade successivt under året och låg hela året under motsvarande värden ett år tidigare. Sysselsättningsökningen beräknas ha bidragit med knappt 1,5 procentenhet till den totala lönesummetillväxten mellan 1973 och 1974. Den s. k. löneglidningen dvs. förtjänstökningen utöver avtalet, som också till stor del påverkats av arbetsmarknadsläget, ökade med drygt 3 procentenheter. Den avtalsmässiga löneökningen skattas till ungefär 7,5 procent. Den totala ökningen för lönesumman uppgick således till ca 12 procent mellan 1973 och 1974. I det inkomstbegrepp som utgör utgångspunkt för RRVs beräkningar, nämligen inkomst av tjänst, ingår även pensioner. Dessa utgör en drygt tiondel och beräknas ha ökat i väsentligt snabbare takt än lönerna, med knappt 22 procent. Inkomst av tjänst ökade således med drygt 13 procent 1973—1974.

Antagandena beträffande inkomstutvecklingen 1975 är fortfarande mycket osäkra på grund av att några centrala löneavtal ännu inte slutits. RRV antog i sin decemberberäkning att den totala lönesumman skulle öka med 10 procent mellan 1974 och 1975. Detta antagande överensstämde med det lägre inkomstalternativ av två som presenterades i den preliminära nationalbudgeten. I detta alternativ antogs den avtalsmässiga höjningen uppgå till 7 procent. Då något resultat av avtalsförhandlingarna ännu inte föreligger har RRV valt att inte frångå sitt tidigare presenterade inkomstantagande på totalt 10 procent. Inkomst av tjänst beräknas liksom under tidigare år öka i något snabbare takt än lönerna, med drygt 10,5 procent. Ökningen av pensionerna antas uppgå till ca 15 procent, vilket är 4 procentenheter mindre än som antogs i decemberberäkningen.

För 1976 har verket valt att schablonmässigt skriva fram inkomsterna med 8 procent.

Inkomsterna från andra förvärvskällor än tjänst har i dessa beräkningar antagits öka på samma sätt som i verkets decemberberäkning.

Justeringar har emellertid gjorts för höjda taxeringsvärden på fastigheter och förslaget till höjda extra avdrag för inkomster av kapital.

Utvecklingen av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m. fl.

Under februari och mars upprepade RRV sin enkät till ett urval svenska aktiebolag. Enkäten ligger till grund för bedömningen av företagens kommande skatteinbetalningar.

Enkäten sändes ut till ca 2 000 aktiebolag, sparbanks- och försäkringsinstitut. Dessa tillfrågades förutom om den till statlig skatt taxerade inkomsten för verksamhetsåren 1973 och 1974 även om den till kommunal skatt taxerade inkomsten för sistnämnda år. Därutöver innehöll enkäten frågor om beräknade fyllnadsinbetalningar, avsättningar till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond samt om avdrag för forsknings- och utvecklingskostnader. Frågan om avsättning till den särskilda investeringsfonden har tillkommit sedan höstens enkät.

Enligt enkätmaterialen kommer den statligt taxerade inkomsten att minska med 10 procent 1974 jämfört med 1973. Enligt höstens resultat bedömdes inkomsterna bli oförändrade mellan åren. Förändringen beror främst på den särskilda investeringsfondens tillkomst i oktober 1974 (SFS 1974: 988). Aktiebolag och ekonomiska föreningar skall utöver en avsättning på 20 procent till arbetsmiljöfonden avsätta ytterligare 15 procent av nettovinsten för år 1974 till en särskild investeringsfond. Medlen skall inbetalas till ett räntelöst konto i Riksbanken. Uttag från fonderna får göras först efter särskilt tillstånd.

Enligt enkäten beräknas avsättningarna till arbetsmiljöfonden uppgå till 2 150 milj. kr., vilket ger en minskning av den statliga skatten med 860 milj. kr. Avsättningarna till den särskilda investeringsfonden beräknas till 1 500 milj. kr. som minskar den statliga inkomstskatten med 600 milj. kr. Totalt medför detta en minskning av skatteintäkterna med 1 460 milj. kr. jämfört med om fonderna ej hade inrättats.

Det totala särskilda forsknings- och utvecklingsavdraget väntas uppgå till 285 milj. kr. Därav beräknas 255 milj. kr. kunna utnyttjas vid 1975 års taxering och därmed leda till en minskning av inkomstskatten med 100 milj. kr. Avdraget är en generellt verkande subvention av företagets forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Av tabellen nedan framgår ur de obligatoriska fondavsättningarna och det särskilda forsknings- och utvecklingsavdraget fördelar sig på olika branscher. Verkstadsindustrin, järn och stål samt trä och massaindustrin svarar för de i absoluta tal största fondavsättningarna, eller med ca 60 procent av totala beloppet. Därav svarar verkstadsindustrin för merparten. Branschgrupperna bank och handel svarar för drygt 22 procent av avsättningarna.

Av de särskilda forsknings- och utvecklingsavdraget svarar verkstadsindustrin ensam för över hälften.

Avsättningar till arbetsmiljöfonden och den särskilda investeringsfonden, specifika för 1974, beräknas uppgå till totalt 3 650 milj. kr. som nämnts ovan. Nivån på den statligt taxerade inkomsten har därmed dragits ned i motsvarande grad. Den antas uppgå till drygt 3 500 milj. kr. 1974. För 1975 och efterföljande år gäller inte några bestämmelser om liknande obligatoriska fondavsättningar. Företagens taxerade inkomster kan därför antas komma att öka kraftigt jämfört med 1974. RRV bedömer därför att de statligt taxerade inkomsterna för verksamhetsåren 1975 och 1976 kommer att öka med 50 respektive 10 procent. Ökningen mellan 1974 och 1975 beräknas därmed uppgå till 1 760 milj. kr. från den beräknade nivån 1974 på 3 520 milj. kr.

Tabell 1 Statligt taxerad inkomst m. m. verksamhetsåret 1974 fördelning på bransch (milj. kr.)

Bransch	Förändring i statlig tax.in-komst mellan verksamhetsåren 1973—1974	Avsättning till arbetsmiljöfonden	Avsättning till särskild investeringsfond	Minskning av statlig skatt inkomst p. g. a. fondavsättningar ¹	Forsknings- och utvecklingskostnader totalt/utnyttjat	Minskning av statlig skatt inkomst p. g. a. utnyttjat FoU-avdrag ¹	
1. Jord- och skogsbruk	— 11	11	7	7	1	1	0
2. Kol- och malmgruvor	+ 10	31	23	22	2	2	0
3. Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksindustri	— 44	50	35	34	5	4	2
4. Textil-, beklädnads- och lädervaruindustri	— 20	26	6	13	14	14	6
5. Trävaru-, massa-, pappers- och pappindustri	+178	403	319	289	16	14	6
6. Kemisk industri, petroleum- och plastindustri m. m.	+ 43	139	78	87	19	19	8
7. Jord och stenindustri	— 21	40	28	27	5	5	2
8. Järn-, stål- och metallverk	— 23	351	264	246	22	21	8
9. Verkstadsindustri	—235	488	346	334	186	160	64
10. Annan tillverkningsindustri	— 9	5	4	4	0	0	0
11. Byggnadsindustri	— 10	39	16	22	4	3	1
12. Parti- och detaljhandel, restaurang och hotell	— 91	278	170	179	10	10	4
13. Bank- och försäkringsverksamhet, fastighetsförvalt.	—185	214	154	147	2	1	0
14. El-, gas- och vattenverk	— 20	43	27	28	0	0	0
15. Samfärdse	— 8	31	20	20	0	0	0
16. Övriga	— 6	5	3	3	0	0	0
Totalt	—452	2 154	1 500	1 462	286	254	101

¹ Vid ett ceteris paribus antagande. Skattelättnanden beräknas som 40 procent av fondavsättningen respektive avdraget.

Driftbudgetens inkomster

I nedanstående tabell upptas de inkomstitlar för vilka RRV nu vill förorda någon förändring jämfört med budgetpropositionen. I tabellen visas för budgetåret 1975/76 det belopp som upptogs i budgetpropositionen, det belopp som RRV nu förordar samt förändringen jämfört med budgetpropositionen.

Sedan beräkningarna i december har ny information om den ekonomiska utvecklingen framkommit. Antagandena beträffande inkomstutvecklingen för fysiska och juridiska personer har reviderats som nämnts ovan med anledning av detta. Ytterligare några månadsutfall av skatteuppbörden har tillkommit. Förutom dessa förändringar har i de nu framlagda beräkningarna hänsyn även tagits till vissa av regeringen framlagda propositioner. Dessa avser sänkning av statliga inkomstskatten 1976, höjda s. k. sparavdrag och villaavdrag samt ändrade regler för beräkning av schablonintäkt av fastighet. Vidare har förslag framlagts om nya och ändrade socialförsäkringsavgifter och utökning av avgiftsunderlaget för dessa, vilket också har beaktats i beräkningarna. Vissa punktskatter och energiskatter har räknats om med hänsyn till vad som överenskommits vid partiledaröverläggningen i mars och föreslagits i regeringens proposition 1975: 92. Utöver de i tabellen nämnda titlarna har, dock utan att någon förändring föreslås, nya beräkningar gjorts för följande inkomstitlar: Kupongskatt, Skogsvårdsavgifter, Arvsskatt och gåvoskatt, Lotterivinstskatt, Vägtrafikskatt, Allmän arbetsgivaravgift, Tullmedel, Inkomst av myntning m. m., Inkomster vid Karolinska sjukhuset, Pensionsmedel m. m., Inkomster vid patent- och registreringsväsendet, Inkomster av statens kapitalfonder beträffande Postverkets fond, Förenade fabriksverkens fond, Statens vattenfallsverks fond samt Domänverkets fond.

Tabell 2 Jämförelse mellan inkomster för budgetåret 1975/76 enligt budgetpropositionen och enligt RRVs reviderade beräkning (tkr)

Inkomsttitel	Enligt budgetpro- positionen tkr	Enligt RRVs reviderade beräkning tkr	Ökning (+) Minskning (—)
<i>Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter</i>	33 211 700	34 178 700	+ 967 000
därav Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.	32 230 000	33 200 000	+ 970 000
Stämpelskatt och stämpelavgift	428 000	425 000	— 3 000
<i>Automobilskattemedel</i>	3 726 000	3 718 000	— 8 000
därav Bensinskatt	1 826 000	1 818 000	— 8 000
<i>Tullar och acciser</i>	28 806 500	30 510 502	+ 1 704 002
därav Mervärdesskatt	17 800 000	18 350 000	+ 550 000
Särskilda varuskatter	414 000	508 000	+ 94 000
Tobaksskatt	2 010 000	2 010 000	+ 0
Skatt på sprit	3 000 000	3 100 000	+ 100 000
Skatt på vin	485 000	500 000	+ 15 000
Skatt på malt- och läskedrycker	646 000	770 000	+ 124 000
Energiskatt	2 195 000	3 160 000	+ 965 000
Särskild beredskapsavgift för olje- produkter	153 000	1	— 152 999
Skatt på annonser och reklam	111 000	115 000	+ 4 000
Skatt på spel	70 000	75 000	+ 5 000
Logiavgifter	—	1	+ 1
<i>Uppbörd i statens verksamhet</i>	1 592 490	1 587 490	— 5 000
därav Expeditionsavgifter	110 000	108 000	— 2 000
Fyravgifter	105 500	102 500	— 3 000
<i>Diverse inkomster</i>	840 800	870 900	+ 30 100
därav Bötesmedel	106 000	109 000	+ 3 000
Totalisatormedel	115 000	117 000	+ 2 000
Tipsmedel	345 800	347 900	+ 2 100
Lotterimedel	189 000	212 000	+ 23 000
<i>Inkomster av statens kapitalfonder</i>	4 762 265	4 847 765	+ 85 500
därav Televerkets fond	157 500	150 000	— 7 500
Statens järnvägars fond	10 000	22 000	+ 12 000
Luftfartsverkets fond	27 800	13 800	— 14 000
Riksbanksfonden	250 000	350 000	+ 100 000
Lånefonden för bostadsbyggande	2 325 000	2 320 000	— 5 000
Summa för driftbudgetens inkomster	78 924 755	81 698 357	+ 2 773 602

I anslutning till tabellen vill RRV göra följande kommentar beträffande de olika inkomsttitlarna.

A Skatter, avgifter m. m.

I Skatter

För att revidera beräkningarna under denna rubrik har RRV infor-
drat nya beräkningar av inkomsterna på vissa titlar för budgetåret
1975/76 från generaltullstyrelsen, riksskatteverket (RSV), riksförsäk-
ringsverket (RFV) och sjöfartsverket.

Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter. Över denna titel redovisas utöver uppbörden av de statsskatter och avgifter, som slutligt skall redovisas på titeln, även kommunalskatter, socialförsäkringsavgifter och vissa avgifter som uppbärs i samband med den allmänna skatteuppbörden. I budgetpropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln för budgetåret 1975/76 med 32 230 milj. kr.

Samtidigt med beräkningen av titeln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m.m. för nästa budgetår har RRV bedömt utfallet för innevarande budgetår. Dessa beräkningar sammanfattas i följande sammanställning varvid RRVs beräkningar i december 1974 har medtagits som jämförelse (milj. kr.).

Tabell 3 Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter

	1974/75		1975/76	
	december-beräkning	ny beräkning	december-beräkning	ny beräkning
<i>Inkomster</i>				
Preliminär A-skatt	50 640	49 300	53 970	53 090
Preliminär B-skatt	7 360	7 360	8 350	8 340
Fyllnadsbetalning av preliminär skatt	3 350	3 400	3 200	3 900
Kvarstående skatt	1 980	1 980	2 460	2 500
Socialförsäkringsavgifter från direktdebiterade arbetsgivare m. m.	11 390	11 320	16 030	18 140
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier m. m.	1 100	1 100	1 200	1 200
Summa inkomster	75 820	74 460	85 210	87 170
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	31 620	31 620	37 340	37 020
Överskjutande skatt	4 480	4 480	3 800	3 500
Övriga restitutioner	400	400	400	400
Utbetalningar till allmänna försäkringskassor m. m.	9 380	9 680	10 670	12 280
Utbetalningar till allmänna pensionsfonden	420	420	430	440
Omföringar	310	310	320	320
Summa utgifter	46 610	46 910	52 960	53 960
Inkomster utöver utgifter	29 210	27 550	32 250	33 210
<i>Avrundade belopp</i>	29 200	27 600	32 230	33 200

Beträffande innebörden av de olika posterna i ovanstående sammanställning hänvisas till RRVs decemberberäkning.

RRV har i sin förnyade beräkning liksom i decemberberäkningen utnyttjat resultatet av verkets egen datainsamling på urvalsbasis av taxeringsstatistiskt material. Denna datainsamling har genomförts sedan 1968 och avser fysiska personers inkomster och avdrag. En sammanfattning av resultaten av 1974 års undersökning avseende det årets taxering återfinns i RRVs decemberberäkning. En närmare redogörelse för undersökningen och dess resultat lämnas i ett Statistiskt meddelande (SM) N

1975: 19 från SCB. Det taxeringsstatistiska materialet har liksom vid föregående undersökning kompletterats med uppgifter om utbetalad sjukersättning m. m. från de allmänna försäkringskassorna.

Dessa uppgifter har använts som underlag för att beräkna effekterna av att vissa förmåner vid sjukdom, arbetslöshet och arbetsmarknadsutbildning har blivit skattepliktiga fr. o. m. inkomståret 1974. Under 1974 beräknas sammanlagt 8 332 milj. kr. ha utbetalats i skattepliktiga ersättningar, varav drygt 85 procent härrör från de allmänna försäkringskassorna. Den preliminärskatt som innehållits av försäkringskassorna uppgår till drygt 30 procent av det utbetalade beloppet. Enligt de kalkyler RRV nu utfört framgår att den slutliga skatten kommer att uppgå till 47 procent av den utbetalade ersättningen. Den slutligt debiterade skatten avseende förmånerna kommer således att överstiga den preliminärt erlagda skatten. Detta väntas påverka den överskjutande skatten negativt och kvarskatten i uppdragande riktning budgetåret 1975/76. Hänsyn har vidare tagits till ökningen av vissa skattepliktiga ersättningar fr. o. m. 1976 med anledning av prop. 1975: 23 om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m. och prop. 1975: 45 om riktlinjer för arbetsmarknadsutbildningen.

Preliminärskatteinflödet är i huvudsak känt t. o. m. januariterminen. Utfallet i januari, avseende skatten på inkomster under november och december 1974, blev något lägre än som förutsågs i decemberberäkningen. Nedjusteringen av skatterna avseende 1974 överensstämmer med den nedrevidering av lönesumman 1974 med en halv procentenhet som skett sedan december. Sänkningen av preliminärskatten för 1974 motsvaras emellertid inte av lika stora förändringar av den slutliga skatten. En ny beräkning av sjukförsäkringsavgiften, utförd av riksförsäkringsverket, innebär att avgiften räknats upp, vilket påverkat den slutliga skatten i uppdragande riktning. Därmed förutses den överskjutande skatten hösten 1975 komma att påverkas i motsatt riktning.

Ökningen av pensionerna mellan 1974 och 1975 har också som framgått ovan nedjusterats något. Detta antas reducera preliminärskatten med ca 80 milj. kr. 1974/75 och med 200 milj. kr. 1975/76. De utdragna avtalsförhandlingarna förutses vidare medföra en förskjutning av inbetalningarna av preliminär A-skatt från innevarande budgetår till nästa. Ett antagande om att avtalet 1975 och att de retroaktiva löneutbetalningarna påverkar inflödet av skatt 1975 på motsvarande sätt som under 1974 skulle innebära att ca 900 milj. kr. överflyttades från innevarande budgetår till nästa jämfört med decemberberäkningen. Denna prognos byggde på ett normalt inflöde av skatter som inte påverkats av några förseningar i löneutbetalningarna. Den preliminära A-skatten under 1975/76 kommer även att påverkas av den föreslagna skattesänkningen för 1976.

Effekterna av 1975 års och 1976 års skattereformer har kunnat upp-

skattas med ledning av den tidigare nämnda taxeringsstatistiska undersökningen. Som underlag för beräkningen av effekterna av ändringar i skatteskalen har inkomstfördelningen för 1976 framräknats (se tabell 4). Prognosen har gjorts med utgångspunkt från inkomstfördelningen år 1973. Inkomsterna för varje individ som ingår i RRVs urval har prognoserats enligt de inkomstantaganden som redovisas på sidan 2. För olika förvärvskällor gäller alltså olika antaganden. De föreslagna ändringarna i inkomstskattesystemet enligt prop. 1975: 92 har undersökts så långt som det befintliga taxeringsstatistiska materialet tillåter.

Tabell 4 Inkomsttagarna fördelade efter statligt beskattningsbar inkomst inkomst-året 1976

Beskattningsbar inkomst tkr	Antal 1 000-tal	Genomsnittlig statlig skatt, kr.	
		1975 års skatteskala	1976 års skatteskala enligt prop. 1975: 92
— 10	1 079	323	— 139
10— 20	780	1 049	— 450
20— 30	772	2 764	— 1 224
30— 40	889	5 028	— 1 600
40— 65	1 079	9 575	— 1 600
65— 80	133	18 377	— 1 600
80—100	79	26 521	— 1 437
100—200	62	46 390	— 928
200—500	6	117 436	+ 357
500—	0,3	474 470	+ 6 733
Samtliga	4 879	5 415	— 1 004

Anm. Personer med noll i beskattningsbar inkomst har frånräknats.

Källa: RRVs taxeringsstatistiska undersökning 1974.

Fördubblingen av sparavdraget till 800 kr. för ensamstående och 1 600 kr. för makar tillsammans beräknas minska den totala inkomsten från förvärvskällan kapital med 530 milj. kr. I tabell 5 framgår att 23 procent av inkomsttagarna eller ca 1 250 000 kommer att beröras av förändringen. Av dessa kommer samtliga, som idag har inkomster under 400 kr., drygt 380 000 inkomsttagare att slippa betala skatt på sina kapitalinkomster. Av de samtaxerade som tidigare utnyttjat sparavdraget slipper samtliga med kapitalinkomster upp till 800 kr. att skatta för sina inkomster dvs. ytterligare drygt 135 000. Antalet skattskyldiga med inkomster av kapital kommer således nästan att halveras till ca 740 000 genom avdragshöjningen.

Tabell 5 Inkomst av kapital fördelad efter storlek och kategori inkomståret 1973

Inkomst av kapital, kr. ¹	Ensamstående		Samtaxerade		Summa	
	Antal	Belopp milj. kr.	Antal	Belopp milj. kr.	Antal	Belopp milj. kr.
0	1 538 054	0	2 663 061	0	4 201 115	0
1—400	136 041	24	246 640	44	382 681	68
401—800	76 232	44	134 780	78	211 012	122
801—	319 386	1 208	343 795	1 209	663 181	2 417
Summa	2 069 713	1 276	3 388 276	1 331	5 457 989	2 607

¹ Netto, efter sparavdrag.

Anm. De extra avdragen från intäkter av kapital (sparavdragen) uppgår f. n. till 400 kr. för ensamstående och 800 kr. för samtaxerade (makar tillsammans).

Källa: RRVs taxeringsstatistiska undersökning 1974.

Den från allmän arbetsgivaravgift fria delen av egen företagares inkomst föreslås bli höjd från 10 000 till 18 000 kr. för inkomståret 1976. Detta väntas minska egenavgifterna med ytterligare 60 milj. kr. I tabell 6 framgår att ca 65 000 ytterligare helt slipper avgift och drygt 152 000 får sänkt avgift med 320 kr. fr. o. m. 1976.

Tabell 6 Allmän arbetsgivaravgift för skattedeiterade personer fördelad efter storlek inkomståret 1973

Intervall, kr.	Motsvarande inkomst, kr.	Antal personer	Belopp, milj. kr.
0	0	5 116 530	0
1—400	1—10 000	124 689	24
401—720	10 001—18 001	64 567	36
721—	18 001—	152 203	213
Summa		5 457 989	273

Källa: RRVs taxeringsstatistiska undersökning 1974.

Beträffande villabeskattningen beräknas schablonintäkterna öka med 750 milj. kr. till följd av höjda taxeringsvärden vid 1975 års allmänna fastighetstaxering. Höjningen av det s. k. villaavdraget från 500 kr. till 800 kr. reducerar emellertid skatteeffekten av taxeringshöjningen. Därigenom påverkas såväl inkomster av annan fastighet som underskott av annan fastighet. Beroende på denna fördelning påverkas även de statligt och kommunalt taxerade inkomsterna. Med undantag av sänkningen av de statliga skattesatserna kommer ovannämnda ändringar att endast i ringa mån påverka inkomsterna på titeln för budgetåret 1975/76. Inflödet av preliminärskatt under terminerna mars och maj 1976 antas bli reducerade med ca 1 300 milj. kr. till följd av den sänkta inkomstskatten.

De svenska aktiebolagens taxerade inkomster förutses öka kraftigt mellan 1974 och 1975 till följd av att de avdragsgilla avsättningarna till arbetsmiljöfonden och den särskilda investeringsfonden slopas 1975.

Vid 1975 års taxering beräknas ca 3 650 milj. kr. avsättas till dessa fonder, dvs. vinsterna har reducerats med lika mycket. För 1976 års taxering gäller inte motsvarande bestämmelser varför vinsterna kan antas öka kraftigt. Företagens möjligheter till bokslutsdispositioner och utjämnings mellan olika år kan väntas bidra till att de taxerade inkomsterna inte kommer att öka med ett lika stort belopp som fonderades vid 1975 års taxering. Ett antagande om att ungefär hälften av vinstavsättningarna tas upp till beskattning vid 1976 års taxering skulle innebära att bolagens taxerade inkomster skulle öka med ca 50 procent mellan 1974 och 1975. Erfarenhetsmässigt kan konstateras att bolagen betalar en mycket stor del av sina skatter i form av fyllnadsbetalningar. Det förefaller därför rimligt att räkna med en kraftig ökning av fyllnadsbetalningarna våren 1976 jämfört med 1975. I den nuvarande beräkningen antas ökningen uppgå till 500 milj. kr.

Nedjusteringen av lönerna för 1974 påverkar utbetalningar av kommunalskattemedel 1976. Såväl förskotten för 1976 som den beräknade slutavräkningen avseende 1974 påverkas. Totalt beräknas utbetalningarna minska med drygt 300 milj. kr. jämfört med tidigare prognoser från december.

Kostnaderna för sjukförsäkringen 1974 blev något större än i kalkylerna i december. Utbetalningar av förskott till försäkringskassorna har därför justerats upp med 300 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Genom de överenskommelser som träffats mellan staten och sjukvårdshuvudmännen, främst landstingen, beräknas utgifterna för försäkringen komma att växa ytterligare under budgetåret 1975/76. Till följd av detta och den ökade sjuklighet som konstaterades under 1974 föreslås socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen bli höjd med 0,6 procentenheter. Avgiften föreslås bli höjd ytterligare med 0,4 procentenheter för att kunna bidra till finansieringen av den sänkta statliga skatten 1976. Skatteomläggningen skall dessutom finansieras med en höjd socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen och genom att avgiftsunderlaget för samtliga socialförsäkringsavgifter utom för ATP utvidgas. I stället för den nuvarande maximeringen av lönesumman till 7,5 basbelopp föreslås avgiften nu utgå på hela lönesumman. Totalt beräknas höjningen av socialförsäkringsavgifterna och avgiftsunderlaget bidra till att de direktdebiterade arbetsgivaravgifterna ökar med 1 850 milj. kr. budgetåret 1975/76. Genom de föreslagna avgiftshöjningarna för sjukförsäkringen beräknas arbetsgivaravgifternas andel av sjukförsäkringens finansiering öka med ca 10 procent. Statsbidraget, som belastar driftbudgetens utgiftssida, föreslås i enlighet med detta bli reducerat från 25 till 15 procent av totala utgifterna. Utbetalningarna av förskott från inkomstskatttiteln ökar därmed i samma utsträckning. Tillsammans med de tidigare nämnda utgiftsökningarna för sjukförsäkringen antas förskottet öka med 1 300 milj. kr. jämfört med i decemberberäkningen.

Vid beräkningen av inkomstskattetiteln har hänsyn även tagits till propositionerna om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m. (prop. 1975: 23) och om riktlinjer för arbetsmarknadsutbildningen (prop. 1975: 45). De särskilda avgifterna som beräknas inflyta på titeln kommer att utbetalas med samma belopp. Nettobeloppet på inkomstskattetiteln påverkas således inte av reformerna.

De avsättningar till respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1974/75 och 1975/76 framgår av följande sammanställning i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid RRVs decemberberäkning (milj. kr.).

	1974/75		1975/76	
	december-beräkning	ny beräkning	december-beräkning	ny beräkning
Avsättning	7 000	5 900	5 450	6 300
Återföring	4 000	4 050	5 700	5 400
Nettoavsättning	2 950	1 850	-250	900

Med understrykande av de osäkerhetsmoment som föreligger i frågor om inkomstantaganden, kommunal utdebitering m. m. uppskattar RRV de behållna inkomsterna på titeln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. för budgetåret 1974/75 till 27 600 milj. kr. och föreslår att titeln i statsbudgeten för 1975/76 uppförs med 33 200 milj. kr.

Stämpelskatt och stämpelavgift. Ett nytt system för uppbörd av stämpelskatt och expeditionsavgifter införs under februari och mars 1975 vid de allmänna domstolarna. Ny centralmyndighet blir domstolsväsendets organisationsnämnd (DON), som efter övergången till det nya systemet kommer att redovisa all stämpelskatt för lagfarter, inskrivningar av tomträtter och inteckningar samt de expeditionsavgifter som skall erläggas för expeditioner från de allmänna domstolarna.

De beräknade inkomsterna under 1974/75 och 1975/76 framgår av nedanstående sammanställning (milj. kr.).

	1974/75	1975/76
Riksskatteverket	295	85
Domstolsväsendets organisationsnämnd	105	335
Sjöfartsverket	9	5
Totalt	409	425

Sjöfartsverket har sänkt sin prognos för 1975/76 från 8 till 5 milj. kr. beroende på den svaga sjöfartskonjunkturen som medför minskade intäkter från försäljning av svenskt andrahandstonnage.

Totalt beräknas inkomsterna på titeln stämpelskatt och stämpelavgift uppgå till 425 milj. kr. under 1975/76 vilket är 3 milj. kr. lägre än vad som anges i förslag till statsbudget för 1975/76.

Bensinskatt. Riksskatteverket har beräknat inkomsterna av bensinskatt till 1 775 milj. kr. under 1974/75 och 1 818 milj. kr. under 1975/76. I förhållande till beloppet i förslag till statsbudget för 1975/76 innebär detta en sänkning med 8 milj. kr.

Tullmedel. På grundval av den i den preliminära nationalbudgeten intagna prognosen för importen under 1975 har generaltullstyrelsen beräknat det importvärde, som kommer att registreras i utrikeshandelsstatistiken, till 80 000 milj. kr. för budgetåret 1974/75. Detta innebär en ökning med 2 000 milj. kr. i förhållande till beräkningen i november 1974.

Prognosen för utrikeshandeln i den preliminära nationalbudgeten upp- tar endast tiden t. o. m. 1975. Med hänsyn härtill bör osäkerheten i underlaget för beräkningen för 1975/76 understrykas.

Generaltullstyrelsen har räknat med en fortsatt volym- och prisökning av importen och uppskattat importvärdet för 1975/76 till 84 600 milj. kr.

Vissa ändringar i tullagen trädde i kraft 1975-03-01 (SFS 1974: 982). Restavgift utgår i stället för ränta vid försenade betalningar. Ändrade regler gäller även för ränta (respitränta). Importör (hemtagare) som underlåtit att inom föreskriven tid lämna tulldeklaration påförs fr. o. m. nämnda tidpunkt förseningsavgift. Denna avgift syftar till att tvinga hemtagare att avlämna tulldeklaration snabbare än tidigare. Från upp- bördssynpunkt har dessa ändringar i tullagen endast marginell effekt.

I fråga om de genomsnittliga importandelarna för EFTA-länder inklusive Danmark och Storbritannien, EG-länder (de sex och Irland) och övriga länder har under andra halvåret 1974 en påtaglig förskjutning skett till övriga länder.

Handelsområde	Andel av det totala importvärdet, %...	
	1973/74	1974/75 juli/dec.
EFTA-länder, Danmark och Storbritannien	36,8	35,3
EG-länder exkl. Danmark och Storbritannien	36,0	34,9
Övriga länder	27,2	29,8

Restitutionerna av tullmedel för 1974/75 beräknar generaltullstyrelsen till 105 milj. kr., en uppräkning med 5 milj. kr. i förhållande till beräkningen i november 1974.

Generaltullstyrelsen beräknar uppbörden av tullmedel under 1974/75 till 1 205 milj. kr. Detta innebär en höjning med 20 milj. kr. i förhållande till beräkningen i november 1974. Uppbörden under 1975/76 beräknas till samma belopp som i förslaget till statsbudget 1975/76, 1 015 milj. kr.

Mervärdeskatt. Sedan inkomstberäkningen hösten 1974 har utfalls-siffror för uppbörden blivit kända t. o. m. februari. Dessa motsvarar förbrukningen av mervärdeskattpliktiga varor och tjänster t. o. m. kalenderårets slut.

Dessutom har nya inkomstberäkningar inkommit från generaltullstyrelsen och riksskatteverket för inkomsttiteln. Generaltullstyrelsen har därvid uppreviderat sin tidigare prognos med 200 milj. kr. för innevarande budgetår och med 300 milj. kr. för budgetåret 1975/76. Upprevideringen beror uteslutande på att höjda importvärden ligger till grund för beräkningarna. Riksskatteverket har i sin beräkning över kompensation av mervärdeskatten för bostadsbyggande räknat med utbetalningar på 1 200 milj. kr. budgetåret 1974/75 och med 700 milj. kr. 1975/76 samt 100 milj. kr. för budgetåret 1976/77. Detta är en totalt lägre nivå än vad RRV räknade med i höstberäkningen. Sedan riksskatteverket gjorde sin beräkning har utfallet av igångsättningen på småhus och flerfamiljsfastigheter under slutet av 1974 blivit känt. Denna blev avsevärt högre än vad som beräknats. RRV finner därför anledning att räkna upp prognosen på kompensation för mervärdeskatt på bostadsbyggande till ca 1 miljard för budgetåret 1975/76. RRV pekar dock på det stora osäkerhetsmomentet i beräkningen.

Förutsättningarna för beräkningen av länsstyrelsernas nettouppbörd har varit samma som under höstens beräkningar. Nedan följer en tabell över de olika komponenterna på mervärdeskatttiteln per två månaders period för budgetåren 1974/75 och 1975/76.

Månad för skattein- flöde	1974/75				1975/76			
	Tull- verkets uppbörd	Länsstyr. uppbörd (netto)	Återbet. av bygg- moms	Totalt	Tull- verkets uppbörd	Länsstyr. uppbörd (netto)	Åter- bet. av bygg- moms	Totalt
juli—aug.	1 427	725	— 41	2 111 ¹	2 178	1 030	— 250	2 958
sept.—okt.	1 593	510	— 70	2 033 ¹	2 150	725	— 250	2 625
nov.—dec.	1 837	880	— 71	2 646 ¹	2 380	995	— 250	3 125
jan.—feb.	1 864	1 269	— 253	2 880 ¹	2 146	1 440	— 100	3 486
mars—april	2 524	675	— 455	2 744	2 558	730	— 100	3 188
maj—juni	2 255	600	— 310	2 545	2 388	650	— 50	2 988
Totalt	11 500 ²	4 659 ³	—1 200 ⁴	14 959	13 800 ²	5 570 ³	—1 000 ³	18 370

¹ Utfall.

² Generaltullstyrelsens prognos.

³ Riksrevisionsverkets prognos.

⁴ Riksskatteverkets prognos.

Riksrevisionsverket beräknar inkomsterna på titeln mervärdeskatt till 14 950 milj. kr. för budgetåret 1974/75 och till 18 350 milj. kr. för budgetåret 1975/76.

Särskilda varuskatter. Fr. o. m. den 1 mars 1973 utgår avgift på vissa dryckesförpackningar avsedda för bl. a. fruktsafter, malt- och läskedrycker samt sprit och vin. Avgiften är 10 öre per förpackning. I proposition 1975: 92 föreslås höjningar av avgiften fr. o. m. den 11 maj 1975. De föreslagna avgifterna framgår av nedanstående sammanställning.

	Avgift, öre	
	Nuvarande	Föreslagen
Returförpackningar	10	20
Metallburkar	10	30
Andra engångsförpackningar än metallburkar	10	20

Redovisningsperiod är kalendermånad. För riksskatteverkets uppbörd gäller att avgiften erläggs senast den femte dagen i andra månaden efter redovisningsperiodens/leveransmånadens utgång.

Riksskatteverkets och generaltullstyrelsens beräkningar av inkomsterna på titeln särskilda varuskatter sedan hänsyn tagits till de föreslagna höjningarna av dryckesförpackningsavgiften framgår av nedanstående sammanställning (milj. kr.).

	1974/75	1975/76
Avgift på vissa dryckesförpackningar		
Riksskatteverket	75	150
Generaltullstyrelsen	15	35
Övriga särskilda varuskatter		
Riksskatteverket	299	305
Generaltullstyrelsen	17	18
Totalt	406	508

Uppbörderna av särskilda varuskatter under 1974/75 beräknas nu uppgå till 403 milj. kr. vilket är 3 milj. kr. mer än vid beräkningen i november 1974. Inkomsterna på titeln särskilda varuskatter beräknas till 508 milj. kr. under 1975/76, vilket innebär en ökning med 94 milj. kr. i förhållande till det belopp som anges i förslag till statsbudget för 1975/76.

Tobaksskatt. I proposition 1975: 92 föreslås att skattesatsen för cigaretter i klass I höjs med 2 öre per styck och att skattesatserna för övriga cigaretter höjs med 1 öre per styck fr. o. m. den 11 maj 1975. De nya skattesatserna framgår av nedanstående sammanställning.

Cigarretter Klass	Vikt per st, gram	Skatt per st., öre
I	—0,85	15,9
II	0,85—1,20	19,9
III	1,20—1,55	24,4
IV	1,55—1,90	28,4
V	1,90—	32,4

Beskattningsperiod är kalendermånad. Deklaration avges och skatten erläggs till riksskatteverket inom en månad efter beskattningsperiodens/leveransmånadens utgång.

Inför skattehöjningen den 11 maj kan man på erfarenhetsmässiga grunder anta att vissa lagringsköp kommer att göras i god tid före detta datum. Det medför att tobaksskatten för april som uppbärs av riksskatteverket i början av juni 1975 kan beräknas öka i motsvarande mån. Skatteintäkterna för budgetåret 1974/75 beräknas därför bli ca 120 milj. kr. högre än som beräknades av riksskatteverket i november 1974.

Lagringsköpen under april månad 1975 kan antas påverka skatteintäkterna för budgetåret 1975/76 i neddragande riktning.

Inkomsterna under 1974/75 beräknas uppgå till 2 110 milj. kr. Under 1975/76 beräknas tobaksskatten till 2 010 milj. kr.

Skatt på sprit. Skatt på sprit och vin utgår i form av en till alkoholhalten knuten grundavgift och en till utminuteringspriset (detaljpriset) knuten procentavgift. I proposition 1975: 92 föreslås att grundavgiften för sprit höjs från 50 till 54 öre per liter och volymprocent alkohol fr. o. m. den 11 maj 1975.

Skatten utgår på AB Vin- & spritcentralens försäljning och skall insättas på statsverkets checkräkning i riksbanken för riksskatteverkets räkning senast en månad och fem dagar efter försäljningsmånadens utgång.

Skattehöjningen kommer således inte att påverka uppbörden under 1974/75. Riksskatteverket beräknar uppbörden under 1974/75 till 2 900 milj. kr. vilket är samma belopp som angavs vid beräkningen i november 1974. I förslaget till statsbudget för 1975/76 angavs inkomsten på titeln skatt på sprit till 3 000 milj. kr. Riksskatteverket beräknar att inkomsten på titeln under 1975/76 kommer att uppgå till 3 100 milj. kr. sedan hänsyn tagits till den föreslagna skattehöjningen.

Skatt på vin. I proposition 1975: 92 föreslås att grundavgiften för vin höjs från 5,20 kr. till 6,05 kr. per liter för starkvin och från 1,60 kr. till 2,00 kr. för lättvin. Den föreslagna höjningen avses träda i kraft den 11 maj 1975.

För vin gäller samma uppbördsförfarande som för skatt på sprit.

Skattehöjningen kommer således inte att påverka uppbörden under 1974/75. Riksskatteverket har beräknat inkomsten av skatt på vin till 430 milj. kr. under 1974/75 vilket är 5 milj. kr. mindre än vid beräkningen i november 1974. Uppbörden t. o. m. februari 1975 uppgår till 297 milj. kr.

I förslaget till statsbudget för 1975/76 upptogs titeln skatt på vin med 485 milj. kr. Riksskatteverket beräknar att inkomsten på titeln under 1975/76 kommer att uppgå till 500 milj. kr. sedan hänsyn tagits till den föreslagna skattehöjningen.

Skatt på malt- och läskedrycker. I proposition 1975: 92 föreslås höjningar av skattesatserna på malt- och läskedrycker fr. o. m. den 11 maj 1975. De nuvarande och föreslagna skattesatserna framgår av nedanstående sammanställning.

	Viktprocent alkohol	Skattesatser, kr. per liter	
		Nuvarande	Föreslagna
Lättöl	—1,8	0,12	0,32
Pilsner	1,8—2,8	0,75	0,95
Mellanöl	2,8—3,6	1,50	1,75
Starköl	3,6	2,50	2,75
Läskedrycker	—	0,33	0,40

Läskedrycksbeskattningen omfattar för närvarande endast kolsyrade drycker. I propositionen föreslås att beskattningsområdet utvidgas till att omfatta även icke kolsyrade drycker, s. k. stilldrinkar. Saft och juice ställs även i fortsättningen utanför beskattningen. Skattesatsen för stilldrinkar föreslås bli densamma som för läskedrycker, 0,40 kr. per liter.

För riksskatteverkets uppbörd gäller att beskattningsperiod är kalendermånad. Deklaration avges och skatten erläggs till riksskatteverket av öltillverkare och större läskedryckstillverkare inom en månad efter den kalendermånad utlämning skett från tillverkningsstället.

Riksskatteverket beräknar sin uppbörd av skatt på malt- och läskedrycker under 1974/75 till samma belopp som i november 1974, 600 milj. kr.

Under andra halvåret 1974 steg importen av öl från Danmark kraftigt. Importen av mellanöl och starköl var enligt utrikeshandelsstatistiken volymmässigt 57 procent större under andra halvåret 1974 än under första.

Under perioden juli 1974—februari 1975 har 41 milj. kr. flutit in. Generaltullstyrelsen räknar med en ökning av uppbörden av skatt på malt- och läskedrycker med 20 milj. kr. till 65 milj. kr. under 1974/75.

Totalt beräknas således inkomsten på titeln skatt på malt- och läske-

drycker uppgå till 665 milj. kr. under 1974/75. T. o. m. februari månad har 452 milj. kr. flutit in.

Sedan hänsyn tagits till de föreslagna skattehöjningarna och utvidgningen av beskattningsområdet beräknar riksskatteverket sin uppbörd av skatt på malt- och läskedrycker till 700 milj. kr. under 1975/76 och generaltullstyrelsen sin uppbörd till 70 milj. kr. Totalt beräknas således titelns inkomster till 770 milj. kr. under 1975/76, vilket innebär en ökning med 124 milj. kr. i förhållande till det belopp som upptogs i förslag till statsbudget för 1975/76.

Energiskatt. Allmän energiskatt utgår på bensin, gasol för drift av motorfordon, kol- och oljebränslen samt elkraft. Skatten för elkraft till gatu- och vägbelysning är 0,5 öre per kilowattimme (kWh) och för annan elkraft 10 % av det faktiska eller beräknade priset för kraften exklusive skatt.

I proposition 1975: 92 föreslås att energiskatten på elkraft läggs om till en specifik skatt om 2 öre per kWh. Denna skattesats föreslås gälla även för elkraft till gatu- och vägbelysning. I propositionen föreslås dessutom höjningar av energiskatten på bensin, gasol och oljor. Nuvarande och föreslagna skattesatser framgår av nedanstående sammanställning.

	Skattesats	
	Nuvarande	Föreslagna
Bensin för framställning av stadsgas	1,6	1,6 öre per liter
Annan bensin	27	34 öre per liter
Gasol för drift av tyngre bussar	14	21 öre per liter
Gasol för drift av andra motorfordon	19	26 öre per liter
Tunn eldningsolja och motorbrännolja	25	40 kr. per m ³
Tjock eldningsolja	16	40 kr. per m ³
Fasta kolbränslen	6—14	6—14 kr. per ton

Den nya beskattningen av elkraft föreslås träda i kraft den 20 juni 1975 och gälla från ingången av den redovisningsperiod som börjar närmast efter den 19 juni 1975. Höjningen av skattesatserna för bensin, gasol och oljor föreslås träda i kraft den 1 juli 1975. Redovisningsperioderna är i regel kvartal. Deklaration av skatt sänds in senast en månad efter kvartalets utgång.

Riksskatteverket beräknar uppbörden av energiskatt till 1 959 milj. kr. under 1974/75 varav 1 290 milj. kr. flutit in t. o. m. februari 1975. Sedan hänsyn tagits till den föreslagna höjningen av energiskatten beräknas denna uppgå till 3 160 milj. kr. under 1975/76. Detta är 965 milj. kr. mer än det belopp som anges i förslag till statsbudget för 1975/76.

Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter. En särskild beredskapsavgift för oljeprodukter utgår under perioden den 1 juli 1974—den 30 juni 1977. I proposition 1975: 92 föreslås att beredskapsavgiften höjs fr. o. m. den 1 juli 1975 samt att avgiften skall utgå t. o. m. den 30 juni 1978. Den nuvarande och föreslagna avgiften framgår nedan.

	Beredskapsavgift	
	Nuvarande	Föreslagen
Bensin	2 öre	5 öre per liter
Oljor	3 kr.	5 kr. per m ³

Avgift hänförlig till juli inbetalas först i oktober. Under 1974/75 kommer således endast avgift för 9 månader att flyta in. Riksskatteverket har beräknat inkomsterna på titeln till 122 milj. kr. under 1974/75 varav 69 milj. kr. flutit in t. o. m. februari 1975. Sedan hänsyn tagits till den föreslagna avgiftshöjningen beräknas inkomsterna under 1975/76 uppgå till 278 milj. kr. vilket är 125 milj. kr. mer än det belopp som anges i förslag till statsbudget för 1975/76. I propositionen föreslås dessutom att inkomsterna av beredskapsavgiften skall fonderas hos riksgäldskontoret. En särskild räntelös fond föreslås bli inrättad för detta ändamål. Den sista varje månad skall behållningen på titeln överföras till fonden. De fonderade medlen skall användas för den fortsatta uppbyggnaden av beredskapslagringen av oljeprodukter. RRV föreslår därför att titeln särskild beredskapsavgift för oljeprodukter uppförs med formellt 1 000 kr. för 1975/76.

Skatt på annonser och reklam. Riksskatteverket beräknar sin uppbörd av skatt på annonser och reklam till 105 milj. kr. och generaltullstyrelsen sin uppbörd till 5 milj. kr. Totalt beräknas således inkomsterna på titeln till 110 milj. kr. under 1974/75 varav 81 milj. kr. flutit in t. o. m. februari 1975.

Under 1975/76 beräknas riksskatteverkets uppbörd till 110 milj. kr. och generaltullstyrelsens till 5 milj. kr. Totalt beräknas således inkomsterna på titeln skatt på annonser och reklam uppgå till 115 milj. kr. vilket är 4 milj. kr. mer än det belopp som anges i förslag till statsbudget för 1975/76.

Skatt på spel. Riksskatteverket beräknar inkomsterna på titeln till 70 milj. kr. under 1974/75 varav 42 milj. kr. flutit in t. o. m. februari 1975. Under 1975/76 beräknas inkomsterna på titeln skatt på spel uppgå till 75 milj. kr. vilket är 5 milj. kr. mer än det belopp som anges i förslag till statsbudget för 1975/76.

Logiavgifter. I proposition 1975: 47 föreslås bemyndigande för regeringen att tillsammans med Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet inrätta ett organ för turismfrämjande verksamhet, Sveriges turistråd. Rådet föreslås inleda sin verksamhet den 1 januari 1976 och överta den verksamhet som f. n. bedrivs av Svenska turisttrafikförbundet.

För finansiering av rådets verksamhet föreslås ett statligt bidrag på 8 milj. kr. De ytterligare medel som behövs för rådets verksamhet tas ut genom en avgift från boendeanläggningarna, logiavgift. Den totala resursramen för rådets verksamhet beräknas till 23 milj. kr. Logiavgiften bör således inbringa ca 15 milj. kr. Detta innebär att avgiften bör sättas till 75 öre per natt och gäst. I propositionen föreslås vidare att införa avgifter tillgodoför en ny inkomstitel benämnd logiavgifter och att medlen fortlöpande ställs till Sveriges turistråds förfogande. Det föreslagna avgiftssystemet ansluter sig nära till gällande punktskatteförfattningar i fråga om redovisning och uppbörd m. m. Den avgiftsskyldige skall redovisa avgiften till riksskatteverket. RRV föreslår att titeln logiavgifter uppförs med 1 000 kr. för 1975/76 under tullar och acciser.

II *Uppbörd i statens verksamhet*

Expeditionsavgifter. Det nya uppbördssystemet för stämpel- och expeditionsavgifter innebär att dessa avgifter uppbärs av både domstolsväsendets organisationsnämnd (DON) och riksskatteverket (RSV). DON beräknar sin del av uppbörden 1975/76 till 73 milj. kr. och RSV förutser motsvarande uppbörd till 35 milj. kr. Summan för titeln expeditionsavgifter blir 108 milj. kr., vilket är en nedjustering med 2 milj. kr. i förhållande till höstens inkomstberäkning.

Fyravgifter. I budgetpropositionen uppfördes fyravgifterna till 105,5 milj. kr. för budgetåret 1975/76. Generaltullstyrelsen beräknar nu avgifterna till 102,5 milj. kr. Inkomstsänkningen beror på en utebliven avgiftshöjning på de lokala fyravgifterna fr. o. m. 1 jan. 1975. På allmän och inrikes fyravgift höjdes däremot avgiftsnivån med ca 15 procent.

III *Diverse inkomster*

Bötesmedel. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 106 milj. kr. I sin reviderade beräkning har rikspolisstyrelsen räknat upp sina inkomster med 3 milj. kr.

Totalisatormedel. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 115 milj. kr. I sin reviderade beräkning uppskattar riksskatteverket inkomsterna till 117 milj. kr.

Tipsmedel. I budgetpropositionen uppfördes titeln med 345,8 milj. kr. AB Tipstjänst uppskattar i sin reviderade beräkning inkomsterna till 347,9 milj. kr.

Lotterimedel. I budgetpropositionen uppfördes titeln med 189 milj. kr. Svenska Penninglotteriet AB uppskattar i sin reviderade beräkning inkomsterna till 212 milj. kr.

B Inkomster av statens kapitalfonder

Statens affärsverksfonder

De statliga affärsverken redovisar i skrivelse till RRV de beräknade inkomsterna för statens affärsverksfonder. Enligt en av RRV upprättad promemoria som utgått till samtliga affärsverk anmodas dessa att följa en enhetlig linje i sina prognoser. Den bedömning av den ekonomiska utvecklingen som redovisas i den preliminära nationalbudgeten bör tjäna som vägledning för beräkningarna. Osäkerheten vad gäller avtalsutfallet i de pågående löneförhandlingarna har emellertid påverkat affärsverkens beräkningar på olika sätt. I några fall har verken gjort egna bedömningar för 1975 med hänsyn till sin personalsammansättning. I något fall har prognosen för 1975/76 baserats på 1974/75 års löne- och prisnivå. De höjningar av olika arbetsgivaravgifter som överenskommits vid partipolitiska överläggningar under mars har inte kunnat beaktas av affärsverken i sina beräkningar. Avgiftshöjningarna som väntas träda i kraft 1976 förutses emellertid inte komma att påverka affärsverkens inleveranser under budgetåret 1975/76.

Postverket. I budgetpropositionen uppfördes denna titel till 25,5 milj. kr. I skrivelse den 12 mars 1975 har poststyrelsen bl. a. anfört följande:

”Trafikökningen i den allmänna poströrelsen, mätt i portointäkter i fast pris och bortsett från vissa intäkter av engångskaraktär, ökade med ca 4 % under andra halvåret 1974, vilket innebär ca 1 % sämre utveckling än tidigare beräknat.

För kalenderåret 1975 har portovolymen jämfört med tidigare nedräknats med ca 1/2 procentenhet, vartill kommer effekten av efterfrågebortfall i samband med de beslutade portohöjningarna under året. För budgetåret 1974/75 förutses nu en volymökning med ca 2 1/2 % och för 1975/76 en halvprocentig volymminskning. Höjningen av avgifterna för mass- och grupporsband 1975-01-01 beräknas alltså medföra en intäktsökning med ca 11 milj. kr. 1974/75 och drygt 22 milj. kr. 1975/76. Portohöjningarna 1975-05-01 och 1975-07-01 beräknas innebära

en höjning av portonivån med ca 38 milj. kr. 1974/75 och ca 245 milj. kr. 1975/76, varav höjda avgifter inom postgirot svarar för 7 resp. 42 milj. kr. Bedömningen av den allmänna portonivåns fortsatta utveckling är alltså osäker och kommer att vara beroende främst av prisutvecklingen på kostnadssidan.

Bedömningen av lönekostnadernas volymmässiga utveckling har liksom tidigare skett med hänsyn till bl. a. den väntade trafikutvecklingen, vilken liksom i höstberäkningen förutses leda till en kostnadsökning med ca 1 % under innevarande budgetår sedan effekten av möjliga rationaliseringsåtgärder beaktats. Under budgetåret 1975/76 beräknas lönevolymen bli i stort sett oförändrad. Jämfört med föregående beräkning har en prisuppräkning skett avseende personalkostnaderna åren 1975 och 1976 bl. a. med hänsyn till avtalet om förtjänstutvecklingsgaranti år 1975 samt de höjningar av socialförsäkringsavgifter m. m. år 1976 som aviserats bl. a. i årets Finansplan. Nu gällande diskonto har liksom tidigare förutsatts förbli oförändrat under perioden.

Det förtjänar framhållas att relativt små förändringar avseende antaganden om främst lönekostnader och diskonto får kraftiga och omedelbara verkningar på resultatet. Varje ytterligare procents ökning av personalkostnaderna år 1975 innebär exempelvis en kostnadsökning med ca 9 1/2 milj. kr. år 1974/75 och ca 21 milj. kr. år 1975/76. En sänkning av diskontot med 1 % motsvarar en resultatförsämring med ca 36 milj. kr. för helt år räknat.

Tidningsrörelsens särkostnadsunderskott beräknas för år 1975/76 komma att uppgå till ca 85 milj. kr. En förbättring av verkets ekonomi förutsätter, såsom framhölls i föregående inkomstberäkning, snara åtgärder från statsmakternas sida främst när det gäller tidningsrörelsen och postgirorelsen.

För budgetåren 1974/75 och 1975/76 har avkastningen anpassats till sedvanligt avkastningskrav, vilket innebär att överskotten för budgetåren nu beräknas till 24,5 resp. 27,5 milj. kr."

Postverket räknar med att inleverera 21,9 milj. kr. av detta 1974/75 och 25,5 milj. kr. 1975/76. RRV har inte funnit anledning att avvika från de av postverket beräknade inleveranserna.

Televerket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 157,5 milj. kr. för 1975/76. I en reviderad inkomstberäkning den 4 mars 1975 har televerket uppskattat inleveranserna av överskottet till 150 milj. kr. Orsaken till nedjusteringen framgår av televerkets skrivelse.

"Som grund för intäkternas beräkning ligger en förväntad trafikökning avseende telefonsamtal med 5,9 % under 1974/75 och 4,0 % under 1975/76. Vid intäktsberäkningen har hänsyn även tagits till förväntade effekter av införandet av ökade huvudortstaxor samt slopande av avståndsklass 6, vilket f. n. bedöms innebära intäktsminskningar mot avgiftshöjningarna komma att försämra SJ resultat för 1975/76 med Prognoserna för utvecklingen av telex- och telegramtrafik har nedjusterats något jämfört med novemberberäkningarna med hänsyn till utfallet per 1975-01-01.

Rörelsekostnaderna har bl. a. baserats på en bedömning av framtida kostnadshöjningar. Beträffande beräkningen av lönekostnaderna

har hänsyn även tagits till erfarenhetsmässigt utfall med utgångspunkt från televerkets personalstruktur. Dessutom har avtalade höjningar av arbetsgivaravgifterna 1975-01-01 och 1976-01-01 inkalkylerats.”

Enligt hittillsvarande princip skall avskrivningar på investeringsobjekt beräknas på återanskaffningsvärde (i televerket lika med anskaffningsvärden uppräknade med hjälp av speciella indexserier för fastigheter, tele- och radioanläggningar). Televerket har i sina beräkningar för budgetåret 1975/76 avvikit från denna princip. Avskrivningarnas storlek har anpassats till investeringsbehovet.

Det innebär att avskrivningarna, som enligt hittillsvarande beräkningsprincip skulle uppgå till ca 1 300 milj. kr. för budgetåret 1975/76, reduceras med drygt 300 milj. kr. RRV kan inte i detta sammanhang ta ställning till hur de ändrade avskrivningarna bör påverka överskottet. RRV föreslår i likhet med televerket att titeln uppförs med 150 milj. kr. för 1975/76.

Statens järnvägar. I skrivelse till RRV den 11 mars 1975 har statens järnvägar redovisat en större inleverans 1974/75 än som förutsågs i novemberberäkningen. Rörelseresultatet har förbättrats 1974/75 men förutses för 1975/76 bli lägre än enligt tidigare beräkningar. Inleverans under 1975/76 beräknades i budgetpropositionen till 19 milj. kr. I sin skrivelse anför statens järnvägar följande:

”Intäktsberäkningarna har liksom i prognosen i november baserats på nuvarande taxenivå. Vissa justeringar gentemot denna prognos har gjorts på grundval av trafikutvecklingen under loppet av innevarande budgetår samt bedömningar av konjunkturutsikterna enligt den preliminära nationalbudgeten m. m. Revideringen har inneburit en sänkning av godstrafikintäkterna under 1974/75 och 1975/76 med en höjning av persontrafikintäkterna under dessa år.

Ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer m. m. för budgetåren 1974/75 och 1975/76 har upptagits till 435 resp. 545 milj. kr. enligt bilaga 8 till 1975 års budgetproposition. Beloppen är 24 resp. 122 milj. kr. lägre än motsvarande belopp i novemberprognosen. I denna förutsattes att SJ skulle få kompensation för ekonomiska belastningar som saknar motsvarighet hos konkurrerande företag i enlighet med dels begärda tilläggsanslag för 1974/75, dels i anslagsframställningen begärda anslag för 1975/76.

Kostnaderna har beräknats med beaktande av föreliggande rationaliseringsplaner. Lönenivån har beräkningsmässigt förutsatts komma att stiga med 12,4 % 1975 (varav 2,4 % enligt den förtjänstutvecklingsgaranti som ingick i 1974 års avtal) och med 10 % 1976. Den höjning av sjuk- och socialförsäkringsavgifterna som kommer att föreslås av regeringen har inte beaktats. Enligt nu tillgängliga uppgifter beräknas avgiftshöjningarna komma att försämra SJs resultat för 1975/76 med ca 20 milj. kr. Sakkostnadsnivån har liksom i novemberprognosen antagits komma att stiga med 8 % per år utom i de fall priserna regleras genom särskilda avtal. De avsiserade höjningarna av drivsmedelsskatter-

na medför att antagandet om sakkostnadsnivåns höjning sannolikt är underskattad.

Enligt den nu genomförda revideringen av novemberprognosen förutses för 1974/75 ett överskott om ca 90 milj. kr. Budgetåret 1975/76 väntas däremot ett underskott om ca 150 milj. kr. uppkomma efter planemåliga avskrivningar.

Inleveranserna skulle vid angivna förutsättningar komma att uppgå till ca 95 milj. kr. 1974/75 och ca 20 milj. kr. 1975/76."

RRV ansluter sig till statens järnvägars beräkning och föreslår att titeln uppförs med 22 milj. kr. för 1975/76.

Luftfartsverket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen till 27,8 milj. kr. Luftfartsverket har i skrivelse till RRV den 5 mars 1975 beräknat överskottet till 13,8 milj. kr. Som grund för nedjusteringen anför luftfartsverket följande:

"Intäkterna för 1974/75 har nu beräknats till 223,9 milj. kr. vilket är 4,4 milj. kr. lägre än den fastställda driftstaten. Anledning härtill är att trafikutvecklingen fortfarande är ogynnsammare än den som antogs då driftstaten fastställdes samt att den senaste taxehöjningen trädde i kraft drygt en månad senare än vad verket föreslog.

Som grund för intäktsbedömningen för 1975/76 har trafikvolymen uttryckt i antal landningar beräknats öka med ca 2 % och i antal passagerare med ca 5 %.

Kostnaderna för 1974/75 har nu beräknats till 199,9 milj. kr. eller 1,4 milj. kr. högre än den fastställda driftstaten, beroende huvudsakligen på ökade kostnader för televerkets tjänster.

Som grund för kostnadsbedömningen för 1975/76 gäller följande.

Personalkostnaderna har antagits öka med drygt 20 %. Av denna kostnadsökning beror ca 9 % på generella löneökningar, ca 5 % på volymökningar och ca 6 % på ökade sociala kostnader. Hänsyn har inte tagits till konsekvenserna av den beslutade samordningen av den civila och militära flygtrafikledningen. Motivet härför är att denna åtgärd inte bör påverka luftfartsverkets resultat.

Sakkostnaderna har antagits öka med ca 13 %, därav prishöjningar ca 10 %.

Vid beräkningen för 1975/76 liksom för 1974/75 har räntedelen på de kommunala investeringslånen samt förräntningen av det statliga kapitalet avseende investeringarna i Arlanda nya utrikesområde och i Göteborg-Landvetters flygplats aktiverats.

Överskottet för 1974/75 beräknas uppgå till 24,0 milj. kr. vilket med 2 milj. kr. understiger det beräknade förräntningskravet. Detta har härvid beräknats efter 7 % på i medeltal disponerat statskapital.

Under ovan angivna förutsättningar beräknas överskottet för 1975/76 uppgå till 10,6 milj. kr. Överskottskravet har beräknats efter 7,25 % på i medeltal disponerat statskapital. Det på så sätt framräknade förräntningskravet utgör 31,7 milj. kr.

Mot bakgrund av resultatbedömningarna för 1974/75 och 1975/76 har luftfartsverket föreslagit Regeringen en höjning av taxan för undervägsavgifter fr. o. m. 1975-04-01 från en nivå motsvarande 40 % kostnadstäckning för underväghjälpmedel till 60 %. Om taxehöjningen

fastställs att gälla fr. o. m. 1975-04-01 blir intäktsförbättringen för 1974/75 ca 2 milj. kr. och för 1975/76 ca 13 milj. kr. Med denna taxehöjning bör således förräntningskravet för 1974/75 kunna uppnås. Nu föreliggande bedömningar för 1975/76 tyder dock på att andra taxeåtgärder blir erforderliga för att ett tillfredsställande resultat skall kunna uppnås."

RRV ansluter sig till luftfartverkets beräkning och föreslår att inkomsterna på titeln uppförs till 13,8 milj. kr. för budgetåret 1975/76.

Statens vattenfallsverk. I budgetpropositionen upptogs inkomsterna på titeln statens vattenfallsverks fond till 700 milj. kr. för 1975/76 i enlighet med verkets inkomstberäkning i november 1974. Statens vattenfallsverk anför i sin skrivelse följande:

"Budgetåret 1974/75

Fast kraftförsäljning beräknas bli ca 2 100 GWh lägre än vad som förutsattes vid driftstatens upprättande, medan tillfällig försäljning beräknas bli ca 700 GWh högre, dvs en minskning av den totala försäljningsvolymen med ca 1 400 GWh. De nya förutsättningarna baserar sig på andra kraftföretags mindre inköp av elkraft på grund av god egen vattenkrafttillgång, på mild väderlek och på besparingseffekter i allmänhet.

Rörelseintäkterna beräknas nu bli 138 Mkr. lägre än vad som anges i driftstaten. Utöver intäktsminskningen beronde på lägre försäljningsvolym påverkas intäkterna också av tariffhöjningar och av bränslepristilläggets storlek.

En beslutad tariffhöjning som avses träda i kraft under första halvåret 1975 beräknas ge ett visst begränsat intäktsillskott under budgetåret.

En försening av den kommersiella idrifttagningen av Ringhals två första kärnkraftaggregat har medfört att motsvarande produktionsbortfall kompenserats med andra kraftslag. Totalt beräknas kostnaderna för bränsle och inköpt kraft dock minska med 97 Mkr. beroende på i det föregående angiven minskad belastning. Övriga driftkostnader bedöms samtidigt öka med ca 12 Mkr.

Rörelseresultatet före avskrivningar, finansiella poster och kommunalskatter blir härigenom 53 Mkr. lägre än vad som förutsattes i driftstaten.

Det i driftstaten bedömda avskrivningsbehovet för anläggningar beräknades i prisnivå våren 1974. Nu aktuell beräkning för budgetåret med samtidigt beaktande av förskjutningen av idrifttagningstidpunkterna för Ringhalsaggregaten ger ett i stort sett oförändrat avskrivningsbehov.

Finansiella poster beräknas nu ge en ökad resulterande kostnad om 11 Mkr. bl. a. på grund av ökat ianspråktagande av rörlig kredit. Å andra sidan har skatteposten sänkts med 4 Mkr., avseende reglering av för högt upptagen skatt föregående år.

För att uppfylla fastställt förräntningskrav har redan i december 1974 en upplösning av lagerreserven för olja gjorts med 50 Mkr. Nettoöverskottet beräknas till 635 Mkr., eller 10 Mkr. lägre än enligt

driftstaten, vilket motsvarar 7,25 % förräntning av nu beräknat i medeltal disponerat statskapital.

Budgetåret 1975/76

Beräkningarna för budgetåret 1975/76 har redovisats i verkets anslagsframställning från augusti 1974. Den beräkning som lämnades till RRV i november 1974 byggde på samma förutsättningar. Den tidigare nämnda tariffhöjningen beräknades dock ge 50 Mkr. högre rörelseintäkter.

De beräkningar som nu framlägges och som bygger på senaste interna ekonomiprognos utgår från prisnivån $K = 362$ mot $K = 341$ i den tidigare beräkningen. Oljepriset är oförändrat 30 kr./Gcal medan priset för kärnbränsle beräknas öka något. En beräknad belastningsökning om ca 1 000 GWh motsvaras huvudsakligen av ökad tillfällig kraftförsäljning.

Rörelseintäkterna för 1975/76 beräknas nu till 2 784 Mkr. eller 104 Mkr. mer än som uppgavs i novemberberäkningen. Driftkostnaderna beräknas till 1 310 Mkr. vilket är 73 Mkr. mer än som uppgavs i november, varav 24 Mkr. i ökade kostnader för bränsle och inköpt kraft.

Ny beräkning av avskrivningarna, baserad på högre nuanläggningsvärde ger 711 Mkr. eller 34 Mkr. mer än tidigare beräkning.

Efter finansiella poster och skatter beräknas nettoöverskottet till 725 Mkr. motsvarande 7,25 % förräntning av beräknat i medeltal disponerat statskapital.”

”En allmän beskrivning av den hittillsvarande utvecklingen återfinns i verkets årsredovisning för 1973/74. Vad gäller utvecklingen för de närmast följande åren berörs denna i verkets anslagsskrivelse av augusti 1974. I avvaktan på vårriksdagens energidebatt finner verket det inte meningsfullt att nu bearbeta föreliggande prognoser.”

Statens vattenfallsverk beräknar inleveransen av överskottet till 560 milj. kr. för 1974/75 och till 700 milj. kr. för 1975/76. RRV ansluter sig till statens vattenfallsverks beräkning.

Förenade fabriksverken. RRV pekade i föregående inkomstberäkning på osäkerheten i FFVs resultatprognoser. Likaså framhölls att ett för 1973/74 redovisat överskott på 30,5 milj. kr. bör bedömas med en viss försiktighet. Som en av orsakerna härtill angavs att vissa förluster på tvätterirörelsen inte belastat detta överskott. Tvätteriernas underskott har aktiverats som igångsättningskostnader och redovisats som kortfristiga fordringar. De aktiverade igångsättningskostnaderna utgjorde vid 1973/74 års utgång 44,7 milj. kr. Mot detta belopp står endast 7,6 milj. kr. i värderegleringsreserv. Tillgångsposten är icke ostridig. I konsekvens härmed borde den enligt RRV ha nedskrivits. Nedskrivningsbehovet bedömdes vara av storleksordningen över 30 milj. kr.

FFVs balanserade förlust skulle med tillägg av ovan nämnda nedskrivningsbehov komma att överstiga 50 milj. kr. Detta belopp är större än summan av 1974/75 och 1975/76 års förväntade överskott.

RRV beräknade därför inga inkomster på titeln förenade fabriksverken vare sig för 1974/75 eller 1975/76.

FFV har i det reviderade underlaget för inkomstberäkningen lämnat ovanstående synpunkter obeaktade. Med reservation för den av FFV-utredningen betingade osäkerheten och den framtida verksamheten uppges en förväntad inleverans av 0,9 milj. kr. 1974/75 samt 25,1 milj. kr. 1975/76.

Förenade fabriksverken anför i sin skrivelse den 21 februari 1975 till RRV följande:

”Beräkningarna för 1975/76 har gjorts i 1974/75 års penningvärde.

Resultaten 1974/75 och 1975/76 förväntas bli positiva. Den nya beräkningen för 1974/75 är gjord på basis av resultatet efter första halvåret 1974/75. 1975/76 års resultat har framtagits genom en s. k. preliminär resultatbudget, som ingår i FFV budgetsystem.

Eftersom FFV har kvarstående förluster från tidigare år måste beräknade överskott användas för att täcka dessa förluster. Med hänsyn till FFV-utredningen och de förändringar densamma kan leda till, bl. a. i verkets ekonomiska befogenheter och det investeringsprogram som inrymmer i den 5-årsplan som FFV kommer att inlämna till Industridepartementet under mars månad, så är det svårt för oss att bedöma om någon inleverans kommer att ske. Om vi följer nuvarande regler så skulle en inleverans på 0,9 Mkr. ske för budgetåret 1974/75 och för 1975/76 25,1 Mkr.

Rörelseintäkterna förväntas öka något 1975/76 i 1974/75 års penningvärde. Övervägande delen av denna ökning sker inom försvarsmaterielsektorn, där även en viss ökning av antalet anställda sker.”

RRV har inte funnit skäl att ändra sin bedömning av FFVs möjligheter till inleverans. Beaktas tvätteri-rörelsens nedskrivningsbehov enligt ovan torde någon inleverans inte kunna ske vare sig 1974/75 eller 1975/76.

Domänverket. I skrivelse den 20 mars 1975 meddelar domänverket att man ej har skäl att frångå de i december lämnade prognoserna. Domänverket har anmält till Kungl. Maj:t resp. affärsverksdelegationen att resultatförbättringen under 1974 var av sådan storleksordning att det fanns anledning att ompröva avkastningskravet för 1974. Något beslut i denna fråga föreligger ännu inte. I remissyttrande över domänverkets femårsplan för åren 1975—1979 har RRV anförat synpunkter på principerna för bestämmande av inleverans för domänverket vilka innebär att hittills gällande belopp skulle höjas. Riksrevisionsverket beräknar dock liksom i föregående inkomstberäkning i avvaktan på att nya avkastningskrav fastställs, inkomsterna på titeln domänverkets fond till samma belopp som det nu gällande avkastningskravet, dvs. 23 milj. kr. för såväl 1974/75 som för 1975/76.

Riksbanksfonden. Denna titel var i budgetpropositionen uppförd med 250 milj. kr. I en från riksbanken till RRV den 20 februari avlåten skrivelse har bankofullmäktige beräknat att inkomsttiteln kommer att tillföras ett belopp av 350 milj. kr. under 1975/76.

Kapitalbudgetens inkomster

Avskrivningsmedel inom fonden. Avskrivningsmedel inom fonden (årsavskrivningar) används för finansiering till viss del av investeringarna på kapitalbudgeten. I budgetpropositionen uppfördes dessa inkomster för budgetåret 1975/76 med sammanlagt 2 152 milj. kr., varav 1 914 milj. kr. avsåg affärsverksfonderna.

RRV har inhämtat uppgifter om avskrivningsmedlens utveckling för olika fonder av större betydelse. I nedanstående sammanställning ges uppgifter om dessa avskrivningsmedels storlek dels för budgetåret 1975/76 enligt budgetpropositionen, dels enligt en reviderad beräkning i mars 1975 (milj. kr.)

Fond

	Enligt 1975 års budget- proposition	Enligt reviderad inkomstberäk- ning mars 1975
Postverket	23,0	23,0
Televerket	840,6	830,4
Statens järnvägar	342,0	342,0
Luftfartsverket	24,0	24,0
Förenade fabriksverken	23,0	24,0
Statens vattenfallsverk	661,0	700,0
Statens vägverks förrädsfond	60,5	60,6

RRV förordar att kapitalbudgetens inkomster för budgetåret 1975/76 upptas till 2 422 487 000 kr. vilket är 29 900 000 kr. mer än i budgetpropositionen.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Sanell, byrådirektörerna Dalmo, Hansson och Vereide och förste revisorn Apelblat varjämte avdelningsdirektören Nilsson varit föredragande.

G RUNE BERGGREN

Ove Nilsson

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1975/76

Bil. 5 Specifikation av inkomsterna på driftbugeten

Bilaga 5

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1975/76

A Skatter, avgifter, m. m.

I Skatter:

1	Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter:			
a	Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.	33 825 000 000		
b	Kupongskatt	30 000 000		
c	Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	1 500 000		
d	Skogsvårdsavgifter	11 700 000		
e	Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	2 500 000		
f	Arvsskatt och gåvoskatt	320 000 000		
g	Lotterivinstskatt	188 000 000		
h	Stämpelskatt och stämpelavgift	425 000 000	34 803 700 000	
2	Automobilskattemedel:			
a	Bensinskatt	1 818 000 000		
b	Vägfärdsskatt	1 900 000 000	3 718 000 000	
3	Allmän arbetsgivaravgift		5 985 000 000	
4	Tullar och acciser:			
a	Tullmedel	1 015 000 000		
b	Mervärdesskatt	18 500 000 000		
c	Särskilda varuskatter	508 000 000		
d	Omsättningsskatt på motorfordon	651 500 000		
e	Tobaksskatt	2 010 000 000		
f	Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	30 000 000		
g	Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag	51 000 000		
h	Skatt på sprit	3 100 000 000		
i	Skatt på vin	500 000 000		
j	Skatt på malt- och läskedrycker	770 000 000		
k	Energiskatt	3 160 000 000		
l	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1 000		
m	Särskild vägfärdsskatt	175 000 000		
n	Skatt på annonser och reklam	115 000 000		
o	Skatt på spel	75 000 000		
p	Logiavgifter	1 000	30 660 502 000	75 167 202 000

II Uppbörd i statens verksamhet:

1	Expeditionsavgifter	108 000 000
2	Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	74 157 000
3	Vattendomstolsavgifter	1 000 000
4	Inkomster vid kriminalvården	10 000
5	Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	19 200 000
6	Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen	12 635 000
7	Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 612 000
8	Inkomster vid karolinska sjukhuset	310 000 000
9	Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	250 000
10	Inkomster under anslaget kostnader för viss utbildning av handikappade	65 000
11	Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	2 065 000

12	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	33 400 000	
13	Inkomster vid statens vägverk, att tillföras automobilskattemedlen	800 000	
14	Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, att tillföras automobilskattemedlen	28 500 000	
15	Körkortsavgifter	44 000 000	
16	Avgifter för registrering av motorfordon	66 350 000	
17	Försäljning av sjökort	2 630 000	
18	Fyravgifter	102 500 000	
19	Lotsavgifter	25 500 000	
20	Skeppsmätningssavgifter	2 100 000	
21	Fartygsinspektionsavgifter m. m.	3 700 000	
22	Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	22 983 000	
23	Inkomster vid statens geotekniska institut	4 000 000	
24	Ersättning för visst värderingsförfarande	40 000	
25	Pensionsmedel m. m.	474 000 000	
26	Inkomst av myntning m. m.	65 000 000	
27	Bidrag till bankinspektionen	6 900 000	
28	Bidrag för revision av sparbankerna	975 000	
29	Bidrag till försäkringsinspektionen	3 753 000	
30	Ersättning för kilometerräknarapparat	1 000	
31	Avgifter för granskning av biograffilm	285 000	
32	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	4 958 000	
33	Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	590 000	
34	Inkomster vid statens maskinprovningar	800 000	
35	Inkomster vid lantbruksnämnderna	5 000 000	
36	Inkomster vid statens jordbruksnämnd	1 400 000	
37	Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	7 400 000	
38	Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	3 895 000	
39	Avgifter vid köttbesiktning	9 500 000	
40	Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 500 000	
41	Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	5 700 000	
42	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen	230 000	
43	Inkomster av statens gruvegendom	40 000 000	
44	Inkomster vid bergsstaten m. m.	3 000 000	
45	Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	48 230 000	
46	Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	3 698 000	
47	Exekutionsavgifter	15 373 000	
48	Restavgifter	55 212 000	
49	Inkomster vid statens planverk	1 200 000	
50	Ersättning för vissa komplementkostnader vid vissa myndigheter m. m.	41 393 000	1 665 490 000
III <i>Diverse inkomster:</i>			
1	Bötesmedel	109 000 000	
2	Totalisatormedel	117 000 000	
3	Tipsmedel	347 990 000	
4	Lotterimedel	212 000 000	
5	Övriga diverse inkomster	85 000 000	870 900 000
			77 703 592 000
B Inkomster av statens kapitalfonder			
I <i>Statens affärsverksfonder:</i>			
1	Postverket	25 500 000	
2	Televerket	150 000 000	
3	Statens järnvägar	22 000 000	
4	Luftfartsverket	25 800 000	
5	Statens vattenfallsverk	700 000 000	
6	Domänverket	23 000 000	946 300 000
II <i>Riksbanksfonden</i>			350 000 000

III *Statens allmänna fastighetsfond:*

1	Slottsbyggnadernas	delfond	1 000	
2	Kriminalvårdsstyrelsens	"	9 968 000	
3	Beskickningsfastigheternas	"	10 490 000	
4	Karolinska sjukhusets	"	39 901 000	
5	Akademiska sjukhusets	"	13 468 000	
6	Byggnadsstyrelsens	"	432 195 000	
7	Generaltullstyrelsens	"	163 000	506 186 000

IV *Försvarets fastighetsfond*

130 354 000

V *Statens utlåningsfonder:*

1	Utrikesförvaltningens lånefond	110 000	
2	Biståndsförvaltningens lånefond	50 000	
3	Statens bosättningslånefond	10 000 000	
4	Vattenkraftslånefonden	250 000	
5	Luftfartslånefonden	2 600 000	
6	Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	3 200 000	
7	Statens lånefond för universitetsstudier	400 000	
8	Studiemedelsfonden	38 000 000	
9	Lånefonden för studentkårlokaler	190 000	
10	Jordbrukets lagerhusfond	40 000	
11	Jordbrukets maskinlånefond	100 000	
12	Kraftledningslånefonden	40 000	
13	Egnahemslånefonden	700 000	
14	Statens avdikningslånefond	1 600 000	
15	Fiskerilånefonden	2 100 000	
16	Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	105 000	
17	Skogsväglånefonden	45 000	
18	Statens hantverks- och industrilånefond	21 000 000	
19	Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	670 000	
20	Lånefonden för bostadsbyggande	2 320 000 000	
21	Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder	2 100 000	
22	Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnads- industrin	643 000	
23	Lånefonden för kommunala markförvärv	26 900 000	
24	Lånefonden för allmänna samlingslokaler	2 700 000	
25	Övriga utlåningsfonder	83 000	2 433 626 000

VI *Fonden för låneunderstöd:*

1	Kammarkollegiets	delfond	28 000 000	
2	Arbetsmarknadsstyrelsens	"	75 000 000	
3	Bostadsstyrelsens	"	240 000	
4	Riksbankens	"	25 000	
5	Riksgäldskontorets	"	770 000	104 035 000

VII *Fonden för statens aktier*

122 850 000

VIII *Fonden för beredskapslagring*

87 599 000

IX *Statens pensionsfonder:*

1	Folkpensioneringsfonden	72 500 000	
2	Civila tjänstepensionsfonden	2 250 000	
3	Militära tjänstepensionsfonden	270 000	
4	Allmänna familjepensionsfonden	6 850 000	
5	Statens pensionsanstalts pensionsfond	16 000 000	
6	Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	47 000	97 917 000

X *Diverse kapitalfonder:*

1	Fonden för kreditgivning till utlandet	2 360 000	
2	Övriga diverse kapitalfonder	78 538 000	80 898 000

4 859 765 000

Summa kr. 82 563 357 000

Specifikation av anslags- förändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1975/76

Bil. 6 Anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen

Bilaga 6

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1975/76

I 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning (+) Minskning (-)	
DRIFTBUDGETEN					
A. Egentliga statsutgifter					
II. Justitiedepartementet					
Allmänna förvaltningsdomstolarna, <i>förslagsanslag</i>	42 950	rskr 60	43 800	+	850
Summa	42 950		43 800	+	850
V. Socialdepartementet					
Bidrag till sjukförsäkringen, <i>förslagsanslag</i>	2 760 000	92	2 450 000	-	310 000
Allmänna barnbidrag, <i>förslagsanslag</i>	2 700 000	SoU 1975:5	2 975 000	+	275 000
Summa	5 460 000		5 425 000	-	35 000
VII. Finansdepartementet					
Extra bidrag till kommuner och landstingskommuner	—	51	300 000	+	300 000
Täckning av merkostnader för löner, pensioner m.m.	1 200 000	100	2 300 000	+	1 100 000
Summa	1 200 000		2 600 000	+	1 400 000
VIII. Utbildningsdepartementet					
Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m., <i>förslagsanslag</i>	15 074	rskr 46	21 400	+	6 326
Vissa åtgärder inom kulturområdet, <i>förslagsanslag</i>	87 564	20	87 630	+	66
Vissa åtgärder inom ungdomsområdet	55 199	14	57 199	÷	2 000
Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, <i>reservations- anslag</i>	1 786	rskr 46	1 936	÷	150
Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet, <i>reservationsanslag</i>	6 702	rskr 46	6 852	+	150
Bidrag till trossamfund, <i>reservationsanslag</i>	14 000	rskr 45	16 000	+	2 000
Bidrag till anskaffande av lokaler för trossamfund, <i>reservationsanslag</i>	4 000	rskr 45	5 000	÷	1 000
Utveckling av studielämplighetsprov, <i>reservationsanslag</i>	1	9	661	+	660
Bidrag till driften av vissa privatskolor, <i>förslagsanslag</i>	12 288	rskr 50	12 866	÷	578
Vissa kostnader i samband med högskole- reform, <i>förslagsanslag</i>	—	9	5 200	÷	5 200
Yrkesteknisk högskoleutbildning, <i>förslags- anslag</i>	—	9	3 905	+	3 905

¹ De medel som enl. prop. 1975: 20 tilldelas kultursektorn har fördelats på tio anslag under litt. B.² De medel som enl. prop. 1974: 14 tilldelas ungdomssektorn har fördelats på tre anslag under litt. B.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning (+) Minskning (-)	
Bidrag till studieförbund	14 400	23	16 300	÷	1 900
Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m.	—	23	1	+	1
Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestödet m. m.	—	23	1	÷	1
Summa	211 014		234 951	+	23 937
<i>IX. Jordbruksdepartementet</i>					
Information om reformer på avfallsområdet, <i>reservationsanslag</i>	—	32	1 000	+	1 000
Främjande av skogsvård m. m., <i>reservationsanslag</i>	—	56	7 500	+	7 500
Summa	—		8 500	+	8 500
<i>X. Handelsdepartementet</i>					
Nordiska ministerrädssekretariatet, <i>förslagsanslag</i>	6 188	93	7 148	+	960
Svenska turisttrafikförbundet, <i>reservationsanslag</i>	7 449	47	4 057	—	3 392
Sveriges turistråd	—	47	4 000	+	4 000
Kommerskollegium, <i>förslagsanslag</i>	10 448	26	11 063	+	615
Kostnader för vissa nämnder m. m., <i>förslagsanslag</i>	233	41	443	+	210
Konsumentverket: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	18 033	40	19 743	+	1 710
Summa	42 351		46 454	+	4 103
<i>XI. Arbetsmarknadsdepartementet</i>					
Arbetsmarknadsservice, <i>förslagsanslag</i>	1 576 858	rskr 52	490 158	—	1 086 700
Bidrag till arbetsmarknadsutbildning	—	45	1 150 000	+	1 150 000
Statens invandrarverk, <i>förslagsanslag</i>	16 455	26	24 650	+	8 195
Anpassningsåtgärder för invandrare, <i>reservationsanslag</i>	4 195	26	5 700	+	1 505
Summa	1 597 508		1 670 508	+	73 000
<i>XII. Bostadsdepartementet</i>					
Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m., <i>reservationsanslag</i>	—	30	326 000	+	326 000
Byggnadsforskning	9 000	30	11 000	+	2 000
Summa	9 000		337 000	+	328 000
<i>XIII. Industridepartementet</i>					
Energibesparande åtgärder inom näringslivet, <i>reservationsanslag</i>	—	30	80 000	+	80 000
Vissa utbildningsåtgärder m. m. i energibesparande syfte, <i>reservationsanslag</i>	—	30	2 750	+	2 750
Främjande av landsbygdens elektrifiering, <i>reservationsanslag</i>	9 000	30	8 000	—	1 000
Statens kärnkraftinspektion:					
Kärnsäkerhetsforskning, <i>reservationsanslag</i>	—	30	1	÷	1
Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi, <i>reservationsanslag</i>	47 900	30	—	—	47 900
Utvecklingsarbete rörande utvinning av uran, <i>reservationsanslag</i>	2 400	30	—	—	2 400

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (-)	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp		
Särskilda säkerhetsarbeten inom kärnenergiområdet, <i>reservationsanslag</i>	9 200	30	—	—	9 200
Internationellt atomenergisamarbete, <i>förlagsanslag</i>	4 930	30	—	—	4 930
Energiforskning, <i>reservationsanslag</i>	—	30	102 800	+	102 800
Grundläggande forskning för energi- området, <i>reservationsanslag</i>	—	30	5 000	+	5 000
Aktiebolaget Atomenergi: Stöd till svensk kärnkraftindustri, <i>reservationsanslag</i>	—	30	24 100	+	24 100
Övrig verksamhet, <i>reservationsanslag</i>	—	30	13 100	+	13 100
Medelstillskott till Aktiebolaget Asca-Atom, <i>reservationsanslag</i>	—	30	20 000	+	20 000
Summa	73 430		255 751	+	182 321
Summa förändringar av egentliga statsutgifter					+ 1 985 711
B. Utgifter för statens kapitalfonder					
I. Underskott på riksgäldsfonden	4 500 000	100	4 600 000	+	100 000
II. Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar	1 157 903	33	1 142 903	—	15 000
Summa förändringar av utgifter för statens kapitalfonder					+ 85 000
Summa förändringar på driftbudgeten					+ 2 070 711
KAPITALBUDGETEN					
I. Statens affärsverksfonder					
Televerket					
Televisions- och ljudradioanläggningar	40 100	13	38 000	—	2 100
Statens vattenfallsverk					
Kraftstationer m. m.	1 648 900	30	1 747 500	+	98 600
Summa utgiftsförändringar under statens affärsverksfonder					+ 96 500
II. Statens allmänna fastighetsfond					
Utbildningsdepartementet:					
Byggnadsarbeten inom utbildnings- departementets område	170 000	33	140 000	—	30 000
Summa utgiftsförändringar under statens allmänna fastighetsfond					— 30 000
V. Fonden för låneunderstöd					
Handelsdepartementet:					
Lån till Sveriges turistråd	—	47	2 000	+	2 000
Industridepartementet:					
Lån till projektering av raffinaderi	—	30	36 000	+	36 000
Lån till projektering av Ranstadsverket	—	30	15 000	+	15 000
Summa utgiftsförändringar under fonden för låneunderstöd					+ 53 000
VI. Fonden för statens aktier					
Industridepartementet:					
Teckning av aktier i ett aktiebolag för officiell provningsverksamhet	—	49	2 040	+	2 040
Summa förändringar på kapitalbudgeten					+ 121 540

Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1975/76

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1975/76

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	— 3 002 000	
B. Televerkets fond	— 23 700 000	
C. Statens järnvägars fond	114 100 000	
D. Luftfartsverkets fond	261 998 000	
E. Fabriksverkens fond	8 199 000	
F. Statens vattenfallsverks fond	1 037 499 000	
G. Domänverkets fond	17 001 000	1 412 095 000
II. Statens allmänna fastighetsfond		311 707 000
III. Försvarets fastighetsfond		59 354 000
IV. Statens utlåningsfonder		1 875 469 000
V. Fonden för låneunderstöd		359 577 000
VI. Fonden för statens aktier		143 660 000
VII. Fonden för förlag till statsverket		— 5 000 000
VIII. Fonden för beredskapslagring		40 000 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
Statens vägverks förrådsfond	3 799 000	
Sjöfartsverkets fond	43 888 000	
Fonden för Södertälje kanalverk	8 000 000	
Statens datamaskinfond	9 501 000	
Jordfonden	1 000	
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	— 1 062 000	64 127 000
	Summa	4 260 989 000
<i>Avgår kapitalåterbetalning:</i>		
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedels- förluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	23 875 000	24 875 000
	Summa kr.	4 236 114 000

FÖRSLAG TILL**INVESTERINGSSTATER FÖR BUDGETÅRET 1975/76****I. Statens affärsverksfonder****A. Postverkets fond**

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	20 000 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	23 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	—3 002 000		
	<u>20 000 000</u>		<u>20 000 000</u>

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel: Tele-		Investeringsanslag:	
anläggningar m. m.		Teleanläggningar m. m.	773 700 000
från statsbudgeten	6 000 000	Televisions- och	
inom fonden	790 400 000	ljudradioanläggningar	38 000 000
Avskrivningsmedel: Tele-			
visions- och			
ljudradioanläggningar			
inom fonden	38 000 000		
Övriga kapitalmedel:			
Teleanläggningar m. m.	1 000 000		
Investeringsbemyndigande:			
Teleanläggningar m. m.	—23 700 000		
	<u>811 700 000</u>		<u>811 700 000</u>

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	488 700 000
från statsbudgeten	24 600 000		
inom fonden	342 000 000		
Övriga kapitalmedel	8 000 000		
Investeringsbemyndigande	114 100 000		
	<u>488 700 000</u>		<u>488 700 000</u>

D. Luftfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	286 000 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	24 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	261 998 000		
	<u>286 000 000</u>		<u>286 000 000</u>

E. Fabriksverkens fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	32 200 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	24 000 000		
Investeringsbemyndigande	8 199 000		
	32 200 000		32 200 000

F. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	1 747 500 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	700 000 000		
Övriga kapitalmedel	10 000 000		
Investeringsbemyndigande	1 037 499 000		
	1 747 500 000		1 747 500 000

G. Domänverkets fond

Investeringsbemyndigande	17 001 000	Summa investeringsanslag	17 001 000
<i>Summa investeringsbemyndi-</i>			
<i>ganden för statens affärs-</i>			
<i>verksfonder</i>	1 412 095 000		

II. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	619 126 000
från statsbudgeten	226 038 000		
inom fonden	66 331 000		
Övriga kapitalmedel	15 050 000		
Investeringsbemyndigande	311 707 000		
	619 126 000		619 126 000

III. Försvarets fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	297 801 000
från statsbudgeten	192 701 000		
inom fonden	27 746 000		
Övriga kapitalmedel	18 000 000		
Investeringsbemyndigande	59 354 000		
	297 801 000		297 801 000

IV. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande	100 000	Investeringsanslag	100 000

Biståndsförvaltningens lånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande	25 000 000	Investeringsanslag	25 000 000

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	510 000 000	Investeringsanslag	510 000 000

Lånefonden för studentkårlokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Fiskerilånefonden

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	338 000	Investeringsanslag	700 000
Investeringsbemyndigande	362 000		
	700 000		700 000

Statens fiskredskapslånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	30 000 000	Investeringsanslag	30 000 000

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande	1 670 000 000	Investeringsanslag	1 670 000 000

Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Lånefonden för kommunala markförvärv

Investeringsbemyndigande	150 000 000	Investeringsanslag	150 000 000

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

<i>Summa investeringsbemyndi- ganden för statens utlåningsfonder</i>	1 875 469 000

V. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	513 607 000
från statsbudgeten	56 120 000		
Övriga kapitalmedel	97 910 000		
Investeringsbemyndigande	359 577 000		
	<u>513 607 000</u>		<u>513 607 000</u>

VI. Fonden för statens aktier

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	193 660 000
från statsbudgeten	50 000 000		
Investeringsbemyndigande	143 660 000		
	<u>193 660 000</u>		<u>193 660 000</u>

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	65 000 000	Summa investeringsanslag	60 000 000
Investeringsbemyndigande	<u>- 5 000 000</u>		
	60 000 000		<u>60 000 000</u>

VIII. Fonden för beredskapslagring

Investeringsbemyndigande	40 000 000	Investeringsanslag	40 000 000

IX. Diverse kapitalfonder**A. Statens vägverks förrådsfond**

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	65 900 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	60 600 000		
Övriga kapitalmedel	1 500 000		
Investeringsbemyndigande	3 799 000		
	<u>65 900 000</u>		<u>65 900 000</u>

B. Sjöfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	73 400 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	29 461 000		
Övriga kapitalmedel	50 000		
Investeringsbemyndigande	43 888 000		
	<u>73 400 000</u>		<u>73 400 000</u>

C. Fonden för Södertälje kanalverk

Investeringsbemyndigande	8 000 000	Investeringsanslag	8 000 000

D. Statens datamaskinfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	63 001 000
inom fonden	53 500 000		
Investeringsbemyndigande	9 501 000		
	<u>63 001 000</u>		<u>63 001 000</u>

E. Jordfonden

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

F. Förrädsfonden för ekonomiskt försvar

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	77 100 000
från statsbudgeten	77 100 000		
inom fonden	1 062 000		
Investeringsbemyndigande	— 1 062 000		
	<u>77 100 000</u>		<u>77 100 000</u>

<i>Summa investeringsbemyndiganden för diverse kapitalfonder</i>	64 127 000

SUMMA INVESTERINGSSTATER

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	7 800 504 000
från statsbudgeten	1 142 903 000		
inom fonden	2 180 100 000		
Övriga kapitalmedel	216 512 000		
Investeringsbemyndigande	4 260 989 000		
	<u>7 800 504 000</u>		<u>7 800 504 000</u>

**Förändringar i förslaget
till statsbudget för
budgetåret 1975/76
sedan budgetpropositionen**

**FÖRÄNDRINGAR I FÖRSLAGET TILL STATS-
BUDGET FÖR BUDGETÅRET 1975/76 SEDAN
BUDGETPROPOSITIONEN**

Totalbudgeteten för

Inkomster

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	71 729,2	+ 3 438,0	75 167,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 592,5	+ 73,0	1 665,5
III. Diverse inkomster	840,8	+ 30,1	870,9
Summa	74 162,5	+ 3 541,1	77 703,6
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	943,8	+ 2,5	946,3
II. Riksbanksfonden	250,0	+ 100,0	350,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	506,2	—	506,2
IV. Försvarets fastighetsfond	130,4	—	130,4
V. Statens utlåningsfonder	2 438,6	— 5,0	2 433,6
VI. Fonden för låneunderstöd	104,0	—	104,0
VII. Fonden för statens aktier	122,9	—	122,9
VIII. Fonden för beredskapslagring	87,6	—	87,6
IX. Statens pensionsfonder	97,9	—	97,9
X. Diverse kapitalfonder	80,9	—	80,9
Summa	4 762,3	+ 97,5	4 859,8
<i>C. Beräknad övrig finansiering:</i>			
I. Avskrivningar och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna:			
Statens affärsverksfonder	1 932,6	+ 27,8	1 960,4
Övriga kapitalfonder	436,1	- 0,1	436,2
II. Övrig kapitalåterbetalning	23,9	—	23,9
Summa	2 392,6	+ 27,9	2 420,5
Summa	81 317,3	+ 3 666,5	84 983,8
<i>Underskott</i>	11 906,8	- 1 459,3	10 447,5
Summa milj. kr.	93 224,1	+ 2 207,3	95 431,4

budgetåret 1975/76

Utgifter

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Utgiftsanslag:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	12,0	—	12,0
II. Justitiedepartementet	3 265,3	+ 0,9	3 266,1
III. Utrikesdepartementet	3 174,9	—	3 174,9
IV. Försvarsdepartementet	9 781,5	—	9 781,5
V. Socialdepartementet	26 419,1	— 35,0	26 384,1
VI. Kommunikationsdepartementet	6 130,6	—	6 130,6
VII. Finansdepartementet	6 703,7	+ 1 400,0	8 103,7
VIII. Utbildningsdepartementet	12 061,6	— 8,2	12 053,4
IX. Jordbruksdepartementet	3 994,1	+ 8,5	4 002,6
X. Handelsdepartementet	413,6	+ 6,1	419,7
XI. Arbetsmarknadsdepartementet	4 977,6	+ 73,0	5 050,6
XII. Bostadsdepartementet	5 796,7	+ 328,0	6 124,7
XIII. Industridepartementet	2 540,7	+ 334,0	2 874,7
XIV. Kommundepartementet	1 219,3	—	1 219,3
XV. Oförutsedda utgifter	1 000,0	—	1 000,0
XVI. Riksdagen och dess verk	133,4	—	133,4
XVII. Riksgäldsfonden	4 500,0	+ 100,0	4 600,0
Summa	92 124,1	+ 2 207,3	94 331,4
<i>B. Beräknad övrig medelsförbrukning:</i>			
I. Minskning av anslagsbehållningar	900,0	—	900,0
II. Ökad disposition av rörliga krediter	200,0	—	200,0
Summa	1 100,0	—	1 100,0
Summa milj. kr.	93 224,1	+ 2 207,3	95 431,4

Driftbudgeten för

Inkomster

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	71 729,2	+3 438,0	75 167,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	1 592,5	+ 73,0	1 665,5
III. Diverse inkomster	840,8	+ 30,1	870,9
Summa	74 162,5	+3 541,1	77 703,6
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	943,8	— 2,5	946,3
II. Riksbanksfonden	250,0	+ 100,0	350,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	506,2	—	506,2
IV. Försvarets fastighetsfond	130,4	—	130,4
V. Statens utlåningsfonder	2 438,6	— 5,0	2 433,6
VI. Fonden för låneunderstöd	104,0	—	104,0
VII. Fonden för statens aktier	122,9	—	122,9
VIII. Fonden för beredskapslagring	87,6	—	87,6
IX. Statens pensionsfonder	97,9	—	97,9
X. Diverse kapitalfonder	80,9	—	80,9
Summa	4 762,3	+ 97,5	4 859,8
Summa inkomster på driftbudgeten	78 924,8	+ 2 363,6	82 563,4
Summa milj. kr.	78 924,8	+ 2 363,6	82 563,4

budgetåret 1975/76

Utgifter

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	12,0	—	12,0
II. Justitiedepartementet	3 183,3	+ 0,9	3 184,1
III. Utrikesdepartementet	3 167,8	—	3 167,8
IV. Försvarsdepartementet	9 474,5	—	9 474,5
V. Socialdepartementet	26 376,5	— 35,0	26 341,5
VI. Kommunikationsdepartementet	4 374,9	—	4 374,9
VII. Finansdepartementet	6 370,0	+ 1 400,0	7 770,0
VIII. Utbildningsdepartementet	11 336,7	+ 23,9	11 360,6
IX. Jordbruksdepartementet	3 904,4	+ 8,5	3 912,9
X. Handelsdepartementet	273,5	+ 4,1	277,6
XI. Arbetsmarknadsdepartementet	4 647,6	+ 73,0	4 720,6
XII. Bostadsdepartementet	3 962,7	+ 328,0	4 290,7
XIII. Industridepartementet	548,1	+ 182,3	730,5
XIV. Kommundepartementet	1 179,8	—	1 179,8
XV. Oförutsedda utgifter	1 000,0	—	1 000,0
XVI. Riksdagen och dess verk	133,4	—	133,4
Summa	79 945,1	+ 1 985,7	81 930,9
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Riksgäldsfonden	4 500,0	+ 100,0	4 600,0
II. Avskrivningar av nya kapital- investeringar	1 157,9	— 15,0	1 142,9
III. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Summa	5 658,9	+ 85,0	5 743,9
Summa utgifter på driftbudgeten	85 604,0	+ 2 070,7	87 674,8
<i>Beräknat underskott på statsregleringen:</i>			
Beräknat underskott på statsregleringen	6 429,3	— 417,9	6 011,4
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	250,0	1 150,0	900,0
Summa	— 6 679,3	+ 1 567,9	— 5 111,4
Summa milj. kr.	78 924,8	— 3 638,6	82 563,4

Kapitalbudgeten för

Inkomster

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
Lånemedel	4 127,5	+ 108,6	4 236,1

Summa milj. kr. **4 127,5** ÷ **108,6** **4 236,1**

budgetåret 1975/76

Utgifter

	Budget- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
I. Statens affärsverksfonder:			
Postverkets fond	-3,0	—	-3,0
Televerkets fond	-33,8	+ 10,1	-23,7
Statens järnvägars fond	114,1	—	114,1
Lufthartsverkets fond	262,0	—	262,0
Fabriksverkens fond	9,2	- 1,0	8,2
Statens vattenfallsverks fond	977,9	+ 59,6	1 037,5
Domänverkets fond	17,0	—	17,0
II. Statens allmänna fastighetsfond	326,7	- 15,0	311,7
III. Försvarets fastighetsfond	59,4	—	59,4
IV. Statens utlåningsfonder	1 875,5	—	1 875,5
V. Fonden för låneunderstöd	306,6	+ 53,0	359,6
VI. Fonden för statens aktier	141,6	+ 2,0	143,7
VII. Fonden för förlag till statsverket	-5,0	—	-5,0
VIII. Fonden för beredskapslagring	40,0	—	40,0
IX. Diverse kapitalfonder:			
Statens vägverks förrådsfond	3,9	- 0,1	3,8
Sjöfartsverkets fond	43,9	—	43,9
Fonden för Södertälje kanalverk	8,0	—	8,0
Statens datamaskinfond	9,5	—	9,5
Jordfonden	0,0	—	0,0
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	-1,1	—	-1,1
Summa	4 152,3	+ 108,6	4 261,0
Avgår kapitalåterbetalning:			
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Övrig kapitalåterbetalning	23,9	—	23,9
Summa	24,9	—	24,9
Summa milj. kr.	4 127,5	+ 108,6	4 236,1

**Allmänna Pensionsfonden,
fjärde fondstyrelsen:
Årsredovisning för
verksamhetsåret 1974**

ALLMÄNNA PENSIONSFOFON

FJÄRDE FONOSTYRELSEN

Årsredovisning för verksamhetsåret 1974

Styrelse

Kommunstyrelseordföranden Albert Aronson, ordförande
Riksdagsledamoten Sven Ekström, vice ordförande
Kommunallrådet Erik Johannesson
Riksdagsledamoten Karl Boo
Direktören Peder Bonde
Direktören Wilhelm Söderman
Andre ordföranden Lars Westerberg
Förbundsordföranden Enar Ågren
Ekonomern Lars Ljung
Ekonomichefen Kurt Lanneberg
Förbundsordföranden Hans Hellers

Suppleanter

Statssekreteraren Tony Hagström
Riksdagsledamoten Johannes Antonsson
Kommunallrådet Erik Svensson
Förbundsdirektören Sven Järdler
Direktören Karl-Axel Linderöth
Direktören Hans Grundström
Förbundsordföranden Erik Lehman
Andre förbundsordföranden Sven Wehlin
Förbundsordföranden Åke Berggren
Utredningssekreteraren Jan-Erik Nyberg
Professorn Osborne Bartley

Verkställande direktör

Lennart Dahlström

Revisorer

Bankdirektören Carl-Henrik Nordlander, ordförande

Direktören Torkel Stern

Direktören Arne Henrikson

Ekonomichefen Per Anders Larsson

Verkställande direktörens översikt

I enlighet med riksdagens beslut i maj 1973 har styrelsens verksamhet startat under 1974. Sedan styrelsen vid årsskiftet utsett verkställande direktör blev det hans sak att i samråd med styrelsen i första hand anskaffa lokaler och bygga upp ett kansli för verksamhetens bedrivande. Första tiden utnyttjades tillfälliga lokaler men i december har kansliet fått stadigvarande sådana under adress Kungsgatan 44.

Fondens placeringsverksamhet kom i gång först under årets andra kvartal och då i försiktig skala. Vid halvårsskiftet hade drygt 50 mkr. placerats i aktier. Anskaffningsvärdet av fondens aktier uppgick vid utgången av 3:e och 4:e kvartalen till 194 respektive 232 mkr.

Av de 500 mkr. riksdagen ställt till fondstyrelsens förfogande har 300 mkr. successivt rekvirerats från riks försäkringsverket. Härav har drygt 230 mkr. disponerats för aktieköp, varför fondstyrelsen vid årets utgång förfogar över en likviditetsreserv på drygt 70 mkr. i banktillgodohavanden. Härtill kommer följaktligen outnyttjad rekvisitionsrätt i riks försäkringsverket på 200 mkr.

Den marknad fonden har haft att arbeta i under sitt första verksamhetsår har växlat starkt. Vid årets ingång — någon vecka efter oljekrisens utbrott — låg börsindex lågt. Utsikterna för att 1974 skulle bli ett gott vinstår för industrin i förening med en lätt kreditmarknad åstadkom under årets fyra första månader en stark kursuppgång. En indextopp nåddes den 7 maj, då Affärsvärldens generalindex från årsskiftet stigit över 21 %. Under resten av året föll index och låg vid årets utgång 1,9 % lägre än föregående årsskifte. Främst torde det vara de successivt nedreviderade prognoserna för den internationella konjunkturutvecklingen som under andra halvåret verkade starkt kurspressande. Den kraftiga inflationen medförde också osäkerhet vid bedömningen av företagens verkliga vinstutveckling. Detta i kombination med en successivt åtstramad kreditmarknad och diskussioner om åtgärder i vinstbegränsande syfte verkade sannolikt också dämpande på kursutvecklingen.

Speciellt i en sådan marknad har det bedömts riktigt att gå försiktigt fram. Detta har varit desto mera angeläget, som en köpare av fondens storleksordning lätt kan verka kursdrivande. Även om vissa skäl talat för en försvagning av aktiemarknaden, har fondens ledning ansett det

lämpligt att successivt köpa i en vikande marknad. Detta speciellt med tanke på fondens kapital i förhållande till den svenska aktieomsättningen. Detta resulterar på kort sikt i högre anskaffningsvärden än motsvarande dagsvärden.

Vid årets slut ingår i fondstyrelsens aktieportfölj 25 olika företag, som framgår av nedanstående sammanställning. Av dessa svarade följande sex företag Volvo, AGA/Corona, LM Ericsson, Mo och Domsjö samt Svenska Fläktfabriken för ca 75 % av totalportföljens anskaffningsvärde. Förutom kvarvarande portfölj vid årsskiftet har fonden under året bl. a. köpt och senare sålt 15 000 Bahco, 6 300 Företagsfinans, 4 500 Investor och 5 000 SAAB-Scania. Vid bedömning av portföljen bör hållas i minnet att det är fråga om en portfölj under uppbyggnad, och att tillgången på material växlat starkt.

I nuläget domineras portföljen av 635 000 Volvo-aktier, varav 585 000 förvärvades i augusti, då en uppgörelse träffades mellan AB Volvos ledning och fondstyrelsen om en riktad nyemission till en kurs av 171 kr.; en uppgörelse som i september godkändes av en extra bolagsstämma. Det är den första riktade emission, som genomförts i vårt land, sedan en lagändring möjliggjort sådana. Placeringen i Mo och Domsjö-aktier av storleksordningen 8,4 mkr. förklaras av AP-fondens köp 1968 av det konvertibla lån bolaget då emitterade. Denna placering har under året överförts till 4:e fonden, som utnyttjat konverteringsrätten. Den efter Volvo största posten i fondens aktieinnehav utgörs av 128 408 aktier i Corona. Under förutsättning av godkännande av AGA:s extra bolagsstämma i januari 1975 avses dessa bli utbytta mot 160 510 AGA-aktier. Tillsammans med de 52 270 AGA-aktier som redan ingår i portföljen, blir fondens innehav av AGA-aktier efter denna transaktion 212 780 aktier. I förhållande till totala antalet aktier i företaget blir fondens innehav 6 % och därmed fondens relativt sett största.

Av fondens portfölj vid årets slut utgöres 48 % av nya aktier. Det gäller 100 mkr. av innehavet i Volvo samt fondens samtliga aktier i Atlas Copco, Bröderna Edstrand samt Mo och Domsjö. Nyemissionerna inklusive utförsäljningen i marknaden av aktier under året uppgick till ca 370 mkr., innebärande en stark ökning av beloppet i förhållande till 1973 och det högsta belopp som redovisats sedan 1969. I viss mån torde detta kunna förklaras av den köpkraft fonden 1974 tillfört marknaden. Portföljens bokvärde per den 31.12.1974 utgjorde 232 mkr. Deklarationsvärdet per samma dag var 186 mkr. Huvudparten eller 2/3 av differensen mellan bok- och deklaraionsvärdena gäller Volvoplaceringen.

Administration: Medelantalet anställda har under året varit 4. I löner och ersättningar har utgått till;

styrelse och verkställande direktör	535 000 kr.
övriga anställda	139 748 kr.
revisorer	51 000 kr.

Stockholm i januari 1975

Lennart Dahlström

Verkställande direktör

Förvaltningsberättelse

Från riks försäkringsverket har fjärde fondstyrelsen successivt under året erhållit 300 mkr. Härav utgöres 86,4 mkr. av avgifter erlagda av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt av bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet äger ett bestämmande inflytande. 156,9 mkr. är avgifter erlagda av enskilda arbetsgivare, som i genomsnitt för det år, varå avgifterna belöper, sysselsatt minst 20 arbetstagare. I avgifter från enskilda arbetsgivare med färre anställda än 20 arbetstagare samt i avgifter, som erlägges jämlikt 34 § lagen om försäkring för allmän tilläggspension, kommer 56,7 mkr.

De av fondstyrelsen förvaltade medlen har placerats på sätt som framgår av balansräkningen och särskild specifikation över styrelsens aktieinnehav vid årsskiftet. Enligt fondens reglemente är aktierna bokförda till anskaffningsvärdet.

Resultatet av årets förvaltning samt styrelsens tillgångar och skulder per den 31 december 1974 framgår av nedanstående resultaträkning samt balansräkning.

Resultaträkning 1974

	tkr.
Aktieutdelningar	834
Ränteintäkter	6 202
Förvaltningskostnader	./ 1 175
Rörelseresultat	5 861
Realisationsvinster	341
Realisationsförluster	./ 101
	6 101
Skatt	./ 2 330
Nettoresultat	3 771

Balansräkning 1974.12.31

Tillgångar	tkr.
Kassa och bank	74 352
Övriga fordringar	28
Aktier	232 092
Summa tillgångar	306 472

Skulder

Leverantörsskulder	224
Skatteskuld	2 330
Övriga skulder	147
Fondkapital	300 000
Årets nettoresultat	3 771
Summa skulder	306 472

Stockholm den 23 januari 1975

<i>Albert Aronson</i> (ordf.)	<i>Sven Ekström</i>	<i>Erik Johannesson</i>
<i>Karl Boo</i>	<i>Peder Bonde</i>	<i>Wilhelm Söderman</i>
<i>Lars Westerberg</i>	<i>Enar Ågren</i>	<i>Lars Ljung</i>
<i>Kurt Lanneberg</i>	<i>Hans Hellers</i>	<i>Lennart Dahlström</i> (verkst. dir.)

Under hänvisning till revisionsberättelsen intygas, att förestående resultaträkning samt balansräkning överensstämmer med räkenskaperna.

Stockholm den 4 februari 1975

<i>C.-H. Nordlander</i> (ordf.)	<i>Torkel Stern</i>
<i>Arne Henrikson</i>	<i>Anders Larsson</i>

Revisionsberättelse

Undertecknade, som av Kungl. Maj:t förordnats att såsom revisorer granska Allmänna Pensionsfondens fjärde fondstyrelsens förvaltning, får härmed avgiva revisionsberättelse för år 1974.

Vi har granskat förvaltningsberättelsen, tagit del av räkenskaper, protokoll och andra handlingar, som lämnar upplysning om fondstyrelsens förvaltning, inventerat de under fondstyrelsens förvaltning stående tillgångarna samt vidtagit de övriga granskningsåtgärder vi ansett erforderliga.

Räkenskaperna har siffergranskats av därtill utsedd revisionsbyrå.

Vi finner ingen anledning till erinran mot de aktietransaktioner, som fonden företagit under år 1974. Transaktionerna har även enligt vår uppfattning genomförts på ett sådant sätt, att icke önskvärda påverkningar på aktiemarknaden undvikits.

Revisionen har icke givit anledning till anmärkning beträffande förvaltningsberättelsen, de i densamma upptagna resultat- och balansräkningarna, bokföringen eller inventeringen eller eljest beträffande fondstyrelsens förvaltning.

Stockholm den 4 februari 1975

C.-H. Nordlander (ordf.)

Arne Henrikson

Torkel Stern

Anders Larsson

Bil. 9 Allmänna pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen:
Årsredovisning 1974

7

Aktieinnehav per den 31 december 1974

Företag	Antal	Anskaffningsvärde		Deklarationsvärde	
		per st. kr.	totalt tkr.	per st. kr.	totalt tkr.
AGA	52 270	136	7 123	118	6 168
ASEA	10 000	94	941	82	820
Atlas Copco	11 000	147	1 617	137	1 507
Bahco	7 300	192	1 399	183	1 336
Cellulosa	30 900	231	7 132	197	6 087
Cementgjuteriet B	16 600	282	4 676	260	4 316
Corona	128 408	158	20 299	130	16 693
A 106 423					
B 21 985					
Edstrand B	10 000	212	2 118	193	1 930
Fläkt	22 095	376	8 313	350	7 733
Fortia	26 535	179	4 762	163	4 325
A 632					
B 25 903					
Gränges	8 750	154	1 351	146	1 278
Iggesund	10 000	234	2 344	245	2 450
Incentive	17 000	211	3 591	205	3 485
Iro	17 020	354	6 033	241	4 102
LM Ericsson	95 820		20 897		18 160
A 9 120		191		185	
B 86 700		221		190	
MoDo	51 427		8 404		7 549
A1 30 856		163		142	
B 20 571		163		154	
Mölnlycke	5 700	197	1 121	190	1 083
Nife Jungner	32 000		4 523		4 435
B bundna 22 953		141		140	
B fria 9 047		141		135	
Perstorp B	16 000	148	2 375	106	1 696
Promotion B	8 100	222	1 801	213	1 725
Ratos B	26 000	222	5 795	171	4 446
Sandvik	18 600	227	4 227	207	3 850
Sydkraft	16 000	152	2 432	120	1 920
A 602					
B 179					
C 15 219					
Tändstickor B	7 000	122	857	92	644
Volvo	635 000		107 961		78 079
A bundna 280 219		170		123	
B bundna 346 166		170		123	
B fria 8 615		170		120	
Totalt			232 092		185 817

Lagförslag

Bilaga 10

1 Förslag till

Lag om storleken av statlig inkomstkatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1975/76¹

Härigenom föreskrives att statlig inkomstkatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstkatt, skall för budgetåret 1975/76 ingå i preliminär skatt med 100 procent av grundbeloppet.

¹ Jämför 1974: 403.

2 Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1955: 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning

Härigenom föreskrives i fråga om förordningen (1955: 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning¹

dels att i 4 §, 9 § 1 mom., 11, 13, 17, 19, 20, 29 och 31 §§ orden "Kungl. Maj:t" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att i 1—3, 8, 15 och 16 §§, 20 § 1 mom., 25, 29 och 31 §§ samt anvisningarna till 3 och 11 §§ ordet "förordning" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "lag" i motsvarande form,

dels att rubriken till förordningen samt 9 § 3 mom., 12 och 14 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Lag om investeringsfonder för konjunkturutjämning

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

3 m o m.² Finnes det med hänsyn till läget på arbetsmarknaden och övriga förekommande omständigheter vara av synnerlig vikt för det allmänna att viss investering igångsättes, äger *Kungl. Maj:t* på ansökan, med avseende å längre tid än som kan ske enligt 1 mom., besluta att investeringsfond må tagas i anspråk för sitt ändamål. *Kungl. Maj:t* må ock under enahanda förutsättning meddela preliminärt beslut att investeringsfond, som framdeles avsättes, må tagas i anspråk för sitt ändamål. Har sådant preliminärt beslut

3 m o m. Finnes det med hänsyn till läget på arbetsmarknaden och övriga förekommande omständigheter vara av synnerlig vikt för det allmänna att viss investering igångsättes, äger *regeringen eller, efter regeringens förordnande, arbetsmarknadsstyrelsen* på ansökan, med avseende å längre tid än som kan ske enligt 1 mom., besluta att investeringsfond må tagas i anspråk för sitt ändamål. *Regeringen eller, efter regeringens förordnande, arbetsmarknadsstyrelsen* må ock under enahanda förutsättning meddela preliminärt be-

¹ Senaste lydelse av

1 § 1963: 215

3 § 1969: 743

4 § 1965: 574

9 § 1 mom. 1963: 215

11 § 1969: 633

13 § 1963: 215

15 § 1970: 910

16 § 1963: 215

17 § 1969: 743

19 § 1963: 215

20 § 1 mom. 1963: 215

25 § 1963: 215

anvisningarna till 3 § 1969: 743

anvisningarna till 11 § 1963: 215.

² Senaste lydelse 1959: 69.

Nuvarande lydelse

meddelats och inkommer uppgift om investeringsfonden enligt 27 §, skall arbetsmarknadsstyrelsen meddela slutligt beslut i enlighet med det preliminära beslutet.

Föreslagen lydelse

slut att investeringsfond, som framdeles avsättes, må tagas i anspråk för sitt ändamål. Har sådant preliminärt beslut meddelats och inkommer uppgift om investeringsfonden enligt 27 §, skall arbetsmarknadsstyrelsen meddela slutligt beslut i enlighet med det preliminära beslutet.

Beslut enligt första stycket må avse högst sjuttiofem procent av sådana vid tidpunkten för beslutet kvarstående fondmedel, beträffande vilka beslut enligt 1 mom. icke meddelats, och, såvitt avser framtida avsättningar, sjuttiofem procent av dessa. Belopp, som enligt beslutet må tagas i anspråk, må vidare icke överstiga sjuttiofem procent av kostnaderna under den tid beslutet avser för däri angivna investeringar eller bidrag.

12 §³

Kungl. Maj:t eller, efter *Kungl. Maj:ts* förordnande, arbetsmarknadsstyrelsen må, om särskilda skäl föreligga, meddela tillstånd för företag att taga investeringsfond för skogsbruk i anspråk för ändamål, som avses med investeringsfond för rörelse, och att taga investeringsfond för rörelse i anspråk för ändamål, som avses med investeringsfond för skogsbruk, så ock eljest att, för ändamål som sägs i 11, 13 och 14 §§, taga investeringsfond i anspråk i annan förvärvskälla än den, i vilken avsättning skett. I fall som avses i 9 § 3 mom. och 11 § tredje stycket skall dock fråga som nu sagts alltid prövas av *Kungl. Maj:t*.

Regeringen eller, efter *regeringens* förordnande, arbetsmarknadsstyrelsen må, om särskilda skäl föreligga, meddela tillstånd för företag att taga investeringsfond för skogsbruk i anspråk för ändamål, som avses med investeringsfond för rörelse, och att taga investeringsfond för rörelse i anspråk för ändamål, som avses med investeringsfond för skogsbruk, så ock eljest att, för ändamål som sägs i 11, 13 och 14 §§, taga investeringsfond i anspråk i annan förvärvskälla än den, i vilken avsättning skett. I fall som avses i 11 § tredje stycket skall dock fråga som nu sagts alltid prövas av *regeringen*.

14 §⁴

Kungl. Maj:t eller, efter *Kungl. Maj:ts* förordnande, arbetsmarknadsstyrelsen må, om särskilda skäl därtill föreligga, medgiva att investeringsfond för rörelse tages i anspråk för kostnader för vägarbete, anordnande av vatten- och avloppsledningar, iordningställande i övrigt av tomtområde för be-

Regeringen eller, efter *regeringens* förordnande, arbetsmarknadsstyrelsen må, om särskilda skäl därtill föreligga, medgiva att investeringsfond för rörelse tages i anspråk för kostnader för vägarbete, anordnande av vatten- och avloppsledningar, iordningställande i övrigt av tomtområde för be-

³ Senaste lydelse 1963: 215.

⁴ Senaste lydelse 1963: 215.

Nuvarande lydelse

byggelse samt liknande arbeten ävensom för iordningställande av markområde för sjöreglering och kraftverksbygge. *I fall som avses i 9 § 3 mom. skall dock fråga som nu sagts alltid prövas av Kungl. Maj:t.*

Föreslagen lydelse

byggelse samt liknande arbeten ävensom för iordningställande av markområde för sjöreglering och kraftverksbygge.

Har investeringsfond enligt vederbörligt beslut fått tagas i anspråk under flera på varandra följande beskattningsår för kostnader, som sägs i första stycket, skola bestämmelserna i 11 § andra stycket äga motsvarande tillämpning i fråga om sådana kostnader.

Denna lag träder i kraft dagen efter den dag, då lagen enligt uppgift på den utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderad finansplan 1975	2
<i>Den internationella utvecklingen</i>	2
<i>Den ekonomiska utvecklingen 1974</i>	6
<i>Den ekonomiska politiken 1975</i>	10
Konjunkturutveckling och ekonomisk politik	10
Försörjningsbalans och bytesbalans	24
Budgetpolitiken	28
<i>Statsfinansiella perspektiv på längre sikt</i>	30
<i>Avslutning</i>	34
 Särskilda frågor	 38
<i>Statlig garanti för AB Svensk Exportkredit</i>	38
<i>Allmänna Pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet under år 1974</i>	39
<i>Översyn av budgetsystemet</i>	40
<i>Anslagsfrågor</i>	41
<i>Beräknade merkostnader för täckande av löner och pensioner m. m. för budgetåret 1975/76</i>	41
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1975/76</i>	42
<i>Riksgäldsfonden</i>	42
<i>Totalbudgeten budgetåren 1974/75 och 1975/76</i>	43
 Hemställan	 51
Bilaga 1: Reviderad Nationalbudget 1975	
Bilaga 2: Långtidsbudget för perioden 1975/76—1979/80	
Bilaga 3: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1974/75	
Bilaga 4: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1975/76	
Bilaga 5: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1975/76	
Bilaga 6: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1975/76	
Bilaga 7: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1975/76	
Bilaga 8: Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1975/76 sedan budgetpropositionen	
Bilaga 9: Allmänna Pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen: Årsredovisning för verksamhetsåret 1974	
Bilaga 10: Lagförslag	

